

МВС України
Харківський національний університет
внутрішніх справ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СУЧАСНОЇ НАУКИ
в дослідженнях молодих учених**

Матеріали
науково-практичної конференції

(м. Харків, 19 травня 2014 р.)

Харків 2014

УДК 34(477)(063)

ББК 67.9(4УКР)

A45

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

голова – перший проректор з навчально-методичної та наукової роботи полковник міліції Головка Олександр Миколайович;

заступник голови – начальник докторантури та ад'юнктури капітан міліції Крепаков Ігор Олегович;

секретар – старший інспектор докторантури та ад'юнктури майор міліції Бут Євгеній Іванович;

члени оргкомітету:

– начальник відділу організації наукової роботи підполковник міліції Мірошніченко Оксана Станіславівна;

– начальник інформаційно-технічного відділу підполковник міліції Чесноков Вадим Валерійович;

– начальник відділу зв'язків з громадськістю підполковник міліції Щербакова Ірина Василівна;

– начальник відділу матеріального забезпечення Копаниця Олексій Вікторович;

– директор загальної бібліотеки Процких Тамара Олексіївна.

Друкуються відповідно до доручення

*Харківського національного університету внутрішніх справ
від 02.04.2014 № 49.*

А45 **Актуальні** проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 19 трав. 2014 р.) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2014. – 304 с.

У збірці матеріалів конференції знайшли відображення наукові розробки ад'юнктів, слухачів магістратури та здобувачів Харківського національного університету внутрішніх справ та інших юридичних вузів України, присвячені розкриттю проблем, що існують в основних галузях правоохоронної та правозастосовної діяльності, в першу чергу – ОВС України.

Для науковців, правоохоронців-практиків, ад'юнктів, аспірантів, курсантів, студентів та слухачів вищих навчальних закладів юридичного профілю.

УДК 34(477)(063)

ББК 67.9(4УКР)

Матеріали викладено в авторській редакції.

ЗМІСТ

ГУСАРОВ С. М.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ НАУКИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ МОЛОДИХ УЧЕНИХ.....	11
---	----

АРІТ К. В.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ ТА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОВС У ХОДІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ	13
--	----

БАБАКІН В. М.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ ОПЕРАТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	18
---	----

БАБЕНКО А. О.

ДО ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ПОНЯТТЯ «ТРУДОВИЙ ДОГОВІР».....	23
---	----

БАБКОВА Т. В.

СУДИ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ В МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ГРОМАДЯН УКРАЇНИ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ	25
---	----

БАСОВА А. В.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАМОВНИКА В ДОГОВОРІ ОХОРОНИ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ	29
--	----

БОГДАНОВ І. Ю.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ВЗАЄМОДІЇ В ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	34
---	----

БОРИСЕНКО В. В.

ПОДАТКОВИЙ КОНТРОЛЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЯК РІЗНОВИД ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ.....	37
--	----

БУБИР Ю. В.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	39
--	----

ВАСИЛЬЧЕНКО О. П.

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ.....	47
--	----

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

ВІНЦУК В. В.

АЛГОРИТМ ДІЙ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОВС УКРАЇНИ
ПІД ЧАС ВЗАЄМОДІЇ З ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ ЩОДО РОЗШУКУ МАЙНА І КОШТІВ,
НА ЯКІ МОЖЕ БУТИ НАКЛАДЕНО АРЕШТ 50

ГАЛКІН Д. В.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ МІЛІЦІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ
У СФЕРІ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ 57

ГАЛКІНА О. М.

ЗАГАЛЬНЕ ПОНЯТТЯ ПРЕЗУМПЦІЇ В ПРАВІ 63

ГОНЧАРЕНКО Г. А.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ КОЛА СУБ'ЄКТІВ
УПРАВЛІННЯ ЛІСОВИМ ФОНДОМ УКРАЇНИ ЗАЛЕЖНО
ВІД ЇХ КОМПЕТЕНЦІЇ 67

ГРУБИЙ М. В.

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА
СЕРІЙНИХ КВАРТИРНИХ КРАДІЖОК 70

ДВОЙНІКОВ О. О.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОВАДЖЕННЯ ЗА НЕДОВЕДЕНІСТЮ ВИНИ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ 75

ДЕРЕВ'ЯГІН О. О.

ПЕРСПЕКТИВИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ 79

ДОЦЕНКО О. М.

ОСОБИСТЕ ЖИТТЯ ЯК ОБ'ЄКТ ОСОБИСТОГО НЕМАЙНОВОГО
ПРАВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ 82

ДРАЧОВА К. В.

ПОПЕРЕДЖЕННЯ РОЗБОЇВ ТА ГРАБЕЖІВ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ
НЕПОВНОЛІТНІ 86

ДУДІН М. М.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ І ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ
ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО ПЕРЕДБАЧАЄ КРИМІНАЛЬНУ
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ
У КРАЇНАХ СНД ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ 89

ЗУЄВ О. Ю.

КЛАСИФІКАЦІЯ ОСІБ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬ СИСТЕМУ
ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТЕЖІВ В СВОЇЙ ЗЛОЧИННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ –
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИЙ АСПЕКТ 97

КАЛАШНИК О. М.

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ПРИМЕНЕНИЯ МЕЖОТРАСЛЕВОЙ
АНАЛОГИИ В ГРАЖДАНСКОМ ПРОЦЕССУАЛЬНОМ ПРАВЕ 101

КАПУСТИНА К. О.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ІНСПЕКЦІЇ УКРАЇНИ..... 103

КАЧМАР Б. М.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ПРОТИДІЇ
ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ОРГАНАМИ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ 108

КОВАЛЬОВА Н. Г.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ РОЗСЛІДУВАННЯ САМОВІЛЬНОГО
ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ТА САМОВІЛЬНОГО
БУДІВНИЦТВА І ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ..... 113

КОРЧАКА В. М.

НАРОД ЯК СУБ'ЄКТ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ
ВІДНОСИН 116

КОЧУРА О. О.

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ
ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ЯК ЮРИДИЧНА
ПЕРЕДУМОВА ЗАСНУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ
З ПРАВ ЛЮДИНИ..... 119

КРАВЧУК Ю. Б.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
В УКРАЇНІ..... 124

КРЕПАКОВ І. О.

ДЕФІНІЦІЯ ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИНІВ..... 128

КРЕПАКОВА М. Ю.

ПРОТИДІЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ЯК ОСНОВНЕ
ЗАВДАННЯ МІЛІЦІЇ..... 132

КРИВОВ'ЯЗ О. М.

ПРАВОЧИН ЯК ДЖЕРЕЛО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА 135

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

КРИВОРУЧКО В. В.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ	138
---	-----

ЛАПТІЙ Ю. І.

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ НАСИЛЬНИЦЬКІЙ ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ У ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	141
---	-----

ЛАТУНОВА К. Б.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ БАНКУ	146
--	-----

ЛЕСЬ І. О.

ПІДГОТОВКА КАДРІВ МІЛІЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ СРР В 20-Х РР. XX СТ.	150
---	-----

ЛИСЕНКО А. М., ШИШКІН А. О.

ЩОДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ПІДРОЗДІЛАМИ ДСБЕЗ УКРАЇНИ ПІД ЧАС БОРОТЬБИ З ОДЕРЖАННЯМ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ	155
---	-----

ЛУНЬОВА О. С.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО ТА ПРОКУРОРА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	160
--	-----

МАЗНІЧЕНКО Д. О.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ВІД СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА (АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ)	163
---	-----

МАЛИНОВСЬКА Т. М.

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ДІТЬМИ В УКРАЇНІ	167
---	-----

МАРТОВИЦЬКА О. В.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОТЕРПІЛИМ ПРАВА НА ЗАХИСТ ЗА ЧИННИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	170
---	-----

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

МАТЮШКОВА Т. П., БУТОВА Л. М.

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО ЗІ СПЕЦІАЛІСТАМИ У ГАЛУЗІ
МЕДИЦИНИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО АБОРТУ,
ПРОВЕДЕНОГО ОСОБОЮ ІЗ СПЕЦІАЛЬНОЮ МЕДИЧНОЮ
ОСВІТОЮ 176

МАШТАЛЕР А. М.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ 181

МІТРУХОВ П. М.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАТРИМАННЯ УПОВНОВАЖЕНОЮ
СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ ЗЛОЧИНЦІВ ЗА НЕЗАКОННЕ
ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ
АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ 187

НАЗАРОВА Я. Б.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МИТНОГО РЕЖИМУ
ТИМЧАСОВОГО ВИВЕЗЕННЯ ЩОДО ТОВАРІВ НЕ ПОВ'ЯЗАНИХ
ІЗ ЗДІЙСНЕННЯМ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ,
ЯКІ ВИВОЗЯТЬСЯ (ПЕРЕСИЛАЮТЬСЯ) ГРОМАДЯНАМИ-
РЕЗИДЕНТАМИ ЗА МЕЖІ МИТНОЇ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ 190

НІКОЛАЙЧУК А. І.

ПРОФІЛАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОВС ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ
НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї НАД ДІТЬМИ 194

ОЗАР В. Г.

ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ
КАТУВАНЬ..... 197

ПЕВНА О. В.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРЕДСТАВНИЦТВА ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ..... 201

ПИЛАЄВА В. М.

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ:
ПРАВОВИЙ АСПЕКТ 204

ПИПЕНКО П. С.

ОСОБЛИВОСТІ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ
ТРАНСПОРТНИМ ЗАСОБОМ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ
ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН 209

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

ПЛІШАНЬ О. А.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ,
ЯКА СТАНОВИТЬ СУСПІЛЬНУ НЕБЕЗПЕКУ 211

ПРОКОПЕНКО Н. М.

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ОГЛЯДУ
МІСЦЯ ПОДІЇ 215

ПРОКОПЕНКО О. Ю.

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА
ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОРІЄНТИР У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ 220

ПУТАЧОВА Є. В.

ПРАВОВІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ РИНКУ ЦІННИХ
ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ..... 224

РЕВА А. А.

ЩЕ РАЗ ПРО СИСТЕМУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ
УКРАЇНИ..... 228

РЕЗНІЧЕНКО В. О.

ЛІЦЕНЗУВАННЯ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМКІВ ДОЗВІЛЬНОЇ
ПРОЦЕДУРИ У СФЕРІ МІСТОБУДУВАННЯ: ПРАВОВІ ЗАСАДИ
ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ 230

РУМ'ЯНЦЕВА-КОЗОВНИК А. В.

АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОЇ МІЛІЦІЇ
У СПРАВАХ ДІТЕЙ 234

САМБОРСЬКИЙ В. О.

ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА ЯК СКЛАДОВА
ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ 239

СЕЗОНОВ В. С.

ЕКСПЕРТНА ПРОФІЛАКТИКА ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ
З НЕЗАКОННИМ ЗАВОЛОДНІННЯМ ТРАНСПОРТНИМ
ЗАСОБОМ 243

СОЛОВ'ЙОВА-ПОЛУДНІЩИНА О. Є.

ВВЕДЕННЯ ПРОГРАМ ПРИМИРЕННЯ У КРИМІНАЛЬНЕ
СУДОЧИНСТВО УКРАЇНИ 246

СТАДНІЙЧУК К. В.

ГАЛУЗЕВА НАЛЕЖНІСТЬ НОРМ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ ВІДНОСИНИ
З НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ДОШКІЛЬНИМИ
ТА СЕРЕДНІМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ..... 250

СУВОРОВА Р. В.

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ, ОТРИМАНОЇ
В РЕЗУЛЬТАТІ ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ
ЗЛОЧИНУ 253

ТИХОНЕНКО Л. Л.

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ОРГАНАМИ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ З МЕТОЮ ТРУДОВОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ 258

ТИХОНОВА Д. С.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ
ПОСЛУГ, ЯКІ НАДАЮТЬСЯ ДЕРЖАВНОЮ РЕЄСТРАЦІЙНОЮ
СЛУЖБОЮ УКРАЇНИ..... 263

УРУСОВА С. С.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ
СТРАТЕГІЇ БАНКУ 267

ФЕДОРЕНКО О. О.

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ
З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ 269

ФЕДОСОВ О. С.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ
(РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ РОЗБІЙНИХ
НАПАДІВ 274

ХРЯПИНСЬКИЙ А. П.

ІНСПЕКЦІЙНІ ПОВНОВАЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ
АРХІТЕКТУРНО-БУДІВЕЛЬНОЇ ІНСПЕКЦІЇ УКРАЇНИ:
ПОНЯТТЯ ТА ЇХ ВИДИ 278

ЧАПЛИНСЬКА Ю. А.

СПЕЦІАЛЬНІ ЗНАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ 283

ЧЕТВЕРТАК Д. Ю.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИХОВУВАННЯ
ЗЛОЧИНІВ 288

ЧОРНА А. М.

ЩОДО МІСЦЯ ТА ЗНАЧЕННЯ АУДИТУ В СИСТЕМІ
ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ 292

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

ЧУДИК А. В.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ
ДО ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ
ТА ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ ПРИ ВИКЛАДАННІ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА,
ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ТА ЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ»..... 297

ШЕВЧЕНКО Н. Л.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ 300

ШИНКАРЕНКО І. І., ШАХОВА К. В.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ПЕРШОЧЕРГОВИХ
СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ
(РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІДРОЗДІЛАМИ КАРНОГО
ПРИ ВЧИНЕННІ ЗГВАЛТУВАННЯ 303

УДК 34(477)(063)

Сергій Миколайович Гусаров,

ректор Харківського національного університету

внутрішніх справ, доктор юридичних наук,

заслужений юрист України,

член-кореспондент Національної академії правових наук України

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ НАУКИ
В ДОСЛІДЖЕННЯХ МОЛОДИХ УЧЕНИХ**

Шановні учасники конференції!

Від імені ректорату і Вченої ради Харківського національного університету внутрішніх справ вітаю Вас із початком роботи щорічної науково-практичної конференції **«Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених»!**

У роботі конференції беруть участь не тільки ад'юнкти, аспіранти та здобувачі, які не так давно долучилися до наукової діяльності, але й науковці, які вже встигли зробити певний внесок у сучасну науку. Вони представляють як наш університет, так і інші вищі навчальні заклади та державні й громадські органи і установи.

Режим роботи конференції традиційний, він визначений у її програмі. До оргкомітету конференції надійшло понад сімдесят тез доповідей та наукових повідомлень від молодих вчених, які працюють у різних галузях науки, практично за всіма спеціальностями, за якими ведеться підготовка в докторантурі та ад'юнктурі нашого університету. Всі ці матеріали включено до збірника наукових праць, який учасники конференції отримали перед її початком разом з програмою.

У наукових розробках учасників конференції знайшли своє відображення нові концептуальні ідеї та підходи до вирішення актуальних проблем сучасної науки.

Безумовно, найбільш актуальними в наш час є розробки, що стосуються подальшого розвитку права і держави з огляду на визначений Конституцією курс України на євроінтеграцію. Відомо, що на шляху інтеграції нашої держави до європейського співтовариства постала ціла низка проблем, зокрема суттєвого оновлення потребує вітчизняне законодавство, включаючи перегляд Основного Закону, на подальший розвиток очікують

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

інститути громадянського суспільства. Розпочато також реформування механізмів здійснення державної влади, на часі пошук шляхів її децентралізації, передачі багатьох владних повноважень місцевим громадам. Не менш актуальними є удосконалення правоохоронної діяльності, в тому числі міліції, зміцнення законності цієї діяльності, пошук оптимальних моделей реформування вітчизняних органів внутрішніх справ, перетворення їх у правоохоронний орган європейського зразка.

Усі ці питання будуть вирішуватись у тому числі і за вашої участі. У багатьох поданих матеріалах вже висловлено слушні пропозиції та рекомендації, які можуть бути корисними у вирішенні існуючих проблем і які у майбутньому можуть бути впроваджені в практичну діяльність різних державних органів, насамперед органів внутрішніх справ України.

Отже, оголошуючи науково-практичну конференцію **«Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених»** відкритою, бажаю її учасникам плідної роботи та успіхів у подальших наукових пошуках!

УДК 343.123.1

Карина Володимирівна Аріт,

*здобувач кафедри кримінально-правових дисциплін
факультету права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ ТА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОВС У ХОДІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Ефективність розслідування злочинів залежить від належної взаємодії слідчих і оперативних підрозділів, від їх погодженої діяльності, що забезпечує швидкість і якість розслідування. Правовою основою взаємодії є чинне законодавство України. Термін «взаємодія» застосовується в законах України від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII «Про оперативно-розшукову діяльність» (ст. 4, п. 4 ст. 7), від 30 червня 1993 р. № 3341-XII, «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (розділ V) та у Кримінальному процесуальному кодексі України [1–3]. Питання організації взаємодії детально регламентовані й відомчими нормативно-правовими актами [4; 5].

Головним завданням взаємодії органів досудового слідства з оперативними підрозділами є своєчасне виявлення, якісне документування злочинів, забезпечення їх повного, всебічного та об'єктивного розслідування, притягнення винних осіб до встановленої законом відповідальності, відшкодування заподіяної злочинами шкоди, відновлення порушених прав громадян. Потреба в цьому визначається наявністю в їх розпорядженні спеціальних, притаманних тільки їм, сил, засобів і методів. Центральне місце в організації розслідування злочинів посідає слідчий, який здійснює процесуальні і координуючі функції взаємодії. Це визначено його процесуальним статутом. Необхідність взаємодії зумовлена об'єктивною потребою автономного виконання покладених на слідчих функцій. На нашу думку, зміст такої взаємодії визначається її цілями. В одному випадку метою може бути одержання оперативним шляхом необхідної інформації щодо корупційних зв'язків організованого злочинного угруповання, способів його формування, закономірностей функціонування; у другому – пошук і виявлення документальних джерел вчинення злочинів, слідів легалізації злочинних

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

доходів; у третьому – успішне проведення затримання членів організованої групи, ліквідації її економічного підґрунтя; у четвертому – організація одночасних зустрічних перевірок у декількох виробничих структурах; у п'ятому – гарантування безпеки свідкам, іншим учасникам процесу під час досудового слідства тощо. Можливі також різні комбінації таких цілей взаємодії між слідчими та працівниками оперативних підрозділів.

У юридичній та спеціальній літературі проблема взаємодії слідчих і оперативних підрозділів ОВС досліджувалась багатопланово [6; 7, с. 300–305; 8; 9, с. 197]. Аналіз думок науковців і відомих нормативних актів свідчить, що ця взаємодія здійснюється у формі обміну інформацією, сумісного планування та узгодження за часом і місцем проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, а також надання допомоги наявними силами та технічними засобами.

В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько та інші вчені-криміналісти розглядають взаємодію як вищий ступінь консолідації сил і засобів правоохоронних органів, наділених законом відповідними повноваженнями. Вони вважають, що взаємодія в процесі розкриття і розслідування злочинів являє собою узгоджену діяльність різноманітних ланок однієї або декількох організованих систем, спрямовану на досягнення спільної мети з найменшими витратами сил, засобів і часу. Аналіз поглядів науковців дає змогу зробити висновок про те, що взаємодію треба розглядати як визначену законодавством діяльність компетентних суб'єктів щодо раціонального застосування наявних сил, засобів і методів для своєчасного виявлення, розкриття та розслідування злочинів [10].

Взаємодія базується на відповідних принципах, які відображують специфіку слідчої та оперативно-розшукової діяльності і виступають основою її предметної раціоналізації. Вихідними положеннями принципів взаємодії є: чітке уявлення учасниками взаємодії мети і завдань; процесуальна самостійність слідчого або особи, яка провадить дізнання або слідчі (розшукові) дії, невтручання в їх процесуальну діяльність посадових осіб та органів, які не здійснюють кримінальний процес чи оперативну-розшукову діяльність; самостійність слідчого і працівників оперативного підрозділу та спеціалістів, які залучаються до виконання оперативно-розшукових завдань, в обранні засобів і

тактичних прийомів здійснення спільних зі слідчим заходів; чітке додержання на основі чинного законодавства компетенції учасників взаємодії; комплексне використання сил, засобів і методів, які є в розпорядженні взаємодіючих працівників правоохоронних органів; нерозголошення учасниками взаємодії даних процесуальної, оперативно-розшукової та іншої діяльності, що використовуються в процесі взаємодії; спільне і погоджене планування організаційних, кримінально-процесуальних, оперативно-розшукових та інших передбачених законодавством дій; безперервний обмін інформацією між учасниками, організаторами і керівниками взаємодії; прокурорський нагляд та процесуальне керівництво; наступальність у роботі під час розслідування злочину. При цьому хотілося б виділити ту обставину, що необхідність взаємодії, як правило, виникає під час вирішення питання щодо відкриття кримінального провадження за оперативними матеріалами; після реєстрації матеріалів в ЄРДР, а також при створенні у встановленому порядку слідчо-оперативних груп для розслідування найбільш складних кримінальних проваджень.

Узгоджена діяльність слідчих і оперативних підрозділів знаходить певний вираз у сукупності форм взаємодії. Останні прийнято поділяти на процесуальні й організаційні. До процесуальних форм взаємодії, які найчастіше використовуються в процесі розслідування злочинів, слід віднести: надання слідчому матеріалів, зібраних у ході оперативно-розшукової діяльності, для вирішення питання щодо відкриття кримінального провадження; виконання оперативним підрозділом доручень слідчого щодо перевірки інформації, що має значення для встановлення наявності чи відсутності підстав для відкриття кримінального провадження за оперативними матеріалами; порушення оперативним підрозділом як органом дізнання кримінального провадження, проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій; проведення оперативним підрозділом за кримінальним провадженням негласних слідчих (розшукових) дій; виконання доручень слідчого щодо проведення першочергових слідчих (розшукових) дій; проведення заходів за дорученням слідчого щодо встановлення місця перебування особи, яка ухиляється від притягнення до кримінальної відповідальності.

Аналіз матеріалів практики показує, що основними органі-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

заційними формами взаємодії слідчих і оперативних підрозділів при розслідуванні зазначеної категорії кримінальних проваджень є :

- ознайомлення слідчого з оперативними матеріалами в межах, передбачених відомчими нормативними актами;

- спільне обговорення й оцінювання даних, одержаних у результаті проведення оперативно-розшукових заходів, щодо їх достатності для відкриття кримінального провадження;

- спільне планування слідчих (розшукових) дій і тактичних операцій, спрямованих на виявлення доказової інформації. При цьому планування може здійснюватися як у цілому за кримінальним провадженням, так і за окремими його епізодами;

- спільна діяльність слідчих і оперативно-розшукових підрозділів під час відкриття кримінального провадження на первісному і наступних етапах розслідування;

- створення слідчо-оперативної групи, які найчастіше створюються по найбільш складних, багатепоізодних кримінальних провадженнях. Вони є перевіреною формою об'єднання зусиль, що цілком виправдало себе на практиці. Саме тут і реалізується принцип прямого керування, тобто всі члени групи виконують вказівки й доручення її керівника;

- взаємний обмін усною і письмовою інформацією оперативних працівників та слідчих з питань, що стосуються їх діяльності;

- спільні виїзди слідчого і оперативних працівників для проведення слідчих (розшукових) дій;

- організація і проведення спільних занять у системі службової підготовки, особливо за складами злочинів у сфері господарської діяльності, проти власності та ін.

Ефективність взаємодії під час розслідування злочинів залежить від належної уваги до планування діяльності, що зумовлює його організацію. Планування передбачає використання традиційного і нетрадиційного шляхів. До першого відносимо відпрацювання так званих типових версій, висунутих на основі наукового аналізу даних узагальненого досвіду розслідування злочинів певної категорії, до другого – використання поряд з типовими версіями і таких, які не укладаються у звичні рамки, а виникають у зв'язку з виявленням нових способів учинення злочинів та інших даних. Через це найбільш важливим для слідчого є

використання обох зазначених шляхів, тобто здійснення активної розумової діяльності, пов'язаної з висуванням різного роду версій. Під слідчою версією розуміють обґрунтоване фактичними даними припущення слідчого про подію злочину, його учасників, мотиви, інші обставини, що пояснюють установлені за кримінальним провадженням факти. Більшість дослідників зазначеної проблеми розглядають версію як метод пізнання, а планування – як метод організації розслідування. Вони взаємопов'язані.

З викладеного можна зробити висновок про те, що належний рівень взаємодії відіграє особливо важливу роль на першочергових етапах проведення слідчих (розшукових) дій: під час затримання, проведення обшуків, допитів, пред'явлення особи або речей для впізнання тощо. Організована на відповідному рівні взаємодія слідчих і працівників оперативних підрозділів створює необхідну передумову для своєчасного й ефективного розкриття та розслідування злочинів.

Список використаних джерел:

1. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.

2. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : закон України від 30 черв. 1993 р. № 3341-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 35. – Ст. 358.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийнятий Верховною Радою України Законом № 4651-VI від 13.04.2012 р. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» № 4652-VI від 13.04.2012 р. – Х. : Право, 2012. – 392 с.

4. Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх прав України у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень : наказ МВС України від 14.08.2012 № 700.

5. Інструкція про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України та Центрального управління Служби безпеки України від 10.06.2011 № 317/235.

6. Корнієнко М. В. Мета взаємодії – боротьба зі злочинністю / М. В. Корнієнко // Бюлетень з обміну досвідом роботи. – № 134. – 2001. – С. 10–16.

7. Бандурка О. М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяль-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

ності : монографія / О. М. Бандурка. – Х. : Золота миля, 2012. – 620 с.

8. Погорецький М. А. Взаємодія оперативно-розшукових підрозділів і органів досудового слідства: проблеми використання протоколів оперативно-розшукових заходів як доказів у кримінальному процесі / М. А. Погорецький // Проблеми удосконалення оперативно-розшукової діяльності: взаємодія оперативно-розшукових підрозділів і органів досудового слідства : тези доп. та наук. повідомлень наук.-практич. конф. (м. Харків, 20 груд. 2001 р.). – Х. : ХНУВС, 2002. – С. 9–23.

9. Пчолкін В. Д. Удосконалення взаємодії оперативних підрозділів органів внутрішніх справ у боротьбі зі злочинами в економічній сфері / В. Д. Пчолкін // Шляхи вдосконалення ОРД правоохоронних органів : [додаток 1 до Вісника ЛІВС при НАВСУ України. – 2003. – № 3]. – С. 197–209.

10. Криміналістика : підручник / [кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.] ; за ред. проф. В. Ю. Шепітька. – 4-те вид., переробл. і доповн. – Х. : Право, 2008. – С. 279.

Одержано 19.04.2014

УДК 343.915

Вадим Миколайович Бабакін,

*кандидат юридичних наук, доцент,
докторант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ ОПЕРАТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

На сучасному етапі розвитку демократії в Україні постають питання удосконалення ефективності діяльності оперативних підрозділів ОВС, зокрема у протидії молодіжній злочинності. Вирішення стратегічних завдань призвело до реформування кримінального процесу та практики правоохоронної діяльності, зокрема, зближення завдань і мети оперативно-розшукової діяльності й кримінального процесу.

Згідно з новелами, слідчому та оперативному працівнику є можливість визначати та застосовувати негласні слідчі (розшукові) дії у процесі отримання доказової бази, зокрема щодо осіб молодого віку, які готують або підозрюються у вчиненні кримінальних правопорушень, якщо іншим засобом отримати дану інформацію не представилось можливим. Даною проблемати-

кою займалися такі вчені, як Гусаров С. М., Бандурка О. М., Погорецький М. А., Снігерьев О. П., Шендрик В. В., Юхно О. О. та інші. Як визначають учені при здійсненні моніторингу щодо стану загальної злочинності, встановлена упевнена тенденція щодо омолодження злочинності серед якої кількість злочинів вчинених особами у молодому віці від 14 до 35 років невинно зростає, що вимагає особливої уваги від державних і правоохоронних органів. Особливе місце у протидії такій категорії злочинів займає діяльність оперативних підрозділів ОВС, форми, методи, взаємодія зі слідчими підрозділами після вступу в чинну дію КПК України 2012 року суттєво змінила свій напрям. За дослідженням у процесі досудового розслідування кримінальних правопорушень при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій за дорученням слідчого може розшукуватись і в подальшому використовуватись оперативна інформація, зокрема щодо злочинів у молодіжному середовищі. Процес доказування є одним із основних аспектів кримінальної процесуальної діяльності. Сутність його полягає у пізнання та процедурі отримання інформації про обставини вчиненого кримінального правопорушення, що мають значення для кримінального провадження та прийняття процесуальних рішень. Прийняття рішення про проведення слідчої (розшукової) дії, на думку Ю. Ф. Карелова, являє собою систему, що складається із декількох стадій: інформаційно-аналітичної роботи; визначення мети й завдань; вибір найбільш раціональної слідчої дії; оформлення відповідного рішення [1, с. 137]. У свою чергу В. Ф. Робозеров відзначав, що відомості, одержані з будь-якого оперативного джерела у процесі доказування можуть бути використані: для визначення напрямку розслідування кримінального провадження; для висунення слідчих версій по справі; для визначення найбільш доцільної тактики розслідування справи на відповідному етапі; для розробки найбільш оптимальних тактичних прийомів провадження слідчих дій [2, с. 108] На думку окремих учених використання оперативно-розшукової інформації в доказуванні можливе: 1) безпосередньо; 2) опосередковано, шляхом перетворення джерела оперативної інформації в джерело доказів. Безпосереднє використання слідчим оперативно-розшукової інформації може по-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

лягати: в її урахуванні при визначенні напряму розслідування та конструюванні версій щодо особистості ймовірного злочинця; у визначенні на її підставі черговості й характеру слідчих дій; в обґрунтуванні нею рішення про проведення конкретних слідчих дій: тимчасового доступу до документів, речей, освідкування, обшуку та ін.; в її використанні для досягнення психологічної переваги над правопорушником; в її урахуванні слідчим як компонента слідчої ситуації при оцінці останньої та прийняття правильного тактичного рішення [3, с. 34]. На нашу думку організація проведення негласних слідчих (розшукових) дій є основним напрямом отримання та використання оперативної інформації у кримінальному провадженні. Механізм використання оперативної інформації при цьому починається з інформаційно-аналітичної діяльності, що регламентує отримання та аналіз інформації. Інформація, що представляє тактичний інтерес сприяє прийняттю обґрунтованих рішень, а достатність надання інформації у кожному випадку встановлює слідчий. Визначення у проведення негласної слідчої (розшукової) дії є інформація та її достатність. Достовірність і точність наданої інформації важливі на всіх стадіях прийняття рішення. Слідчий під час аналізу інформації та її оцінки, повинен враховувати джерело, засоби й умови її одержання. На етапі досудового розслідування слідчий дає оцінку інформації, не маючи достатніх даних, тому на будь-якому етапі розслідування вона набуває певного значення і дозволяє визначити шлях пошуку доказової інформації, надає можливість з різних даних, що відображають окремі явища та факти, скласти загальну картину злочину вчиненого у молодіжному середовищі, а потім на цій підставі визначити мету й завдання слідства. [4].

Відповідно до ст. 94 КПК України слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального правопорушення, оцінюють кожний доказ із точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення. [5]. На нашу думку, отримання оперативної інформації за дорученням слідчого відносно осіб молодого віку буде мати доказо-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014
ву базу щодо успішного досудового розслідування криміналь-
них проваджень.

Щодо слідчої ситуації, Л. Я. Драпкін зазначав, що ступінь адекватної моделі реальної слідчої ситуації може бути різною залежно від повноти криміналістичної та оперативно – розшукової значущої інформації [6, с. 29]. Необхідна інформація може бути викликана не стільки труднощами, що зумовлюють її пошук та виявлення, як зазначав Г. А. Туманов, скільки невмінням надати оцінку одержаної інформації та тієї, що надходить та виділена з її загального обсягу на підставі яких слідчому слід приймати обґрунтоване рішення [7, с. 152]. Оперативно-розшукова інформація надає можливість слідчому не тільки правильно визначити значення інформації, одержаної процесуальним шляхом, а й заповнити недоліки доказової інформації [1, с. 140]. Лише за умов взаємного обміну інформацією, якою володіє оперативний працівник, можна успішно координувати оперативні заходи й слідчі дії, запобігати змішуванню даних, встановлених оперативно-розшуковим шляхом і отриманих при проведенні процесуальних дій, надійно зашифрувати негласні джерела і способи їх отримання, уміло використовувати оперативно-технічні засоби з метою подальшої їх легалізації [8, с. 363]. Як справедливо відзначає Ю. Ф. Карелов, коли зібраної інформації не достатньо для конструювання моделі слідчої ситуації, недоліки інформації заповнюються припущенням слідчого, тобто складається ймовірна модель слідчої ситуації [1, с. 140]. Чим більш недостатньої інформації, тим більше ймовірних моделей слідчої ситуації складає слідчий, що являє собою ускладнення в її розпізнаванні. Вибір варіанта рішення про провадження слідчої(розшукової) дії є усвідомлення та оцінка слідчим сукупності інформації. Наявність правових підстав не дає слідчому права формально відноситись до питання про провадження слідчої дії. Слідчий, який приймає рішення, повинен бути не тільки переконаним в необхідності проведення негласної слідчої дії, але й переконати в цьому інших, від кого залежить санкціонування та дозвіл на її проведення. На думку Стахівського С. М., який вважає, що саме оперативна інформація є не процесуальною і орієнтовною, переконує нас у правильності вибору напряду розслідування, в необхідності проведення пев-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014
ної слідчої дії тощо [9, с. 116], що ми підтримуємо.

На підставі викладеного, можна дійти висновку, що організація проведення негласних слідчих (розшукових) дій з використанням оперативної інформації на стадії вчинення злочинів у молодіжному середовищі уповноваженими особами повинна здійснюватись у рамках дотримання прав і свобод людини. Утім, підняті питання не є остаточними і підлягають окремому дослідженню, або науковому вивченню.

Список використаних джерел:

1. Карелов Ю. Ф. Использование оперативной информации при принятии решения о производстве следственных действий / Ю. Ф. Карелов. – М., 2005. – 266 с.
2. Робозеров В. Ф. Оперативно-розыскная информация в системе судебного доказывания / В. Ф. Робозеров // Правоведение. – 1978. – № 6. – С. 106–108.
3. Алесковский С. Ю. Правовое регулирование применения полиграфа / С. Ю. Алесковский [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poligraf-kz.narod.ru/pages/pravo.html>.
4. Коваленко Е. Д. Використання оперативної інформації як підстави для застосування заходів процесуального примусу у кримінальному судочинстві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Коваленко Едуард Дмитрович. – Донецьк, 2007. – 229 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон від 13 квітня 2012 р. // Голос України. – 2012. – Ст. 90-91 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Драпкин Л. Я. Понятие и классификация следственных ситуаций. Следственные ситуации и раскрытие преступлений / Л. Я. Драпкин. – Свердловск, 1975. – 175 с.
7. Туманов Г. А. Организация управления в сфере охраны общественного порядка / Г. А. Туманов. – М. : Юрид. лит., 1972. – 276 с.
8. Душейко Г. О. Організаційно-тактичні питання реалізації оперативно-розшукової інформації в стадії порушення кримінальної справи / Г. О. Душейко // Конституційні гарантії захисту людини у сфері правоохоронної діяльності : матеріали наук.-практ. конф. (24–25 верес. 1999 р.). – Д., 1999. – 415 с.
9. Стахівський С. М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування : монографія / С. М. Стахівський. – К., 2005. – 272 с.

Одержано 16.04.2014

УДК 349.2(477)

Анастасія Олегівна Бабенко,

*аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ*

**ДО ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ПОНЯТТЯ
«ТРУДОВИЙ ДОГОВІР»**

Трудовий договір є центральним правовим інститутом трудового законодавства й науки трудового права. Його важливість полягає, насамперед, у тому, що виникнення й існування трудових правовідносин, які є ядром предмета трудового права, закон пов'язує з укладанням працівником і роботодавцем трудового договору.

Вперше законодавче поняття «трудовий договір» було дано в КЗпП УРСР 1922 р. Відповідно до ст. 27 цього КЗпП трудовим договором визнавалась угода двох або більшого числа осіб, за якою одна сторона (найнятий) надає свою робочу силу іншій стороні (наймачеві) за плату.

З розвитком державного сектора народного господарства в юридичній літературі пізніших років терміни «наймана праця», «наймач», «найманий» визначались такими, що не відповідали природі соціалістичних трудових відносин. Зокрема, Ф. М. Левіант підкреслювала, що терміни «наймач» і «найманий» неприйнятні для позначення сторін соціалістичного трудового договору, тому що під найманою працею варто розуміти працю робітника, позбавленого знарядь і засобів виробництва, який продає свою фізичну здібність до праці. Робітничий же клас у соціалістичному суспільстві не тільки не позбавлений знарядь і засобів виробництва, а навпаки, він ними володіє [1, с. 6].

На підставі таких точок зору у КЗпП УРСР 1971 р. термін «наймач» був замінений на термін «підприємство, установа, організація». Однак і такий підхід не сприйнявся одностайно фахівцями у галузі трудового права. Так, В. І. Прокопенко таку заміну вважав правильною, оскільки, на його думку, в умовах переважної власності держави на засоби виробництва останні були розподілені по підприємствах, установах організаціях, яким надавалися статус осіб і право виступати суб'єктами трудових пра-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

вовідносин [2, с. 213]. На думку ж П. Д. Пилипенка підприємство є не чим іншим як майном і тому може виступати не суб'єктом, а лише об'єктом правовідносин. Саме так тлумачать поняття підприємства в усьому цивілізованому світі. З точки зору вченого тільки соціалістична правова доктрина намагалася його одушевити і хоча б «*de jure*» зробити самостійним господарюючим суб'єктом, додавши до засобів виробництва ще й працюючих людей, які використовують ці засоби [3, с. 163].

Дійсно якщо підприємство є лише об'єктом права власності, то само собою зрозуміло, що воно не може бути роботодавцем. Ним може стати принаймні власник підприємства. Такий підхід знайшов відображення у Законі України «Про внесення змін і доповнень до Кодексу законів про працю України при переході до ринкової економіки» від 20 березня 1991 р., яким була змінена ст. 21 КЗпП 1971 р. зокрема термін «підприємство, установа, організація» був замінений терміном «власник або уповноважений ним орган».

Сьогодні діючий Кодекс законів про працю України (ст. 21) закріплює наступне визначення: «трудовий договір є угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядкові, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін».

Дещо по-іншому поняття «трудовий договір» закріплюється у проекті Трудового кодексу України, який перебуває на розгляді у Верховній Раді України. Так, відповідно до ст. 39 Проекту, трудовий договір – це угода між працівником і роботодавцем, за якою працівник зобов'язується особисто виконувати роботу (трудову функцію), визначену цією угодою, з додержанням трудового законодавства, колективних договорів і угод, правил внутрішнього трудового розпорядку під керівництвом та контролем роботодавця, а роботодавець – надати працівникові роботу за цією угодою, забезпечувати належні, безпечні та здорові

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014
умови праці, належні санітарно-побутові умови та своєчасно і в
повному обсязі виплачувати заробітну плату.

Ми підтримуємо підхід до визначення поняття «трудоий договір», який запропонований у проекті Трудового кодексу України. Разом з тим вважаємо, що більш правильним є визначення трудового договору через слово «домовленість», а не через слово «угода». Так, у трудовому законодавстві термін «угода» має самостійне застосування. Зокрема він використовується у термінологічних конструкціях, які мають договірну природу, а саме: «генеральна угода», «галузева угода», «територіальна угода».

Список використаних джерел:

1. Левиант Ф. М. Види трудового договору / Ф. М. Левиант. – М. : Юрид. лит., 1966. – 188 с.
2. Прокопенко В. І. Трудове право України : підручник / В. І. Прокопенко. – Х. : Консум, 1998. – 480 с.
3. Пилипенко П. Д. Проблеми теорії трудового права : монографія / П. Д. Пилипенко. – Л. : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 1999. – 214 с.

Одержано 14.04.2014

УДК 342.734

Тетяна Вікторівна Бабкова,

здобувач кафедри загальноправових дисциплін

факультету права та масових комунікацій

Харківського національного університету внутрішніх справ

**СУДИ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ В МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРАВА ГРОМАДЯН УКРАЇНИ
НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ**

Суди загальної юрисдикції відіграють ключову роль в механізмі забезпечення права громадянина на соціальний захист. Якщо законодавчий орган створює закони, виконавчі реалізують конкретні соціально-економічні завдання, тим самим забезпечуючи реалізацію та здійснюючи охорону цього соціального права, то судова влада покликана здійснювати його захист. Її основне завдання – захист членів суспільства від будь-якого свавілля громадян і від невірних дій самої держави, її органів, посадових осіб.

На ключовій ролі судів загальної юрисдикції в механізмі забезпечення прав і свобод людини і громадянина взагалі та прав громадянина на соціальний захист наголошує більшість як укра-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

їнських, так і зарубіжних вчених-конституціоналістів. При цьому наголошується, що серед трьох основних гілок влади (законодавчої, виконавчої та судової) особлива роль належить само судовій владі. Обумовлено це тим, що вона покликана стояти, по-перше, між двома іншими гілками влади, стримуючи і урівноважуючи їх, і, по-друге, між ними і людиною, поважаючи та належним чином захищаючи її права та законні інтереси. Специфіка виокремлення судової влади в конституційному механізмі забезпечення прав людини полягає у тому, що захист прав і свобод людини і громадянина є одночасно її основною функцією, її метою і способом її існування. Саме судовий захист прав людини є універсальною формою правового захисту, за допомогою якого держава зобов'язана забезпечити дотримання прав та свобод людини і громадянина, закріплених національним законодавством.

Згідно зі ст. 124 Конституції України в Україні судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. Основний Закон України гарантує кожному судовий захист його прав у межах конституційного, цивільного, господарського, адміністративного і кримінального судочинства України. Зазначеною статтею Основного Закону кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Це означає, що громадянин України має гарантоване державою право оскаржити в суді загальної юрисдикції рішення, дії чи бездіяльність будь-якого органу державної влади, органу місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, якщо їх рішення, дія чи бездіяльність порушують або ущемляють його право на соціальний захист чи перешкоджають його здійсненню, а тому потребують правового захисту в суді.

Крім того, можливість судового захисту права громадянина України на соціальний захист та його складових прав передбачено спеціальними законами, що регулюють порядок реалізації та забезпечення цього права. Так, згідно зі ст. 39 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» спори, що виникають із правовідносин за цим законом, вирішуються в судовому порядку. Відповідно до ст. 55 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соці-

альне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» спори щодо визначення класу професійного ризику виробництва, а також щодо розміру шкоди та прав на її відшкодування, накладення штрафів та з інших питань вирішуються в судовому порядку. В ст. 105 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» зазначається, що застраховані особи та члени їхніх сімей мають право на оскарження дій (бездіяльності) страхувальників, виконавчих органів Пенсійного фонду та їх посадових осіб відповідно до законодавства про звернення громадян, а також у судовому порядку.

Саме судовий захист є більш надійною формою захисту соціальних прав людини і громадянина, в тому числі і права на соціальний захист, адже він ґрунтується на принципах рівності громадян перед законом і судом, змагальності учасників процесу і свободі в наданні ними суду доказів, гласності судового процесу і повній фіксації його технічними засобами та ін.

Практика свідчить, що за специфікою сфери захисту права громадян на соціальний захист можна виділити такі основні категорії справ, які розглядаються судами загальної юрисдикції:

- у сфері пенсійного забезпечення: позови про визнання неправомірними дій органів Пенсійного фонду України у зв'язку з відмовою у призначенні пенсії або здійсненні її перерахунку; призначенням пенсії не на тих умовах, на які претендував заявник; про зобов'язання посадових осіб органів соціальної спрямованості вчинити певні дії, необхідні для призначення пенсійних виплат;

- у сфері захисту інвалідів: позови про відмову у виплаті соціальної допомоги та зобов'язання вчинити певні дії по перерахунку цих сум чи виплаті; про відмову у встановленні інвалідності; про відшкодування витрат на санаторно-курортне лікування; про стягнення компенсаційних виплат по догляду за інвалідом; про повернення транспортних засобів; про стягнення компенсаційних виплат на бензин, технічне обслуговування та ремонт автомобілів, транспортне обслуговування інвалідів; про відмову у прийнятті інваліда на роботу; про поновлення прав, пов'язаних із пільгами на транспорті; про стягнення адміністра-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

тивно-господарських санкцій та пені за нестворення робочих місць для інвалідів;

- у сфері захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: позови про зобов'язання здійснити дії щодо перерахунку пенсій та їх виплаті; про визнання дій неправомірними у зв'язку з відмовою провести перерахування різного виду соціальної допомоги (на оздоровлення, у зв'язку з обмеженням споживання продуктів харчування місцевого виробництва та особистого підсобного господарства, за роботу в зоні добровільного гарантованого відселення та інші); про надання пільг; про стягнення коштів на придбання житла;

- у сфері захисту дитинства, материнства та батьківства: позови про зобов'язання вчинити дії з нарахування або донарахування та виплати у встановлених законодавством розмірах соціальної допомоги (одноразової вихідної допомоги випускникам навчальних закладів із числа дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; допомоги на дітей, над якими встановлено піклування; допомоги малозабезпеченим сім'ям; допомоги по догляду за дитиною; одноразової допомоги при народженні дитини); про стягнення аліментів; в інтересах органів праці та соціального захисту населення про стягнення виплаченої тимчасової державної допомоги дітям з їх батьків – неплатників аліментів;

- у сфері поновлення соціальних прав ветеранів війни та праці, дітей війни та осіб похилого віку: позови про зобов'язання вчинити дії по перерахуванню та виплаті пенсій дітям війни; про зобов'язання органів соціального захисту надати особі певний статус для подальшого отримання пільг; про стягнення заборгованості по відшкодуванню витрат за поставку газу учасникам війни; про стягнення компенсаційних виплат по догляду за особами похилого віку та хворими, які не здатні до самообслуговування і потребують постійної сторонньої допомоги, визнаними такими в порядку, затвердженому МОЗ; про стягнення компенсації самостійного санаторно-курортного лікування; про поновлення прав щодо пільгового користування транспортом тощо.

При цьому слід відмітити значну кількість справ, які розг-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014
лянуті вітчизняними судами по цих питаннях, що ще раз засвід-
чує про ефективність їх роботи у цих сферах.

Одержано 12.04.2014

УДК 347.45/.47

Анна Володимирівна Басова,

*здобувач Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАМОВНИКА В ДОГОВОРІ ОХОРОНИ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Говорячи про особу, яка замовляє охоронні послуги, також слід визначитися, як саме потрібно її називати. Мова йде про розробку й обґрунтування використання певного терміну, який найбільш відповідав би змісту зобов'язання. Відносно цього питання слід зазначити, що для позначення особи, яка замовляє охоронні послуги, укладаючи договір охорони майна, в нормативно-правовій та науковій літературі також не має однозначно визначення, і під цим поняттям використовуються різні терміни. Так, наприклад, деякі автори, говорячи про особу, яка уклала договір охорони майна, називають її замовником. Цей термін використовується і у нормативно-правових актах МВС України, що регламентують порядок здійснення підприємницької діяльності з надання охоронних послуг. Такий термін використовується і в нормативних актах зарубіжних країн. Так, у Законі РФ «Про приватну детективну та охоронну діяльність в Російській Федерації» від 11.03.1992 № 2487-1 для позначення особи, що укладає договір про надання детективних та охоронних послуг, також використовується термін «замовник». Тож, виникає питання, чи є доречним вживання саме такого терміну для позначення особи, яка замовляє охоронні послуги. Замовник (від латинського «*cliens*») – це особа, яка користується послугами юриста, архітектора, або інших професіоналів; це особа, яка виступає споживачем. Можна говорити про те, що в межах договору охорони майна фізичні та юридичні особи, які замовляють ці послуги, виступають їх споживачами. Однак правильність чи хибність цього висновку потребує більш детального

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

аналізу сутності послуги, яка надається в межах того чи іншого договору про надання послуг. Так, наприклад, говорячи про договір на надання освітніх послуг, можна стверджувати, що особа, яка замовляє ці послуги, виступає їх споживачем, адже вона вилучає корисні властивості даних послуг шляхом підвищення своїх інтелектуальних та розумових здібностей. Те саме можна сказати і про медичні послуги, тобто особа, яка замовляє ці послуги, вилучає корисні властивості даних послуг шляхом покращення стану свого здоров'я.

Що ж стосується договору охорони особи, то в цьому випадку не можна стверджувати, що особа вилучає корисні властивості даних послуг конкретно для себе, адже, користуючись охоронними послугами, фізична чи юридична особа не отримує будь-якого покращення ні у духовному, ні у матеріальному плані, а лише попереджує порушення своїх майнових прав з боку третіх осіб. Окрім того, особа може замовити охоронні послуги не особисто для себе, а для іншої особи. Тому, враховуючи вищевикладене, твердження про те, що особа, яка замовляє охоронні послуги, є їх споживачем, представляється дещо невірним, оскільки вона їх не споживає. А звідси впливає і те, що для позначення сторони, яка замовляє охоронні послуги, використовувати термін «замовник» є не дуже доречним.

У літературі були запропоновані й інші назви сторони, яка замовляє охоронні послуги. Так, деякі автори називають таку особу «охороняємим». Звичайно, що застосування такого терміну забезпечує певну індивідуалізацію, однак не договору охорони майна, а договору охорони фізичної особи, оскільки під охороняємим розуміється саме фізична особа, яку охороняють, але аж ніяк не майно. Також досить розповсюдженим у науковій літературі для позначення особи, яка замовляє охоронні послуги, є використання терміну замовник. До того ж, цей термін є досить розповсюдженим у нормативних актах МВС України.

Слід зазначити, що вживання такого терміну, на нашу думку, є найбільш прийнятним для позначення особи, яка замовляє охоронні послуги, причому немає різниці, чи це буде фізична особа, чи юридична, замовляє вона послуги на особисту охорону (чи охорону іншої фізичної особи) чи на охорону майна. Тобто,

як бачимо, термін замовник можна вживати у будь-якому варіанті позначення сторони договору, яка замовляє охоронні послуги. Окрім того слід зазначити, що термін «замовник» доволі таки розповсюджений і у ЦК України для позначення сторони договору, яка замовляє послуги (ст. 837, 867, 875, 892 ЦК України та ін.).

Таким чином, цілком обґрунтованим, на нашу думку, є висновок про те, що, у відповідності до всіх вищевикладених вимог, сторону, що укладає договір охорони майна з метою забезпечення його схоронності, слід називати замовником, тобто особою, яка замовляє дані послуги. Представляється, що термін замовник у найбільшій мірі відповідає вимогам, що пред'являються до термінів (однозначності, стислості та мовної економії) та є вірним відповідно до правил слововжитку.

В якості замовника у даному договорі виступає будь-яка дієздатна юридична або фізична особа, яка є власником майна або діє в своїх інтересах чи в інтересах третіх осіб. Замовник у свою чергу зобов'язаний дотримуватися усіх зазначених охоронцем правил поведінки, заходів особистої безпеки. У тому випадку, коли він відмовляється від виконання розпоряджень охоронця, останній має право відмовитися від надання послуг, розірвати договір охорони фізичної особи й зажадати відшкодування спричинених збитків. Це обумовлено тим, що через належну поведінку замовника охоронець втрачає об'єктивну можливість надати якісну послугу, а в деяких випадках не може надати послугу взагалі. Тому, якщо особа, яка охороняється, не виконує вказівок охоронця чи унеможливорює виконання його обов'язків, охоронець письмово попереджає про недопущення дій подібного характеру. У випадку повторного порушення вимог охоронця, останній має право розірвати договір і стягнути понесені збитки.

Замовник має право давати охоронцю вказівки про припинення охорони, встановлювати, змінювати режим здійснення охорони. Але у даному разі бажання замовника може суперечити інтересам безпеки. В результаті може скластися ситуація, коли замовникові буде спричинена шкода саме в той час, коли його не охоронятимуть. Через це, із метою захистити інтереси

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

охоронця, кожна відмова від його послуг повинна бути зроблена у письмову вигляді, або у присутності свідків.

Це дуже важливо, тому що замовник може у майбутньому подати позов до суду з вимогою про відшкодування збитків, спричинених неналежним виконанням охоронцем покладених на нього обов'язків. Охоронець у такому випадку повинен довести, що він не здійснював охорону за бажанням замовника й не несе відповідальності за спричинену шкоду. Так, наприклад, якщо замовник зажадає, щоб охорона не здійснювалася під час його ранкової прогулянки, то таке бажання повинно бути закріплене у письмовій заяві (відмові). Пропонується навіть скласти певні бланки таких заяв, у яких необхідно лише вказувати реквізити замовника, договору охорони фізичної особи, час або місце, за яких замовник відмовляється від послуг охоронця.

Звичайно, досить часто між замовником й персоналом охоронця складаються довірчі відносини й охоронцю незручно кожного разу вимагати складання такої заяви. Тому можна скласти заяву, у якій замовник, наприклад, відмовляється від охорони кожного ранку з 9 до 10 години. Але у даному документі необхідно зробити застереження, що замовник, у разі необхідності, має право вимагати надання йому охоронних послуг у зазначений час (з 9 до 10 ранку), а персонал охоронця не має права у цьому відмовити.

За вимогою замовника, охоронець зобов'язаний замінити персонал у випадку виявлення його професійної непридатності, грубого порушення технічних чи етичних норм. Право замовника на зміну персоналу пов'язано з тим, що кожна людина почувається безпечно лише у тому разі, коли її безпеку забезпечують ті особи, яким вона повністю довіряє, у яких вона впевнена. А якщо такої впевненості немає, то й про почуття безпеки говорити не можна.

Враховуючи вищенаведене можна зазначити, що замовник має право особисто переконатися в професійній підготовленості персоналу охоронця. Одним із способів перевірки професійної підготовки персоналу охоронного підприємства є вивчення особистих справ працівників, де зазначаються їхні достоїнства, успіхи, нагороди, подяки замовників, відзнаки тощо. Рівень професіоналізму може бути перевірений шляхом організації й про-

ведення змагань із рукопашного бою, застосування спеціальних засобів, стрільб, імітації екстремальних ситуацій. Замовник має право особисто поспілкуватися з працівниками, які мають забезпечувати його безпеку. Замовник також має право вимагати, щоб працівники не курили у його присутності, вдягалися певним чином, розмовляли на певній мові тощо.

У даному разі важливу роль відіграє суто психологічний фактор. Замовник й працівники охоронного підприємства можуть не зійтися характерами, не сподобатися один одному. У цьому разі якість охоронної послуги різко знижується. Існує велика вірогідність того, що замовника не задовольнить охоронна послуга, яка буде надаватися певними працівниками. Тому до вибору охоронців слід ставитися дуже уважно й приділяти цьому належну увагу.

У певних випадках замовник має право інструктувати персонал охоронця щодо того, як необхідно себе вести у тих чи інших обставинах. Дане правило не у якому разі не може поширюватися на сферу забезпечення безпеки, а стосується лише певних життєвих обставин, що виникають у тому разі, коли охорона здійснюється шляхом супроводження замовника. Так, наприклад, коли замовник має відвідати вечірку, театр, прийом у посольстві, закритому клубі, де дуже серйозно ставляться до поведінки усіх присутніх, замовник може вказати охоронцям як необхідно себе вести у тих чи інших обставинах.

Одним із головних обов'язків замовника є оплата охоронних послуг. Здебільшого розмір, форма та порядок оплати встановлюються за згодою сторін і вказуються у договорі. У даному випадку немає жодних обмежень щодо того скільки і яким чином замовник буди платити охоронцю. Єдиною вимогою є наявність їхньої взаємної згоди на ті чи інші умови оплати.

У тому випадку, якщо договір охорони укладається в інтересах іншої фізичної особи (члена родини, співробітника підприємства (інкасатора)), то така оплата здійснюється особою, яка безпосередньо уклала договір охорони.

Одержано 18.04.2014

Ігор Юрійович Богданов,

*здобувач Харківського національного університету
внутрішніх справ*

**ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ВЗАЄМОДІЇ
В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Успішне розв'язання оперативних завдань неможливе без співпраці та обміну інформацією. На сьогодні взаємодія органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень є одним з пріоритетних завдань [1].

Загалом поняття «взаємодія» слід відрізнити від суміжних, близьких за значенням, категорій, зокрема: «узгоджені дії», «координація», «сприяння», «виконання доручень і вказівок», «надання допомоги» та інших, зміст яких роз'яснюють відповідні правові норми, або які впливають з їх змісту. Так, у сучасному тлумачному словнику української мови це поняття визначено, як: співдія, співдіяння; взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджена дія між ким-, чим-небудь [2, с. 188].

У теорії оперативно-розшукової діяльності дефініцію «взаємодія» у різні часи і періоди досліджували такі вчені як: С. В. Андрусенко [3, с. 119], А. В. Баб'як [4, с. 99], С. М. Гусаров [3, с. 119], О. М. Бандурка [3, с. 119], В. П. Захаров, І. П. Козаченко [5, с. 64–65], М. С. Рябченко [3, с. 119] В. П. Сапальов [4, с. 99], М. В. Стащак [4, с. 99], В. В. Шендрик [4, с. 99] та ін. Втім серед науковців немає єдиного підходу до терміна, що вивчається.

Цікавою є точка зору А. В. Баб'яка, В. П. Сапальова, М. В. Стащака, В. В. Шендрика, які під взаємодією оперативних підрозділів з іншими підрозділами органів внутрішніх справ, правоохоронними органами України і міжнародними правоохоронними органами, державними установами та організаціями, недержавними організаціями і підприємствами, громадськими організаціями та громадянами розуміють засновану на законах і підзаконних нормативних актах, погоджену за місцем і часом та належним чином організовану діяльність стосовно обміну або надання інформації [4, с. 99].

Слід погодитися із точкою зору С. В. Андрусенко,
© Богданов І. Ю., 2014

О. М. Бандурки, М. С. Рябченка та інших науковців, що складність злочинних технологій, які використовуються під час вчинення кримінальних правопорушень потребує налагодження тісної співпраці між слідчими та працівниками оперативних підрозділів ОВС. Така взаємодія дозволяє досягнути комуляційного ефекту, тобто підвищити ефективність досягнення результату за рахунок інтеграції двох видів діяльності – оперативно-розшукової та кримінальної процесуальної [3, с. 119].

Термін «взаємодія» у чинному Кримінальному процесуальному кодексі України [6] не визначено, але він застосовується в законах України, зокрема «Про оперативно-розшукову діяльність» (ст. 4, 5–1, 7, 10) [7], «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (розділом 5) [8] та інших.

Що стосується підзаконних актів, то ані наказ МВС України від 14.08.2012 № 700 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень», ані інші підзаконні акти не надають чіткого визначення дефініції «взаємодія».

Відповідно до п. 1.1 наказу МВС України від 14.08.2012 № 700 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень», основним завданням взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ України є попередження, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, що їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб [1, с. 3].

Однак, на наш погляд, недоліком є те, що до основних завдань законодавцем не включено документування кримінальних правопорушень.

Згідно із п. 1.3 цього ж наказу, основними принципами взаємодії є:

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

- відповідальність слідчого за швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень, його самостійність у процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється;

- активне використання методик, наукових і технічних досягнень у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень;

- оптимальне використання наявних можливостей слідчих і оперативних підрозділів у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень;

- дотримання загальних засад кримінального провадження;

- забезпечення нерозголошення даних досудового розслідування [1, с. 3].

Враховуючи викладене можна зробити висновок, що взаємодія оперативно-розшукової діяльності – це узгоджена діяльність органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ спрямована на попередження, виявлення, документування і розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, що їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень : наказ МВС України від 14.08.2012 № 700. – К. : МВС України. – 20 с.

2. Новий тлумачний словник української мови у 3 т. / уклад.: Василь Яременко, Оксана Сліпущо. – К. : Аконіт, 2007. – Т. 1. – 928 с.

3. Протидія злочинам у сфері земельних відносин : навч. посіб. / [С. В. Андрусенко, О. М. Бандурка, М. С. Рябченко та ін.]; за заг. наук. ред. С. М. Гусарова. – Х. : ХНУВС, 2013. – 170 с.

4. Отримання та використання первинної оперативно-розшукової інформації оперативними підрозділами ОВС України : монографія / Баб'як А. В., Сапальов В. П., Стащак М. В., Шендрик В. В. – Л. : Каменярь, 2010. – 167 с.

5. Захаров В. П. Проблеми діяльності оперативних підрозділів кримінально-виконавчої системи / В. П. Захаров // Вісник ЛІВС МВС

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014
ім. 10-річчя незалежності України. – 2001. – Спецвип. № 1. – С. 24–35.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України
«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з
прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». – Х. :
Одісей, 2012. – 360 с.

7. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від
18 лют. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. –
Ст. 303.

8. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою
злочинністю : закон України від 30 черв. 1993 р. № 3341-XII // Відомо-
сті Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>.

Одержано 17.04.2014

УДК 347.73

Володимир Володимирович Борисенко,

*аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ПОДАТКОВИЙ КОНТРОЛЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЯК РІЗНОВИД ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

У юридичній науці прийнято класифікувати контрольну ді-
яльність за видами, що дозволяє виділити специфіку різних ви-
дів контролю, порівняти їх і точно окреслити сферу дії кожного
виду контролю, щоб уникнути дублювання тих самих сфер кон-
тролю, об'єктів контролю однаковими видами контролю.

Розрізнення видів контролю відбувається на підставі класи-
фікації. Будь-яка класифікація здійснюється шляхом виділення
ознаки або підстави, або сукупності ознак чи підстав, тобто –
критерію. Класифікація (лат. – *classis* – розряд, і *facere* – поділ) –
це особливий випадок застосування логічної операції поділу об-
сягу понять, що являє собою деяку сукупність ділень (поділ де-
якого класу на види, поділ цих видів тощо) [1, с. 200].

Можна виділити декілька критеріїв щодо класифікації кон-
тролю. В адміністративному праві найчастіше пропонуються такі
класифікації [2, с. 526]:

а) *залежно від суб'єкта*, що здійснює контроль в системі
державного управління, виділяють такі види контролю:
1) парламентський; 2) президентський; 3) урядовий; 4) контроль

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

з боку державних органів виконавчої влади; 5) контроль з боку місцевих органів виконавчої влади; 6) контроль з боку органів судової влади; 7) контроль з боку органів місцевого самоврядування; 8) громадський контроль;

б) *залежно від приналежності суб'єкта, що здійснює контроль, до державних або громадських структур* виділяють: 1) державний контроль; 2) громадський контроль;

в) *залежно від адміністративно-правової компетенції суб'єкта* виділяють: 1) загальний контроль; 2) відомчий; 3) надвідомчий;

г) *залежно від управлінської стадії, на якій здійснюється контроль*, виділяють: 1) попереджувальний; 2) поточний (або оперативний); 3) наступний (або підсумковий) контроль [3, с. 385];

г) *залежно від спрямованості контролю* виділяють: 1) зовнішній контроль; 2) внутрішній контроль;

д) *залежно від призначення контролю* виділяють: 1) загальний контроль, що охоплює всі напрямки об'єкта контролю; 2) цільовий контроль окремого напрямку роботи об'єкта контролю.

У фінансовому праві існує майже однотайна думка щодо поділу фінансового та податкового контролю *за часом здійснення* на: 1) попередній; 2) поточний; 3) наступний контроль [4, с. 86].

Подана вище в адміністративному праві однойменна класифікація видів контролю за управлінськими стадіями здійснення не відповідає визначеному критерію. На нашу думку, критерій контролю за часом здійснення більш точно характеризує зміст поділу контролю на попередній, поточний і наступний, тому що посилення на управлінські стадії, на яких здійснюється контроль, потребує додаткової розшифровки щодо цих стадій.

При конкретизації видів державного фінансового контролю доцільно звернутися до бюджетного законодавства України, де називаються особи, які від імені держави здійснюють контроль на кожній стадії бюджетного процесу, визначаються об'єкти та предмети контролю, а також необхідно враховувати, що контрольна діяльність має базуватися на певних принципах контролю.

Відповідно до класифікації видів фінансового контролю прийнятих в науці фінансового права, а також враховуючи

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

принципи, особливості об'єкта і суб'єктів бюджетного контролю, вважаємо, що це може бути класифікація видів податкового контролю за такими критеріями: по-перше, за контролюючими суб'єктами; по-друге, за об'єктом податкових правовідносин (податковий контроль місцевих бюджетів); по-третє, залежно від часу здійснення контролю; по-четверте, залежно від характеру відносин підконтрольного та контролюючого органу в процесі адміністрування податків і зборів.

Враховуючи критерії класифікації видів фінансового контролю, податковий контроль за місцевими бюджетами доцільно розглянути як вид спеціалізованого фінансового контролю, що здійснюється на всіх стадіях бюджетного процесу стосовно формування доходної частини місцевих бюджетів. Спеціалізований бюджетний контроль потрібен для забезпечення законності при формуванні фінансової основи діяльності органів місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. – 5-е изд. – М. : Политиздат, 1986. – 590 с.

2. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.

3. Адміністративне право України : підручник / [Ю. П. Битяк, В. В. Богущкий, В. М. Гарашук та ін.] ; за ред. Ю. П. Битяка. – Х. : Право, 2001. – 528 с.

4. Финансовое право : учебник / отв. ред. Н. И. Химичева. – М. : БЕК, 1996. – 525 с.

Одержано 19.04.2014

УДК 343.101

Юлія Володимирівна Бубир,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

За дослідженням серед правових інститутів кримінального процесу важливе місце займають запобіжні заходи у кримінальному провадженні. У КПК України цьому інституту відведений параграф 1 глави XVIII «Запобіжні заходи, затримання особи на підставі ухвали слідчого судді, суду».

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

Проблеми застосування запобіжних заходів були предметом численних наукових досліджень. Вони досліджувалися в роботах таких вчених: Ю. П. Аленіна, В. Д. Бринцева, Н. В. Буланової, І. М. Гуткіна, В. А. Давидова, В. С. Зеленецького, П. М. Каркача, Ф. М. Кудіна, Ю. Д. Лівшиця, В. Т. Маляренка, В. О. Михайлова, В. Т. Нора, І. Л. Петрухіна, П. П. Пилипчука, С. М. Стахівського, А. Р. Туманянц, О. О. Чувільова, В. П. Шибіко, О. Г. Шило, М. Є. Шумила та інших науковців і практичних працівників.

Під запобіжними заходами В. Фаринник розуміє заходи процесуального примусу, застосування яких супроводжується тимчасовим обмеженням конституційних прав і свобод осіб, які підозрюються у вчиненні кримінальних правопорушень. Ці обмеження стосуються свободи пересування та вільного вибору місця перебування тощо [1, с. 4]. І з цим визначенням ми погоджуємось.

Альтернативність вибору слідчим запобіжних заходів дає змогу застосовувати найбільш ефективні з них, при цьому враховувати тяжкість вчиненого кримінального правопорушення, особу правопорушника та інші обставини, що у своїй сукупності можуть об'єктивно впливати на хід досудового розслідування та прийняття за його результатами законного рішення.

Згідно з КПК України встановлено наступні види запобіжних заходів: 1) особисте зобов'язання; 2) особиста порука; 3) застава; 4) домашній арешт; 5) тримання під вартою; 6) затримання особи, як тимчасовий запобіжний захід (ст. 176 КПК України). Крім того, до неповнолітнього підозрюваного можуть бути застосовані такі запобіжні заходи як: передання під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників та передання під нагляд адміністрації дитячої установи (ст. 493 КПК України). До особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування, можуть бути застосовані судом запобіжні заходи у вигляді передання на піклування опікунам, близьким родичам чи членам сім'ї з обов'язковим лікарським наглядом чи поміщення до психіатричного закладу в умовах, що виключають її небезпечну поведінку (ст. 508 КПК України). У випадках здійснення видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення при екстрадиції,

застосовується тимчасовий арешт (ст. 583 КПК України) та екстрадиційний арешт (ст. 584 КПК України), які за своєю правовою природою є триманням під вартою, що застосовується в особливому порядку і спрямовано на забезпечення можливості видачі особи. Дані заходи мають власні специфічні ознаки: 1) їх може бути застосовано тільки до певних суб'єктів кримінального процесу: підозрюваних, яким у встановленому законом порядку повідомлено про підозру у вчиненні конкретного кримінального правопорушення; 2) запобіжні заходи мають особистий характер, оскільки обмежують конституційні права осіб, які підозрюються у вчиненні кримінальних правопорушень; 3) характеризуються специфічними підставами і метою застосування; 4) до підозрюваного одночасно може бути застосовано тільки один запобіжний захід.

Відповідно до положень ч. 1 ст. 177 КПК України метою застосування запобіжного заходу є забезпечення виконання підозрюваним покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання спробам: 1) переховуватися від органів досудового розслідування та суду; 2) знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення; 3) незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні; 4) перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином; 5) вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється. Процесуальною підставою застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, може здійснити дії, передбачені частиною першою цієї статті. Слідчий, прокурор не мають права ініціювати застосування запобіжного заходу без наявності для цього підстав, передбачених КПК України.

Так, наприклад, про намір переховуватися від органів досудового розслідування та суду можуть свідчити такі дані, як придбання проїзних документів, зняття з різного роду реєстраційних обліків, раптове звільнення з роботи, розпродаж майна то-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

що. Про можливість перешкоджати повному, всебічному та упередженому проведенню досудового розслідування може свідчити здійснення особою погрози, підкуп, умовляння свідків, потерпілих чи співучасників кримінального провадження, схилення їх до дачі неправдивих показань; спроби викрадення, знищення, фальсифікації речових доказів і документів; вплив на спеціалістів та експертів тощо. На наявність даних про те, що особа може вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити те, у якому підозрюється може свідчити наявність інформації, отриманої в результаті проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій про вчинення особою протиправної діяльності (підготовку до вчинення кримінального правопорушення, придбання предметів для вчинення злочинної діяльності тощо), наявність попередніх судимостей, зв'язки з антигромадськими елементами, надходження до правоохоронних органів заяв та повідомлень про те, що особа здійснює підготовку до нового кримінального правопорушення.

Одного лише зазначення у клопотанні про застосування запобіжних заходів обставин про те, що підозрюваний не виконує покладених на нього процесуальних обов'язків, а також намагається чи буде намагатися переховуватися від органів досудового розслідування та суду чи вчиняти інші дії, спрямовані на протидію розслідування, недостатньо. Слід погодитись з думкою Е. Коваленко про те, що наявність оперативно-розшукової інформації про намір особи навмисно перешкодити встановленню істини у справі може бути умовою для обрання або зміни запобіжного заходу [2, с. 149–150].

Складовою підставою застосування запобіжних заходів є наявність ризиків, що дозволяють слідчому судді, суду обґрунтовано вважати, що особа може перешкоджати здійсненню кримінального провадження або учинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити протиправну діяльність. Під такими ризиками слід розуміти наявність відомостей, отриманих із передбачених законом джерел, які свідчать про можливість виникнення у майбутньому вказаних проявів протиправної поведінки підозрюваного. Таким чином, доказування підстав застосування запобіжних заходів має прогностичний характер, тобто спрямовано у майбутнє, проте воно повинно ґрунтуватися на конкрет-

них фактичних даних, що свідчать про обґрунтованість прийнятого рішення. У зв'язку із цим виникають труднощі практичного характеру при обґрунтуванні ймовірності настання ризиків, з якими закон пов'язує можливість застосування запобіжного заходу.

Процесуальне значення запобіжних заходів полягає в тому, що вони забезпечують оптимальні умови для доказування і досягнення істини у кримінальному провадженні, завдяки їм створюються умови для реалізації завдань кримінального процесу, вони є засобами примусу, що забезпечують спеціальні умови, в яких повинен перебувати підозрюваний.

При вирішенні питання про обрання запобіжного заходу, крім наявності ризиків, зазначених у статті 177 КПК України, слідчий суддя, суд на підставі наданих сторонами кримінального провадження матеріалів зобов'язаний оцінити в сукупності всі обставини, у тому числі передбачені ст. 178 КПК України: 1) вагомість наявних доказів про вчинення підозрюваним кримінального правопорушення; 2) тяжкість покарання, що загрожує відповідній особі у разі визнання підозрюваного винуватим у кримінальному правопорушенні, у вчиненні якого він підозрюється; 3) вік та стан здоров'я підозрюваного; 4) міцність соціальних зв'язків підозрюваного в місці його постійного проживання, у тому числі наявність в нього родини й утриманців; 5) наявність у підозрюваного постійного місця роботи або навчання; 6) репутацію підозрюваного; 7) майновий стан підозрюваного; 8) наявність судимостей у підозрюваного; 9) дотримання підозрюваним умов застосованих запобіжних заходів, якщо вони застосовувалися до нього раніше; 10) наявність повідомлення особі про підозру у вчиненні іншого кримінального правопорушення; 11) розмір майнової шкоди, у завданні якої підозрюється особа, або розмір доходу, в отриманні якого внаслідок вчинення кримінального правопорушення підозрюється особа, а також вагомість наявних доказів, якими обґрунтовуються відповідні обставини. Ми погоджуємось з Е. А. Жицким в тому, що небезпека кримінального правопорушення не може виступати в якості єдиної підстави для застосування запобіжного заходу, оскільки ознака суспільної небезпеки невід'ємно притаманна будь-якому правопорушенню, а в ході розслідування можлива перек-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

валіфікація вчиненого, як на більш тяжке, так і на менш тяжке кримінальне правопорушення [3, с. 76].

Слід звернути увагу на обставини, що характеризують особу підозрюваного, минулу його діяльність, тяжкість інкримінованого кримінального правопорушення.

Результат вивчення винної особи, зокрема вік, здоров'я, сімейний стан підозрюваного також можуть бути враховані слідчим, судом при обранні конкретного виду запобіжного заходу. До неповнолітніх, осіб похилого віку, тяжко хворих, вагітних жінок, що утримують грудних дітей, одиноких матерів, багатодітних батьків, взяття під варту як правило, не застосовується.

Важливе значення мають відомості, що характеризують підозрюваного як члена суспільства: 1) міцність соціальних зв'язків у місці постійного проживання, у тому числі наявність у підозрюваного родини й утриманців; 2) зв'язки з антигромадськими елементами; 3) спосіб життя – зловживання алкогольними напоями або наркотичними засобами тощо. Крім цього на застосування певного виду запобіжного заходу впливає наявність у підозрюваного постійного місця роботи або навчання, певного роду занять тощо.

Також факторами, які формують характеристику підозрюваного і впливають на обрання запобіжного заходу, є: події з його біографії, наприклад, участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, участь у бойових діях при виконанні інтернаціонального обов'язку або в складі миротворчих сил ООН, наявність поранень при виконанні службового або громадського обов'язку, державних нагород, почесних звань тощо. Підлягає врахуванню також і майновий стан підозрюваного з метою подальшого вирішення питання про відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди, можливості обрання запобіжного заходу у вигляді застави тощо. Як вірно зазначив Р. П. Чича, необхідно вивчити дані про особу, вичерпний перелік яких не надається. Це пов'язане, в першу чергу, з тим, що в різних категоріях справ необхідно враховувати певні дані про особу, загальний перелік яких надати неможливо, та і потреби в цьому немає [4, с. 185]. Суттєвою характеристикою особи свідчить наявність судимостей у підозрюваного, строк відбування покарання в місцях позбавлення волі, час перебування на волі після звільнення (судимості, погашені у встановленому поряд-

ку, враховуються при характеристиці репутації підозрюваного).

Якщо особа раніше вже притягувалась до кримінальної відповідальності, то на вибір виду певного запобіжного заходу впливає й дотримання підозрюваним умов застосованих запобіжних заходів, що застосовувалися раніше. Зокрема, важливе значення при обранні запобіжного заходу мають дані про недотримання процесуальних обов'язків, покладених на підозрюваного, зміна запобіжного заходу на більш суворий тощо.

Не менш важливою обставиною, що підлягає врахуванню під час обрання запобіжного заходу, є наявність повідомлення особі про підозру у вчиненні іншого кримінального правопорушення, що виключає можливість обрання менш суворих запобіжних заходів з метою забезпечення реалізації завдань і мети кримінального провадження.

Обставиною, яка оцінюється при обранні запобіжного заходу, є розмір майнової шкоди, у завданні якої підозрюється чи обвинувачується особа, або розмір незаконного доходу, в отриманні якого внаслідок вчинення кримінального правопорушення підозрюється особа, а також достатність наявних доказів, якими обґрунтовуються відповідні обставини. Такий розмір оцінюється з урахуванням показань потерпілого, заявленого цивільного позову тощо.

При обранні запобіжного заходу окрім тяжкості кримінального правопорушення доцільно брати до уваги обставини, що відповідно до чинного законодавства впливають на кримінальну відповідальність особи, а саме: кримінальна відповідальність за незакінчений злочин, добровільна відмова при незакінченому злочині, відповідальність співучасників, відповідальність організаторів та учасників та учасників організованої групи чи злочинної організації, добровільна відмова співучасників, повторність, сукупність та рецидив, необхідна оборона, уявна оборона, крайня необхідність, фізичний або психічний примус, виконання наказу або розпорядження, діяння, пов'язане з ризиком, виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації.

У виняткових випадках уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні кримінального правопорушення, за який перед-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

бачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках, якщо цю особу застали під час вчинення кримінального правопорушення або замаху на його вчинення, або якщо безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення очевидець, у тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин. Строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати сімдесяти двох годин з моменту затримання (з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою).

Згідно з Кримінальним процесуальним кодексом 2012 року коло зазначених обставин, що враховуються при обранні запобіжного заходу, значно розширено порівняно з Кримінально-процесуальним кодексом 1960 року. Втім, на нашу думку доцільно було б надати повноваження слідчому щодо самостійного обрання таких видів запобіжних заходів, як особисте зобов'язання та особиста порука, що потребує свого законодавчого закріплення. Вони повинні ретельно аналізуватися під час вирішення питання, щодо обрання запобіжних заходів. Тільки за умов гарантування прав та законних інтересів осіб, що беруть участь в кримінальному провадженні і насамперед підозрювані, можливо виконати завдання кримінального процесуального законодавства.

Втім підняті питання не є остаточними і підлягають подальшому дослідженню або науковому вивченню.

Список використаних джерел:

1. Фаринник В. Особливості застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні / В. Фаринник // Юридичний вісник України. – 2012. – 22–28 верес. – № 38. – С. 4.

2. Коваленко Е. Запобіжні заходи у кримінальному судочинстві: особливості та підстави застосування / Е. Коваленко // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 10. – С. 146–151.

3. Жицкий Е. А. Проблемы избрания меры пресечения в уголовном процессе / Е. А. Жицкий // Проблемы реформирования криминально-процессуального та кримінального законодавства України. – Х. : ХНУВС, 2011. – С. 75–77.

4. Чича Р. П. Роль фактичних даних про обставини, що характеризують особу обвинуваченого, при обранні запобіжного заходу /

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

Р. П. Чича // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – Вип. 36. – 2007. – С. 184–188.

Одержано 16.04.2014

УДК 342.722

Оксана Петрівна Васильченко,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
конституційного права юридичного факультету
Київського національного університету ім. Т. Шевченка*

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Ефективності реалізації принципу рівності прав і свобод людини і громадянина в Україні значною мірою сприяє передбачення юридичної відповідальності за його недотримання. Поняття «відповідальність», складовою якого є відповідальність юридична, багатогранне та багатозначне. Головне значення відповідальності полягає в тому, що вона відіграє важливу роль у взаєминах учасників суспільних відносин і є засобом регулювання поведінки людей. При цьому відповідальність не існує поза суспільством, у зв'язку з чим відповідальність носить соціальний характер. У вітчизняній та зарубіжній літературі відсутня єдність думок як щодо поняття відповідальності, так і щодо видів соціальної відповідальності. Так, на думку деяких науковців [1, с. 8], «застосування самого терміну «відповідальність» у різнобічних розуміннях навіть до деякої міри приводить учених до песимістичних висновків відносно можливості вироблення єдиного поняття відповідальності» [2, с. 225]. Водночас, застосування єдиної термінології є вкрай важливим для всіх галузей юридичної науки.

Трактування юридичної відповідальності, її концепція, конструкція визначають місце та значення будь-якого виду відповідальності в системі права. Увага науковців до проблем юридичної відповідальності, зокрема, у загальнотеоретичному плані активно проявляється з кінця 50-х – початку 60-х років XIX ст. При цьому основоположними залишаються здобутки вчених, які працювали у цьому напрямку у радянській науці. Одним із перших, хто обґрунтував необхідність дослідження

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

юридичної відповідальності на цьому етапі, був М. Д. Шаргородський [1, с. 297]. Відсутність єдиної концепції відповідальності в Україні, існуючий плюралізм точок зору на походження та трактування юридичної відповідальності викликає потребу в аналізі та систематизації поглядів науковців щодо її місця, значення та складу як юридичного феномену та універсальної правової категорії.

У сучасній науковій літературі юридичну відповідальність визначають як міру державного примусу на виконання вимог права, що містять осуд діянь правопорушника перед державою та суспільством. Специфіка юридичної відповідальності визначається її нерозривним зв'язком із державою; вона покладається за порушення правових норм. Тобто у юридичній літературі відповідальність розглядалася тільки як наслідок правопорушення, тобто в ретроспективному аспекті. До середини минулого століття вказана теза залишалася в правовій літературі переважною. Лише В. Г. Смирнов її істинність поставив під сумнів. Науковець вважав, що «проблема відповідальності не зводиться до проблеми відповідальності за завдану шкоду, за порушення будь-яких охоронюваних законом інтересів: правова відповідальність тільки найбільш рельєфно проявляється у порушенні, але вона реально існує і за умови здійсненні дозволених, а тим більше прямо витікаючих із чинного законодавства діянь» [3, с. 82]. Таким чином, В. Г. Смирнов вперше сформулював визначення позитивної юридичної відповідальності, а саме аналіз юридичної відповідальності як явища загально-соціального, результатом якого стала концепція позитивної юридичної відповідальності.

Не вдаючись до аналізу існуючих у науковій літературі теоретичних визначень поняття юридичної відповідальності, зазначимо те, що, як у теорії права, так і в конституційному праві немає єдності точок зору вчених щодо змісту й сутності юридичної відповідальності та конституційної зокрема. Кожний автор визначає її по-своєму, виокремлюючи при цьому ті сторони, які він вважає визначальними. Більшість дослідників розуміють юридичну відповідальність як міру державного примусу або ототожнюють її з покаранням за правопорушення. Інші вчені

розглядають юридичну відповідальність у межах існуючих правових категорій. Вони трактують її як охоронне правовідношення, як специфічний юридичний обов'язок, як реалізацію санкцій правових норм.

На нашу думку, правопорушення й відповідальність (її негативний і позитивний аспекти) нерозривно пов'язані. Тому визнання в юридичній відповідальності позитивного й негативного аспектів у силу законів формальної логіки видається цілком обґрунтованим і очевидним. Тому юридична відповідальність – це складне соціально-правове явище, розглядати яке необхідно у двох аспектах – негативному (ретроспективному) та позитивному (перспективному).

У негативному аспекті юридична відповідальність є одним із засобів боротьби з правопорушеннями, засобом забезпечення правомірної поведінки учасників правовідносин під час і в процесі виконання ними своїх обов'язків. У позитивному вона є засобом заохочення, стимулювання учасників правовідносин до правомірної поведінки. Позитивний і негативний аспекти діалектично взаємопов'язані: чим вище рівень відповідальності в позитивному сенсі, тим рідше виникає відповідальність ретро-спективна. Остання настає лише у тому випадку, коли не спрацював механізм позитивного аспекту юридичної відповідальності.

До ознак юридичної відповідальності слід відносити:

1) спирається на державний примус у формі каральних і правовідновлюючих (компенсаційних) способів;

2) виражається в обов'язку особи зазнавати певних втрат (позбавлення конкретних благ) особистого (позбавлення волі, посади та ін.), організаційного й майнового характеру (конфіскація майна, штраф) за свою вину, тобто нести кару, яка є новим, додатковим, юридичним обов'язком, що не існував до правопорушення;

3) настає лише за вчинені або вчинювані правопорушення у разі встановлення складу правопорушення;

4) застосовується компетентним органом у суворій відповідності із законом [4, с. 144].

Юридична відповідальність пов'язана з покаранням, санкцією, державним примусом, обов'язком правопорушника зазнати

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

позбавлення, але не зводиться тільки до однієї з цих ознак. Поняття відповідальності значно ширше. На думку деяких науковців, юридична відповідальність – самостійне поняття, яке не можна визначати через інші самостійні правові категорії: «обов'язок», «правовідносини», «санкція» тощо. Загальна дефініція відповідальності повинна зв'язувати її об'єктивну та суб'єктивну сторони [5, с. 28].

Підводячи підсумок, слід визнати, що юридична відповідальність – важливий засіб забезпечення принципу рівності прав і свобод людини і громадянина. Дотримання та реалізація зазначеного принципу незалежно від походження, соціального та майнового стану, расової та національної приналежності, статі, мови, політичних поглядів, релігійних переконань, роду і характеру занять, місця проживання та інших обставин є необхідною умовою функціонування правовідносин, зокрема і таких їх аспектів, як юридична відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Курс советского уголовного права / отв. ред. Н. А. Белякова, М. Д. Шаргородский. – Л., 1970. – Т. 1 : Часть общая. – 648 с.
2. Алексеев С. С. Общая теория социалистического права / С. С. Алексеев. – 1964. – Вып. 11. – 256 с.
3. Смирнов В. Г. Уголовная ответственность и уголовное наказание / В. Г. Смирнов // Правоведение. – 1963. – № 4. – С. 79 – 87.
4. Гушин И. В. Трудовое право Республики Беларусь: [учебн.-метод. Комплекс] / И. В. Гушин, Л. Я. Абрамчик, А. Г. Авдей ; [под ред. И. В. Гушина]. – Гродно : ГрГУ, 2004. – 333 с.
5. Кузакбирдиев С. С. Понятие и сущность юридической ответственности (вопросы теории) / С. С. Кузакбирдиев, Е. А. Цишковский. – Тюмень : Тюмен. юрид. ин-т МВД России, 2002. – С. 25–28.

Одержано 14.04.2014

УДК 343.1(477)

Вікторія Володимирівна Вінчук,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ

АЛГОРИТМ ДІЙ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ

ОВС УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВЗАЄМОДІЇ З ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЩОДО РОЗШУКУ МАЙНА І КОШТІВ, НА ЯКІ

У теорії оперативно-розшукової діяльності взаємодія – це своєрідна модель комплексного здійснення оперативно-розшукових та інших правоохоронних заходів, які здійснюються з урахуванням відповідних умов оперативної обстановки, а на практиці – це концентрація сил, засобів і методів для досягнення поставленої мети, здійснення відповідних спільних заходів, вибір таких тактичних прийомів або їх комбінацій, які найкраще забезпечують виконання завдань у винятково короткі терміни силами і засобами, що є у розпорядженні суб'єктів взаємодії при найменших затратах і при безумовному дотриманні чинного законодавства.

Одним з головних відомчих актів цієї діяльності є Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень, яка закріплена наказом МВС України від 14 серпня 2012 року № 700 у відповідності до Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого Указом Президента України від 6 квітня 2011 року № 383/2011 регламентує основні положення, принципи та охоплює організацію взаємодії суб'єктів цієї діяльності на всіх стадіях досудового розслідування і безпосередньо організацію взаємодії при направленні оперативним підрозділом матеріалів за результатами оперативно-розшукової діяльності.

Основним завданням взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ України є попередження, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, що їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб.

Правову основу взаємодії становлять законні, підзаконні та відомчі нормативно-правові акти України, а саме: Конституція України, Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси (далі – КК та КПК) України, закони України, акти Президен-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

та України, Кабінету Міністрів України, рішення Конституційного Суду України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою України, і нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ України з питань організації взаємодії між органами та підрозділами внутрішніх справ при попередженні, виявленні й розслідуванні кримінальних правопорушень.

Одним з основних принципів взаємодії є оптимальне використання наявних можливостей слідчих і оперативних підрозділів у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень і відповідно до цього визначені алгоритми послідовних дій спрямованих на покращення плідності цієї діяльності.

Запропонований алгоритм дій співробітників оперативного підрозділу органів внутрішніх справ при виконанні письмових доручень про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування, не є вичерпним. Визначимо порядок дій спрямованих на розшук майна з метою накладення на нього арешту та забезпечення відшкодування збитків, завданих кримінальним правопорушенням.

1. Під час досудового розслідування кримінальних правопорушень слідчий надає відповідним оперативним підрозділам внутрішніх справ, а в разі створення СОГ – конкретним співробітникам оперативного підрозділу, включеним до її складу, письмові доручення про проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій (далі – доручення). Доручення слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом.

2. Співробітник оперативного підрозділу виконує письмові доручення слідчого про проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Під час їх виконання користується повноваженнями слідчого.

3. Співробітники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії в кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотанням до слідчого судді чи прокурора.

4. Доручення, які надаються оперативному підрозділу, реєструються в канцелярії територіального органу внутрішніх

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

справ та передаються в порядку, передбаченому Інструкцією про організацію діловодства в системі МВС України.

5. У дорученнях зазначається найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; короткий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення; перелік слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій, які потрібно виконати; інші відомості, які необхідні для виконання цих дій.

6. Термін виконання доручень слідчих не повинен перевищувати встановленого в них строку. У разі неможливості своєчасного виконання доручення продовження строку його виконання письмово погоджується начальником оперативного підрозділу з начальником слідчого підрозділу.

7. Матеріали про виконання доручень слідчих направляються до слідчого підрозділу разом із супровідним листом за підписом начальника територіального органу внутрішніх справ, який реєструється в канцелярії органу внутрішніх справ.

8. Контроль за виконанням співробітниками оперативних підрозділів доручень слідчих покладається на начальника територіального органу внутрішніх справ, який зобов'язаний:

- визначати конкретних осіб з числа співробітників оперативних підрозділів, на яких покладати обов'язки з виконання доручень слідчих (за виключенням доручень, які надаються співробітникам оперативного підрозділу, включеним до складу СОГ);

- визначати шляхом видання наказу конкретних осіб з числа співробітників оперативних підрозділів, на яких покладати обов'язки щодо ведення обліку доручень слідчих для їх своєчасного виконання.

- щотижня під час оперативних нарад керівництва територіального органу внутрішніх справ інформувати про стан виконання доручень слідчих.

9. У разі виявлення співробітником оперативного підрозділу при виконанні доручення слідчого обставин, що свідчать про необхідність проведення обшуків у житлі чи іншому володінні особи з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування майна, яке було здобуте в результаті його вчинення або встановлення

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

місцезнаходження майна або коштів, на які може бути накладено арешт, ним складається мотивований рапорт, який доповідається начальнику оперативного підрозділу для прийняття рішення про проведення обшуку в порядку, встановленому КПК України.

До рапорту приєднуються матеріали, що містять інформацію про житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, де планується проведення обшуку; особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться, а також інформацію про речі, документи або осіб, яких планується відшукати.

10. Матеріали оперативного підрозділу, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння у сфері господарської та службової діяльності окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, що направляються до слідчого підрозділу для початку та здійснення досудового розслідування, в обов'язковому порядку повинні містити відомості про проведену роботу із забезпечення відшкодування завданої шкоди, у тому числі вжиті заходи з розшуку майна і коштів, на які може бути накладено арешт, та про їх місцезнаходження.

11. Співробітники оперативних підрозділів інших органів та підрозділів внутрішніх справ для участі в проведенні обшуку залучаються у випадку, коли є наявна інформація про можливе знаходження в місці цієї слідчої дії осіб, які причетні до вчинення кримінального правопорушення; особливо небезпечних та вилучених з обігу предметів і речовин, а також обставини, що можуть перешкодити або ускладнити проведення обшуку.

12. Співробітник оперативного підрозділу перевіряє отриману первинну інформацію та отримує нові фактичні дані у Інформаційних ресурсах (об'єктах обліку) Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України (далі – ІПС) у відповідності до Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України, затвердженого наказом МВС від 12.10. 2009 № 436, яке регламентує інформаційно-аналітичне та організаційно-технологічне забезпечення службової діяльності структурних підрозділів районних, міських, лінійних управлінь (відділів) головних управлінь, управлінь МВС України в областях, місті Києві, на

залізницях (далі – ГУМВС, УМВС), центрального апарату МВС за довідково-інформаційними, оперативно-розшуковими й іншими обліками та відповідно до наказу МВС України від 10.03.2010 № 75 «Про затвердження Інструкції з організації функціонування Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України», якою визначено Перелік об'єктів обліку баз даних ІПС, а саме: БД «Електронний рапорт», БД «Злочин», БД «Розшук», БД «Угон», БД «Річ», АРМ «Номерна річ», АРМ «Антикваріат», БД «Втрачені документи» БД «Електронний рапорт».

До джерел отримання первинної оперативно-розшукової інформації про кримінальне правопорушення, зокрема тих, що допоможуть у розшуку майна та коштів, на які може бути накладено арешт, відносяться:

1. заяви та повідомлення громадян України, іноземних громадян або осіб без громадянства про майно та кошти особи, яка становить оперативний інтерес;

2. публікації (матеріали) засобів масової інформації;

3. матеріали з мережі Інтернет;

4. офіційні листи та інші матеріали правоохоронних органів України;

5. запити, офіційні листи та інші матеріали контрольних органів, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій;

6. матеріали правоохоронних органів, досудового слідства та суду;

7. матеріали контрольно-наглядових справ;

8. повідомлення осіб, які конфіденційно співробітничали з ОВС.

13. Проведення оперативними підрозділами негласних слідчих (розшукових) дій та вжиття оперативно-розшукових заходів розшуку майна і коштів (в тому числі гроші, грошові вклади і відсотки по них, цінні папери та відсотки по них, частка у статутному фонді господарського товариства, учасником якого був громадянин, та прибуток, який він не отримав відповідно до цієї частки, інші цінності), на які може бути накладено арешт полягають у використанні методів, оперативно-технічних та оперативно-розшукових заходів із застосуванням оперативно-технічних засобів. Для проведення цих дій оперативний співро-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

бітник тісно взаємодіє з підрозділами оперативно-технічних заходів, оперативної установки та конфідентами.

13.1. Використання оперативних сил, засобів і методів оперативно-розшукової діяльності передбачає:

- отримання фактичних даних у Інформаційних ресурсах (об'єктах обліку) Інтегрованої інформаційно-пошукова система органів внутрішніх справ України;

- отримання оперативними співробітниками оперативної інформації від застосування методів та заходів ОРД;

- отримання інформації від УОС(за результатами проведення візуального спостереження; оперативної установки; ініціативного пошуку);

- перекриття об'єктів та визначення осіб, які представляють оперативний інтерес;

- кількість осіб, з якими був встановлений оперативний контакт;

- отримання результатів шляхом взаємодії з Управлінням оперативно-технічних заходів;

- здійснення заходів щодо активізації агентурно-оперативної роботи про протиправні діяння та протидія злочинній діяльності на об'єктах і по лінії роботи кримінальної міліції;

- аналітично-статистичні дані про кількість ОРС, а також про осіб, стосовно яких проводиться або проводилась оперативно-розшукова діяльність у підрозділах ОВС.

Оперативно-розшукові заходи проводяться тільки після заведення ОРС.

При застосуванні оперативно-розшукових заходів працівники оперативних підрозділів зобов'язані враховувати їх відповідність ступеню суспільної небезпеки злочинних посягань та загрози інтересам суспільства і держави.

13.2. Задля перевірки отриманої інформації, окрім вище визначених заходів та методів, оперативний працівник уповноважений:

- ✓ проводити опитування громадян, у тому числі розвідувальне;
- ✓ встановлювати оперативний контакт;
- ✓ особисто проводити оперативну установку;
- ✓ ініціативно отримувати дані для перевірки достовірності

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014
інформації шляхом проведення особистого пошуку;

- ✓ проводити оперативний огляд певної території та об'єкта;

- ✓ проводити внутрішньокамерну розробку з поглибленим аналізом ходу її проведення;

- ✓ використовувати добровільну допомогу громадян.

Отже, вищевизначені заходи сприятимуть якісній взаємодії для вирішення поставленої проблеми.

Одержано 12.04.2014

УДК 351.75(477)

Дмитро Вікторович Галкін,

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем протидії
злочинності навчально-наукового інституту підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної міліції
Харківського національного університету внутрішніх справ*

**ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ МІЛІЦІЇ
З ГРОМАДСЬКІСТЮ У СФЕРІ ОХОРОНИ
ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ**

Успішне вирішення завдань в сфері боротьби із правопорушеннями можливе лише за умов підтримки та налагодження довірчих стосунків між правоохоронними органами та громадськістю, сумісного виконання деяких правоохоронних функцій та повноцінного нормативно-правового забезпечення їх діяльності. Громадськість підвищує вимоги до державних інституцій, правоохоронна сфера стає більш прозорою для засобів масової інформації, громадських правозахисних організацій, міліція, як державна установа, розглядається в якості інструменту громадянського суспільства, а не як частина закритої тоталітарної системи.

Питання, які стосуються взаємовідносин міліції з населенням, завжди були в центрі уваги як практиків-правоохоронців, так і представників науки. Значний внесок в розробку даної проблеми внесли такі вітчизняні вчені, як А. П. Закалюк, О. П. Коренев, Л. М. Колодкін, М. В. Костицький, О. П. Ключніченко, А. В. Майдигов. Але роботи цих авторів написані були у той час, коли держава сама визначала напрямки, форми та способи взаємодії населення з міліцією. Теоретико-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

методологічні основи вивчення взаємодії було закладено також і в роботах вчених-соціологів П. Сорокіна, Г. Зімеля, Е. Дюркгейма, М. Вебера, Т. Парсонса, Р. Дарендорфа, П. Блау, Дж. Хоманса. Ними було розглянуто різні варіанти взаємодії, яка має місце в суспільних процесах, дано власне трактування її змісту. У той же час основними недоліками методологічної традиції аналізу взаємодії є відсутність системного підходу в її розгляді; ігнорування індивідуальної, психологічної складової, а також прикладних аспектів взаємодії, які відносяться до діяльності державних, у тому числі і правоохоронних інститутів.

На сьогоднішній день юридична наука не виробила єдиного підходу до понять «взаємодія», «координація», «організаційно-правові форми взаємодії» тощо. Взаємодія взагалі – це «філософська категорія, що відображає процеси впливу різноманітних об'єктів один на одного, їх взаємну обумовленість, зміну стану, взаємоперехід, а також породження одним об'єктом іншого. Взаємодія становить вид безпосереднього або опосередкованого, зовнішнього або внутрішнього відношення зв'язку» [1, с. 81]. за словами окремих дослідників категорію взаємодія є адміністративно-правовою категорією [2, с. 25].

Аналіз визначень взаємодії, які використовуються в теорії та практиці управління, дозволяє виділити такі її ознаки:

- взаємодія – це діяльність;
- обов'язкова наявність декількох (не менше двох) суб'єктів взаємодії;
- погодженість заходів за спільною метою, місцем, часом, методами;
- спрямованість функціонування взаємодіючих суб'єктів;
- наявність нормативної (правової) бази взаємодії;
- становище, яке посідають суб'єкти взаємодії в ієрархії системи;
- зміст завдань, які виконуються суб'єктами взаємодії;
- спільна діяльність.

Такі ознаки взаємодії в органах внутрішніх справ характеризують її, як: 1) діяльність, 2) наявність декількох (не менш двох) суб'єктів взаємодії, 3) зміст вирішуваних завдань – не викликають особливих розбіжностей в їх розумінні різними авто-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014
рами і наявні практично в усіх визначеннях взаємодії [3, с. 37].
Решта ознак оцінюються авторами по-різному.

Заслугує на увагу наступне визначення взаємодії: заснована на вимогах закону і відомчих нормативно-правових актів, узгоджена за проміжними та кінцевими цілями діяльність адміністративно і службово незалежних один від одного органів, яка координується слідчим і здійснюється при комплексному поєднанні та ефективному використанні повноважень, методів і засобів, що ними наділені ці органи, для розкриття злочинів [4, с. 47]. В. Ф. Статкус під взаємодією розуміє узгоджену діяльність слідчого з органами дізнання, що ґрунтується на законі та відомчих нормативних актах і спрямована на розкриття, розслідування, припинення і запобігання злочинам шляхом найбільш ефективного поєднання методів і засобів, властивих цим органам, при збереженні таємниці попереднього слідства і джерел отримання негласної інформації [5, с. 37]. Г. Ю. Бондар вважає, що під взаємодією в органах внутрішніх справ на транспорті слід розуміти форму інтеграції спільних зусиль різних суб'єктів, узгоджену за метою, завданням, місцем та часом застосування. Взаємодія налагоджується самими структурними елементами системи повсякденно у випадку, коли немає потреби залучати до цієї справи можливості координаційного (організаційного) центру [6, с. 67].

Аналіз наведених понять взаємодії між громадськістю та органами внутрішніх справ свідчить про те, що всі вони відображають одну загальну ознаку: позитивну спрямованість функціонування взаємодіючих суб'єктів, тобто всі автори розглядають лише позитивну взаємодію, яка передбачає досягнення єдиних кінцевих цілей. Узагальнюючи висловлене, взаємодію можна визначити як такий стан взаємозв'язків між органами внутрішніх справ із громадськістю, за якого вони здійснюють взаємний вплив один на одного та на відповідну сферу діяльності з метою підвищення ефективності охорони громадського порядку та боротьби із правопорушеннями [7, с. 89–90].

Правовими засадами взаємодії органів внутрішніх справ і громадськості в охороні громадського порядку та боротьбі з правопорушеннями є, перш за все, Конституція України, Кримі-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

нальний кодекс України [8], іншими законодавчими актами працівники правоохоронних органів та громадяни, які беруть участь в охороні громадського порядку, мають спеціальний захист. Основою взаємодії є також закони України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» [9] та «Про міліцію» [10] та відомчі нормативні акти.

Тепер перейдемо до розгляду принципів взаємодії органів внутрішніх справ і громадськості, що має істотне значення для розкриття змісту теорії правоохоронної діяльності, заснованої на підтримці населення. В науковій літературі існують окремі спроби сформулювати ці принципи [11, с. 34–39; 12, с. 10–17]. Однак, слід зазначити, що в цілому ця проблема розроблена ще недостатньо. Аналіз позицій авторів з цього питання, тобто аналіз принципів взаємодії свідчить про те, що в них багато спільного з принципами управління. Це і не дивно, тому що у них спільна мета: управління і взаємодія мають за мету узгоджене функціонування системи. Під основними принципами взаємодії необхідно розуміти основні поняття, положення, які відображають найбільш суттєві, головні сторони і прояви взаємодії. Вони охоплюють риси, властиві всій управлінській системі, а не тільки окремим елементам або рівням, явищам або процесам.

Вважаємо, що, принципи, на яких засновується взаємодія міліції та громадськості, необхідно поділити на дві групи: загальні і спеціальні.

Так, загальні принципи мають основоположний характер, відображають основні закономірності взаємодії, забезпечують гармонію, узгодженість і рівновагу у цьому процесі. До загальних принципів взаємодії слід віднести принципи науковості, правової упорядкованості, законності, гласності, плановості.

Що стосується спеціальних принципів, то вони за своєю природою є похідними, по-перше, від принципів першої групи, тому конкретизують і доповнюють їх; по-друге, від найбільш загальних принципів управління. Це пояснюється тим, що сутність будь-якої взаємодії полягає в узгодженні, координації зусиль її суб'єктів. Діючи в такій своєрідній сфері, як взаємодія органів внутрішніх справ і громадськості, спеціальні принципи набувають відповідної специфіки. До них можна віднести такі

принципи як: принцип спільності інтересів; безперервності; «головної ланки»; «резерву»; маневреності; оптимального використання можливостей взаємодіючих елементів; принцип скоординованості дій; принцип паритетності; принцип спеціалізації; принцип взаємодопомоги.

Основними формами взаємодії патрульної служби МВС України з іншими підрозділами міліції та громадськістю є:

- участь у проведенні спільних інструктажів; проведення спільних навчально-тренувальних та практичних занять;

- взаємний обмін інформацією про стан оперативної обстановки; узгодження порядку несення служби, у тому числі під час проведення масових заходів, а також операцій по затриманню злочинців;

- навчання членів громадських формувань прийомів та методів боротьби з правопорушеннями, спільне патрулювання нарядів міліції з членами цих формувань;

- інформування підрозділів ДАІ МВС України про стан порушень правил дорожнього руху та ДТП;

- спільне несення служби з охорони громадського порядку; несення служби з охорони громадського порядку в системі єдиної дислокації;

- взаємодія, у межах компетенції, з іншими правоохоронними органами, відомствами, органами державної влади та місцевого самоврядування.

Ефективність взаємодії органів внутрішніх справ із громадськістю не може бути досягнута лише на основі емпіричних пошуків його найбільш результативних варіантів, хоча роль практики не можна недооцінювати. Серед проблем, що потребують негайного вирішення, є питання, пов'язані з подальшим удосконаленням правового регулювання основ взаємодії органів внутрішніх справ (міліції) з громадськістю.

Дослідження практики взаємодії органів міліції і населення, узагальнення літературних джерел з цієї теми дозволило сформулювати проблемну ситуацію: по мірі становлення правової держави і громадянського суспільства виникає потреба у тісній взаємодії органів правопорядку, зокрема міліції, і населення, з одного боку, і досить слабкий рівень цієї взаємодії в силу істо-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

ричних та інших об'єктивних і суб'єктивних факторів, з іншого.

Отже, питання визначення сутності взаємодії між органами внутрішніх справ та громадськістю має не тільки теоретичне, але й чисто практичне значення. Більш того, правильно організована взаємодія усуває дублювання під час виконання державними органами та громадськими організаціями правоохоронних функцій, так як охорона громадського порядку, прав і законних інтересів громадян покладена не тільки на міліцію, але й на інші державні органи та органи громадської самодіяльності.

Список використаних джерел:

1. Философский энциклопедический словарь / [за ред. П. Н. Федосеева, С. М. Ковалева]. – М. : Сов. энцикл., 1980. – 672 с.
2. Полищук А. Д. Понятие взаимодействия милиции и добровольных дружин в охране общественного порядка : [учеб. пособие] / А. Д. Полищук. – К. : Наук. думка, 1982. – 44 с.
4. Пивоваров В. В. Взаємодія органів досудового слідства та дізнання при розслідуванні кримінальних справ: [монографія] / В. В. Пивоваров, Л. І. Щербина. – Х. : Право, 2006. – 176 с.
5. Статкус В. Ф. Взаимодействие следователя с сотрудниками оперативных аппаратов органов внутренних дел при возбуждении уголовного дела / В. Ф. Статкус. – М. : Высш. шк. МВД, 1973. – 126 с.
6. Бондар Г. Ю. Правове забезпечення взаємодії слідчих правоохоронних відомств у кримінальному судочинстві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Бондар Ганна Юріївна. – Х., 2004. – 230 с.
7. Цикалевич В. М. Охорона громадського порядку органами внутрішніх справ України (адміністративно-правове регулювання) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Цикалевич В. М. – К., 2009. – 219 с.
9. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : закон України від 22 черв. 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 40. – Ст. 338.
10. Про міліцію : закон України від 20 груд. 1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
11. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення / О. М. Бандурка. – Х. : Основа, 1999. – 440 с.
12. Колпаков В. К. Взаимодействие милиции и общественности в сфере правопорядка : [учеб. пособие] / В. К. Колпаков. – Киев : Укр. акад. внутр. дел, 1993. – 80 с.

Одержано 18.04.2014

УДК 351.75(477)

Олена Миколаївна Галкіна,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ЗАГАЛЬНЕ ПОНЯТТЯ ПРЕЗУМПЦІЇ В ПРАВІ

Українська держава і право переживають складний період своєї історії. В умовах кардинальних соціально-економічних і політичних трансформацій йдуть у минуле багато ідеологічних і політичних догм та засновані на них форми і методи правового регулювання. Формується нове право і нове законодавство, покликане відповідати ідеалам демократичної правової держави соціальної орієнтації. Вельми актуальною стає проблема вдосконалення юридико-технічних засобів правового регулювання суспільних відносин, важливе місце серед яких займають правові презумпції. Останні є специфічною правовою формою в законодавстві України. Даний інститут можна все частіше зустріти в цивільному, податковому, адміністративному, кримінальному, цивільний-процесуальному, інформаційному та інших галузях законодавства. Проте існуючий стан не можна назвати задовільним.

У законодавстві відсутня чітка позиція щодо ролі і місця правових презумпцій в регулюванні суспільних відносин. Часто елементи правових презумпцій виражені в тексті нормативних правових актів латентно, що ускладнює застосування презумпцій на практиці. Законодавче регулювання характеризується порушенням лінгвістичних вимог до мовної форми виразу правових презумпцій, змішуванням різнопорядкових понять і термінів, застосуванням терміну «презумпція» до явищ, які такими не є. Неясним залишається також і питання про нормативність правових презумпцій.

Перші загальнотеоретичні знання про презумпції містяться у працях юристів Стародавнього Риму. У пізніший період деякі питання застосування презумпцій розглядаються юристами багатьох західних країн: англійськими правознавцями – в світлі доказового права і процесу, німецькими ученими – щодо розмежування презумпцій і непрямих доказів тощо. У дореволюційний період презумпції досліджувалися в працях таких відомих юристів, як: Д. І. Мейер, І. Г. Оршанській, Г. Ф. Дормідонтов, © Галкіна О. М., 2014

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

Є. В. Васьковський, Т. М. Яблочков, К. І. Малишев, В. М. Гордон. У радянський період дослідження названої категорії, як правило, проводилося в аспекті теорії доказів. Інші питання не розроблялися. Різні аспекти даної проблеми в руслі загальної теорії права розглядали В. К. Бабаєв, В. М. Баранов, В. М. Горшенєв, О. С. Іоффе. На роль юридичних припущень у цивільному праві і процесі звертали увагу В. Л. Воложанін, А. Ф. Клейнман, Д. Луспенник, Я. Б. Льовенталь, В. А. Ойгензіхт, Є. Б. Тарбогаєва, Я. Л. Штутін. Окремі питання правових презумпцій в кримінальному праві і процесі піддалися дослідженню в роботах Л. В. Васильєва, Л. Л. Круглікова, Ю. К. Панько, М. Д. Шаргородського. У числі нових робіт, присвячених даній тематиці, слід відзначити праці Є. Ю. Веденєєва, Ю. Г. Зуєва, А. А. Керимова, О. В. Льовченко, М. М. Цукатова.

Проблема презумпцій в праві в даний час актуалізується, вимагаючи в нових умовах глибокого вивчення. У перекладі з латині «презумпція» (*praesumptio*) означає «припускаю», «чекаю». Це поняття містить в собі припущення, логічно імовірнісний зв'язок, підтвердження або спростування якої повинне служити засобом встановлення шуканих обставин, юридичних фактів та їх наслідків. Причому часто, коли мова йде про презумпції, мається на увазі її включеність у правову сферу. Так, в енциклопедичному словнику дається наступне визначення презумпції: «презумпція – це положення, що встановлює наявність фактів або подій без повного доказу їх існування. Вони необхідні там, де, як наприклад в цивільному процесі, при відомих обставинах немає можливості досягти повного доказу явищ, а доводиться задовольнятися лише вірогідними висновками».

Залишається невирішеним питання, чи є презумпція чисто правовою категорією або ж сфера її застосування набагато ширша і яким сенсом наділяється презумпція у зв'язку із збільшенням терміну «правова». Сьогодні можна говорити про три підходи до рішення даної проблеми.

Так правознавці, що розглядають презумпцію в рамках першого підходу, вважають, що вона є головним чином логічною категорією, заснованою на попередньому досвіді (думкою, припущенням), яке, будучи закріпленим в законі, дозволяє ро-

бити висновок про наявність або відсутність юридичних фактів. Прихильники цього підходу орієнтуються на широке визначення сфери презумпцій, розглядають презумпцію як категорію універсальну, широко використовувану в різних областях людської діяльності. Правова презумпція при такому підході – приватний різновид презумпції, що характеризується своєю дією у сфері права, зумовленістю завдань правового регулювання. Проте, ведучи мову про так звані загальні логічні презумпції, прихильники даного підходу не наводять жодного прикладу «позаправової» презумпції. Особливість цієї позиції полягає в тому, що на перший план у процесі вивчення презумпції ставиться саме логічний аспект, а право постає як одна зі сфер її застосування. Як приклад правовій презумпції автори приводять презумпцію тривалості життя людини, яка спирається, на їх думку, виключно на дані фізіологічних спостережень.

Другий, протилежний першому підхід полягає в тому, що презумпція розглядається як явище спочатку правове, тобто сам термін «презумпція» говорить про її причетність до правової сфери. Прихильники даної точки зору відносять презумпцію до розряду юридичних правил, положень, прийомів доказового процесу, за допомогою яких можна зробити висновок про існування певних обставин, фактів, правових статусів і властивостей. Проблематичність даного підходу полягає у тому, що презумпції відводиться допоміжна роль деякого юридичного прийому; презумпція розглядається поза яким-небудь зв'язком з нормою. Інакше кажучи, вказані автори розуміють презумпцію, як закріплене в законі або витікаюче з нього правило, згідно якому при появі певних юридичних фактів можна зробити припущення про наявність або відсутність інших фактів, правовідносин, без надання доказів в їх підтвердження. Однак, про те, в якій якості представлена презумпція і яким чином забезпечується механізм її дії (виконання), автори цієї концепції мови не ведуть.

Третя, так звана «нормативна» позиція пов'язана з іменами таких правознавців, як М. М. Цуканов [1, с. 504], Д. М. Щекін [2, с. 30]. Їх підхід своєрідний тим, що вони терміном «презумпція» охоплюють цілком правову норму, що містить в собі логічний прийом презюмування. Презумпція, таким чином, постає як норма, що містить в собі юридичний обов'язок для осіб визнати факт,

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

що презюмується встановленим за наявності фактів результатних.

Такі різні точки зору на дане правове явище зумовлюють існування безлічі визначень поняття «презумпція». Кожен автор, привносячи нововведення в теорію правових презумпцій, робить акцент на тих або інших її істотних ознаках. Чіткішими уявляється група визначень, що характеризують презумпцію як гада-не знання, витікаюче з початкових фактів. В. К. Бабаїв визначає правову презумпцію, як «закріплене в нормах припущення про наявність або відсутність юридичних фактів, засноване на зв'язку між ними і фактами, й підтверджене попереднім досвідом» [3, с. 327].

На підставі викладено можна зробити висновок, що презумпції є важливим інструментом правового регулювання як процесуальних, так і матеріальних правовідносин. Тому важливим є питання про вироблення чітких критеріїв для закріплення презумпцій в обох сферах права і застосування їх на практиці. Це дозволить зробити презумпцію дійсно ефективним засобом правового захисту.

Список використаних джерел:

1. Цуканов Н. Н. О критериях правовой презумпции // Законо-творческая техника современной России: состояние, проблемы, совершенствование : сб. ст. : в 2 т. / Н. Н. Цуканов ; под ред. В. М. Баранова. – Н. Новгород, 2001. – Т. 1. – С. 502–510.

2. Щекин Д. М. Юридические фикции и презумпции в налоговом праве / Д. М. Щекин // Финансовые и бухгалтерские консультации. – № 2. – 1998. – С. 25–33.

3. Бабаев В. К. Презумпции в российском праве и юридической практике // Проблемы юридической техники : сб. ст. в 2 т. / под ред. В. М. Баранова. – Н. Новгород, 2000. – С. 323–330.

Одержано 17.04.2014

УДК 342.951:63056

Ганна Анатоліївна Гончаренко,

*асистент кафедри адміністративного права
та адміністративної діяльності Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого, викладач спец. кафедри
№ 3 Інституту підготовки юридичних кадрів
для Служби безпеки України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

**ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ КОЛА СУБ'ЄКТІВ УПРАВЛІННЯ
ЛІСОВИМ ФОНДОМ УКРАЇНИ
ЗАЛЕЖНО ВІД ЇХ КОМПЕТЕНЦІЙ**

На тлі перетворень в українському конституціоналізмі спостерігаються одночасні зміни підходів до організації діяльності владних інститутів, від ефективної роботи яких залежить стан управління економічними, екологічними, політичними та іншими процесами в суспільстві. Це актуалізує подальше проведення досліджень щодо відносин, які складаються між органами влади на різних рівнях управління та в їх внутрішньому середовищі. Вказану проблематику більш детально ми розглянемо на прикладі управління лісовим фондом України. В цілому, питання формування і реалізації відносин у сфері державного управління досліджувалося науковцями у галузі права, соціології та управління. У різні часи їх окремі аспекти розглядали В. Авер'янов, Д. Бахрах, Ю. Битяк, Н. Матюхіна, Н. Мельтюхова, Ю. Тихомиров та ін. Науковий інтерес до цієї проблематики в останні роки лише зростає.

Загальновідомо, що будь-яку систему, яка самоуправляється, можна розглянути в єдності двох підсистем: суб'єкта (керуючої підсистеми) та об'єкта управління (керованої підсистеми), які постійно взаємодіють. У системі державного управління суб'єкт управління може бути представлений органом влади, установою, підрозділом апарату управління чи посадовою особою, які виробляють і ухвалюють державно-управлінські рішення щодо здійснення цілеспрямованого керуючого впливу на підпорядковані об'єкти управління з метою зміни їх стану або поведінки чи регулювання певних процесів і відносин у різних сферах суспільної життєдіяльності. А об'єктом державного управління може бути суспільство в цілому, адміністративно-територіальні утворення, процеси, відносини у різних галузях, сферах діяльності, організації, колективи, окрема людина, на які спрямована керуюча, організуюча та контролююча діяльність відповідних суб'єктів управління [1, с. 48].

Стрімкі законодавчі зміни, що нині відбуваються в Україні, висувають на перший план необхідність розв'язання питань чіткого визначення компетенції, структури та інших особливостей суб'єкта управління, у даному випадку і лісовим фондом України.

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

Компетенція органів виконавчої влади, як зазначав свого часу В. Б. Авер'янов, це юридичне відображення (опосередкування) покладених на них функцій у спеціальних, так званих компетенційних (або статусних) нормативно-правових актах шляхом закріплення цілей, завдань і необхідного для їх реалізації комплексу прав і обов'язків, тобто державно-владних повноважень. Повноваження вказують на те, які права та обов'язки має орган виконавчої влади для вирішення окреслених компетенцією цілей і завдань. У нормативно-правових актах, що закріплюють повноваження органів виконавчої влади, поряд з термінами «право» і «обов'язок», використовуються терміни «завдання», «функції», «зобов'язання», «відповідальність». До того ж закріплюються певні принципи і процедури, які встановлюють порядок здійснення наданих органам повноважень [2, с. 264].

Поняття «суб'єкт управління» безпосередньо пов'язане з вивченням класифікації цих суб'єктів, оскільки чітке вирішення питання систематизації дозволяє визначити функції та статус органів влади, недержавних утворень, оптимізувати їх кількість і на такій основі раціоналізувати правовідносини з іншими групами суб'єктів управління лісовим фондом України.

Для чіткого розмежування суб'єктів управління лісовим фондом України та уточнення системи таких суб'єктів, дамо визначення таким загальним поняттям як суб'єкт та система.

Зокрема, поняття «суб'єкт» у тлумачному словнику української мови визначається як: а) істота, здатна до пізнання навколишнього світу, об'єктивної дійсності й до цілеспрямованої діяльності; б) особа, група осіб, організація, яким належить активна роль у певному процесі, акті; в) особа або організація як носій певних прав та обов'язків [3, с. 578].

Природу суб'єкта юридичної діяльності, на думку В. М. Карташова, необхідно досліджувати як мінімум з трьох позицій: в організаційно-структурному плані, на рівні трудового колективу та у персонально-особистісному аспекті з врахуванням виконуваних ним професійних функцій. На думку вченого, в організаційно-структурному плані, суб'єкт юридичної діяльності являє собою утворені і діючі у встановленому порядку, наділені державно-владними повноваженнями органи, установи з їхніми

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014
внутрішніми підрозділами і зв'язками, що виконують відповідні публічні завдання і функції [4, с. 53].

Розглянемо і визначення системи, якою є сукупність взаємопов'язаних елементів, функціонуючих як дещо єдине, цілісне. Енциклопедичне визначення поняття «система» трактується як внутрішньо впорядкована структура елементів, яка становить цілісність, сукупність організаційних засад, норм та правил, обов'язкових для певної галузі [5].

Цілісність «системи», яка забезпечується особливими зв'язками між її елементами, обґрунтовують наявність у системи властивостей та якостей, які не притаманні її окремим елементам.

Проведенням аналізом законодавства щодо управління природними ресурсами в Україні і лісовим фондом, зокрема, та враховуючи сучасну практику його застосування визначаємо масив таких суб'єктів управління лісовим фондом України, це:

- 1) Президент України;
- 2) Верховна Рада України;
- 3) Кабінет Міністрів України;
- 4) Міністерства:
 - Міністерство аграрної політики і продовольства України;
 - Міністерство екології і природних ресурсів;
- 5) Центральні органи виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується через відповідного Міністра:
 - Державне агентство лісових ресурсів;
 - Державна екологічна інспекція;
- 6) Правоохоронний орган, що діє у складі центрального органу виконавчої влади – Державна лісова охорона;
- 7) Органи АР Крим;
- 8) Обласні та районні державні адміністрації (в тому числі);
- 9) Обласні, міські, сільські, селищні ради, органи самоорганізації населення;
- 10) Науково-дослідні установи;
- 11) Підприємства, установи, організації всіх форм власності, у віданні яких перебувають об'єкти лісового фонду України;
- 12) Громадські об'єднання.

Компетенція органу – суб'єкта управління лісовим фондом України, знаходить своє відображення у повноваженнях, якими конкретний власний орган наділено згідно законодавства України.

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

В підсумку зазначу, що оскільки ліси України є її національним багатством, в сучасних умовах плінності законодавства, необхідно забезпечити належну ефективність нормотворчого процесу щодо вдосконалення законодавства України в лісогосподарській галузі, враховуючи чітке визначення компетенції органів.

Список використаних джерел:

1. Теорія та історія державного управління : навч. посіб. / [Н. М. Мельтюхова, Г. С. Одінцова, В. Б. Дзюндзюк та ін.]. – К. : Вид. дім «Професіонал», 2008. – 288 с.
2. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. Т. 1. Загальна частина / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Юрид. думка. – 2004. – 584 с.
3. Глумачний словник української мови / уклад. Т. В. Ковальова, Л. П. Коврига. – Х. : Синтекс, 2005. – 672 с.
4. Карташов В. Н. Юридическая деятельность: понятие, структура, ценность / В. Н. Карташов. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1989. – 218 с.
5. Універсальний словник-енциклопедія / за заг. ред. М. Поповича. – 4-ге вид., виправл. і доповн. – К. : ТЕКА, 2006. – С. 1432.

Одержано 19.04.2014

УДК 343.102:343.711(477)

Михайло Васильович Грубий,

здобувач Донецького юридичного інституту МВС України

**ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СЕРІЙНИХ
КВАРТИРНИХ КРАДІЖОК**

Євроінтеграційні вподобання України покладають на державу додаткові зобов'язання щодо захисту прав та свобод громадян, включаючи право на недоторканність житла. Виконання цього завдання передбачає трансформацію кримінального процесу України в контексті європейських стандартів, стимулює продовження розробки проблем оптимізації діяльності правоохоронних органів із розслідування та попередження злочинів загалом й зокрема квартирних крадіжок (ст. 185 ч. 3 КК України).

Аналіз статистичних даних за останні п'ять років та проведене дослідження судово-слідчої практики підтверджує, що проблема протидії серійним квартирним крадіжкам не тільки не втрачає своєї актуальності, але й потребує постійного вивчення та вдосконалення.

Більшість кримінальних проваджень цієї категорії поєднують у собі розслідування декількох (двох та більше) епізодів злочинної діяльності. Також встановлено, що переважно у вчиненні злочинів бере участь група осіб. Квартирні крадіжки, які системно вчиняються одними й тими ж особами протягом тривалого періоду, відрізняються від одиничних злочинних вчинків більш високим ступенем суспільної небезпеки, набувають серййного характеру та ознак злочинної діяльності. Вироблений ними злочинний професіоналізм полегшує вчинення кожного наступного злочину, породжує в них відчуття безкарності. Багато злочинців, незважаючи на понесене покарання, знову йдуть на повторні протиправні діяння [1, с. 5].

Серійні крадіжки з квартир громадян – особливий вид майнових злочинів, що має своє кількісне вираження, визначені тимчасові і просторові межі. Ці характеристики впливають на організацію і тактику діяльності підрозділів карного розшуку під час протидії цьому злочинному явищу.

В галузях сучасної юридичної науки існує декілька видів характеристик злочинів: кримінально-правова, кримінологічна, криміналістична, судово-психологічна та ін. [2, с. 10].

Водночас у сучасній науці з проблем оперативно-розшукової діяльності виокремлено наукову категорію, яку називають оперативно-розшуковою характеристикою злочинів. До цього часу в теорії оперативно-розшукової діяльності ще є значна кількість положень, термінів, визначень та понять, стосовно яких точаться дискусії, існують різні точки зору і погляди на визначення їх змісту та суті, підходів до вирішення проблем, що виникають. Це не зменшує, а навпаки збільшує значення оперативно-розшукової діяльності, як галузевої правової науки.

Втім, як свідчить практика діяльності підрозділів карного розшуку, використання оперативно-розшукової характеристики допомагає ефективно виявляти події та факти, що становлять оперативний інтерес, та забезпечувати проведення оперативно-розшукових заходів щодо протидії всім видам злочинів і, зокрема, серійним квартирним крадіжкам.

Стаття 185 КК України визначає склад злочину – «крадіжка, поєднана з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище або що завдала значної шкоди потерпілому».

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

При цьому ознака – проникнення в житло – є кваліфікуючою. Під проникненням у житло, інше приміщення чи сховище розуміється незаконне вторгнення до них будь-яким способом із застосуванням засобів подолання перешкод або без їх використання з метою вчинення крадіжки, грабежу чи розбою. Для проникнення не має значення, чи проник винний сам (фізично) в житло, приміщення або використав знаряддя, якими, наприклад, через відкриту квартиру вилучав майно.

Термін «проникнення» має два критерії: юридичний і фізичний. Перший означає, що особа усвідомлює і спонукає нелегальне вторгнення у чуже житло з метою викрадення не належного їй майна.

Другий полягає у фізичному проникненні в чуже житло та одержання можливості щодо безпосереднього доступу до майна шляхом проникнення скрізь відкриті двері, вікна, із застосуванням технічних засобів, пошкодженням сховища, або охоронних пристроїв, або застосуванням пристроїв, які дозволяють вилучити майно з приміщення, не входячи в нього.

Відмінною рисою серійних квартирних крадіжок є їхня підвищена громадська небезпека, яка полягає у таємному незаконному викраденні майна.

Спосіб вчинення квартирної крадіжки являє собою взаємопов'язану, заздалегідь погоджену злочинцями систему дій і прийомів з підготовки, вчинення і приховування злочинного посягання та дозволяє зробити висновок про обстановку вчиненого злочину, психофізіологічні особливості злочинця (або злочинців), мотиви і цілі вчиненого злочину.

В останні роки ці злочини набувають певної спрямованості, яка виявляється в тому, що злочинці, залежно від ухвалених цілей, старанно розробляють тактику поведінки, якщо це спрямовано на заволодіння майном.

Серійні квартирні крадіжки характеризуються тим, що злочинці створюють групи, яким властиві елементи розподілу функцій серед учасників. Тобто ці групи з погляду криміналістичної характеристики мають окремі елементи, які характерні для організованих груп. Особи, які вчиняють квартирні крадіжки, не тільки розподіляють між собою окремі функції по заволодінню майном, але і визначають шляхи відступу з місця вчинення злочину, способи його приховування і реалізації, збуту матеріаль-

них цінностей.

До складу таких груп організатори в першу чергу намагаються залучати осіб, які володіють автотранспортом або працюють водіями в автогосподарствах, комерційних структурах, мають досвід роботи із газозварювальними пристроями, знайомі з принципами будови та експлуатації охоронної сигналізації тощо.

Організаторами квартирних крадіжок здебільшого є раніше засуджені за різні злочини, а також злочинці, які втекли з установ з виконання покарань, особи, що переховуються від слідства та суду.

Злочинці, як правило, проводять спеціальну підготовку, нерідко витрачаючи на неї значний час. Особливу увагу вони приділяють вивченню місця вчинення злочину і технічним засобам, які будуть ними використані.

Головними ознаками осіб, які вчинюють серійні квартирні крадіжки є: старанний відбір посібників; визначення об'єкта посягання в залежності від вартості матеріальних цінностей, що намічені для викрадення; підготовка кожного злочину; вміння конспірувати свої дії; поінформованість про методи роботи підрозділів карного розшуку.

Спеціалізація їх за видом об'єкта (зокрема, посягання тільки на квартири громадян), хоча й зустрічається, але не обов'язкова. Іншими словами, особи або злочинні групи, які вчинюють серійні квартирні крадіжки, по своїй структурі, способам підбору посібників й іншим ознакам, що їх характеризують, мало чим відрізняються від груп, що вчинюють аналогічні злочини проти державної або колективної власності [3, с. 34].

Серійні крадіжки з квартир громадян з метою заволодіння їх майном готуються, як правило, групою осіб заздалегідь. Для їх вчинення зловмисники старанно підшукують об'єкти злочинного посягання, визначається кількість, становище, спосіб життя, розпорядок дня осіб, які мешкають в квартирі, що намічена для крадіжки.

З метою визначення планування приміщень, розташування в них меблів, сховищ злочинці відвідують намічені квартири або будинки під виглядом спеціалістів комунальних служб та ін. Слід зазначити, що такі відомості зловмисники отримують від так званих наводчиків, тобто осіб, які близько знайомі з власни-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014
ками квартири. Отримані таким чином дані використовуються для складання плану крадіжки.

Вчиняючи серійні квартирні крадіжки злочинці враховують певні обставини (місце події, риси, властиві особи потерпілого, характер майна, яким передбачається заволодіти) і визначають спосіб вчинення злочину, час, знаряддя і засоби, які можуть бути використані під час крадіжки.

У складі серійних квартирних крадіжок, як і в деяких інших складах злочинів, нарівні з об'єктом має місце предмет злочину. Предмет злочину – це будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких кримінальний закон пов'язує наявність в діях особи ознак конкретного складу злочину [4, с. 78].

Найчастіше предметом посягання при вчиненні серійних квартирних крадіжок є гроші, у тому числі й іноземна валюта, що виступають як універсальний засіб для задоволення найрізноманітніших людських потреб. При цьому злочинці прагнуть у першу чергу заволодіти валютою (доларами США або Євро). Гроші виступають предметом посягання у всіх видах корисливо-насилюницьких злочинів.

Підводячи підсумки, ми можемо констатувати, що оперативно-розшукова характеристика серійних квартирних крадіжок становить собою опис кількісно-якісного аналізу характерних ознак злочинної діяльності, прикмет оперативно-розшукових ситуацій, що супроводжують вчинення цього злочину або здійснення тих чи інших оперативно-розшукових заходів.

Зміст предметної оперативно-розшукової характеристики серійних квартирних крадіжок становлять сукупність характерних оперативно-розшукових ознак (прикмет), які прямо чи не прямо вказують на виникнення (створення) осіб, групи осіб, їх злочинну діяльність, характеризують вчинення конкретних злочинних посягань, а також способи приховування слідів злочинної діяльності такого роду.

Також слід зазначити, що зміст предметної оперативно-розшукової характеристики серійних квартирних крадіжок включає в себе і опис спеціальних методик дій працівників карного розшуку по виявленню, знешкодженню та протидії злочинній діяльності осіб та організованих груп, які вчиняють серійні квартирні крадіжки.

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

Список використаних джерел:

1. Бондар В. С. Проблеми теорії і практики використання спеціальних криміналістичних знань в розслідуванні крадіжок з проникненням у житло : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Бондар Володимир Сергійович. – К., 2008. – 227 с.

2. Гапон О. А. Організація і тактика розкриття квартирних крадіжок у великих містах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 21.07.04 / Гапон О. А. – Х., 2002. – 17 с.

3. Телійчук В. Г. Проблеми розкриття розбійних нападів на квартири громадян підрозділами карного розшуку / В. Г. Телійчук // Методологічні проблеми теорії і практики оперативно-розшукової діяльності в сучасних умовах : Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС ім. 10 річчя України : у 2-х ч. – Луганськ : РВВ ЛАВС, 2004. – № 2 (спецвыпуск) – Ч. 2. – С. 29–36.

4. Уголовное право Украины: Общая часть : учебник / под ред. М. И. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тация. – Харьков : Право, 1998. – С. 234.

Одержано 16.04.2014

УДК 343.135(477)

Олексій Олександрович Двойніков,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗА НЕДОВЕДЕНІСТЮ ВИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті 2 Кримінального процесуального кодексу України визначено, що завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України, у

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

порівнянні з Кримінально-процесуальним кодексом України від 28.12.1960, більш детально регламентував положення, що стосуються закриття кримінального провадження. Підстава закриття кримінального провадження вказана у пункті 3 частини 1 статті 284 КПК України, зокрема не встановлення достатніх доказів для доведення винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення, і вичерпання можливості їх отримання, виступає формою реалізації одного із вказаних завдань кримінального судочинства, що стосується не притягнення жодного невинуватого до кримінальної відповідальності або неправомірного засудження.

Вказана презумпція невинуватості, закріплена у статті 62 Конституції України, згідно якої особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Особа, яка підозрюється, не зобов'язана доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. Підозра не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо недоведеності вини особи тлумачаться на її користь.

Однак в науці кримінального процесу триває дискусія стосовного того, чи варто формулювати підставу такого закриття кримінального провадження саме як недолік роботи органів досудового розслідування. Формулювання «не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді» відіграє певну негативну роль. Це можна розуміти таким чином, що особа, щодо якої здійснювалося кримінальне переслідування, фактично була причетна до вчинення конкретного кримінального правопорушення, але у зв'язку з тим, що органи досудового розслідування не зібрали достатніх доказів, які б вказували на її винність, вони були вимушені закрити кримінальне провадження. До таких висновків прийшов й М. В. Савицький [4, с. 49]. Проводячи аналогію із законодавством Російської Федерації, В. В. Литвинов запропонував передбачити окрему підставу припинення кримінального переслідування, що надає право на реабілітацію, і викласти її у такій редакції: «припинення кримінального переслідування особи у зв'язку з невстановленням її

причетності до вчинення злочину» [3, с. 84–86], що ми підтримуємо. У своєму дослідженні Лифанова Л. Г. пропонує дану підставу припинення кримінального переслідування викласти у наступній редакції: «не вчинення особою діяння, що їй інкримінується». На нашу думку, практичне використання положення п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК України в чинній редакції може викликати певну колізію кримінальних процесуальних норм. Так, виникає питання, що робити органам досудового розслідування у випадку, коли під час збирання доказів було встановлено об'єктивну істину, за якою встановлено не винуватість особи у вчиненні конкретного кримінального правопорушення? Наприклад, така ситуація може мати місце у випадку, коли одразу після вчинення кримінального правопорушення на підставі перших отриманих органами досудового розслідування доказів було затримано особу, яка опинилась неподалік місця вчинення кримінального правопорушення внаслідок випадкових обставин, і на даній особі маються сліди, що без застосування спеціальних знань були визнані слідчим як докази, що можуть бути підтвердженням винуватості затриманої особи (наприклад, сліди крові на одязі). І лише після проведення експертизи в рамках досудового розслідування кримінального провадження було отримано докази невинуватості особи (кров на одязі виявилась не ідентичною до крові постраждалої особи, або взагалі виявилась кров'ю тварини). Відповідно до отриманих доказів кримінальне переслідування затриманої особи підлягає припиненню. Але яку підставу закриття кримінального провадження застосувати в даному випадку? На практиці в даній ситуації більшість рішень приймається слідчими, а кримінальні провадження закриваються на підставі встановлення відсутності в діянні особи складу кримінального правопорушення. Однак, на думку Л. Г. Лифанової, перевагу слід надавати саме положенню про не вчинення особою діяння, що інкримінується [5, с. 2–4].

Слід погодитися з думкою вчених стосовно того, що розглянута підстава закриття кримінального провадження не може бути кінцевою в стадії досудового розслідування [6, с. 86; 7, с. 60; 3, с. 84–85]. На думку В. В. Литвинова, причинами такого висновку є: по-перше, закриття кримінального провадження по-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

вністю за такою підставою буде означати, що органи досудового розслідування дійшли висновку, що окрім особи, щодо якої здійснювалося кримінальне переслідування, цього злочину вчинити ніхто не міг, а тому, така особа залишається під підозрою, що не узгоджується із сутністю реабілітаційних підстав. По-друге, пізнання людиною (в даному випадку слідчим) дійсності з метою встановлення фактичних даних вчиненого злочину не може бути обмежене певною кількістю конкретних дій. Слідчий, прокурор кожного дня пізнає якусь нову дійсність, а тому неможливо ігнорувати припущення, що згодом, через певний проміжок часу, буде встановлено такі докази, за яких буде викрито особу, що вчинила кримінальне правопорушення. По-третє, з кожним днем завдяки науковим досягненням удосконалюються засоби з виявлення слідів злочину та встановлення беззаперечних доказів, а тому неможливо не враховувати той факт, що згодом завдяки новим методикам (наприклад, технології проведення якоїсь нової експертизи) буде можливо встановити особу, яка вчинила злочин. З вищевикладеного можемо дійти висновку, що у разі не встановлення достатніх доказів для доведення винуватості особи у суді кримінальне провадження не має закриватися повністю. У таких ситуаціях слід приймати рішення про припинення кримінального переслідування, а не про закриття кримінальної провадження [8, с. 58]. Рішення про припинення кримінального переслідування повинно прийматися щодо підозрюваного, а кримінальне провадження повинно розслідуватися до моменту виявлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.

Таким чином, слід зробити висновок, що досліджена форма закінчення досудового розслідування, як закриття кримінального провадження у разі, якщо не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді і вичерпані можливості їх отримання, є деталізацією і гарантією забезпечення конституційного принципу презумпції невинуватості. Однак термінологічне визначення даної підстави закриття кримінального провадження є дискусійним і потребує подальшого наукового удосконалення і дослідження з метою уніфікації розуміння даної підстави у практичній діяльності органів досудового розслідування.

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

Список використаних джерел:

1. Конституція України : від 28.06.1996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. – Х. : Право, 2013.
3. Литвинов В. В. Закриття кримінальної справи на стадії досудового розслідування : монографія / В. В. Литвинов ; за наук. ред. канд. юрид. наук, доц. В. М. Федченка. – Д. : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2012. – 196 с.
4. Савицкий В. М. По поводу уголовно-процессуальных гарантий права невиновного на реабилитацию / В. М. Савицкий // Советское государство и право. – 1965. – № 9. – С. 48–56.
5. Лифанова Л. Г. К проблеме терминологического обозначения непричастности к преступлению / Л. Г. Лифанова // Школы и направления уголовно-процессуальной науки : доклады и сообщения на учредительной конференции Международной ассоциации содействия правосудию (Санкт Петербург, 5–6 октября 2005 г.) / под ред. А. В. Смирнова. – СПб., 2005. – 192 с.
6. Шимановский В. В. Недоканность участия лица в совершении преступления как процессуальное основание для прекращения уголовного дела / В. В. Шимановский // Известия Высших учебных заведений. Правоведение, 1986. – № 1. – С. 84–88.
7. Чангули Г. И. Недоканность участия обвиняемого в совершении преступления как процессуальное основание прекращения уголовного дела в стадии предварительного следствия / Г. И. Чангули // Социалистическая законность. – 1965. – № 3. – С. 58–59.
8. Ларин А. Прекращение уголовного дела по реабилитирующим основаниям / А. Ларин // Социалистическая законность. – 1978. – № 1. – С. 57–58.

Одержано 14.04.2014

УДК 351.74

Олексій Олександрович Деревягін,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ

ПЕРСПЕКТИВИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ

В умовах інтенсивного впровадження передових інформаційно-телекомунікаційних технологій в усі сфери діяльності світового співтовариства, об'єднанням інформаційних ресурсів
© Деревягін О. О., 2014

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

у єдину глобальну інформаційну інфраструктуру однією з важливих умов економічного процвітання й духовного розвитку держав є інтеграція у світове інформаційне співтовариство.

Зростання науково-технічного прогресу обумовлює не тільки прогресивні зміни в економіці, але й негативні тенденції розвитку злочинного світу, призводить до появи нових форм і видів злочинних зазіхань. Це проявляється в тому, що злочинні групи активно використовують у своїй діяльності новітні досягнення науки й техніки, застосовують усілякі комп'ютерні пристрої та нові інформаційно-обробні технології.

Крім того, у сфері зближення підходів з питань протистояння сучасним погрозам в інформаційній сфері продовжує залишатися актуальною тема розвитку саме прозорої та оперативної взаємодії правоохоронних підрозділів різних країн світу. Надто важливо нарощувати обсяги й темпи обміну інформацією про функціонування трансграничних злочинних груп в Інтернет-просторі, про злочинні організації та особи, що використовують інформаційні технології в терористичних цілях, про нові методи й способи скоєння злочинів.

Кіберзлочинність не має державних кордонів, тому злочинець однаково здатний загрожувати інформаційним системам, які розташовані в будь-якій державі світу. Крім того, такі злочини істотно відрізняються від інших, давно відомих злочинів, що обумовлює складність процедури розслідування відповідно із чинними законодавствами держав.

У ході боротьби зі злочинами в сфері інформаційних технологій виникають численні проблеми правового характеру, викликані нематеріальністю й часом недовговічністю електронних доказів. Складність вирішення проблем, характерних для кіберзлочинності, робить особливо актуальним міжнародне співробітництво, для чого країни повинні, в остаточному підсумку, мати у своєму розпорядженні відповідні та суміжні між собою правові, процесуальні та нормативні засоби.

Вивчення практики розслідування комп'ютерних злочинів призводить до необхідності налагодження взаємодії між правоохоронними органами різних держав світу. Однак, говорячи про міжнародне співробітництво в даній області, доводиться констатувати, що кроки, які вживаються в цій області, носять недостатній характер і не одержують належного розвитку в конкретних

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014
двосторонніх і багатобічних проектах у сфері інформатизації та
захисту інформації.

Слід мати на увазі, що для вирішення проблеми кіберзлочинності необхідний всебічний підхід. Безумовно, одним із кроків у виробленні єдиних підходів до заходів протидії комп'ютерним злочинам, стало набрання чинності міжнародною Конвенцією по боротьбі з кіберзлочинністю, яка була прийнята в рамках Ради Європи 23 листопада 2001 р. та ратифікована Україною у вересні 2005 року [1]. Дана Конвенція стала першою міжнародною угодою з юридичних і процедурних аспектів розслідування та кримінального переслідування кіберзлочинів, у якій передбачаються скоординовані на національному й міждержавному рівнях дії, спрямовані на недопущення несанкціонованого втручання в роботу комп'ютерних систем.

На думку В. П. Сабодаша, для успішної боротьби з кіберзлочинністю обов'язковими є три складові:

- гармонізація національного законодавства щодо боротьби із комп'ютерною злочинністю за вимогами міжнародного права;
- висока професійна підготовка правоохоронних органів – від слідчого до всієї судової системи;
- співробітництво та правовий механізм по взаємодії правоохоронних органів різних держав світу [2, с. 174].

Цілком погоджуючись з науковцем, вважаємо за доцільне зазначити, що Міжнародна співпраця в боротьбі із злочинністю у сфері використання комп'ютерних технологій має потребу в наявності правового, організаційного і наукового забезпечення. Це той комплекс проблем, який необхідно вирішувати міжнародному співтовариству у сфері боротьби з кіберзлочинністю в XXI ст. [3].

Підсумовуючи зазначимо, що вирішення нагальних проблем боротьби з міжнародною кіберзлочинністю може бути здійснено через впровадження в практику взаємодії правоохоронних органів держав типових формалізованих документів інформаційного обміну; розробки словника умовних кодів виявлених кіберзлочинів; формування переліку видів трансграничних злочинів, фактів прояву тероризму і екстремізму, шахрайських схем і фактів хакерських атак. Зазначена інформація повинна негайно передаватися правоохоронним органам сторони, яка потерпіла, з використанням каналів мережі національних контактних пунктів.

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

Крім того, необхідний подальший розвиток співпраці у сфері забезпечення інформаційної безпеки на основі двосторонніх і багатосторонніх договорів через гармонізацію національних законодавств у сфері інформаційної безпеки, організацію спільних виробництв засобів захисту інформації, а також підготовку і перепідготовку фахівців у сфері інформаційної безпеки інформаційно-телекомунікаційних систем.

Таким чином, успішне вирішення проблем інформаційної безпеки можливо лише при ефективній взаємодії державних структур різних держав на основі прийнятих та ратифікованих нормативно-правових документів у сфері інформаційної безпеки держав.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про кіберзлочинність : від 23.11.2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.crimereasearch.org/library/Conven.htm.

2. Сабадаш В. П. Співробітництво та взаємодія правоохоронних органів різних держав світу в боротьбі з міжнародною кіберзлочинністю / В. П. Сабадаш // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 1. – С. 171–175.

3. Бойченко О. В. Міжнародне співробітництво правоохоронних органів держав в галузі забезпечення інформаційної безпеки / О. В. Бойченко // Форум права. – 2009. – № 2. – С. 56–62 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2009-2/09bovzib.pdf>.

Одержано 12.04.2014

УДК 347.121.2

Олена Михайлівна Доценко,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ОСОБИСТЕ ЖИТТЯ ЯК ОБ'ЄКТ ОСОБИСТОГО НЕМАЙНОВОГО ПРАВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

У теорії права розуміння особистого життя фізичної особи як об'єкта особистого немайнового права є одним з найбільш дискусійних і суперечливих. Спроби його сформулювати були вжиті представниками різних галузей права як в Україні, так і за її межами. А отже, першочерговим завданням є встановлення змісту поняття «особисте життя», що вживається у ст. 301 ЦК України в якості об'єкта суб'єктивного права.

Аналіз існуючих точок зору щодо поняття особистого життя фізичної особи дозволяє розділити їх на кілька груп. Представники однієї з них розкривають його як особливу частину сфери (одну зі сфер) життєдіяльності людини [1, с. 28; 4; 5; 6, с. 15–16], причому серед представників даної концепції відсутнє єдине бачення того, які саме сфери життєдіяльності воно являє собою. Так, наприклад, Л.О. Красавчикова відносить до особистого життя людини сферу її формування (інтимна, сімейна, санітарно-гігієнічна, оздоровча сторони життя і т. д.); матеріальну (майнова, побутова сторони життя); організаційну; духовну (культура, дозвілля й комунікаційна сторона) сфери тощо [6, с. 15–16]. Однак, в такому, фактично безмежному, значенні особисте (приватне) життя може розглядатися тільки як поняття в широкому значенні цього слова, яке ми позначимо дескриптивним поняттям «сфера приватного життя», а не як об'єкт (правовідносин, суб'єктивних прав), у відношенні якого виникають правові відносини. Адже, широкі за обсягом його розуміння, куди входять майже всі сфери життєдіяльності людини, а грань між приватним і публічним носить умовний характер, не дозволяє усвідомити його зміст.

Разом з тим, необхідно погодитися, що приватне життя – це сегмент всього життя людини, відносно відособлений від суспільства і держави. Так, американська школа розглядає право на приватне життя як право на свободу людини від вторгнення держави, перш за все, в її власний будинок; європейська – право на автономію та гідність [8], проте загальним для них є автономія (свобода) людини від держави та суспільства.

Інші дослідники [7, с. 2; 10] розглядають особисте життя як збірне поняття, обсяг якого відбиває певна кількість однорідних самостійних об'єктів як дещо ціле. Г. Д. Мепаришвілі вважає, що воно містить у собі житло, переписку, телеграфні повідомлення, телефонні розмови й ін. [7, с. 2]. Проте, подібний підхід заслуговує критичної оцінки, оскільки суперечить системному аналізу норм ЦК України. Системний аналіз ст. 301 ЦК України вказує на те, що в ній закріплене право на особисте немайнове благо, тому його поняття не може містити в собі предмети матеріального світу. Залежно від цільового призначення ЦК України

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

розділив всі особисті немайнові права на дві групи [11, с. 146]; одна з них (гл. 21 ЦК України) покликана забезпечити природне існування фізичної особи, інша (гл. 22 ЦК України) – соціальне буття. З огляду на те, що право на особисте життя знаходиться у гл. 22 ЦК України, можна зробити висновок, що його об'єкт служить задоволенню тільки соціальних потреб людини [2, с. 586]. Отже, віднесення до нього таких немайнових благ, як свобода, особиста недоторканність, життя і т. п. було б необгрунтованим, адже вони служать природному існуванню фізичної особи як біологічної істоти. З цієї ж причини дане поняття не може бути використане і як узагальнююче стосовно всіх особистих немайнових благ, права на які забезпечують природне існування й соціальне буття людини чи їх частини. У такому випадку поняття права на особисте життя як родова категорія було б закріплене в загальних положеннях про особисті немайнові права фізичної особи (у гл. 20 ЦК України).

Посилаючись на підтримувану українським законодавцем теорію «об'єкт–благо» [9, с. 80–84], особисте життя може бути представлене як особисте немайнове благо, що завдяки своїм корисним властивостям задовольняє потреби людини й належить їй. Досліджуючи особисте життя як соціальне благо, можна також відзначити, що це – відокремлене буття людини в суспільстві. Не можна не враховувати, що одним із центральних атрибутів буття є час як необоротна течія фактів (обставин реальної дійсності) з минулого через сьогодення в майбутнє [3]. Ще Аристотель, розробляючи вчення про буття, довів ідею, що тільки реальне буття стає доступним для пізнання. Зазначена ідея дозволяє дійти висновку, що особисте життя, як і буття в цілому, може бути пізнане тільки за умови його прояву через образи й форми, доступні для пізнання.

Минуле особисте життя стає доступним для пізнання завдяки такій формі, як відомості (інформація) про нього, тобто про факти особистого життя які вже відбулися. Послідовність течії або самі факти можна забути, приховати, але їх не можна змінити, бо в такому разі вони не будуть відповідати дійсності. Майбутнє особисте життя пізнається вираженням у формі висловлювань, припущень, планів, пророкувань тощо, проте його ще не

існує, а, отже, воно й не може бути піддане впливу з боку третіх осіб. Сказане дозволяє зробити висновок, що сьогодення без минулого й майбутнього і є буття в чистому виді, адже минуле – це всього лише пам'ять розуму, а майбутнє – очікування розуму; впливати й змінювати (визначати) можна тільки справжнє (теперішнє, реальне, дійсне) особисте життя.

Отже, особисте життя – це ті факти, які відбуваються, виникають у житті людини в теперішній момент часу. Оскільки цей процес протікає в режимі реального часу його можна не тільки пізнати за умови прояву через образи й форми, доступні для пізнання, але й визначати, впливати на нього.

Підсумовуючи, можемо визначити, що сфера особистого (приватного) життя людини являє собою всеосяжну категорію, це сегмент всього життя людини відносно відособлений (автономний) від стороннього втручання суспільства і держави, тобто явище багатогранне, але в той же час у цивільному праві особисте життя розглядається і як об'єкт права (суб'єктивних прав, правовідносин), тобто як благо, у відношенні якого виникають правовідносини.

Отже, під особистим життям як об'єктом особистого немайнового права, передбаченого ст. 301 ЦК України слід розуміти таке немайнове благо, яке представляє собою сукупність фактів (процесів, подій, явищ, дій), які відбуваються (виникають) у житті конкретної людини в теперішній момент часу відокремлено (автономно) від вторгнення будь-кого у них, спрямовані на задоволення її приватних соціальних (а не біологічних) інтересів. Особисте життя особи можна пізнавати за умови його прояву через доступні для пізнання образи й форми, впливати на нього, змінювати.

Список використаних джерел:

1. Бобрик В. І. Особисте життя як об'єкт цивільно-правової охорони : монографія / В. І. Бобрик. – К. ; Тернопіль : Наук.-дослід. ін-т приват. права і підприємства АПрН України, 2008. – 208 с.
2. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – К. : Юрид. думка, 2007. – 992 с.
3. Гулидов А. И. Существует ли «стрела времени»? [Електронний ресурс] / А. И. Гулидов, Ю. И. Наберухин // Философия науки. – 2003. – № 2 (17). – С. 3–15. – Режим доступу: <http://www.philosophy>.

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014
nsc.ru/journals/philsience/2_03/naber.pdf.

4. Измайлова Н. С. Неприкосновенность частной жизни в гражданском праве: на примере права Великобритании, США и России [Электронный ресурс] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Измайлова Наталия Сергеевна. – М., 2009. – 29 с. – Режим доступа: <http://www.law.edu.ru/article/article.asp?articleID=1325460>.

5. Канина И. А. Частная жизнь в сфере права [Электронный ресурс] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Канина Ирина Александровна. – Тамбов, 2006. – 24 с. – Режим доступа: <http://www.law.edu.ru/article/article.asp?articleID=1233829>.

6. Красавчикова Л. О. Личная жизнь граждан под охраной закона / Л. О. Красавчикова. – М. : Юрид. лит., 1983. – 160 с.

7. Мепаришвили Г. Д. Охрана тайны личной жизни граждан в советском уголовном процессе : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Мепаришвили Г. Д. – М., 1988. – 21 с.

8. Поливанова Д. Современное развитие права на неприкосновенность частной жизни [Электронный ресурс] / Д. Поливанова // Независимый научно-популярный журнал «Право и жизнь». – 2009. – № 131 (5). – Режим доступа: <http://www.law-n-life.ru/arch/n131.aspx>.

9. Сліпченко С. О. Поняття об'єкта цивільного права за ЦК України / С. О. Сліпченко // Право України. – 2007. – № 12. – С. 80–84.

10. Устименко Н. В. Таємниці особистого життя людини та їх цивільно-правова охорона [Електронний ресурс] : афтореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Устименко Наталія Василівна. – Х., 2001. – 20 с. – Режим доступа: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2001/01unvcpo.zip>.

11. Цивільне право України: Академічний курс : підручник : у 2 т. / за заг. ред. Я. М. Шевченко. – Т. 1. Загальна частина. – К. : Ін Юре, 2003. – 520 с.

Одержано 18.04.2014

УДК 343.85(477)

Катерина Володимирівна Драчова,
*старший оперуповноважений сектору карного розшуку
Ленінського МВ ГУМВС України в Харківській області*

ПОПЕРЕДЖЕННЯ РОЗБОЇВ ТА ГРАБЕЖІВ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ НЕПОВНОЛІТНІ

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства, спостерігається негативний вплив на дітей та молодь, що призводить до омолодження злочинності неповнолітніх. Останніми роками суттєво збільшилась кількість розбійних нападів та грабежів, які

вчиняють неповнолітні.

Слід зазначити, що найвищу криміногенну активність проявляють особи у віці від 16 до 18 років (40 %). Стосовно зазначених осіб підрозділи карного розшуку (далі – ПКР) та Кримінальна міліція у справах дітей (далі – КМСД) мають проводити в першу чергу попереджувальні і профілактичні заходи щодо недопущення розвитку у психіці підлітків уявлення про можливість здійснення протиправного діяння для задоволення певних матеріальних цілей. Вони повинні виявляти причини та умови, що сприяють скоєнню правопорушень дітьми, вживати в межах своєї компетенції заходів щодо їх усунення, брати участь у правовому вихованні дітей; повертати дітей до місць постійного проживання, навчання або направляють їх до спеціальних установ для дітей, спеціальних навчально-виховних закладів. Також, зазначені підрозділи повинні виявляє дорослих осіб, які втягують дітей у злочинну діяльність та проводить заходи по попередженню цієї діяльності.

Як показує практика більшість неповнолітніх осіб є «складними» підлітками і перебувають на обліках. Стосовно їх негативної поведінки регулярно отримувалися сигнали з учбових закладів, перші спроби вчинення грабежів та розбоїв були зроблені саме цих закладах.

Попередження розбоїв та грабежів, повинно базуватися на здійсненні широкого комплексу заходів спеціально-кримінологічного характеру.

Серед заходів спеціально-кримінологічної спрямованості особливу увагу слід приділити кримінологічній профілактиці, яка представлена заходами організаційно-технічного, інформаційно-виховного, соціально-психологічного, лікувально-профілактичного, соціально-адаптаційного, організаційно-управлінського і правового характеру. Така пильна увага даному напрямку попереджувальної діяльності не є випадковою. Такий підхід пояснюється тим, що саме на цей напрямок попереджувальної роботи припадає основне навантаження. Основними суб'єктами попереджувальної діяльності в МВС України щодо попередження вчинення розбоїв та грабежів неповнолітніми є саме ПКР, КМСД та дільничні інспектори.

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

Зазначені суб'єкти повинні приділити особливу увагу таким категоріям:

1. Особам, які висловлювали намір вчинити розбої та грабежі;

2. Особам, які можуть вчинити розбої та грабежі при сприятливих обставинах, до яких відносяться:

- особи з аморальним способом життя;

- особи, які зловживають спиртними напоями та немедично вживають наркотичні засоби;

- неповнолітні, що проживають у неблагополучних сім'ях.

3. Дорослі особи, які підбурюють неповнолітніх на вчинення злочинів.

Однак, слід зазначити, що в практичній діяльності взаємодія між зазначеними підрозділами перебуває на досить низькому рівні. Так опитані працівники ОВС вказали, що рівень взаємодії відносно попередження грабежів та розбоїв, які вчиняють неповнолітні оцінюється ними лише у 37 %.

Отже, з метою підвищення рівня попередження злочинів підрозділами ОВС необхідно якісно відпрацювання зазначених осіб, що може бути досягнуто за наступних умов:

- покращення рівня взаємодії населення-правоохоронні органи, насамперед шляхом збільшення рівня довіри населення в «допомогу»

- доведення до суспільної думки – неминучості покарання за вчинення грабежів та розбоїв;

- здійснення ОВС цілеспрямованих та активних заходів направлених на виявлення, попередження та припинення вчинення зазначених злочинів та на стадії задуму;

- постійний аналіз оперативної обстановки правоохоронними органами із залученням громадськості з метою недопущення серійності грабежів та розбоїв, що вчиняють неповнолітні;

- покращення державного контролю за вихованням молоді, в тому числі й в навчальних закладах;

- активізація роботи державних установ та громадських організацій по виявленню родин із психічно не комфортним кліматом;

- залучення ЗМІ, як засобу формування суспільної думки

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014
про недопустимість фактів вчинення злочинів неповнолітніми.

Одержано 17.04.2014

УДК 343.985.7

Микола Миколайович Дудін,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри кримінально-
правових дисциплін факультету права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ*

**ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ І ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ
ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО ПЕРЕДБАЧАЄ КРИМІНАЛЬНУ
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ У
КРАЇНАХ СНД ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ**

Для існування держави необхідні величезні фінансові ресурси, які акумулюються в бюджетних і позабюджетних державних централізованих фондах в основному завдяки функціонуванню податкової системи.

З початком економічних перетворень в Україні з'явилася гостра необхідність в рішенні багатьох проблем, пов'язаних з системою оподаткування. Зараз в нашій державі скоюються багаточисельні злочини у сфері ухилення від оподаткування. Нині особлива увага приділяється розвитку національного податкового законодавства, спрямованого на зменшення нелегального обігу капіталу, а також спрощення залучення в українську економіку стратегічних інвестицій внутрішнього й зовнішнього походження. Ухилення від сплати податків, зборів, (обов'язкових платежів) у найбільш загальному вигляді може бути розглянуто як сукупність дій осіб (фізичних чи юридичних), які є чи не є суб'єктами підприємницької діяльності, спрямованих на навмисну несплату податків, зборів, (обов'язкових платежів) шляхом порушення норм чинного податкового законодавства, а як відомо, система оподаткування є основним інструментом регулювання економіки, найважливішим важелем державного впливу на сферу підприємництва.

Проблемами кримінальної відповідальності за злочини передбачені ст. 212 КК України, займалися та вели дослідження вчені як: Авер'янова В. Б., Бандурка О. М., Бандурка О. О., Бахраха Д. М., Битяка Ю. П., П. П. Андрушка, Л. П. Брич, В. М. Вересова, П. Т. Геги, Д. І. Голосніченка, А. Є. Гутник, Дудо-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

ров О. О., Кураш Я. М., Сенявська О. Ю., Тихомирова Ю. О. та ін.

Не дивлячись на значну увагу, що приділяється питанням відповідальності за ухилення від сплати податків, зборів, (обов'язкових платежів), у теорії кримінального права проблема кваліфікації злочинів, пов'язаних з ухиленням від сплати обов'язкових платежів, ще достатньо не досліджена.

З метою забезпечення ефективної роботи з виявлення і розкриття злочинів у сфері оподаткування важливо враховувати позитивний досвід діяльності податкових органів, що утворені в різних країнах для боротьби з податковими правопорушеннями. Розвинуті країни, що мають більший, ніж Україна досвід регулювання податкових відносин при ринковій економіці, виробили свої моделі побудови системи оподаткування, спеціальних контролюючих органів, встановили певний інститут відповідальності за порушення вимог законодавства у галузі оподаткування. Вивчення зарубіжного досвіду показує, що питанням удосконалення діяльності у сфері оподаткування в економічно розвинених країнах приділяється багато уваги.

Мета даної статті полягає в розробці теоретичних та практичних положень для удосконалення організації та функціонування діяльності у сфері оподаткування, рекомендацій щодо правильної правової кваліфікації ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), його попередження та підвищення ефективності боротьби з цим злочином на прикладі зарубіжного досвіду діяльності податкових органів, що утворені в різних країнах для боротьби з податковими правопорушеннями.

Проблема боротьби з податковими злочинами, які є джерелом злочинних доходів, актуальна у всіх економічно розвинених державах. Для її вирішення застосовуються як заходи економічного характеру, так і кримінально-правові засоби впливу.

Поняття «податковий злочин» може застосовуватися в якості збірного позначення всього різноманіття злочинних діянь, скоєних суб'єктами в ході реалізації податкових правовідносин. З цієї причини в контексті податкової злочинності слід розглядати не тільки протиправні дії платника податків, спрямовані на ухилення від сплати податкових платежів, а й незаконне отримання податкових пільг або здійснення в межах податкового правовідносин протизаконних дій посадовими особами податко-

© Дудін М. М., 2014

вої адміністрації. Податкова злочинність безумовно перешкоджає вирішенню державних завдань, тим самим завдаючи прямого збитку не тільки державним, а й суспільним інтересам. Наявність кримінально – правової заборони на вчинення дій з ухилення від сплати податків і зборів створює певні ризики для потенційних податкових злочинців. І справа тут не тільки в самому факті встановлення кримінального покарання за вчинення податкового злочину. Незважаючи на настільки довгу історію існування податкової злочинності, в даний час не можна говорити про наявність якого-небудь єдиного підходу щодо складу протиправних дій в податковій сфері, які потребують залучення винного до кримінальної відповідальності [1]. Це питання є предметом суспільної дискусії не тільки в Україні, але і в багатьох зарубіжних країнах.

Досить часто зустрічаються ситуації, коли норми, присвячені податковій злочинності, що не були згруповані в одному розділі національного кримінального кодексу, а були розподілені за кількома його структурних частин. Подібний підхід характерний для кримінального законодавства Аргентини, Грузії, Данії, Китаю, Киргизстану, Норвегії, Польщі, Швейцарії та Естонії. Слід відзначити кримінальні кодекси Болгарії та Китаю. У законодавстві цих країн відповідальність за особливо небезпечні види порушення податкового законодавства виділена в самостійні структурні частини національного кримінального кодексу. У результаті в зазначених країнах податкові злочини визнаються особливою категорією кримінально караних злочинів. У більшості країн СНД, а також у Китаї податкові злочини розглядаються як один з видів злочинних посягань в економічній сфері. У тому випадку, якщо в складі кримінального кодексу передбачено виділення групи злочинних посягань, спрямованих проти основоположних елементів механізму національної економіки, податкові злочини належать до цієї групи. Зазначена модель характерна і для кримінального законодавства РФ. Відповідальність за злочини, зараховують до категорії податкових, наведена в главі 22 «Злочини у сфері економічної діяльності» розділу VIII «Злочини у сфері економіки» УК РФ. Схожий принцип розміщення злочинів у сфері ухилення від оподаткування зустріча-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

ється в кримінальних законодавствах Азербайджану, Киргизстану і Таджикистану. В окрему групу слід виділити кримінальне законодавство Литви, в якому податкові злочини розглядаються в розділі, присвяченому фінансової злочинності.

Яскравим прикладом розмежування податкових злочинів у вигляді ухилення від сплати податків і зборів в залежності від категорії платника податків є кримінальне законодавство Киргизстану. У кримінальному кодексі цієї держави розглядається як самостійні види податкових злочинів ухилення від сплати податку, вчинене: громадянином, індивідуальним підприємцем, посадовою особою господарюючого суб'єкта. Кримінальна відповідальність за ухилення підприємств, установ і організацій від сплати податків передбачена в Кримінальному Кодексі Молдови. В окремих європейських країнах, а також у країнах Балтії винна особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності не тільки у зв'язку з несплатою податкового платежу, а й на етапі внесення ним неправдивих даних у свою податкову звітність. Спеціально для цих цілей в кримінальному законодавстві Болгарії, Литви та Естонії передбачена кримінальна відповідальність за перешкоджання встановленню правильного розміру податкових платежів.

Самостійним податковим злочином в Латвії та Литві визнається ухилення особи від подання податкової декларації. У кримінальному кодексі Іспанії передбачена кримінальна відповідальність за порушення порядку ведення податкової звітності. У Китаї – за незаконні операції з документами, призначеними для отримання повертаються державою податкових платежів. Криміналізація порушення обов'язків щодо утримання та перерахування податкових платежів характерна для кримінального законодавства Росії, а також Швейцарії та Естонії. До відповідальності за даний вид податкового злочину залучаються, як правило, податкові агенти у разі невиконання ними передбачених законодавством обов'язків. Кримінальним перешкоджанням примусового стягнення податкових платежів визнається приховування грошових коштів або майна, за рахунок яких має здійснюватися примусове стягнення податків і зборів. Кримінальна відповідальність за цей податковий злочин в даний час передбачена тільки в Росії та Китаї [6]. Незаконне отримання податкових пільг визнається самостійним видом податкового злочину в

Іспанії, Болгарії та Киргизстані [2].

У країнах Західної Європи (Данія, Норвегія, Швейцарія), а також в Аргентині національне законодавство розглядає податкові злочини як різновид злочинів проти прав власності і майна.

Кардинально інший підхід до визначення сутності податкових злочинів простежується в країнах, що розглядають цей вид порушень як різновиду злочинів проти громадського порядку та державного управління. У числі країн, що реалізували даний підхід, – Іспанія, Сан-Марино, Польща, Республіка Корея, Таджикистан, а також Аргентина та Грузія.

У Німеччині кримінальна відповідальність за ухилення від сплати податків передбачена Положенням про податки та платежі від 16 березня 1977 р. У параграфі 369 (ч. 2) Положення визначено, що стосовно до податкових злочинів діють загальні норми кримінального права, якщо нормами податкових законів не передбачено інше. Згідно параграфа 370 злочинними визнаються наступні дії: подання до податкових органів недостовірних або неповних відомостей про факти, що відносяться до податків; неподання інформації, необхідної для оподаткування; необґрунтоване отримання податкових пільг [3].

За законодавством Канади порушення податкового законодавства набувають кримінальний характер у випадку, коли вони пов'язані з обманом податкового відомства допомогою навмисного спотворення відомостей, необхідних для оподаткування. В якості кваліфікуючої ознаки визначено наявність змови з будь-якими особами про ухилення від сплати податків.

Кримінальний Кодекс у Китаї містить цілий ряд статей, які передбачають кримінальну відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, (обов'язкових платежів). Ст. 201 КК Китаю визначає: несплата або недоплата підлягає сплаті податку платником податків шляхом підробки, переробки, приховування, самовільного знищення книг рахунків, ваучерів, завищення відомостей про витрати або неподання, заниження відомостей про доходи, відмова від декларування або фіктивне декларування сплати податків після повідомлення податкових органів про декларування, якщо сума несплаченого податку склала 10 % і більше, але менше 30 % від належного до сплати податку і десять тисяч і більше, але менше ста тисяч юанів, або ухилення від спла-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

ти податку після повторного адміністративного покарання, винесеного податковими органами. Ст. 202 КК Китаю передбачає покарання за заборгованість по належних до сплати податків шляхом переміщення або приховування власності, якщо це призвело до неможливості справляння заборгованості по сплаті податку і якщо сума склала від десяти до ста тисяч юанів. Відповідно до ст. 204 КК злочином визнається отримання обманним шляхом повертається державою податку на експорт за допомогою помилкового декларування експорту чи іншими обманними способами [5].

У Кримінальному Кодексі Македонії ст. 279 глава 25 «Злочини у сфері суспільних фінансів, платіжного обороту і народного господарства» передбачає покарання для особи, яка «з наміром самостійно або будь-кому іншому повністю або частково ухилиться від сплати податків, внесків або якого – або іншого встановленого законом обов'язкового платежу представляє спотворені дані про свої доходи, предметах чи інших фактах, що впливають на встановлення суми даних платежів, або хто з тим же наміром у разі обов'язкового подання не вказує дохід, предмет чи інший факт, що впливає на встановлення суми даних платежів, приховуючи дохід у великих розмірах» [4; 7].

Організація збору податків і фінансового контролю в США є ретельно відпрацьованим і потужним механізмом. Ядром цієї системи є Служба внутрішніх доходів міністерства фінансів США, яку також називають Податковим управлінням і яка складається з центрального апарату і периферійних податкових служб – штатних і місцевих. Служба внутрішніх доходів США (Податкова служба) є федеральним органом податкового контролю. Відповідальність за податкові злочини передбачена законодавством кодифікованим в розділі 26 Зводу законів країни. Відповідальність за ухилення від сплати податків на користь штатів і місцевих податків регулюються відповідними законами штатів [8]. Федеральним законодавством злочинними діями визнаються: несплата податку; навмисний пропуск збору та сплати податку; ухилення від сплати податку шляхом обману, неправдивої заяви, надання недостовірної декларації. Остання група дій відноситься до категорії найбільш тяжких податкових

злочинів – Фелон, тому карається тюремним ув'язненням терміном до п'яти років [9]. Американські компанії все частіше вдаються до ухилення від сплати податку через трансферт цін (встановлення цін, які не відповідають ринковій вартості). Ця операція здійснюється шляхом фіктивного переказу товарів між двома або декількома філіями однієї і тієї ж компанії. Однак світовою практикою вироблені спеціальні судові доктрини, які застосовуються для визнання угод не відповідними вимогам законодавства з мотивів їх укладення з метою ухилення від сплати податків або незаконного обходу податків, у тому числі з використанням офшорних зон. По мірі організаційного становлення і удосконалення форм і методів роботи акцент в пріоритетах Головного управління податкових розслідувань СВД США постійно зміщується з припинення конкретних порушень податкового законодавства на проникнення в потенційно криміногенне середовище з метою оперативної розробки підозрюваних осіб, а також виявлення недоліків, які використовуються ними, в діючому законодавстві і нових шляхів легалізації незаконно отриманих грошових коштів [10].

Необхідно зазначити, що всеохоплюючий контроль над грошовими операціями населення зі сторони податкових служб, а через них і зі сторони правоохоронних органів, став можливим лише на основі бурного розвитку систем безготівкових розрахунків з широким використанням електронно-обчислювальної техніки. До середини 80-х рр. процес автоматизації безготівкових розрахунків в банківському обслуговуванні населення, торгівлі ті комунально-побутовій сфері в цілому завершився. Основною формою платежів в таких країнах, як США, ФРГ, Англія, Франція, Японія, Канада та ряді інших країн стало використання пластикових кредитних карток. В цих умовах будь-яка платіжна операція з чеком, кредитною картою, грошовим переказом, акцією, облігацією залишає «слід» в пам'яті комп'ютера. Вказана обставина, за думкою спеціалістів по боротьбі з ухиленням від сплати податків, істотно ускладнює обіг фінансових коштів в «тіньовому» секторі економіки, спонукаючи представників тіньового бізнесу відкривати нові, більш вишукані способи легалізації прибутків, отриманих з незаконних джерел [11].

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

Аналіз діяльності податкових органів у країнах СНД та зарубіжних країнах в останні роки дає підстави вважати, що накопичений ними позитивний досвід може бути використаний в Україні для удосконалення законодавства і практичної діяльності органів по виявленню і припиненню правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати податків.

Підходи до формулювання кримінально-правових заборон щодо податкових злочинів у законодавствах зарубіжних країн різняться, проте злочини у сфері оподаткування, поряд з іншими економічними злочинами, залишаються одним з джерел незаконного отримання фінансових коштів. Вивчення теоретичних розробок і законодавства інших держав у цій галузі дозволяє збагатити цікавим зарубіжним досвідом усталені і звичні вітчизняні знання, а окремі юридичні конструкції можуть бути використані для вдосконалення кримінального законодавства України.

Розглядаючи загальна характеристику кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків у країнах СНД та зарубіжних країнах, доведені проблемні аспекти і шляхи вдосконалення законодавства. Таким чином, наділення податкових служб західних країн деякими правами і функціями правоохоронних органів, зокрема створення в рамках цих служб підрозділів податкових розслідувань, які використовують специфічні методи роботи, характерні для спецслужб, дозволяє істотно підвищити ефективність фінансового контролю в області оподаткування. З іншого боку, тісна взаємодія податкових органів з правоохоронними та спецслужбами насамперед по лінії обміну інформацією сприяє помітній боротьбі з іншими, загальнокримінальними видами злочинності.

Список використаних джерел:

1. Елинський А. В. Уклонение от уплаты налогов как источник преступных доходов / Елинський А. В. – 2005.
2. Ахметшин Х. М. Современное уголовное законодательство КНР / Ахметшин Х. М., Ахметшин Н. Х., Петухов А. А. – М., 2000.
3. Кучеров И. И. Налоговое право зарубежных стран : курс лекций / Кучеров И. И. – М. : АО «Центр ЮрИнфоР», 2003. – С. 264–265.
4. Шепенко Р. А. Правовое регулирование налогообложения в Китайской Народной Республике / Р. А. Шепенко. – М., 2000. – С. 51–52.
5. Кучеров И. И. Налоги и криминал: историко-правовой анализ /

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

И. И. Кучеров. – М., 2000. – С. 222.

6. Гупанчески Н. Р. Уклонение от уплаты налогов в сравнительном праве / Н. Р. Гупанчески ; под. ред. В. С. Комиссарова. – М., 2001. – С. 217–218.

7. Козырин А. Н. Налоговые преступления и проступки: опыт зарубежных стран / А. Н. Козырин // Налоговый вестник. – 1998. – № 8. – С. 115.

8. Кучеров И. И. Налоговое право зарубежных стран : курс лекций / Кучеров И. И. – М. : АО «Центр ЮрИнфоР», 2003. – С. 327–328.

9. Тупанчески Н. Р. Неклассические формы уклонения от уплаты налогов и защита от них / Н. Р. Тупанчески // Законодательство. – № 3. – 2002.

10. Налоговое право : учебник / под. ред. С. Г. Пепеляева. – М., 2003. – С. 586–589.

11. Основы налогового права : учеб.-метод. пособие / под ред. С. П. Пепеляева. – М., 1995. – С. 168–172.

Одержано 19.04.2014

УДК 343.98.06(477)

Олександр Юрійович Зуєв,

*здобувач Харківського національного університету
внутрішніх справ*

**КЛАСИФІКАЦІЯ ОСІБ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬ СИСТЕМУ
ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТЕЖІВ В СВОЇЙ ЗЛОЧИННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ –
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИЙ АСПЕКТ**

Особа злочинця вивчається кримінологією, кримінальним правом, юридичною психологією, кримінально-виконавчим правом, кримінальним процесом, криміналістикою, але оперативно-розшукова діяльність розглядає її крізь призму всіх цих наук.

З точки зору оперативно-розшукової діяльності, характеристика особи злочинця, що використовує систему електронних платежів в своїй діяльності можна надати певні властивості, враховуючи тенденції формування злочинної особистості та розділити на наступні види: «початківці», «що закріпилися», «професіонали».

«Початківці» – вік – 15–25 років. Стать – в переважній більшості випадків чоловіча. Освіта – середня, середня спеціальна або вища, в деяких випадках незакінчена. Всі ступені освіти так чи інакше пов'язані з технологією, в основному комп'ютерною. Походять із сімей середнього достатку. До комп'ютерної техні-

© Зуєв О. Ю., 2014

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

ки долучались в більшості випадків вже з 8–9 класу середньої школи. Мають вдома 1 чи більше персональних ЕВМ, в основному, різного. Знання комп'ютерних технологій не обмежується мовами програмування низького та високого рівня та включає в себе знання апаратної частини вибраної платформи. Постійного місця роботи не мають або працюють так званими «системними адміністраторами» тимчасового чи постійного типу в організаціях з розвинутою комп'ютерною інфраструктурою, але яка не може дозволити собі виплачувати по 500 доларів в місяць. Злочинну діяльність розпочинають досить рано та, в більшості випадків, несвідомо, тобто ще не усвідомлюючи що їх дії кваліфікуються по відповідній статті Кримінального кодексу. Установка на злочинну поведінку формується стихійно, в основному під дією випадкового ланцюга успішних та неуспішних «зломів» захисних програм на інших комп'ютерах. Закріплення такої установки відбувається під впливом «авторитетної думки старших товаришів», виказаної ними після спілкування з «початківцем» в мережі. Практично кожного дня скоюють злочинні дії в основному спрямовані на отримання паролів інших користувачів мережі Інтернет для підключення до цієї мережі за чужий рахунок, доступ до інформації про кредитні картки в Інтернет – магазинах в Україні та за кордоном (так як Інтернет, фактично, інтернаціональний). В більш крупних комп'ютерних злочинах беруть участь або як співвиконавці при організації широкомасштабних «хакерських атак» (атак з метою злому, тобто подолання захисних механізмів, і отримання доступу до захищеної інформації) на сайти (крупні Інтернет – представництва компаній та приватних осіб), або як виконавці «на замовлення» в тих злочинах, де необхідна довготривала «облога» «об'єкта» при ризику бути поміченим захисними програмами чи спецслужбами.

«Що закріпилися» – вік – 20–25 років. Стать – переважно чоловіча, але спостерігається тенденція до збільшення числа осіб жіночої статі (на сьогоднішній день це біля 5 %). Освіта – середня, середня спеціальна, вища та вища незакінчена, в переважній більшості – технічна. Походять з сімей із середнім та вище середнього достатку. Знання у сфері комп'ютерної технології знаходиться на рівні апаратної частини та мов програму-

вання, але більш систематизоване та поглиблені. При скоєнні злочинів використовують набір заздалегідь підготовлених «інструментів», в переважній більшості, готові рішення, розроблені однією групою або іншими людьми своєї групи, або являються організаторами хакерських атак з виконавцями із однієї групи. Також нерідко скоюють злочини «контактним» шляхом, котрі часто супроводжуються насильницькими діями (отримання доступу до комп'ютерної інформації з того ж комп'ютера на якому вона розміщена, при неможливості віддаленого доступу). В більшості випадків, особи, що належать до даної групи, як правило мають постійне місце роботи в якості технічних консультантів ті системних адміністраторів в фірмах, консультантів в комп'ютерних фірмах (що дозволяє їм в певних випадках отримувати доступ до комп'ютерів жертв «не відходячи від каси», залишаючи в їх програмному забезпеченні спеціальні «таємні проходи» для можливого їх подальшого використання в «особистих цілях»). Злочинна «кар'єра» або трансформується із кар'єри початківця, або формується одразу при різкому зануренні в кримінальну сферу при підтримці і протекції друзів – «професіоналів». Зовнішність ні як практично не виділяється і особливостей таких, як у випадку з початківцями, не спостерігається. Основна сфера діяльності – мережеве шахрайство, мережений злом, окремі дії в операціях по отриманню дуже захищеної інформації. На більш дрібні справи йдуть рідко. За гарну роботу беруть не менше 1000 доларів США.

«Професіонали» – вік – 25–45 років. Стать – чоловіча – 92 %, жіноча – 8 %. Соціальне походження – сім'ї з достатком вище середнього, котрі могли собі дозволити придбати комп'ютер ще в той час, коли вони були достатньо дорогими (середина 80-их, початок 90-х). Освіта – вища технічна, можливо більше 1-єї вищої освіти (технічна + економічна або юридична). Знання в сфері комп'ютерних технологій практично вичерпані: люди даної групи володіють декількома мовами програмування всіх рівнів, в досконалості знають особливості апаратної частини сучасних комп'ютерних систем (але не тільки персональних, але й мережених систем та спеціалізованих обчислювальних комплексів). В злочинах, котрі вони вчиняють не числяться «роботи» на суму менше 5–10 тис. доларів США. Психотип вкрай врівноважений, стійкий до зовнішніх чинників, з сформованими поглядами та

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

системою цінностей. Особистості вкрай амбіційні, але котрі знають собі ціну. Мотивація злочинної поведінки формується звичайно на стадії освоєння «кіберпростору». Як особистості – далекоглядні, одразу оцінюють свої можливості по отриманню прибутку із своєї діяльності. Намагаються професійно програмувати, але одразу розуміють, що в Україні цією справою багато не заробиш і переходять в тіньову сферу. Досягають великих результатів – благополуччя, забезпеченість. Увійшовши в «русло», починають знаходити собі місце в вищих колах суспільства, Зараз вони необхідні люди. Мають зв'язки з багатьма владними структурами (при чому багато «покровителів» зобов'язані їм за певні послуги), котрі використовують при необхідності для проникнення на закриті об'єкти і для отримання кодів доступу в сильно захищені від злому системи. Працюють в основному «для прикриття», зазвичай начальниками чи заступниками начальників відділів інформаційних технологій в банках, в іноземних кампаніях і державних установах, основна ж діяльність розгортається в нелегальній чи напівлегальній сферах. Практично недосяжні для органів правосуддя. Процент осіб жіночої статі в даному осередку на порядок вищий, ніж для перших двох типів, це пов'язано з тим, що тут практично відсутня так звана «брудна робота», отриманий злочинним шляхом прибуток високий і високий ризик, а в ризикових ситуаціях, при постійних стресах, жінки, як відомо, почувають себе більш впевнено, ніж чоловіки.

Отже, ми бачимо із характеристики, особа злочинця, що використовує систему електронних платежів (яка є частиною комп'ютерного інформаційного середовища) в своїй діяльності, є досить специфічною і своєрідною. Але, нажаль, навіть володіючи достатньо повним набором значущих елементів портрету злочинця, ми лише на 30–40 % наближаємося до конкретної особи. Це дуже малий процент вийти на особу злочинця, адже ці злочини є латентними, їх майже не можливо розкрити, якщо злочинець не допустить серйозних помилок або його не здадуть подільники. Але дана характеристика дає нам у будь-якому випадку можливість у визначеній мірі передбачити на що слід звертати увагу в першу чергу, які заходи планувати, яку реакцію від злочинця очікувати. У всякому разі поки не буде розроблені ефективні прийоми та методи, не буде сформований висококвалі-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014
ліфікований підрозділ боротьби з даним видом порушень, це
буде нагальною проблемою.

Список використаних джерел:

1. Аванесов Г. А. Криминология / Г. А. Аванесов. – М. : Академия МВД, 2004. – 498 с.
2. Азаров Д. М. Порушення роботи автоматизованих систем – злочин у сфері комп'ютерної інформації / Д. М. Азаров // Право України. – 2000. – № 12. – С. 72.
3. Алексенцев А. И. О подготовке и повышении квалификации специалистов по защите информации / Алексенцев А. И. // Вопросы защиты информации. – 2003. – № 1. – С. 45.
4. Горбенко И. Д. Анализ каналов уязвимости системы RSA / И. Д. Горбенко, В. И. Долгов, А. В. Потый, В. Н. Федорченко // Безопасность информации. – 2005. – № 2. – С. 22–26.
5. Ананьев О. М. Інформаційні системи і технології в комерційній діяльності : підручник / О. М. Ананьев, В. М. Білик, Я. А. Гончарук. – Л. : Новий Світ 2000, 2006. – 584 с.
6. Андреев Б. В. Расследование преступлений в сфере компьютерной информации / Андреев Б. В., Пак П. Н., Хорст В. П. – М. : Изд-во «Юрлитинформ». – 2001. – С. 67.
7. Банківська справа : навч. посіб. / за ред. проф. Тиркала Р. І. – Тернопіль : Карт-бланш, 2001. – 314 с.
8. Банківське законодавство України. Загальні положення, рахункові операції, платіжні системи, валютне регулювання // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2006. – № 9.

Одержано 16.04.2014

УДК 347.9(477)

Олена Миколаївна Калашник,

*кандидат економічних наук, аспірант Харківського
національного університету внутрішніх справ*

**НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ПРИМЕНЕНИЯ МЕЖОТРАСЛЕВОЙ АНАЛОГИИ
В ГРАЖДАНСКОМ ПРОЦЕССУАЛЬНОМ ПРАВЕ**

К способам устранения пробелов без внесения изменений в гражданское процессуальное законодательство можно отнести субсидиарное применения норм права (межотраслевую аналогию) – решение дела или отдельного юридического вопроса при отсутствии нормы в определенной области права, которое происходит с помощью дополнительного использования норм другой родственной отрасли права. Практика показывает, что регу-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

лирование общественных отношений любой отраслью права осуществляется в основном лишь собственными отраслевыми средствами и методами. Субсидиарное применения норм права является исключением из общего правила.

Примером, что касается в РФ, то в ч. 4 ст. 1 ГПК РФ о субсидиарном применении норм речь не идет. Следовательно, Д. А. Туманов утверждает, что субсидиарное применение норм в гражданском процессе в РФ не является способом преодоления пробелов.

В Украине субсидиарное применение норм встречается на практике. Примером, в случае, когда суд выносит решение по существу, но в суде оглашает только вступительную и резолютивную часть решения, то возникает вопрос, с какого момента отчисляется срок на апелляционное обжалование решения суда. Так, в ст. 294 ГПК Украины указывается, что апелляционная жалоба на решение суда подается на протяжении десяти дней с дня его провозглашения. Лица, которые принимали участие в деле, но не присутствовали в судебном заседании во время провозглашения судебного решения, могут подать апелляционную жалобу на протяжении десяти дней с дня получения копии этого решения. В статье, как видим, не указывается случай о провозглашении вступительной и резолютивной части. Поэтому правоприменителю необходимо в таких случаях или возобновлять строки на апелляционное обжалование решения суда, или применять межотраслевую аналогию, а, именно, норму ГПК Украины. Ведь, в ст. 93 ГПК Украины указывается, что в случае если в судебном заседании было оглашено лишь вступительную и резолютивную часть решения, то десятидневный срок на апелляционное обжалование решения суда исчисляется с дня подписания решения, которое состоит с вступительной, описательной, мотивировочной и резолютивной части, что оформлены в соответствии с требованиями ГПК Украины.

Подытоживая вышеизложенное, можно говорить о целесообразности применения межотраслевой аналогии в гражданском процессуальном праве в пределах интегративного подхода, который способен обеспечить рациональное применение института аналогии в соответствии с определенными правилами и

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014
приемами, основаними на принципах права, прийнятих на цій
основі справедливих, морально – етичних рішень, направ-
лених на забезпечення прав і свобод і законних інтересів че-
ловека і громадянина.

Одержано 14.04.2014

УДК [342.951:351.74](477)

Кристина Олегівна Капустіна,

*здобувач Харківського національного університету
внутрішніх справ*

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ
ІНСПЕКЦІЇ УКРАЇНИ**

Важливість удосконалення діяльності кримінально-виконавчої інспекції України зумовлена, зокрема, необхідністю зростання ролі покарань, альтернативних позбавленню волі, оновлення існуючого на сьогодні механізму організації роботи щодо ресоціалізації та перевиховання злочинця з точки зору профілактики злочинності та зменшення рівня рецидивної злочинності.

Незважаючи на прагнення України запровадити якісно нові засади виконання кримінальних покарань, все ж таки залишилися певні перешкоди на шляху до якісного виконання завдань, покладених на Державну кримінально-виконавчу службу України, у тому числі і на кримінально-виконавчу інспекцію. Сьогодні необхідність підвищення ефективності існуючої системи виконання кримінальних покарань обумовлена низкою чинників, серед яких основними є: нерозвиненість механізму застосування системи запобіжних заходів, альтернативних триманню під вартою, низький рівень роботи кримінально-виконавчої інспекції, а отже, неефективність покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, і, як наслідок, поширеність практики надання судами переваги покаранням у виді позбавлення волі [1]. Також ускладнює виконання усього обсягу покладених на підрозділи кримінально-виконавчої інспекції завдань і функцій невідповідність матеріально-технічної бази та чисельності персоналу. Процес виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, не забезпе-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

чує соціально-виховного впливу на засуджених і переважно зводиться до формального контролю за виконанням засудженими обов'язків, покладених на них судом [1].

У зв'язку з цим важливе місце в системі Державної пенітенціарної служби України відводиться Департаменту кримінально-виконавчої інспекції та соціально-психологічної роботи з засудженими, який здійснює керівництво підрозділами кримінально-виконавчої інспекції на території України.

Відповідно до ч. 1 ст. 13 Кримінально-виконавчого кодексу України та ст. 10 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» кримінально-виконавча інспекція виконує покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт. Також на кримінально-виконавчу інспекцію покладається обов'язок щодо здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, а також звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років.

Ефективність виконання підрозділами кримінально-виконавчої інспекції покладених на них завдань безпосередньо залежить від своєчасної та якісної реалізації таких заходів:

- проведення бесід виховного характеру;
- залучення до виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, громадських та релігійних організацій окремих регіонів, які допомагають в процесі виправлення та ресоціалізації засуджених;
- проведення індивідуально-профілактичних заходів, направлених на зменшення рецидивної злочинності серед підобліковців, які проводяться підрозділами кримінально-виконавчої інспекції спільно з органами внутрішніх справ;
- підготовка до соціального супроводу осіб, звільнених з місць позбавлення волі та засуджених до альтернативних видів покарань;
- відпрацювання та удосконалення системи надання профілактичних послуг підрозділами кримінально-виконавчої інспекції, здійснення профілактичної діяльності в неповнолітніми, які знаходяться на обліку в підрозділах кримінально-виконавчої

інспекції;

- розробка і впровадження в практичну діяльність підрозділів кримінально-виконавчої інспекції сучасної моделі соціально-виховної роботи.

- вивчення питання про стан повторної злочинності серед під облікових;

- налагодження дієвої взаємодії органів і установ виконання покарань з територіальними органами внутрішніх справ щодо здійснення профілактичної роботи з особами, засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі;

- організація корисного дозвілля неповнолітніх засуджених, забезпечення функціонування виробничих майстерень;

- підвищення якості професійно-технічної освіти;

- надання консультацій в питаннях працевлаштування, отримання медичної, юридичної та правозахисної допомоги;

- проведення тестувань з метою сприяння засудженим особам у виборі професії тощо.

Важливим кроком у напрямку удосконалення діяльності кримінально-виконавчої інспекції є приведення її діяльності у відповідність до міжнародних стандартів забезпечення шляхом вивчення закордонного досвіду у сфері виконання покарань (його історію, розвиток та позитивні здобутки, які варто впровадити в Україні), проведення індивідуально-виховної та корекційної роботи, реалізації програм реабілітації засуджених. Першочерговим завданням у даному напрямі є вивчення закордонного досвіду пробації, поширення знань про Європейську концепцію пробації.

Слід зазначити, що працівники підрозділів кримінально-виконавчої інспекції спільно з працівниками органів внутрішніх справ здійснюють профілактичну роботу не лише з особами, які знаходяться на обліку, а й з іншими категоріями громадян, зокрема з учнями навчальних закладів. Однією із основних форм такої роботи є проведення занять-тренінгів, спрямованих на профілактику агресивної та жорстокої поведінки серед підлітків. Це надає можливості на ранньому етапі виявляти асоціальну поведінку неповнолітніх, вдосконалювати систему роботи з попередження девіантності, проводити спільну роботу з усіма компетентними службами по профілактиці правопорушень і

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

злочинів серед підлітків та засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі. На нашу думку, проведення таких занять-тренінгів дозволить своєчасно сформувавши у підлітків позитивну модель поведінки та зорієнтувати на отримання позитивної установки до загальноприйнятих норм поведінки.

З метою надання комплексної професійної допомоги і супроводу дітей, які знаходяться у конфлікті з законом, або опинилися у складних життєвих обставинах, Державною пенітенціарною службою України спільно з Всеукраїнською фундацією «Захист Прав Дітей» започатковано проект Європейського Союзу «Створення регіональних центрів підтримки дітей в Україні». Від Державної пенітенціарної служби України активну участь у реалізації даного проекту бере участь особовий склад підрозділів кримінально-виконавчої інспекції.

Практична діяльність Центрів підтримки дітей передбачає надання таких послуг: профілактика правопорушень; послуги з медіації (програми примирення); послуги пробації; юридична допомога; психологічна допомога (групова та індивідуальна); допомога у режимі «єдиного вікна» ; долучення додаткових фахівців; направлення до реабілітаційних або медичних центрів тощо [2]. Ефективна реалізація даного проекту, орієнтована на довгострокову перспективу, сприятиме профілактиці дитячої бездоглядності, насильства і злочинності. Об'єднані зусилля місцевих органів влади, державних служб та громадських організацій стануть потужним механізмом забезпечення потреб і найкращих інтересів дитини [2].

Ефективність реформування Державної кримінально-виконавчої служби України напряму залежить від якості її кадрового складу [3]. Відповідно до Концепції державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України від 8 листопада 2012 року № 631 важливу роль у здійсненні виправного впливу на засуджених повинен відігравати персонал. У зв'язку з цим особлива увага має приділятися рівню професіоналізму працівників пенітенціарних установ, рівень якого суттєво впливає на ефективність виконання завдань, покладених на Державну кримінально-виконавчу службу України. Підвищення рівня професіоналізму працівників підрозділів

кримінально-виконавчої інспекції можливо досягти шляхом забезпечення належного рівня наукового супроводження діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України, проведення, у разі потреби підвищення кваліфікації персоналу, спрямованої, у першу чергу, на задоволення нагальних потреб, що стоять перед системною виконання кримінальних покарань, тощо.

Таким чином, запровадження сучасної моделі управління у сфері виконання кримінальних покарань вимагає вироблення низки організаційних, методичних, інформаційних та просвітницьких заходів, спрямованих на оптимізацію діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України та її окремих підрозділів, у тому числі і кримінально-виконавчої інспекції. Пріоритетним завданням у цьому напрямі має стати створення правових та матеріально-технічних умов для реформування кримінально-виконавчої інспекції у службу пробачії, вироблення ефективної системи підготовки персоналу служби пробачії. У результаті це має призвести до удосконалення практики виконання кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та підвищити ефективність управління у сфері виконання кримінальних покарань.

Список використаних джерел:

1. Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України : указ Президента України від 08.11.2012 № 631 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 87. – Ст. 3531.

2. Започатковано співпрацю ДПтС України із Всеукраїнською фундацією «Захист Прав Дітей» у рамках проекту Європейського Союзу «Створення регіональних центрів підтримки дітей в Україні» (офіційний веб-сайт Державної пенітенціарної служби України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/718258>.

3. Шляхи реалізації Стратегії державної кадрової політики на 2012–2020 рр. в Державній пенітенціарній службі України : роз'яснення Міністерства юстиції України від 24.07.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0016323-13>.

Одержано 12.04.2014

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

УДК 343(477)

Богдан Миколайович Качмар,

*здобувач Харківського національного університету
внутрішніх справ*

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ПРОТИДІЇ
ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ОРГАНАМИ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
У СУЧАСНИХ УМОВАХ**

В Концепції державної політики у сфері протидії організованих злочинності, схваленій Указом Президента України від 21 жовтня 2011 року № 1000/2011 зазначено, що сьогоdnішній організований злочинності сприяють такі глобальні соціально-економічні процеси як урбанізація, міждержавна та міжрегіональна міграція, формування світового інформаційно-культурного простору, а характерним для організованих злочинних угруповань є достатньо високий рівень організованості, стійкі корупційні і міжнародні злочинні зв'язки. Для досягнення своїх цілей учасники організованих злочинних груп та організацій все частіше вдаються до вчинення корисливо-насильницьких злочинів. У цьому зв'язку, одним із напрямів реалізації Концепції визначено удосконалення існуючих та розроблення нових методів протидії організований злочинності, а серед шляхів розв'язання цієї проблеми вказано на необхідність впровадження у практику результатів відповідних наукових досліджень. Встановлено, що за роки незалежності України на її території зареєстровано понад 2,5 млн тяжких і особливо тяжких злочинів, з яких близько 80 тисяч у складі організованих злочинних організацій. Її динаміка за дослідженням О. О. Подобного характеризується значною активізацією у першому десятиріччі існування незалежної України, у період первинного накопичення та перерозподілу капіталу, а також поступовим зменшенням у другому, що досягнуто, в тому числі, завдяки значним зусиллям правоохоронних органів [1, с. 143–148], що ми підтримуємо. Досить поширеною є практика формування статистики щодо функціонування організованих груп і злочинних організацій як в пострадянських країнах, так і в Україні, зокрема вона формується складно, тому що на цей процес негативно впливають відомчі «інтереси» правоохоронних органів. Наскільки ці відомості відповідають реаль-

ному стану справ невідомо, тому що в орбіту уваги правоохоронних органів не потрапляють (або потрапляють, але згодом «випадає») більшість організованих злочинних груп, що діють у сфері економічної діяльності, наркобізнесу, торгівлі краденими автомобілями, зброєю, предметами старовини, мистецтва та інших. Так, за даними МВС України, у 1995 р. було виявлено 871 організованих злочинних груп (ОЗГ), у 1996 р. – 953, 1997 р. – 1079, у 1998 р. – 1175. У той же час з 2001 р. активність правоохоронних органів стала спадати: у 2000 р. виявлено 960 ОЗГ, в 2001 р. – 770, в 2002 р. – 721, в 2003 р. – 634, в 2004 р. – 695, в 2005 р. – 551, в 2006 р. – 466. Очевидно, що орієнтація на статистику щодо виявлених ОЗГ не дає уявлення про масштаби організованої злочинності в Україні, тим більше як про всесильну «мафію». Тенденцією останніх років стала стабілізація майже на одному рівні кількості виявлених організованих злочинних угруповань та відповідно осіб, які брали в них участь: 2007 рік – 420/1628; 2008 – 378/1457; 2009 – 379/1570; 2010 – 397/1588; 2011 – 395/1584; 11 міс. 2012 – 258/1099, водночас, із року в рік зменшується кількість виявлених злочинів, учинених учасниками таких угруповань (відповідно по вказаним рокам 4682, 3670, 3514, 3135, 3023, 2128), що вказує на втрату наступальності у діяльності оперативних підрозділів. У структурі організованої злочинності значне місце посідають корисливо – насильницькі злочини, що у найбільшому ступені завдають шкоду особі, власності, правам та інтересам особи. Це, передусім, убивства із корисливих мотивів або на замовлення, розбійні напади, вимагання, позбавлення волі або викрадення людини, бандитизм. Однак, разом із зазначеними даними, що свідчать про недостатню ефективність протидії організованій злочинності, необхідно підкреслити, що вони у повній мірі не розкривають об'єктивної криміногенної обстановки у зв'язку із високим ступенем латентності. Статистика повинна, передусім, відбивати відомості про п'ятдесят три склади злочинів, що віднесено КК України до організованих. Окремим рядком у облікових документах усіх правоохоронних органів повинні фіксуватися й інші злочини, що вчинені організованими злочинними угрупованнями. При цьому головний акцент у статистиці слід робити не стільки на злочи-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

нах, скільки на власне викритих організованих групах і злочинних організацій, а також їх організаторів. Оцінювання діяльності усіх державних органів, що виконують завдання протидії організованої злочинності, тільки за кількістю виявлених і розкритих злочинів, на наш погляд, є однією із причин низької ефективності її протидії у країні. Переорієнтація системи обліку та звітності про організовану злочинність від обліку «конкретного випадку» до обліку злочинного угруповання (ОГ або ЗО) неминуче призведе до якісних змін стратегії і тактики протидії з організованою злочинністю, що полягають у тому, що цільові орієнтири повинні вести не тільки до розкриття злочину окремого учасника, а й до розвалу всієї організації шляхом викриття максимальної кількості її членів, особливо керівників. Традиційні методи гласного розслідування окремих кримінальних проваджень щодо учасників організованих груп і злочинних організацій, на думку зарубіжних фахівців, заважають такому підходу [2, с. 295], що ми підтримуємо. Критичний аналіз істотних розходжень між показниками виявлення, розслідування кримінальних проваджень про організовану злочинність та даними судової статистики зумовлює висновок про неефективність чинної судової системи країни. У цій сфері спостерігається не тільки зволікання, а й, як це вбачається з повідомлень ЗМІ, глибоко розвинута корупція та інші зловживання. Вочевидь, щодо низьких результатів розгляду кримінальних проваджень про організовану злочинність у судах, їх діяльність потребує серйозного удосконалення, що підтверджується масовими виступами громадськості та ЗМІ у сучасному стані розвитку України.

Немає жодного гучного судового процесу, який би показав, що сучасна організована злочинність в Україні це справді «п'ята влада». Як дотепно зауважив А. Ф. Зелінський, «у нас з цією «п'ятою владою» є стан як з інопланетянами, які, як усім добре відомо, занеслися літати до нас на своїх тарілках, але чомусь жодного їхнього ще не зловили і навіть не сфотографували» [3, с. 206]. Орієнтуючись на офіційну статистику МВС, Н. А. Орловська зробила висновок про домінування в структурі організованої злочинності груп загальнокримінальної спрямованості, що, власне, відповідає реальному стану справ, виходячи із розу-

міння ОЗГ згідно з КК України. Зокрема, Н. А. Орловська вважає, що здійснений нею аналіз ситуації в Південному регіоні України підтверджує загальну тенденцію по країні: групи і організації, що мають загальнокримінальну спрямованість, лідирують серед виявлених. В той же час, згідно результатів проведеного нею дослідження, за питомою вагою злочинні спільноти загальнокримінальної спрямованості у Південному регіоні більш показні, ніж у цілому по Україні. Так, в АР Крим такі групи і організації склали 77 %, у Миколаївській області – 78,5 %, в Одеській області – 91 %.

Однією із суттєвих проблем в Україні сьогодні залишається протидія злочинності, криміногенні фактори, які впливають із труднощів економічного, політичного і соціального розвитку суспільства. Найголовнішою ознакою сучасної злочинності, що суттєво впливає на рівень суспільної небезпеки, є її організований характер. Організована злочинність проявляє себе як особливий вид криміногенної обстановки що все більш виразно виявляє риси соціального інституту. Ступінь суспільної небезпеки цього виду злочинності у більшості визначається її основними властивостями це організованістю і системністю злочинної форми поведінки. За останні роки у національних і зарубіжних галузях права та науковій літературі проблемам надання різних форм характеристики організованої злочинності та її окремих аспектів приділяється досить велика увага. За визначенням В. Н. Дрьоміна, Я. Ю. Кондрат'єва, С. Д. Максименка, Б. В. Романюка та інших вчених, бібліографія з даної проблематики налічує тисячі найменувань, і можна з упевненістю зазначити, що динаміка подібних публікацій не поступається динаміці організованої злочинності [4, с. 596], що ми підтримуємо. Немає можливості навіть поверхово відобразити велику кількість ідей, думок, пропозицій, висловлених різними ученими з тих чи інших питань протидії організованої злочинності. Однак кількість публікацій і досліджень не приносить наявних результатів у протидії організованій злочинності, що розвивається відповідно до певних закономірностей. У галузі злочинності слід визначити властивості та ознаки організованої злочинності, зокрема як тіньового, нелегального, тобто, що знаходиться поза законом со-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

ціального інституту, що відкрито змагається із легальними державними інститутами, що є його сутністю і загальносуспільною небезпекою. За дослідженням кримінально-правові норми про організовану злочинність не працюють не тому, що вони недосконалі, а через те, що кримінальне судочинство не забезпечує застосування передбачених ними покарань відповідно до тяжкості вчиненого. Оскільки судова система України не здатна провести самокритичний аналіз своєї неефективності, було б доцільним підтримати пропозицію учених створити спеціальну комісію Верховної Ради для дослідження цього питання. Комплексне оцінювання стану протидії з організованою злочинністю може бути здійснено лише на основі аналізу інформації чотирьох рівнів державно-правової діяльності: оперативно-розшукової, слідчої, судової та кримінально-виконавчої. При такому підході суспільство і державні правоохоронні органи могли б мати повну і об'єктивну оцінку характеристики стану організованої злочинності у країні, що б дозволило предметно вивчати її тенденції, прогнозувати розвиток і коректувати стратегію протидії організованим злочинностям, також і зусилля законодавця. Відсутність певної статистики у сфері саме протидії злочинності негативно впливає на рівень та якість наукових досліджень, зокрема проблем кримінального права. У зв'язку із цим В. О. Навроцький звертає увагу на складність доступу до матеріалів практики та зазначає, що більшість авторефератів за спеціальністю «кримінальне право» взагалі не містять вказівок про емпіричну базу досліджень. [5, с. 40]. Очевидно, що при такому ненормальному становищі мають місце як окремі недопрацювання законодавчої діяльності, так і серйозні прорахунки в діяльності оперативно-розшукових, слідчих і інших правоохоронних органів країни. Постановка цієї проблеми викликає необхідність здійснення спеціального наукового дослідження ефективності застосування нових норм КК України про організовану злочинність, що виходять за рамки нашого дослідження. Утім, порушені питання не є остаточними і потребують додаткового дослідження або наукового вивчення. Пропоную учасникам конференції прийняти участь у обговоренні піднятих питань та пропозицій.

Список використаних джерел:

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

1. Подобний О. О. Кримінально-правова регламентація протидії організованій злочинності : монографія / О. О. Подобний. – Одес. держ. ун-т внутр. справ. – О. : Юрид. л-ра, 2010. – 192 с.

2. Овчинский С. С. Оперативно-розыскная информация / С. С. Овчинский. – М. : ИНФРА-М, 2000. – С. 295.

3. Зелинский А. Ф. Криминальная психология / А. Ф. Зелинский. – К. : Юринком Интер, 1999. – С. 206.

4. Дрьомін В. М. Злочинність як соціальна практика: інституціональна теорія криміналізації суспільства : монографія / В. М. Дрьомін. – О. : Юрид. л-ра, 2009. – 616 с.

5. Навроцький В. О. Чому законодавець та правозастосовна практика байдужі до рекомендацій кримінально-правової науки / В. О. Навроцький // Наука і правоохоронна. – 2008. – №1. – С. 40.

Одержано 18.04.2014

УДК 343.98(477)

Наталія Геннадіївна Ковальова,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

**ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ РОЗСЛІДУВАННЯ САМОВІЛЬНОГО ЗАЙНЯТТЯ
ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ТА САМОВІЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА І
ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

Виявлення, розслідування та попередження кримінальних правопорушень є одним з напрямів боротьби правоохоронних органів України зі злочинністю взагалі та у сфері земельних відносин, зокрема, яку неможливо здійснювати без належного матеріального, методичного та законодавчого забезпечення. У зв'язку з цим 11 січня 2007 року до Кримінального кодексу України були внесені зміни, однією з яких є доповнення ст. 197-1, якою передбачається кримінальна відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво [1]. Вчинення зазначеного виду злочину набуло, останнім часом, масового характеру. Про це свідчать статистичні дані слідчих підрозділів ГУМВС України в Харківській області.

Так, проведеним аналізом кримінальних проваджень про злочини передбачені ст. 197-1 КК України, було встановлено, що у період з січня 2013 до квітня 2014 року до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесено – 214 кримінальних проваджень. Закінчено – 152 кримінальних провадження, з них напра-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

влено до суду з обвинувальним актом, лише 5 кримінальних проваджень. Закрито кримінальних проваджень за вказаний період – 147, з яких – 20 кримінальних проваджень закрито за відсутністю події кримінального правопорушення (за п. 1 ст. 284 КПК України), та 127 кримінальних проваджень закрито за відсутністю складу кримінального правопорушення (за п. 2 ст. 284 КПК України). Зупинено у зв'язку з не встановленням місцезнаходження підозрюваного за (п. 2 ч. 1 ст. 280 КПК України) лише одне кримінальне провадження.

Водночас, слід зазначити, що 61 кримінальне провадження про самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво, у ході яких було перевищено строк досудового розслідування, залишається на сьогодні без прийнятого рішення. Така ситуація складається внаслідок впливу на неї як суб'єктивних, так і об'єктивних чинників. Серед них слід особливо виділити прогнозовану у майбутньому безкарність винних осіб за вчинювані протиправні дії, що є наслідком неякісного збирання доказової бази на стадії досудового розслідування.

Аналіз матеріалів слідчої практики свідчить, що до зазначених вище чинників, що негативно впливають на розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва, відноситься неналежне виконання слідчими обов'язків передбачених кримінальним процесуальним кодексом. Так, кримінальні провадження, що були закриті на підставі п.1 ч. 2 ст. 284 КПК України, реєструвалися на підставі заяв громадян про незаконне, на їх думку, самовільне зайняття земельної ділянки чи самовільне будівництво, після чого слідчо-оперативною групою проводився лише огляд місця події, до якого не залучалися спеціалісти – агротехніки, землевпорядники, представники органів місцевого самоврядування та ін. Огляд проводився поверхнево, не повно, без застосування додаткових засобів фіксації та зводився до фіксації слідів обробки земельних ділянок чи слідів готування до проведення будівельних робіт, сліди роботи певної техніки тощо. У подальшому слідчі проводили допит заявника, в більшості випадків, витребували документи, що підтверджують правомірність проведення вказаних робіт, як, наприклад: договори оренди земельних ділянок, паїв, договори суборенди чи дозвільні документи із органів місцевого

самоврядування, що свідчать про правомірність використання земельних ділянок. Дослідження вказаної документації, аналіз результатів огляду місця події та допиту дозволяли слідчим прийняти рішення про закриття кримінального провадження у зв'язку із відсутністю події кримінального правопорушення. Але в деяких випадках таке рішення приймалося навіть без вилучення документації, яка підтверджувала б правомірність зайняття земельної ділянки чи правомірність проведення будівельних робіт. Вважаємо, що під час розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва, слідчому доцільно мати достатньо матеріалів та інформації, необхідної для прийняття рішення про відкриття кримінального провадження.

Тому під час реєстрації заяви про вчинення зазначеного кримінального правопорушення, слідчому необхідно отримати від заявника правовстановлюючі документи, які свідчать про законність використання земельної ділянки чи ведення будівництва або згідно із положеннями діючого КПК України з моменту реєстрації заяви громадянина у журналі єдиного обліку (ЖЄО) до реєстрації її у єдиному реєстрі досудових розслідувань (ЄРДР) слідчому, протягом доби, доцільно здійснити коло організаційних та інших заходів, спрямованих на одержання зазначених вище документів та інших відомостей [2]. І це є особливістю відкриття кримінального провадження при розслідуванні злочинів передбачених ст. 197-1 КК України.

Також, вважаємо, що окрім проведення зазначених вище слідчих дій, слідчому доцільно використовувати можливості негласних слідчих (розшукових) дій, які завдяки нового КПК України поповнили арсенал тактичних засобів, спрямованих на одержання інформації та збирання доказів.

Аналіз матеріалів судово-слідчої практики, свідчить, що за жодним із кримінальних проваджень не було ініційовано вилучення у операторів мобільного зв'язку інформації щодо мобільних пристроїв, що використовувались особою у певний проміжок часу і на певних ділянках місцевості. Зазначена інформація дозволила б слідчому, в подальшому, встановити власників вказаних пристроїв – фактичних виконавців робіт. Так, у ситуації, коли слідчий встановлював, що земельні ділянки дійсно викори-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

стовувалися особами, які не мали для цього законних підстав, у ході досудового розслідування не можливо було довести, що самовільне зайняття земельної ділянки є результатом діяльності цих осіб і взагалі мало місце.

Вважаємо, також, що на повноту, ефективність та результати розслідування впливає відсутність сучасних методичних рекомендацій щодо розслідування зазначених злочинів, які потребують постійного удосконалення, та недостатній рівень взаємодії слідчих та уповноважених оперативних підрозділів, під час якої окремі співробітники формально виконують доручення слідчого спрямовані на встановлення тієї чи іншої обставини вчинення злочину.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. коментар / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін. ; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація]. – [Вид. 4-е, доп.] – Х. : Одиссей, 2008.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 20.11.2012 // Голос України. – 2012. – № 90–91.

3. Розслідування самовільного зайняття земельної ділянки або самовільного будівництва : метод. рек. / З. С. Галаван, Р. Л. Степанюк, Д. Д. Заяць, В. І. Павликівський. – Х. : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2009. – 24 с.

Одержано 17.04.2014

УДК 342.722

Вадим Миколайович Корчака,

*здобувач Харківського національного університету
внутрішніх справ, начальник Головного управління
юстиції в Черкаській області*

НАРОД ЯК СУБ'ЄКТ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

У науці конституційного права достатньо давно вже ведеться дискусія про те, чи може народ бути суб'єктом конституційних правовідносин і конституційного права (взагалі). При дослідженні даного питання серед науковців-конституціоналістів склалось декілька точок зору. Ряд правознавців (наприклад, С. С. Алексєєв, В. Т. Кабишев, О. О. Миронов, А. В. Міцкевич, І. Є. Фарбер) вважають, що народ не володіє якостями суб'єкта конституційного права. На їх думку, народ виступає не в якості безпосереднього суб'єкта права, а як автор, творець нових сус-

пільних відносин. Діяльність народу по перетворенню суспільства, узгоджуючись з об'єктивними законами суспільного розвитку, не пов'язані ніякими юридичними нормами. Конституційні норми наділяють народ правами в якості суб'єкта суспільних відносин, а не суб'єкта правовідносин. Народ створює всю юридичну надбудову – норми права, правовідносини і т. д., є учасником масових, конституційних відносин, в яких народжується фактична державна влада, але сам правосуб'єктністю не володіє. Визнання народу суб'єктом права веде до приниження його соціальної ролі, обмеженню її правовими рамками, применшенню його суверенітету.

Крім того, на їх думку, прибічники наділення народу правосуб'єктністю не враховують ту обставину, що будь-яке правопорушення передбачає наявність зобов'язаної і правомочної сторони. Оскільки народ не може бути зобов'язаною стороною, він не є і правомочною стороною. Вважати ж народ правомочною стороною і на цій підставі визнавати його суб'єктом права – значить не враховувати ту обставину, що правовий суб'єкт не може бути тільки носієм права, що у народу і не може бути іншої, протилежної сторони, рівної йому по соціальному силі значущості – сторони, перед якою він міг би нести будь-які юридичні обов'язки. Народ не в змозі вступити у відносини сам із собою, так як відносини означають, що в них є дві сторони [1, с. 41].

Інші ж науковці визнають народ суб'єктом правових відносин. Так, В. Ф. Погорілко та В. Л. Федоренко вважають, що Український народ є пріоритетним суб'єктом конституційно-правових відносин [2, с. 116]. Варто відзначити, що у попередній редакції підручника «Конституційного права України» ці науковці визначали, що найголовнішим суб'єктом конституційного права є народ України, що врешті й визначає сутність цієї галузі права, конституційне право України – це насамперед право Українського народу [3, с. 10]. Таким чином, вони визнають народ як суб'єктом конституційно-правових відносин, так і суб'єктом конституційного права взагалі.

О. О. Бурцев вважає, що народ виступає не інакше як в якості первинного суб'єкта конституційно-правових відносин, в яких зобов'язаною стороною виступають держава, її органи і посадові особи. В той же час, науковець зазначає, що конститу-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

ційної правосуб'єктності взагалі не існує, а є правосуб'єктність, особлива для кожного виду суб'єкта. Народ же він визнає єдиним сувереном, який володіє абсолютною правосуб'єктністю. Особливість правосуб'єктності народу – бути першоджерелом всіх прав і обов'язків, є виявом виразу його волі, володіє всією повнотою державної влади [4, с. 38].

З урахуванням специфіки предмету і методу правового регулювання конституційного права виділяється два структурних типи правовідносин за участю Українського народу [3, с. 1]. По-перше, це правовідносини між народом і державою (її органами, громадськими організаціями) загального характеру, що виникають на основі конституційних норм – принципів. Юридичною особливістю цих правовідносин є належність народу суверенних прав як суб'єктивних прав особливого виду без детальної регламентації обов'язків іншої особи. До такого типу правовідносин віднесено, наприклад, загальні правові зв'язки між Українським народом і державою (зокрема, згідно зі ст. 11 Конституції України держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних України, тобто Українська держава визнає основні природні права національних меншин і етнічних спільнот; ст. 13 Конституції України встановила, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу).

По-друге, правовідносини між народом і державою, юридичний зміст яких конкретизовано в чітко визначених нормах об'єктивних прав і обов'язків громадян, з одного боку, держави і її органів – з іншого. Вказаний тип правовідносин пов'язаний із формами безпосереднього народовладдя і виникає, зокрема, між народом і державою у процесі формування представницьких органів державної влади, а також при проведенні всенародного голосування по законопроекті – референдуму.

Варто відмітити, що визнання чи невизнання народу суб'єктом права пов'язано не з трактуванням його соціально-політичного статусу, а швидше з проблемами механізму реалізації його властивостей соціального суб'єкта і співвідношення з

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014
державою. Виключно народ, за допомогою Конституції, засно-
вує визначені основи суспільного і державного устрою, ство-
рюючи систему вищих органів державної влади. Державна вла-
да – законодавча, виконавча чи судова – це влада, що заснову-
ється народом і діє від його імені і ним уповноважені.

Список використаних джерел:

1. Кабышев В. Т. Категория «народ» в советском конституцион-
ном законодательстве / В. Т. Кабышев, О. О. Миронов. // Правоведе-
ние. – 1969. – № 4. – С. 36–41.
2. Погорілко В. Ф. Референдуми в Україні: історія та сучасність :
монографія / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К., 2000. – 261 с.
3. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник. /
В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Правова єдність, 2010. – 432 с.
4. Бурцев А. А. Система субъектов конституционно-правовых
отношений : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Бурцева А. А. – М.,
2005. – 215 с.

Одержано 19.04.2014

УДК 342.734

Олена Олексіївна Кочура,

голова Новгород-Сіверського районного суду Чернігівської області

**ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І
ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД
ЯК ЮРИДИЧНА ПЕРЕДУМОВА ЗАСНУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ**

У другій половині ХХ ст. відбулося відчутне посилення ру-
ху на підтримку закріплення прав людини на міжнародному рів-
ні. Все прогресивне людство прийшло до висновку, що необхід-
но розробити таку систему міжнародно-правових гарантій, яка б
забезпечувала в повній мірі захист прав і свобод людини і гро-
мадянина. Цей процес проходив у двох напрямках: по-перше
через напрацювання міжнародних правових актів в галузі прав
людини по-друге, формування міжнародно-правових організа-
цій, які би забезпечували міжнародний захист прав людини.

Вперше питання про Європейську конвенцію прав людини
було висловлено у травні 1948 р., коли представники багатьох
організацій, що прагнули європейської інтеграції, зустрілися в
Гаазі на Конференції Міжнародної ради Європейського руху,
«деякі її делегати знали, що на другій пленарній сесії з прав лю-
дини схвалено доповідь, в якій визначено концепцію з прав лю-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

дини з трьох основних компонентів: власне самі права, альтернативи їх втілення (у декларації чи в конвенції) і заходи з реалізації. Але зі змістом доповіді вони досконало не ознайомилися. Саме тому конференція пішла своїм шляхом формулювання і формування прав людини. Вона чітко визначилась, що за формою це має бути договір, за змістом він має містити лише ті права, які можна було реалізовувати на той час» [1, с. 61–62]. Важливо, що на цій Конференції, її учасниками було висловлено бажання мати Суд з відповідними санкціями для здійснення такого договору.

5 травня 1949 року десятьма західноєвропейськими країнами (Бельгія, Данія, Франція, Ірландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Швеція і Об'єднане Королівство) було підписано Акт (Лондонську угоду, яка в подальшому стала Статутом Ради Європи), що став юридичною підставою заснування Ради Європи – «унікальної міжнародної, міжурядової, регіональної організації, що за більш ніж піввікове існування змогла об'єднати майже всі європейські держави на основі добровільного співробітництва, єдиних цінностей, культури і традицій» [2, с. 98].

12 липня 1949 року, сформована Радою Руху Міжнародна юридична секція (у складі – П. – А. Тайтзеєн, колишній гітлерівський в'язень, колишній міністр юстиції Франції – голова секції; члени секції – Д. Максвелл – Файор, пізніше лорд – канцлер, Кілміур і професор Ф. Десусс, як об'єднані доповідачі) досить оперативно підготували проекти Європейської конвенції з прав людини і Статут Європейського Суду, які були подані до утвореного Комітету Міністрів Ради Європи. У Комітеті Міністрів Ради Європи за наслідками розгляду цих документів було вирішено, що питання розвитку і гарантій прав людини порушено передчасно. Та на таке рішення негативно відреагувала Парламентська Асамблея Ради Європи і нею було висунуто пропозицію створити Європейську комісію з прав людини й Європейський суд з прав людини з метою забезпечення виконання цієї конвенції. Підготовку цього питання Асамблея направила до Комітету з правових і адміністративних питань, де воно розглядалося у серпні – вересні 1949 року [3, с. 23].

Після цього Комітет з правових і адміністративних питань постановив, що «хоча кожна держава має право встановлювати

норми для захисту прав людини в межах своєї території, метою колективної гарантії має бути забезпечення того, щоб такі норми та їх застосування відповідали загальним принципам права, визнаним цивілізованими державами» [4, с. 100]. Вже 5 вересня 1949 року була підготовлена доповідь, в якій пропонувалось включити в Конвенцію 12 основних прав і свобод плюс додатково два для залежних від європейських країн територій, взявши за основу ті, які визначені у Загальній декларації прав людини 1948 року.

Перші спроби перевести політично змодельовані норми Загальної декларації прав людини в юридичний договір формально або текстуально вдавалися без особливих ускладнень, а по суті завдання здавалося нездійсненним. Важче за все було сформувати проголошені наміри Загальної декларації прав людини у відповідну юридичній нормі структуру, забезпечити цю норму адекватним механізмом реалізації, визначити у випадку її порушення рівнозначну відповідальність і санкції, передбачити належний механізм контролю за дотриманням норм тощо. Оптимісти вважали, що на багато з цих питань відповідь дасть передбачений Європейський суд з прав людини. Але по – перше, для того, щоб такий Суд міг щось вирішувати, його самого слід було ввести в належне правове поле. А по – друге, така категорія, як «державний суверенітет», який тогочасні держави шанували більше, ніж віру в Бога, під сумнів ставила питання, коли і як вдасться створити Європейський суд з прав людини.

Після тривалих дискусій щодо структури Конвенції було вирішено, що вона має містити два окремі розділи: власне проект самих прав і умови їх дотримання і виконання та окремо проект Статуту Європейського суду з прав людини (у частинах організація, компетенція, процедура, консультативні думки й окремо частина з двох статей щодо Європейської комісії з прав людини).

Подальше обговорення проекту Конвенції, на конференціях вищих посадових осіб, підготовчих комісіях, робочих групах, звичайно, в Консультативній Асамблеї та Комітеті міністрів точилося в кількох напрямках: як взяти все краще, що містила Загальна декларація прав людини і проект Міжнародної ради Європейського руху і сформулювати як норми права, як забезпечити

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

ці норми належним механізмом контролю і реалізації, як це зробити в такий спосіб, щоб ідеологічно роз'єднану Європу об'єднати в одну континентальну спільноту [5, с. 99–101].

5–8 вересня 1949 року Консультативна Асамблея Ради Європи обговорювала доповідь № 77 Комітету з правових і адміністративних питань, яка вміщувала підготовлений проект Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Після внесення ряду поправок за доповідь Комітету проголосувало 64 з 86-ти присутніх, 1 голос – проти і 27 – утримались. Таким чином було схвалено Рекомендацію № 38 Комітету міністрів, яка вміщувала доопрацьований проект Конвенції.

Церемонія підписання Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) державами – учасницями Ради Європи відбулася в Римі 4 листопада 1950 року.

На час прийняття Конвенції йшлося про те, щоб, як наполягав француз Льожен – один з найвпливовіших прихильників Конвенції, сформулювати 7–10 основних свобод, які повинні належати кожному та які завдяки їх міцному вкоріненню в свідомості людини мали б не допустити саму можливість нової світової війни. Льожен пропонував також створити постійний суд, який міг би анулювати закони в державах – учасниках Конвенції. Але до цього держави були ще не готові, настільки далеко заходили вони не хотіли. Загалом майбутній суд сприймався як суд для інших, а не для себе: країни – учасниці нібито не мали в чому собі дорікнути і не належали до категорії «поганих» за післявоєнними оцінками, вони вважали себе бездоганними й відповідно поводитися, особливо, що стосується парламентів. У британському парламенті звучало: «Англія винайшла *habeas corpus*, вірець демократії, і Конвенцію вона ратифікує з почуття солідарності з тими, хто не настільки прогресивний. У Франції наголошувалось на прийнятті у 1789 році Декларації прав людини і громадянина, яка залишається частиною чинного права, і на відсутності потреби в Конвенції, що, однак, потрібна іншим країнам. Швейцарці також демонстрували переконаність, ніби саме вони винайшли демократію [6, с. 81]. Та Конвенція була підписана і механізм контролю за її реалізацією, який складався з трьох органів: Європейської комісії з прав людини, створеної у

1954 році, Європейського суду з прав людини, що діяв на тимчасовій основі, та Комітету Міністрів Ради Європи, який по – суті виконував функції нинішнього Суду, був запущений.

Відповідно до п. 3 ст. 59 Конвенції вона мала набути чинності після того, як десять її ратифікованих грамот будуть передані на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи. Така кількість грамот була зібрана до 3 вересня 1953 року. Саме цього дня Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод набрала чинності [4, с. 100]. Та Європейський суд з прав людини був створений у 1959 році для того, щоб забезпечити дотримання зобов'язань з боку держав, що підписали Конвенцію 1950 року.

На відміну від сьогодення у другій половині XX століття первинна структура Суду і механізм розгляду справ був заснований на двофазній системі захисту прав, яка включала Європейську Комісію з прав людини і Суд. Дихотомія між двома установами спершу працювала добре. Європейська Комісія з прав людини відігравала важливу роль і допомагала Європейському суду з прав людини з 1953 по 1998 рік. Члени Комісії обирались Комітетом Міністрів Ради Європи. Термін їх повноважень складав 6 років. Протягом цього часу вони повинні були працювати самостійно, не представляючи при цьому жодну країну. Європейська Комісія з прав людини виступала в якості «фільтра» тих заяв, які надходили до Європейського суду з прав людини.

Проте 1 листопада 1998 року набрав чинності Протокол № 11 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який вніс значні зміни у контрольний механізм, передбачений Конвенцією. Відкритий до підписання державами – учасницями Конвенції 11 травня 1994 року, Протокол № 11 до Конвенції вніс, зокрема, новелу у вигляді II Розділу («Європейський суд з прав людини»), а також змінив назву III Розділу Конвенції («Інші положення»), статті якого отримали нову нумерацію. Основною ж ідеєю реформування стало безумовно «злиття» Європейської Комісії з прав людини та Європейського суду з прав людини в єдиний орган, закликаний функціонувати на постійній основі [7, с. 42].

Станом на сьогодні «Європейський суд з прав людини є нервовим центром системи захисту прав людини, розгалуженої

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014
через національні системи правопорядку 47 європейських країн» [8, с. 56].

Список використаних джерел:

1. Буткевич В. Європейська конвенція з прав людини і основних свобод: генеза намірів і права / В. Буткевич // Право України. – 2010. – № 10. – С. 60–87.
2. Дамірлі М. Європейська конвенція з прав людини як ключовий елемент системи права Ради Європи / М. Дамірлі // Право України. – 2010. – № 10. – С. 98–103.
3. Абдуллаев М. И. Право человека (историко-сравнительный анализ) / М. И. Абдуллаев. – СПб., 1998. – 236 с.
4. Возгречко С., Максименко О. Основні напрями реалізації положень Європейської конвенції захисту прав людини в сучасних умовах // Вісник Академії управління МВС. – 2010. – № 1. – С. 98–106.
5. Регушевський Є. Є. Вплив Європейської Конвенції про захист прав і основних свобод людини на закріплення конституційних прав та свобод людини і громадянина в Україні / Є. Є. Регушевський // Вісник Запорізького державного університету. – 2002. – № 2 (19). – С. 98–102.
6. Козакевич О. Європейський суд з прав людини: здобутки та перспективи / О. Козакевич // Юридична Україна. – 2003. – № 4. – С. 80–88.
7. Супрун Д. М. Організаційно-правові засади та юрисдикційні основи діяльності Європейського суду з прав людини : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Супрун Д. М. ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2002. – 229 с.
8. Вільдхабер Л. Місце Європейського суду з прав людини у європейському конституційному контексті / Л. Вільдхабер // Вісник Конституційного Суду України. – 2002. – № 1. – С. 56–59.

Одержано 16.04.2014

УДК 332.1

Юлія Броніславівна Кравчук,

викладач кафедри економіки та фінансів факультету права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
В УКРАЇНІ**

Своєчасне та адекватне реагування на виклики та подолання загроз є необхідною умовою створення нових можливостей для розвитку регіонів України та підвищення життєвих стандартів. Найбільш суттєвими викликами, на які держава має реагувати

шляхом вироблення та реалізації нової державної регіональної політики, є: недосконала система управління регіональним розвитком; недосконалість правового урегулювання між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; надмірна централізація управління та відсутність партнерства «центр-регіони-громада»; незавершена адміністративна реформа із нестабільною інституційною структурою у сфері регіональної політики; нескоординованість дій, відсутність прогресу у реформі територіально-адміністративного устрою України та відсутність зацікавленості в регіональному розвитку; фрагментація владних повноважень та нестабільність щодо провідного органу центральної влади, який відповідає за регіональну політику; відсутність довгострокової стратегії розвитку України, яка б мала стати підвалиною реалізації ДСРР; недостатня кількість кваліфікованих кадрів необхідних для стратегічного планування, розробки та впровадження новітніх інструментів стимулювання регіонального розвитку, аналізу та моніторингу їх ефективності.

Досвід більшості країн світу свідчить, що ефективна регіональна політика держави можлива лише коли її цілі чітко координуються із цілями загальнонаціонального розвитку.

Регіональна політика – це передусім політика розвитку. Тому ДСРР спрямована насамперед на розробку заходів та інструментів, які спрямовані не на безпосереднє вирішення соціальних проблем, а на розкриття економічного потенціалу територій, збільшення продуктивності їх економіки, прибутковості місцевого бізнесу та рівня доходів населення.

Це відповідно створює умови для загального підвищення соціальних стандартів, якості життя та бізнес-середовища. За умов обмеженості фінансових ресурсів, які нині уряд України може спрямувати на розвиток територій, має бути посилена пріоритетність розподілу ресурсів та концентрація їх на тих заходах та територіях, які можуть забезпечити найбільшу віддачу у найкоротший час, однак матимуть довготривалий і комплексний ефект на розвиток не лише даної території, але й сусідніх регіонів.

У зв'язку зі змінами у соціально-економічному розвитку держави, змінами у міжнародній економіці внаслідок глобальної кризи, а також відповідно до нових пріоритетів розвитку держа-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

ви, закладених у Програмі економічних реформ України на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [1], виникла необхідність звузити коло пріоритетів Державної стратегії регіонального розвитку з метою досягнення ефекту від концентрації ресурсів на меншій кількості завдань, які матимуть більш системний та довгостроковий вплив на розвиток регіонів та національної економіки загалом.

Відповідно до реалій соціально-економічного розвитку держави у ДСРР-2020 пропонується сконцентрувати зусилля і фінансовий ресурс на трьох пріоритетах: 1) створення оптимальних умов, які б надавали регіонам можливість розкрити свій потенціал і ефективно скористатися конкурентними перевагами регіональної економіки; 2) недопущення поглиблення регіональних диспропорцій та створення інфраструктури для співпраці різних регіонів України; 3) створення бази для реалізації ефективної регіональної політики, що вимагає зміни процесів стратегічного планування та реалізації поставлених завдань на всіх територіальних рівнях, створення ефективних механізмів вертикальної та горизонтальної координації (а не вертикального підпорядкування) пріоритетів і завдань на різних рівнях та у різних галузях розвитку територій; інвестиції у розвиток трудового потенціалу в питанні розробки, впровадженні та контролю за виконанням політики регіонального розвитку [2, с. 6].

Ефективність заходів в рамках ДСРР неможливо розглядати окремо від інших системних реформ необхідних в Україні: реформа адміністративно-територіального устрою, фіскальна децентралізація, посилення ролі місцевого самоврядування та ін.

Сучасний стан економічного та соціального розвитку країни та її регіонів, потребують стратегічних змін у регіональній політиці держави.

Усвідомлення нагальності цього питання вимагає нових кроків, а саме: нарівні з горизонтальною координацією територіального впливу органів державної влади запровадження багаторівневого управління, що покликане синхронізувати дії центральних та місцевих органів влади, місцевого самоврядування у регіональному та місцевому розвитку.

Отже, процес формування та реалізації нової регіональної

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014
політики має враховувати наступне [2, с. 64–66].

По-перше, запровадження ефективної системи моніторингу, аналізу та оцінки факторів впливу на регіональний розвиток.

По-друге, формування регіональної політики з урахуванням екзогенних та ендегенних чинників, що стримують розвиток. Зростання кількості полюсів розвитку свідчатиме про те, що сприятливі умови для цього поступово створюються в усіх регіонах.

По-третє, запровадження механізму сильної та гнучкої координації усіх суб'єктів регіональної політики, що забезпечить стратегічне прогнозування та планування регіонального розвитку, узгоджене законодавче забезпечення планувальних процесів та впровадження інструментарію впливу на його розвиток.

По-четверте, створення чіткої функціональної структури центральних та місцевих органів виконавчої влади, спроможної забезпечити державне регулювання регіонального розвитку, координацію багаторівневого управління та населення. Така структура повинна формуватися й відповідати умовам регіонального та місцевого розвитку.

По-п'яте, формування трудового потенціалу структур по виробі та реалізації проектів регіонального розвитку, створення системи управління різними структурами в контексті координації їх діяльності при формуванні та здійсненні регіональної політики.

По-шосте, забезпечення фінансової спроможності реалізації регіональної політики, формування джерел фінансування проектів регіонального розвитку на достроковій основі.

По-сьоме, формування механізму децентрації та децентралізації державних повноважень.

Список використаних джерел:

1. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/file/docs/5/d325760.pdf>.

2. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.csi.org.ua/www/wp-content/uploads/2013/05/nsrdu2020_1.pdf.

Одержано 14.04.2014

Ігор Олегович Крепаков,

кандидат юридичних наук,

начальник докторантури та ад'юнктури

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДЕФІНІЦІЯ ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИНІВ

З часів формування родоплемінного ладу майно почало займати ключові позиції у відносинах між людьми. Інститут власності став каркасом нашої цивілізації. Історичний досвід переконливо доводить значну роль майнових стосунків у становленні держави у формуванні економічного, соціального і правового розвитку. Не випадково ст. 41 Конституції України проголошує непорушність права приватної власності і визначає особливий порядок його придбання та відчуження. Цивільний кодекс України розглядає правомочність власника через відсторонення всіх інших осіб від будь-якого впливу на його майно а право власності та розглядається як право абсолютного характеру (ст. 316–327 ЦК України).

Такі нормативні положення Конституції і Цивільного кодексу України вимагають посиленого захисту прав власності, оскільки права людини визначають зміст і спрямованість діяльності держави; а утвердження та забезпечення прав людини є головним обов'язком держави (ст. 3 Конституції України). Інтеграційні процеси з Європою, імплементація в Україні міжнародного права, реформування національного законодавства змушують по-новому здійснювати моніторинг та аналізувати діяльність правоохоронних органів.

У зв'язку з цим, одним із пріоритетних напрямів розбудови нашої держави як суверенної, конкурентоспроможної та самодостатньої країни є профілактика злочинності, зокрема силами та засобами оперативних підрозділів ОВС у тому числі корисливо-наси́льницького спрямування.

На теперішній час серед наукової спільноти не існує єдиного підходу до визначення поняття «профілактика злочинів», що викликає необхідність проведення аналізу основних наукових поглядів учених щодо цього питання, який надасть можливість побудувати власну науково-обґрунтовану модель.

Поняття оперативно-розшукової профілактики уперше за-

пропонував В. Г. Самойлов. Він визначив її як урегульовану відомчими нормативними актами діяльність оперативних підрозділів, спрямовану на проведення індивідуально-профілактичних заходів стосовно осіб, від яких можна очікувати вчинення злочинів [1, с. 14].

Дідоренко Е. О. і Овчинський С. С. визначили профілактику як комплекс заходів, здійснюваних поза рамками і методами ОРД [2, с. 13].

Козаченко І.П. розглядав профілактику як систему оперативного контролю і профілактичного впливу щодо осіб, які мають намір вчинити злочин чи готуються до злочину [3, с. 4].

Іванов П.І. під профілактикою розуміє систему розвідувально-пошукових заходів, які здійснюються працівниками оперативно-розшукових апаратів ОВС із використанням переважно спеціальних сил, засобів і методів з метою виявлення і усунення причин злочинів, умов, що їм сприяють, а також осіб, які готуються вчинити злочин, вжиття до них заходів щодо недопущення переростання підготовчих дій у замах, а замаху – в завершений злочин [4, с. 48]. На нашу думку дане визначення дуже широке і поняття «профілактика» поглинає поняття «запобігання» та «припинення» злочину.

Басецький І. І. та Шиєнок В. П. розглядають профілактику як систему ОРЗ, спрямованих на додаткову перевірку первинної інформації про осіб і факти, що становлять оперативний інтерес, усунення умов, які сприяють вчиненню злочинів, а також здійснення профілактичного впливу на осіб, від яких за достовірними даними можливо очікувати вчинення злочинних дій [5, с. 242], що ми підтримуємо.

Крилов О. П. та Якушин В. А. виокремлюють загальну та індивідуальну профілактику і наводять їх окремі визначення. Під загальною профілактикою вони розуміють діяльність із широким використанням негласних сил, засобів і методів у поєднанні з гласними щодо виявлення, вивчення, нейтралізації різноманітних негативних факторів та усунення умов, що сприяють здійсненню організаторами і підбурювачами злочинних намірів. Індивідуальну профілактику визначають як систему гласних і негласних заходів, що здійснюються стосовно конкретних осіб з метою недопущення з їх боку негативного впливу на інших осіб [6, с. 132].

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

Слід зазначити, що переважна більшість вчених України підтримує погляди групи авторського колективу, які вважають, що профілактика це сукупність спеціальних заходів, які застосовуються ОВС для виявлення та усунення об'єктивних і суб'єктивних причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів, при цьому поділяючи профілактику на загальну та спеціальну [7, с. 386].

Кондратьєв Я. Ю. сутність профілактики визначає як усунення, нейтралізацію причин і умов, обставин та факторів стосовно ймовірного злочинця [8, с. 17].

У словнику термінів з ОРД профілактика злочинів розглядається як «діяльність державних органів і громадських організацій щодо реалізації системи заходів, спрямованих на виявлення, усунення причин злочинів і умов, які сприятимуть їх скоєнню» [9, с. 242].

Із наведених вище визначень ми дійшли висновку, що Крилов О. П., Самойлов В. Г., Якушин Н. М., визначають профілактику як діяльність, а Дідоренко Е. О., Овчинський С. С., Козаченко І. П., Іванов П. І., Басецький І. І., Шиєнок В. П., Атажитов В. М., Агапонов О. Н., Баранов В. В. розглядають профілактику як певну систему заходів. В основному ж усі автори сутність профілактики вбачають у подоланні умов та причин, що штовхають осіб на вчинення злочину, а деякі до цього додають ще й виявлення осіб, від яких можливо очікувати вчинення злочину.

Підсумовуючи зазначені вище теоретичні інтерпретації, на нашу думку слід, сформулювати наступне визначення поняття «профілактики злочинів», під яким слід розуміти, що це напрям діяльності (обов'язок) оперативних підрозділів ОВС, що має за мету вжиття певних спеціальних методів та заходів, спрямованих на встановлення й усунення причин та умов, тобто об'єктивних факторів дійсності, що можуть позитивно вплинути на особистість з метою усунення формування у неї злочинних намірів, а також виявлення індивідуальних ознак-схильностей особи до вчинення злочинів з метою здійснення превентивної психокорекції свідомості.

На нашу думку таке визначення поняття «профілактика злочинів» не тільки відображає основні завдання та обов'язки оперативних підрозділів ОВС, а й окреслює і спрямовує напрями їх

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014 діяльності. Утім підняті питання підлягають окремому дослідженню або науковому вивченню. Пропоную учасникам конференції прийняти участь у обговоренні піднятих питань та запропонованих пропозицій.

Список використаних джерел:

1. Самойлов В. Г. Некоторые аспекты оперативно-розыскной деятельности как процесса познания / В. Г. Самойлов // Вопросы совершенствования оперативной работы органов внутренних дел. – Омск : Омск. высш. шк. милиции МВД СССР, 1982. – С. 14–15.
2. Дидоренко Э. А. Оперативно-профилактическое наблюдение / Дидоренко Э. А., Овчинский С. С. – Киев : МВД УССР, 1982. – 96 с.
3. Козаченко И. П. Правовые и организационно-тактические основы оперативно-розыскной профилактики преступлений : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / Козаченко И. П. – М. : ВНИИ МВД РФ, 1992. – 48 с.
4. Иванов П. И. Проблемы совершенствования оперативно-розыскной профилактики / П. И. Иванов // Права человека и проблемы обеспечения законности. – Н. Новгород : Высш. шк. МВД РФ, 1993. – С. 45–49.
5. Басецкий И. И. Оперативно-розыскная деятельность органов внутренних дел : учебник / Басецкий И. И., Шиенок В. П. – Минск : Акад. МВД Республики Беларусь, 1994. – 497 с.
6. Крылов О. П. О понятии оперативно-розыскной профилактики и некоторых социально-психологических аспектах вовлечения подростков в преступную и иную антиобщественную деятельность / О. П. Крылов, В. А. Якушин // Совершенствование организации и тактики оперативной работы органов внутренних дел. – Омск : Омск. высш. шк. милиции МВД СССР, 1984. – С. 132–133.
7. Оперативно-розыскная деятельность ОВД. Общая часть : учебник / Аتماжитов В. М., Апогонов О.Н., Баранов В. В. и др. – М., 1990 – 564 с. – Разд. I–VII.
8. Кондратьев Я. Ю. Теоретичні, правові та оперативно-тактичні засади запобігання злочинам оперативними підрозділами кримінальної міліції : монографія / Я. Ю. Кондратьєв. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2004. – 444 с.
9. Оперативно-розыскная деятельность органов внутренних дел. Термины и определения : учеб. пособие. – Киев : НИИ РИО КВШ МВД СССР, 1988. – 312 с.

Одержано 15.04.2014

Марина Юріївна Крепакова,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

**ПРОТИДІЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ
ЯК ОСНОВНЕ ЗАВДАННЯ МІЛІЦІЇ**

Процес прогресуючого розвитку людства часом потребує від науки проведення пошукових, критичних і уточнюючих видів досліджень. Ще в XVI ст. Френсис Бекон висловив ідею про те, що наука повинна організовуватися для розвитку нації [1, с. 87].

Поступове накопичення нових фактів і знань в рамках існуючих концепцій, уточнення вже наявних теорій і понять є кількісною зміною науки. Під впливом нових фактів під сумніви ставляться твердження, які здавалися непорушними, і це є якісними змінами. Саме так у ході розвитку науки виявляється діалектичний закон взаємного переходу кількісних і якісних змін [2, с. 23].

Таким чином, об'єктивна необхідність подальшого розвитку науки зумовлює актуальність проведення нових досліджень також з проблем протидії правопорушенням.

Важкий внесок у загальну теорію протидії правопорушенням зробили О. М. Бандурка, С. М. Гусаров, Н. О. Гудорова, І. М. Даньшин, А. Т. Комзюк, О. М. Литвінов, О. М. Музичук, В. М. Трубников, О. О. Юхно та ін. Аналіз їх наукових думок дозволив дійти висновку, що під протидією правопорушенням розуміється діяльність, спрямована на виявлення фактичних даних про підготовку до правопорушення, встановлення причин та умов, які сприяють вчиненню правопорушень, а також запобігання правопорушенням та їх припинення.

Враховуючи викладене, можна зробити висновок, що основними формами протидії правопорушенням є запобігання їм та їх припинення. Ми з цим цілком погоджуємося, враховуючи той факт, що зазначені терміни знаходять своє відображення й на законодавчому рівні.

Так, відповідно до ст. 2 Закону України «Про міліцію» одним із основних завдань міліції є запобігання правопорушенням та їх припинення. З урахуванням цього ми спробуємо розглянути основні погляди вчених на поняття «запобігання» та «припинення» щодо правопорушень.

Так, С. С. Малигін та А. Є. Чечьотін запобігання злочину визначають як виявлення осіб, що перебувають на стадії формування задуму на вчинення злочину та недопущення реалізації їх задуму. Припинення злочину, на їхню думку, – це виявлення осіб, що намагаються вчинити злочин, тобто недопущення вчинення злочину на стадії замаху на нього. «Завдання запобігання злочинам (включаючи завдання щодо припинення) полягає у застосуванні оперативно-розшукових заходів, спрямованих на недопущення здійснення протиправних діянь або усунення причин і умов, що сприяють їх здійсненню. Способи припинення злочинів залежать від конкретних обставин і можуть бути найрізноманітнішими: порушення кримінальної справи, затримання на місці злочину, застосування кримінально-процесуальних запобіжних заходів. Саме поняття припинення злочинів означає вживання оперативно-розшукових заходів до конкретної особи або групи осіб з метою створення умов, що перешкоджають продовженню початого злочину» [3, с. 47].

Клюєв О. Г. під запобіганням правопорушенням розуміє вжиття необхідних заходів щодо недопущення вчинення правопорушень, встановлення осіб, які намагаються вчинити правопорушення, та вжиття до них певних заходів з метою недопущення реалізації їх протиправних намірів [4, с. 100].

На думку Я. Ю. Кондратьєва, припинення є стадією запобігання злочину з використанням оперативних можливостей для припинення вже розпочатих протиправних дій [5, с. 18].

У словнику оперативно-розшукових термінів запобігання правопорушенням та їх припинення розглядаються як форми попередження. Запобігання спрямовано на виявлення осіб, які готують злочин з відповідним вжиттям заходів щодо недопущення переростання умислу у протиправну діяльність, і відповідно підготовчі дії – у злочин. Діяльність щодо припинення злочину розглядається лише на етапі розпочатого, але ще незакінченого злочину [6, с. 252].

Аналіз наведених понять свідчить, що запобігання та припинення також визначаються як діяльність. Запобігання – діяльність щодо недопущення реалізації злочинного задуму, а припинення – недопущення завершення правопорушення. Отже, щодо визначення понять запобігання правопорушенням та їх припинен-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

ми притримуємося точок зору С. С. Малигіна та А. Є. Чечьотіна.

Виходячи з викладеного, спробуємо сформулювати власні дефініції цих понять.

Запобігання правопорушенням – напрям діяльності (завдання) міліції, що має за мету виявити осіб, які мають намір вчинити правопорушення, з метою застосування певних методів та заходів, спрямованих на припинення таких діянь або схилення особи до добровільної відмови від доведення підготовчої діяльності до кінця, а так само від реалізації задуму на вчинення правопорушення.

Припинення правопорушень є одним із напрямів діяльності (обов'язків) міліції, сутність якого полягає у виявленні осіб, що готуються до вчинення правопорушення, з метою застосування методів та заходів, які будуть спрямовані на недопущення перетворення підготовчих дій у замах на правопорушення, а замаху – на закінчене правопорушення.

Ми вважаємо, що такі визначення понять «запобігання» та «припинення» є більш уточнюючими і більш чітко відображають стадії попереджувальної діяльності міліції. Проте висвітлені питання безумовно лишаються дискусійними та підлягають окремого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Бэкон Ф. Новый Органон / Френсис Бэкон. – М. : Директ-Медиа, 2006. – 417 с.

2. Современная философия : словарь и хрестоматия. – Ростов н/Д : Феникс, 1996. – 511 с.

3. Малыгин С. С. Основы оперативно-розыскной деятельности : курс лекций / С. С. Малыгин, А. Е. Чечётин. – Екатеринбург : Изд-во Урал. юрид. ин-та МВД России, 2001. – 301 с.

4. Ключев О. Розмежування запобіжної і профілактичної діяльності органів внутрішніх справ / О. Ключев // Право України. – 2005. – № 3. – С. 98–101.

5. Кондратьев Я. Ю. Теоретичні, правові та оперативно-тактичні засади запобігання злочинам оперативними підрозділами кримінальної міліції : монографія / Я. Ю. Кондратьев. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2004. – 444 с.

6. Оперативно-розыскная деятельность органов внутренних дел. Термины и определения : учеб. пособие. – Киев : НИИ РИО КВШ МВД СССР, 1988. – 312 с.

Одержано 18.04.2014

УДК 347.13(477)

Ольга Миколаївна Кривов'яз,

ПРАВОЧИН ЯК ДЖЕРЕЛО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

На сучасному етапі розвитку України у рамках загального процесу демократичних перетворень актуальним є аналіз сучасних форм права, бо як свідчить практика, постійно збільшується кількість різновидів таких форм. Досить наглядно це проявляється на системі джерел цивільного права.

Для системи джерел цивільного права України характерним є поділ джерел на первинні (базові) та вторинні, або похідні. До базових джерел цивільного права відносять законодавство, нормативно-правовий договір, правові звичаї, принципи цивільного права та моральні засади суспільства. Вторинними джерелами цивільного права вважаються судові прецеденти та, так звані, джерела внутрішнього саморегулювання цивільних відносин – цивільно-правовий договір, односторонній правочин та локальний цивільно-правовий акт. Слід зазначити, що віднесення правочину та локального цивільно-правового акта до числа джерел цивільного права є підходом відносно новим, тож він ще не набув широкої підтримки серед науковців.

Зважаючи на все вище сказане, вважаємо за потрібне дослідити правову природу правочину як джерела цивільного права, адже, як зауважує Н. М. Марченко, в наукових дослідженнях аргіогі будь-які точки зору і спроби розглянути той чи інший предмет не з традиційного боку, а під іншим кутом повинні не відразу ж відкидатися, а глибоко та всебічно досліджуватися.

Дослідженням природи цивільно-правового договору та можливості віднесення його до джерел цивільного права у своїх працях займалися: В. В. Іванов, Т. В. Кашаніна, Н. С. Кузнєцова, Р. А. Майданик, Н. М. Марченко, Д. А. Николук, О. О. Первомайський, С. О. Погрібний, Б. І. Пугінський, Р. Ф. Халфіна та ін.

Джерелом цивільного права, як стверджує Н.С. Кузнєцова, може виступати цивільно-правовий договір та односторонній правочин. Договір відрізняється від інших юридичних фактів тим, що він безпосередньо регулює поведінку сторін, визначає права та обов'язки учасників правовідношення, а не лише дає підстави для застосування тієї чи іншої норми права до конкретного правовідношення.

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

У даному випадку зазначається розуміння договору як регулятора суспільних відносин, який регулює не лише ті відносини, що не врегульовані самим Цивільним кодексом України, а і як спосіб заміни учасниками правовідношення державного регулювання, так званим, саморегулюванням. У цьому вбачається відмінність у правовому регулювання публічних суспільних відносин, які регулюються виключно державою, від правового регулювання приватних відносин, до суб'єктного складу яких входять і самі учасники правовідносин.

У працях В. В. Іванова зазначається, що в науковій юридичній літературі на ряду з аналізом регулятивної ролі індивідуальних договорів, висуваються спроби представлення останніх в якості правових актів, які стояли б наряду із законами та іншими нормативно-правовими актами.

«В процесі укладення договорів, писала з цього приводу Т. В. Кашаніна, – утворюються правові норми, але норми індивідуальні, тобто ті, що відносяться до конкретних і точно визначених індивідів і розраховані на них».

Також, в своїх більш пізніх працях, автор відстоювала свою точку, пропонуючи розглядати договірні норми в якості різновиду правових норм.

Аналогічного погляду дотримувалися і деякі інші автори, в основному цивілісти, які вважають, що якщо договір виступає юридичним регулятором діяльності фізичних та юридичних осіб, то ця головна властивість і призначення ставить даний договірний акт в такому його прояві в один ряд із загальнообов'язковими правовими нормами.

Обґрунтовуючи таку позицію автори посилалися на цивільне законодавство РФ, маючи на увазі встановлення своїх прав та обов'язків та умов договору, які б не суперечили законодавству сторонами такого договору. Але подібну аналогію можна провести і з цивільним законодавством України. Оцінюючи зміст ст. 6 ЦК України, прихильники такого підходу вважають за необхідне розглядати норми договору, згідно з якими сторони відступають від положень закону, нормами цивільного права.

Інші автори пропонують розглядати договір різновидом індивідуального регулювання, у процесі якого виробляються індивідуальні норми, з властивою їм нормативністю, але остання не абсолютна, оскільки індивідуальна норма є продовженням

процесу правотворчості – у межах, окреслених законом, створюється правило поведінки, але розраховане на точно визначених суб'єктів. На думку О. О. Первомайського наявного в такого індивідуального акта ступеню обов'язковості достатньо для визнання його джерелом права.

У літературі також слушно зазначається, що основною моделлю регулювання договірних цивільних відносин є саморегулювання.

Передбачена ст. 6 ЦК України нормативність цивільно-правового договору полягає у законодавчому закріпленні права сторін у договорі відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд. При цьому сторони не можуть відступити від положень актів цивільного законодавства, якщо в цих актах прямо вказано про це, а також у разі, якщо обов'язковість для сторін положень актів цивільного законодавства впливає з їх змісту або суті відносин між ними.

Цивільно-правовий договір виступатиме джерелом цивільного права тоді, коли він на законних підставах регулює відносини інакше, ніж передбачено в актах цивільного законодавства.

У такому випадку, по словам Н. С. Кузнецової, вже не закон або інший акт цивільного законодавства, а сам договір є джерелом того правового стандарту, який буде визначати модель належної поведінки сторін.

Ідея щодо нормативності цивільно-правового договору дозволяє поширення такого положення на інші правочини, так як на односторонні правочини поширюється дія положень ЦК України про договір, як регулятор цивільних правовідносин.

У даному випадку доцільно було б розуміти правочин як специфічну форму приватного права, в якій не просто дублюються норми права, створені чи санкціоновані державою, а й створюються нові. Правочин необхідно розглядати як акт індивідуального правового регулювання, який конкретизує закріплені за допомогою норм різних галузей права права і обов'язків осіб.

На думку Р. А. Майданика, правочин (договір та односторонній правочин) допустимо розглядати джерелом вітчизняного цивільного права. При цьому слід враховувати, що нормативність умов правочину полягає не в повторюваності закріплених

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

у ньому правил і не в деперсоніфікованості їх адресатів, а саме у встановленні правил, незалежно від того, на одноразове чи багаторазове використання визначеним чи невизначеним колом суб'єктів воно розраховане. А положення частин 2 і 3 ст. 6 ЦК України фактично передбачають можливість визнання договору і одностороннього правочину джерелом цивільного права.

Отже, акцентуючи увагу на тому, що на даний час значення індивідуальних договорів значно зростає і те, що договори активно використовуються як регулятори суспільних відносин, можна зробити висновок, що зарахування правочинів до числа джерел цивільного права є цілком виправданим.

Одержано 15.04.2014

УДК [364:351.84](477)

Володимир Вікторович Криворучко,

*здобувач Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ

Проблематика соціального забезпечення є найважливішою для української держави, адже належне забезпечення населення пенсіями, соціальними допомогами, послугами тощо є запорукою соціального миру, який сьогодні так потрібен державі. Як відзначає Ю. В. Родіна та Д. С. Гвасалія потреба у політиці соціального захисту та відповідних засобах її проведення при переході від адміністративно-командної економічної системи до системи з орієнтацією на ринок визначається необхідністю заходів спрямованих на недопущення надмірного зниження рівня життя найменш забезпечених і найуразливіших верств населення [1].

В Україні створено та діє відповідне соціальне законодавство та юридичні особи, на яких покладене завдання із забезпечення населення заходами соціального захисту. Стосовно останнього у першу чергу слід сказати про соціальні фонди (Пенсійний фонд, Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві, Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонд соціального страхування на випадок безробіття).

За даними Міністерства соціальної політики України протягом 2013 р. фондами соціального страхування було виплачено
© Криворучко В. В., 2014

25 млрд 840,4 млн грн. Зокрема, Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві виплачено 7 млрд 268,3 млн грн (на 1 млрд 537,2 млн грн більше, ніж у 2012 р.), Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності – 10 млрд 806,6 млн грн (на 1 млрд 523,6 млн грн більше, ніж у 2012 р.) та Фондом соціального страхування на випадок безробіття – 7 млрд 765,5 млн грн (на 830,2 млн грн більше, ніж у 2012 р.) [2].

Протягом 2013 р. більше ніж удвічі скоротилася кількість людей, які одержують пенсію менше 1000 грн. Якщо на початку 2013 р. їх було 2 млн 428 тис., то на початок 2014 р. ця кількість зменшилася до 1 млн. громадян. Питома вага пенсій розміром до 1 тис. грн зменшилася з 17,8 % до 7,4 %. Загалом за 2013 р. було виплачено пенсій на 250 млрд грн [3].

Крім цього, у 2013 р. вдалося зробити пенсійну систему більш соціально справедливою. Зокрема вдалося зменшити розрив між пенсіями народних депутатів і чиновників та простих людей. Тепер їх розмір пенсії не може перевищувати 10 прожиткових мінімумів. Якщо раніше депутат виходив на пенсію, він отримував 16 121 грн (90 % від зарплати). То сьогодні, виходячи на пенсію, депутат отримує максимум 9 490 грн (10 прожиткових мінімумів), а якщо він продовжує працювати, пенсія становить 7 632 грн. Те ж стосується і державних службовців [3].

Разом з цим слід відмітити й негативні моменти, які сьогодні притаманні системі соціального забезпечення населення. Так, соціальне законодавство складається з чисельних прийнятих у різні історичні періоди нормативно-правових актів різного рівня. Держава бере на себе доволі суттєві зобов'язання у соціальній сфері, значно більше ніж встановлено міжнародними документами, які не рідко не дають жодного соціального чи економічного ефекту. Часто такі додаткові зобов'язання державною не виконуються з огляду на обмежені можливості національної економіки.

Як відзначають фахівці Центру громадської експертизи у переважній більшості випадків закони з питань ратифікації міжнародних договорів приймаються без одночасного прийняття нових або внесення змін до чинних законів України, що витікають з цих договорів. Отже, Україна визнає міжнародні стандарти в соціальній сфері, але не вживає достатніх заходів для їх

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014
практичної реалізації [4].

Також слід відзначити, що сьогодні стан справ у сфері соціального забезпечення в Україні такий, що становить переважної кількості осіб похилого віку і всіх тих, хто крім соціальних виплат не має іншого джерела засобів існування, є незадовільним. Низький рівень пенсійного забезпечення для переважної більшості осіб похилого віку й непрацездатних громадян, що не забезпечує навіть фізіологічного мінімуму, необхідного для виживання людини, а також незначні розміри багатьох допомог та неналежає соціальне обслуговування, створюють лише ілюзію соціального забезпечення. Становить погіршується кризовими явищами у політиці, результатами яких стає несвоечасність і так не великих соціальних виплат та фінансової незабезпеченості норм законів в сфері соціального забезпечення у зв'язку із чим їх дія фактично припиняється.

Виходячи з вищезазначеного вважаємо за необхідне у найкоротший термін запустити накопичувальну систему пенсійного забезпечення з відповідними гарантіями держави та продовжити політику соціальної справедливості при нарахуванні соціальних виплат різним категоріям населення.

Список використаних джерел:

1. Родіна Ю. В. Соціальний захист населення в умовах ринкової економіки / Ю. В. Родіна, Д. С. Гвасалія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_APSN.../67670.doc.ht.
2. Королевська Н. Протягом 2013 року фондами соцстраху було виплачено 25 млрд 840,4 млн грн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mlsp.gov.ua.
3. Королевська Н. 2013 року вдалося зробити пенсійну систему більш соціально справедливою / Н. Королевська [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: <http://www.mlsp.gov.ua>.
4. Актуальний стан та проблеми діючої системи соціального захисту в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gurt.org.ua/news/recent/3803/>.

Одержано 17.04.2014

УДК 343.85:343.915

Юлія Іванівна Лаптії,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

**ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ НАСИЛЬНИЦЬКІЙ
ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ
У ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

Проблема попередження дитячої злочинності в Україні була визнана на рівні держави як пріоритетний напрямок діяльності. Одним із перспективних напрямків протидії насильницької злочинності неповнолітніх є її рання профілактика. Проте не достатньо урегульованим на законодавчому рівні залишається механізм впровадження профілактичних програм та проектів попередження насильницької злочинності серед неповнолітніх на стадії ранньої профілактики у шкільному середовищі.

Тож для дослідження стану наукової розробленості даної проблематики в зарубіжних країнах, ми звернулись до наукових праць таких вчених як Вазсоній А. Т., Беллістон Л. М., Фленнері Д. Д., Фаррелл А. Д., Мейєр А. Л., Салліван Т. Н., Кунг Є. М., Тідвелл Р. Ф., Уайт К. С. та інших вчених.

Розглянемо профілактичні програми та проекти попередження насильницької злочинності серед неповнолітніх осіб, які впроваджуються в шкільному середовищі в зарубіжних країнах, та передовий досвід яких може бути запозичений в Україні.

Незважаючи на те, що програми з профілактики насильницьких дій в шкільному середовищі були започатковані на національному рівні в Норвегії ще в 1983 році, за останні 20 років дослідження, проведені американськими вченими у даній сфері кількісно переважають [6, с. 37]. Так, на сьогодні в США в шкільному середовищі діють такі проекти як «RIPP» (Responding in Peaceful and Positive Ways) – «Реагування в мирний і позитивний спосіб», «Peacebuilders» – «Будівники миру», «SMARTTalk» (Students Managing Anger and Resolution together) – програма «СМАРТ розмова» (у перекладі – контроль над гнівом і прийняття рішення разом), та чимало ін.

Так, як приклад, американський проект RIPP (Реагування в мирний і позитивний спосіб), який був розроблений для учнів 6–8 класів шкіл США. У рамках проекту проводиться від 12 до 25 занять, які викладаються щотижня, та передбачають заходи з колективних видів діяльності, з укріплення моральних навичок, групову роботу і рольові ігри. Ефективність програми оцінювалась за кількістю надійшовших повідомлень, а також кількістю

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

порушень дисципліни зафіксованих перед, протягом і після періоду застосування програми. Як встановили у своєму дослідженні вчені Фаррелл А. Д., Мейєр А. Л., та Уайт К. С., результати проекту були позитивними, характеризувались зниженням фактів завдання тілесних ушкоджень, дисциплінарних порушень і випадків насильства серед дітей [4, с. 460–463]. Пізніше вже у 2003 році вченими було визначено, що впровадження програми в штаті Вірджинія позитивно вплинуло на дітей з високими показниками схильності до агресивної і насильницької поведінки, але в той же час не було ніякого впливу на тих дітей, які перебували в нижчій групі ризику. Більше того, позитивний вплив від застосування програми зменшувався протягом наступних 12 місяців після закінчення проекту [3, с. 110–112]. Таким чином перенесення програми для участі учнів 6–7-х класів в школах штату Флориди мало результатом зменшення проявів агресивної і насильницької поведінки і наркотичної залежності в період проведення випробування серед дітей, проте це не призвело до зниження кількості дисциплінарних правопорушень [5, с. 165–167].

Тож, можна зробити висновок, що незважаючи на те, що програма змінила ставлення дітей до насильства, проте це не призвело до позитивних поведінкових змін. Як один із способів удосконалення даного проекту, вчені пропонують посилити вплив програми на дітей за рахунок активного залучення учителів школи до участі в програмі.

У той час, як німецькі підходи зазвичай характеризуються тривалим застосуванням, як-то наприклад проект «Ставати незалежним», та розпочинаються з раннього віку, дослідження, яке проводилось в Італії, показує досягнуті результати в рамках програми, яка розрахована на старших за віком підлітків, та зосереджується на розвитку їх пізнавальних навичок. Проект «Забіяки і Ляльки» (Bulli&Pupe) має на меті вплинути на окремих індивідуумів і групи однолітків, і прагне збільшити усвідомлення студентами негативних наслідків насильства, навчаючи їх співчуттю і навичкам пошуку перспектив в житті. Впродовж трьох інтерактивних уроків тривалістю по 3-години протягом трьох тижнів, студенти дивилися і обговорювали відео про випадки залякування та насильства серед однолітків, про факти

домашнього насильства [1, с. 18]. Подальшими методами роботи були рольові ігри. В рамках програми було задіяно 237 студентів в трьох школах Риму, в яких десять класів були розподілені на експериментальні і контрольні групи. Результати програми оцінювались за допомогою анкетування як перед початком програми, так і після чотирьох місяців по закінченню інтервенційних заходів. Проект знизив рівень віктимізації серед студентів старшого віку в експериментальній групі, але спостерігалось його підвищення серед дітей молодшого віку, що пояснювалось зростанням загального усвідомлення ними поняття залякування [2, с. 3–10].

Чимало проектів в різних країнах, які впроваджуються у шкільному середовищі з активною участю офіцерів поліції, як-то «Click&check», – «Клік енд чек – у перекладі – клацання та перевірка, Австрія; «Municipality – school – citizensandthepolice» – «Громадяни – школи – муніципалітет і поліція», Латвія; «D.A.D.A. (smoking, alcohol, drugs, aids)» – «D.A.D.A. (тютюнопаління, алкоголь, наркотичні засоби, допомога)» – освітня програма поліції із попередження злочинності серед учнів початкової школи, Угорщина, та ін.

Яскравим прикладом такої програми є проект в Австрії – «Аутсайдер». 2001 рік став стартовим для даного проекту, автором якого є Гольцтратнер Г. (2005). Головними учасниками проекту є групи підлітків 13–15-річного віку, але можливо також застосовувати його до підлітків 12–16-річного віку.

У рамках проекту налагоджена співпраця між школами та спеціально підготовленими офіцерами поліції. Завданнями проекту є заохочення молоді до справедливості, та ознайомлення їх з деякою правовою інформацією під час перегляду фільму. Дані заходи мають на меті запобігати насильству і злочинності серед неповнолітніх, навчити позитивному підходу до вирішення конфліктних ситуацій, та застосуванню стратегії «плідної взаємодії» з іншими учасниками комунікації, уникаючи актів насильства; налагодити постійний контакт та взаємодію між поліцією, школами, батьками, учителями і студентами. Проект розпочинається учителями, наставниками і батьками дітей. Далі офіцер поліції показує відео в класі, та обговорює його із учнями [7, с. 24].

Для відображення типової конфліктної ситуації в повсяк-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

денному шкільному середовищі, дітям показується кінофільм та фото про те, як новий учень, що прийшов навчатись до школи, зазнає знущань, залякування та насильства з боку групи однолітків. При цьому, як завжди буває, решта учнів класу не погоджується з такою поведінкою, але і не втручається в конфліктну ситуацію. Тільки після того, як новий учень отримує серйозні травми, діти нарешті втручаються. Кожен актор в кінофільмі, включаючи також учителів і батьків, не поводить належним чином. Після перегляду кінофільму, офіцер поліції і вчитель розпочинають обговорення поведінки головних героїв фільму. Офіцер поліції наводить приклади щоденного насильства зі своєї повсякденної роботи, та розповідає про варіанти, як вирішити конфліктні ситуації без застосування сили.

Фотознімки по даному сюжету фільму використовуються в навчальному процесі вчителями, наприклад під час проведення занять в художніх класах, де продовжується обговорення даної теми та обмін позитивним досвідом вирішення конфліктів [6, с. 68]. Особлива увага приділяється обговоренню таких поширених злочинів, як наприклад крадіжка, грабіж, напад, і т. п., з наведенням конкретних прикладів злочинної діяльності молоді. Проект був профінансований Федеральним Міністерством внутрішніх справ, та було здійснено його внутрішнє оцінювання поліцейським відділенням [7, с. 24].

Таким чином, аналізуючи досвід зарубіжних країн у сфері попередження дитячої насильницької злочинності ми бачимо, що чимало проектів базуються на стратегії впровадження їх в шкільному середовищі. Тож важливим є вирішення питання урегулювання в Україні на законодавчому рівні механізму впровадження профілактичних програм та проектів попередження насильницької злочинності серед неповнолітніх осіб на стадії ранньої профілактики у шкільному середовищі.

Вирішити питання попередження насильницької злочинності серед неповнолітніх можливо лише спільними зусиллями, вживаючи ряд заходів, зокрема щодо підвищення рівня правосвідомості населення, підготовки населення з питань особистої безпеки, тощо.

Важливо відійти від формального підходу, та керівництву МВС України заохочувати практику систематичного проведення працівниками міліції профілактичної роботи, а саме: бесід,

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

лекцій, рольових ігор для учнів початкової та старшої ланки, зокрема працівниками КМСД, до чийх посадових обов'язків входить профілактична робота серед неповнолітніх осіб. Також цікавою може стати практика залучення до профілактичної роботи курсантів навчальних закладів системи МВС України, які, як майбутні правоохоронці, мають долучатись до процесу правового виховання молоді, та організовувати разом із учителями шкіл «Дні права», різного роду консультації та профілактичну роботу з учнями, схильними до вчинення насильницьких дій.

Список використаних джерел:

1. Baldry A. C. Bullies and Delinquents: Personal Characteristics and Parental Styles / A. C. Baldry, D. P. Farrington // *Journal of Community and Applied Psychology*. – 2000. – № 10. – P. 17–31.

2. Baldry A. C. Evaluation of an intervention program for the reduction of bullying and victimization in schools / A. C. Baldry, D. P. Farrington // *Aggressive Behavior*. – 2004. – № 30 (1). – P. 1–15.

3. Evaluation of the Responding in Peaceful and Positive Ways (RIPP) seventh grade violence prevention curriculum / A. D. Farrell, A. L. Meyer, T. N. Sullivan, E. M. Kung // *Journal of Child and Family Studies*. – 2003. – № 12 (1). – P. 101–112.

4. Farrell A. D. Evaluation of Responding in Peaceful and Positive Ways (RIPP): A school-based prevention program for reducing violence among urban adolescents / A. D. Farrell, A. L. Meyer, K. S. White // *Journal of Clinical Child Psychology*. – 2001. – № 30 (4). – P. 451–463.

5. Impact of the RIPP violence prevention program on rural middle school students / A. D. Farrell, R. F. Valois, A. L. Meyer, R. P. Tidwell // *The Journal of Primary Prevention*. – 2003. – № 24 (2). – P. 143–167.

6. Stevens A. Review of good practices in preventing the various types of violence in the European Union / A. Stevens, I. Kessler, K. Steinack // *Report prepared for the European commission, 2006*. – 122 p. – Retrieved from <http://www.eucpn.org>.

7. Vanhauwaert K. EUCPN Secretariat. The prevention of youth crime through local cooperation with the involvement of the police / K. Vanhauwaert // *A pilot study*. – Brussels, 2012. – 40 p. – Retrieved from <http://www.eucpn.org>.

Одержано 18.04.2014

УДК 336.717.067:657.92

Ксенія Борисівна Латунова,

*аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ*

**ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ БАНКУ**

Питання організації стратегічного управління кредитним ризиком банку набувають особливої актуальності у посткризовий період. Системність та комплексність стратегічного управління кредитним ризиком є основою підвищення рівня дохідності за допустимого рівня ризиковості кредитного портфеля банку. Інтеграція змістовних характеристик сукупності понять «система» [1, 2], «стратегічне управління» [3, 4] та «кредитний ризик» [5, 6] дозволила уточнити сутність категорії «система стратегічного управління кредитним ризиком банку», під якою будемо розуміти сукупність процесів, технологій, ресурсів, відносин, форм та методів організаційного впливу, необхідних для створення і реалізації умов, які сприятимуть формуванню оптимальної структури кредитного портфеля за рівнем дохідності та рівнем ризиковості протягом тривалого періоду та мінімізації втрат банку від кредитної діяльності внаслідок негативної зміни умов функціонування.

Ефективність системи стратегічного управління кредитним ризиком банку багато в чому визначається наявністю чітко сформульованих та адекватних умовам функціонування банку цілей, орієнтованих на кінцевий результат – отримання запланованого рівня дохідності й недопущення зростання рівня ризиковості кредитної діяльності у довгостроковій перспективі. Відповідно до функціональних підсистем банку доцільно окремо виділити фінансові, організаційні, маркетингові та кадрові цілі, які носять підпорядкований характер та мають узгоджуватися з загальною метою стратегічного управління кредитним ризиком банку. До фінансових цілей стратегічного управління кредитним ризиком банку доцільно віднести: збільшення обсягу кредитного портфеля, формування його оптимальної структури за строками, валютами, суб'єктами; підвищення дохідності та поліпшення якості кредитного портфеля банку та ін. До організаційних цілей стратегічного управління кредитним ризиком банку доцільно віднести: впровадження інноваційних методів управління кредитним ризиком банку; удосконалення методичного забезпечення кредитного адміністрування; вдосконалення технологічного рівня банку за допомогою підвищення якості бан-

ківських та інформаційних технологій та ін. До маркетингових цілей стратегічного управління кредитним ризиком банку доцільно віднести: адаптацію кредитних продуктів та послуг до вимог клієнтів, які постійно змінюються; збереження та розширення клієнтської бази; підвищення якості обслуговування клієнтів; підвищення рівня довіри юридичних та фізичних осіб до банку шляхом своєчасного та повного виконання своїх зобов'язань; збільшення точок доступу до кредитних продуктів та ін. До кадрових цілей можна віднести такі як: підвищення кваліфікації діючого персоналу та залучення висококваліфікованих фахівців; формування ефективної системи мотивації та стимулювання працівників на отримання кінцевого результату; утворення позитивного соціально-психологічного клімату; забезпечення зовнішньої адаптації та внутрішньої інтеграції персоналу; забезпечення умов для розвитку творчого потенціалу працівників та ін. Наявність обґрунтованої системи цілей надає нових якісних властивостей складовим елементам системи стратегічного управління кредитним ризиком банку, визначає склад та зміст стратегій управління кредитним ризиком для кожного банку окремо та забезпечує узгодження дій суб'єктів управлінської діяльності.

Реалізацію стратегічного управління кредитним ризиком банку запропоновано здійснювати на підставі дотримання загальних та специфічних принципів та функцій стратегічного управління кредитним ризиком банку, що дозволяє упорядкувати й систематизувати наукове знання про особливості кредитної діяльності банку. Система стратегічного управління кредитним ризиком банку складається з двох взаємопов'язаних підсистем: 1) управляючої підсистеми або суб'єкта управління (того, хто управляє), яку запропоновано розглядати як сукупність рівнів, що взаємодіють один з одним та складають ієрархію суб'єктів системи стратегічного управління кредитним ризиком банку; 2) керованої підсистеми або об'єкта управління (того, ким управляють).

Важливу роль у побудові системи стратегічного управління кредитним ризиком банку відіграють суб'єкти управлінської діяльності, які є сукупністю підрозділів, що приймають та реалізують управлінські рішення в процесі кредитної діяльності (здійснюють кредитне адміністрування). Як правило кредитне адміністрування передбачає реалізацію чотирьох основних етапів

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

пів: 1) попередній (підготовчий) етап, під час якого здійснюється збирання інформації про клієнтів, перевірка отриманої документації, розгляд кредитної заявки, інтерв'ю з клієнтом та оцінка кредитоспроможності позичальника; 2) етап прийняття рішення щодо надання кредиту; 3) поточний етап, під час якого безпосередньо здійснюється підготовка та укладення кредитного договору, договору застави, договору поруки, перерахування коштів позичальнику; 4) підсумковий етап, під час якого здійснюється контроль за цільовим використанням й своєчасним погашенням кредиту та нарахованих відсотків, перевірка стану забезпечення, проведення регулярного кредитного моніторингу, а також закриття кредитної справи після повного погашення позичальником тіла кредиту та відсотків.

I. Суб'єкти, які визначають загальні напрями кредитної діяльності. (Правління банку (рада директорів)). Затверджують кредитну стратегію та кредитну політику банку.

II. Суб'єкти, які приймають рішення щодо надання кредиту. (Кредитний комітет (кредитна комісія), тарифний, ревізійний та технологічний комітети, комітет управління активами і пасивами). Розробляють кредитну політику банку та методологічні рекомендації щодо кредитного адміністрування; встановлюють відсоткові ставки, умови, строки надання кредитів; визначають пріоритетні напрями кредитування та пріоритетне коло позичальників; приймають рішення щодо надання кредиту позичальнику, форми та суми забезпечення за кредитом; здійснюють формування продуктового ряду банку, затвердження нових кредитних продуктів та контроль достатності сформованих резервів.

III. Фронт-офіс (Кредитне управління, юридичний відділ). Приймають участь у пошуку та залученні клієнтів-позичальників банку, обробленні кредитної заявки, проведенні попередніх переговорів з потенційним позичальником, укладанні кредитного договору; здійснюють складання звітів щодо кредитування та аналіз кредитного портфеля.

IV. Бек-офіс (Управління ризик-менеджменту, відділ внутрішнього аудиту). Здійснюють ведення кредитних справ, супроводження кредиту та контроль за виконанням клієнтом зобов'язань, що були ним прийняті під час укладанням кредитного договору.

Отже, з метою підвищення ефективності системи стратегічного управління кредитним ризиком банку на кожному рівні управління кредитним ризиком необхідно визначити комплекс завдань, реалізація яких забезпечить надійний процес виявлення, оцінювання, моніторингу кредитного ризику та забезпечить кращу координацію дій підрозділів та персоналу банку. Це дозволить підвищити ефективність управління кредитною діяльністю банку у довгостроковій перспективі.

Таким чином, в сучасних умовах ведення банківського бізнесу істотним недоліком, що гальмує кредитну активність банку, є відсутність системності та комплексності управління кредитним ризиком. Вирішення цього завдання запропоновано здійснити на підставі побудови системи стратегічного управління кредитним ризиком банку, яка дозволяє забезпечити системність та комплексність процедури кредитного адміністрування та ефективність управлінських рішень щодо формування оптимальної структури кредитного портфеля за рівнем дохідності та рівнем ризиковості у довгостроковій перспективі. Для забезпечення орієнтації складових системи стратегічного управління кредитним ризиком банку на кінцевий результат було систематизовано цілі управління відповідно до основних функціональних підсистем банку (фінансові, організаційні, маркетингові та кадрові цілі). Важливу роль у побудові системи стратегічного управління кредитним ризиком банку відведено суб'єктам управлінської діяльності. Забезпечення взаємодії суб'єктів різних рівнів управління в процесі прийняття та реалізації управлінських рішень дозволяє підвищити якість та надійність кредитного адміністрування і мінімізувати втрати банку від кредитної діяльності, а тому є актуальним напрямом подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Акимова Т. А. Теория организации : учеб. пособие / Т. А. Акимова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 367 с.
2. Прангишвили И. В. Системный подход и общесистемные закономерности / И. В. Прангишвили. – М. : СИНТЕГ, 2000. – 528 с. – (Серия «Системы и проблемы управления»).
3. Василенко В. О. Стратегічне управління : навч. посіб. [Електронний ресурс] / В. О. Василенко, Т. І. Ткаченко. – К. : ЦУЛ, 2003. – 396 с.

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

4. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : навч. посіб. / З. Є. Шершньова, С. В. Оборська. – К. : КНЕУ, 1999. – 384 с.

5. Владичин У. В. Банківське кредитування : навч. посіб. / У. В. Владичин ; за ред. С. К. Реверчука. – К. : Атака, 2008. – 648 с.

6. Голодова Ж. Г. Финансы и кредит : учеб. пособие / Ж. Г. Голодова – М. : ИНФРА-М, 2009. – 448 с.

Одержано 12.04.2014

УДК 340.15

Ірина Олександрівна Лесь,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ПІДГОТОВКА КАДРІВ МІЛІЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ СРР В 20-Х РР. ХХ СТ.

5 лютого 1919 р. Рада Народних Комісарів УСРР прийняла декрет про створення в Україні Радянської робітничо-селянської міліції, але процес комплектування кадрів міліції ускладнювався відсутністю кадрових апаратів, чітких критеріїв та системи відбору кадрів, низьким рівнем матеріального забезпечення працівників міліції.

Проблема забезпечення кадрами органи внутрішніх справ у 20-х рр. ХХ ст. згадувалася у статтях О. Антоновича, В. Іванова, О. Ряботенка, опублікованих у «Віснику НКВС» та «Адміністративному віснику». Ретроспективно вказану проблему частково розглядали сучасні вчені, серед яких І. Коцан, О. Малигін, П. Михайленко, О. Ярмиш та ін. Вважаємо за доцільне, більш детально розглянути особливості підготовки кадрів міліції УРСР в 20-х рр. ХХ ст.

Служба в міліції була добровільною, але кожен був зобов'язаний прослужити не менше одного року. На службу приймалися особи, що досягли 21-річного віку, освічені, користувалися виборним правом, не знаходилися під слідством і судом по звинуваченню у скоєнні злочинів, цілком здорові й придатні для служби [1, с. 153].

Для підготовки відповідних кадрів 11 червня 1921 р. були організовані курси Червоних міліціонерів Харківської губернії, які 12 травня 1922 р. були перейменовані в Перші Окружні курси молодшого Комскладу Головного управління міліції УСРР, 2 жовтня 1922 р. – у Школу старшого Комскладу УСРР, а

© Лесь І. О., 2014

23 жовтня 1923 р. – у Всеукраїнську школу командного складу міліції та розшуку [2, с. 49], але у зв'язку з житловою кризою в Харкові 1925 р. школу було перенесено до Києва.

Крім того, в травні 1922 р. було прийнято рішення про створення Школи міліції при Головніліції Кримської СРР, де проходили заняття з загальноосвітніх дисциплін (арифметика, російська мова, географія, політграмота, військова справа (топографія, вивчення уставів, тактика); спеціальних дисциплін (діловодство, адміністративна діяльність в міліції) [3, с. 67]. Протягом кількох тижнів курсанти мали вивчити загальноосвітні дисципліни, ознайомитись з основами права. Щоправда, внаслідок невисокої кваліфікації викладачів, рівень правової освіти працівників міліції спочатку залишався низьким.

Головним наслідком розгортання освітньої діяльності на цьому етапі стала ліквідація до 1925 р. неписьменності серед командного складу. Серед решти працівників її ліквідовано до початку 30-х рр. XX ст.

Згодом постановою Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народних Комісарів УСРР від 1 квітня 1925 р. було затверджено Положення про Всеукраїнську школу командного складу міліції та розшуку [2, с. 49]. Школа входила до складу Народного комісаріату внутрішніх справ і знаходилась при Відділі міліції та розшуку УСРР, мала за мету підготовку кваліфікованого командного складу міліції та кримінального розшуку. Вона була побудована за типом військово-шкільного закладу з обов'язковим додержанням вимог статутів Робітничо-селянської червоної армії. Фінансування школи здійснювалося з державного бюджету за кошторисом Народного комісаріату внутрішніх справ.

Загальне керування школою здійснював начальник школи, він же – військовий комісар, який призначався на посаду за поданням начальника міліції та розшуку УСРР і затверджувався Народним комісаріатом внутрішніх справ. Усі призначення й звільнення працівників школи здійснювалися наказом начальника школи із затвердженням начальника відділу міліції та розшуку УСРР.

У школі було встановлено річний термін навчання, з якого один місяць відводився на практичні заняття, а два тижні – на складання випускних іспитів. Курсанти, яких зараховували на

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

навчання до школи, давали письмове зобов'язання прослужити в міліції та розшуку УСРР по два місяці за кожний місяць перебування в школі. Заняття проводилися відповідно до навчального плану, затвердженого наказом міліції та розшуку від 11 серпня 1926 р. № 128 [4, 5]. Курс навчання поділявся на три класи: загальноосвітній, спеціально-міліцейський і кримінально-розшуковий.

Теоретична підготовка була тісно пов'язана з практикою; групи курсантів під керівництвом викладачів виїжджали до повітів, де проходили стажування. На заняттях зі спеціальної підготовки використовувався досвід проведення операцій з ліквідації банд на території республіки, розглядалися допущені помилки [5, с. 373].

Для виконання наказу міліції та розшуку УСРР «Про індивідуальне вивчення курсантів за час перебування їх у Всеукраїнській школі комскладу міліції та розшуку» від 14 жовтня 1926 р. № 175, з метою практичного та індивідуального вивчення кожного курсанта під час його перебування в школі, була створена постійно діюча комісія [6, с. 14], до складу якої входили начальник школи, як голова комісії, і члени комісії: комісар школи, начальник навчальної частини, командир батальйону і командир роти. Члени комісії вивчали курсантів за трьома напрямками: поведінка й стройова підготовка; політична підготовка; навчання. Комісія аналізувала кожного курсанта упродовж року й за результатами складала підсумкову характеристику, яку надавала до іспитово-випускної комісії. Наприкінці терміну навчання проводилися іспити для перевірки рівня засвоєння курсантами програми школи. Для цього начальником міліції та розшуку призначалась комісія у складі: голова – представник відділу міліції та розшуку; члени: представник прокуратури, начальник однієї з окружних міліцій та розшуку, начальник школи, комісар школи й відповідних викладачів [7, 3].

Комісія звертала увагу, головним чином, на письмові роботи курсантів і рівень їх практичної підготовки, який оцінювався на «добре», «задовільно», «незадовільно». За результатами перевірки знань комісія складала акт, який мав загальну оцінку кожного курсанта (причому основним критерієм була практична

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

підготовленість до несення служби), характеристики, матеріали індивідуального вивчення. Курсанти, які успішно складали іспити, атестувалися на посади начальника району, помічника начальника району або агента розшуку. У разі недостатньої теоретичної підготовки або практичного досвіду комісія, за згодою курсанта, могла атестувати його на посаду районного наглядача чи міліціонера або залишити в школі для проходження повторного курсу навчання. Якщо особа, яка атестувалася, показувала добру підготовку й мала достатній рівень практичного стажу, комісія мала право клопотатися про атестування її на посаду вищу, ніж начальник району, або відповідну їй. Постанова про атестування приймалася шляхом голосування. Акт про атестування курсантів затверджувався Головою ВУЦВК і Народним комісаром внутрішніх справ, після чого оголошувався наказом по міліції та розшуку УСРР. Усім курсантам, які успішно закінчили школу, видавалося атестаційне свідоцтво із зазначенням посади, на яку вони атестовані [8, с. 218].

Наказом «Про порядок придбання нагрудних значків для осіб, які закінчили Всеукраїнську школу комскладу міліції та розшуку» від 12 листопада 1926 р. № 189 [9, 5] було встановлено порядок видачі, носіння нагрудних знаків особам, які закінчили Всеукраїнську школу командного складу міліції та розшуку. Згідно цього наказу, разом з видачею свідоцтва про закінчення Школи видавався нагрудний знак, який був затверджений наказом міліції та розшуку УСРР від 22 червня 1923 р. № 297.

На фоні позитивних зрушень в перші роки існування в організації шкільної діяльності виникали певні труднощі. Основною з них було недостатнє матеріально-технічне забезпечення як курсантів, так і молодшого й середнього командного складу. Приміщення школи, а особливо лабораторії, не були обладнані для проведення занять належним чином, що впливало на рівень підготовки курсантів. Незважаючи на те, що в програмі підготовки були передбачені практичні заняття, на думку керівництва територіальних підрозділів, їх було замало для того, щоб після випуску курсанти могли повністю виконувати всі поставлені перед міліцією завдання. Стан дисципліни в школі був не на тому рівні, який би мав бути у військово-навчальному закладі. Цей

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

висновок ґрунтується на тому, що рівень дисциплінованості працівників, які прибували після випуску до практичних підрозділів, був нижчим, ніж у осіб, які не закінчували школи [10, с. 67].

Наступним етапом розвитку міліцейської освіти в Україні було затвердження в 1928 р. постановою Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народних Комісарів УСРР Положення про школу командного складу міліції УСРР і курси робітників виправно-трудоустанов від 4 січня 1928 р. У 1928 р. наказом робітничо-селянської міліції республіки від 12 листопада 1928 р. № 153 був затверджений новий навчальний план Школи комскладу.

Строк навчання, як і раніше, становив один рік. Курсанти поділялися на міліцейський і розшуковий класи, які у своїй структурі мали молодший і старший курси. Програма підготовки в міліцейському й розшуковому класах мала два однакових цикли: загальноосвітній і військовий, а також специфічні: міліцейсько-правовий і кримінально-правовий – для кожного відділення відповідно.

Таким був з початку 20-х рр. ХХ ст. основний напрям у кадровій роботі в органах міліції. Зважаючи на політичну ситуацію у державі, він поступово змінювався: від орієнтації переважно на кількісні показники до розуміння необхідності підвищення якості (професійних вмінь, навичок) особового складу. Але, внаслідок високої плинності кадрів і періодичних «чисток», проблема укомплектування органів міліції висококваліфікованими фахівцями зберігала свою гостроту й актуальність ще протягом тривалого часу. Проте було вжито значних заходів щодо підвищення фахового рівня працівників міліції, шляхом створення міліцейських навчальних закладів, що дозволяло частково вирішувати проблему фахової підготовки й навчання особового складу міліції.

Список використаних джерел:

1. Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3 т. / за ред. П. П. Михайленка, Я. Ю. Кондратьєва. – К. : Генеза, 1997. – Т. 1 : 1917–1925. – 504 с.
2. Положення про Всеукраїнську школу командного складу міліції та розшуку // Бюлетень НКВС. – 1925. – № 7 (22).
3. Брошеван В. М. Политические процессы в Крымской АССР в

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014
1920-е гг. / В. М. Брошеван. – Симферополь, 1922. – 100 с.

4. Наказ міліції та розшуку від 11 серпня 1926 р. № 128 // Збірник наказів міліції та розшуку. – 1926.

5. Михайленко П. П. Из истории милиции Советской Украины / П. П. Михайленко. – К., 1965. – 399 с.

6. Про індивідуальне вивчення курсантів за час перебування їх у Всеукраїнській школі міліції та розшуку : наказ міліції та розшуку УСРР від 14 жовтня 1926 р. №175 // Збірник наказів міліції та розшуку. – 1926.

7. Про оголошення положення про іспитові комісії при Всеукраїнській школі комскладу міліції та розшуку : наказ народного комісара внутрішніх справ від 7 травня 1926 р. // Збірник наказів міліції та розшуку. – 1926.

8. Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3 т. / за ред. П. П. Михайленка, Я. Ю. Кондратьєва. – К. : Генеза, 1999. – Т. 2 : 1926–1937. – 412 с.

9. Про порядок придбання нагрудних значків для осіб, які закінчили Всеукраїнську школу міліції та розшуку : наказ міліції та розшуку від 12 листопада 1926 р. № 189 // Збірник наказів міліції та розшуку. – 1926.

10. Мулукаев Р. С. Организационно-правовые основы становления советской милиции (1917–1920 гг.) / Р. С. Мулукаев. – М., 1975. – 108 с.

Одержано 14.04.2014

УДК 343.13

Андрій Миколайович Лисенко,

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності навчально-
наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної міліції Харківського національного університету
внутрішніх справ;*

Анатолій Олександрович Шишкін,

*здобувач Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ЩОДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ПІДРОЗДІЛАМИ ДСБЕЗ УКРАЇНИ ПІД ЧАС БОРОТЬБИ З ОДЕРЖАННЯМ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ

Підрозділи державної служби боротьби з економічною злочинністю Міністерства внутрішніх справ України є складовим елементом системи органів державної виконавчої влади. Порядок

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

їх діяльності щодо боротьби зі злочинністю є об'єктом нормативно-правової регламентації. У статті 19 Конституції України зазначається, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Повноцінне нормативно-правове забезпечення роботи підрозділів ДСБЕЗ України потрібно розглядати в якості пріоритетного напрямку державної законодавчої політики, адже від ефективності чинних правових механізмів залежить результативність їх діяльності щодо охорони прав та інтересів громадян, суб'єктів господарювання. У зв'язку із прийняттям Кримінального процесуального кодексу України та запровадженням змін до статті 368 Кримінального кодексу України в сучасних умовах додатково актуалізується необхідність наукової розробки такого пріоритетного напрямку діяльності служби ДСБЕЗ як боротьба з одержанням неправомірної вигоди службовою особою.

ДСБЕЗ в своїй діяльності керується Конституцією України, Кримінальним і Кримінальним процесуальним кодексами України, Законами України «Про міліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про засади запобігання і протидії корупції», іншими законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами Міністерства внутрішніх справ України, а також Положеннями МВС України про Департамент державної служби боротьби з економічною злочинністю Міністерства внутрішніх справ України та його структурних підрозділів [1].

Підрозділи ДСБЕЗ протягом тривалого часу традиційно залишилися головним суб'єктом боротьби з хабарництвом. До набуття чинності Кримінального процесуального кодексу України оперативні підрозділи ініціативно здійснювали виявлення та фіксацію злочинних дій хабарників під час оперативної розробки за оперативно-розшуковими справами. За старим законодавством матеріали проведення гласних та негласних оперативно-розшукових заходів відносно хабарників, а також результати реалізації матеріалів оперативної розробки (як правило шляхом затримання хабарника під час отримання предмету хабара) були

підставою для порушення кримінальної справи та процесуального розслідування відносно затриманого злочинця. Зовсім інша модель діяльності оперативних підрозділів намітилася після запровадження нового КПК, головні новації якого, принципово, як ми вважаємо, вплинули на особливості роботи оперативних та слідчих підрозділів під час документування дій хабарників. Так, по-перше – новий КПК надає вичерпний перелік негласних слідчих (розшукових) дій, які може здійснювати слідчий як безпосередньо так і під час взаємодії з оперативним підрозділом (або надавати останньому відповідне доручення); по-друге – серед негласних слідчих (розшукових) дій, що ініціюються уповноваженим суб'єктом під час кримінального провадження, було закріплено заходи з контролю за вчиненням злочину, рішення про проведення яких приймає виключно прокурор.

Новим КПК (ст. 271) визначено, що контроль за вчиненням злочину може здійснюватися у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин. Разом із тим, закон лише надає перелік форм, у яких може здійснюватись контроль за вчиненням злочину: 1) контрольована поставка; 2) контрольована та оперативна закупка; 3) спеціальний слідчий експеримент; 4) імітування обстановки злочину. Законом також визначено головні правові вимоги щодо дотримання законності під час підготовки та проведення заходів з контролю за вчиненням злочину, а саме – заборона провокування особи на вчинення злочину з метою його подальшого викриття, що, фактично, передбачає допомогу такій особі вчинити злочин, який вона би не вчинила, як би слідчий цьому не сприяв, або здійснення з цією самою метою впливу на її поведінку шляхом насильства, погроз, шантажу [2].

Частиною 5 ст. 271 КПК також передбачено, що порядок і тактика проведення контрольованої поставки, контрольованої та оперативної закупки, спеціального слідчого експерименту, імітування обстановки злочину визначається законодавством. Разом із тим, подальшого законодавчого закріплення відповідні питання й досі не набули.

Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні визначає спеціальний слідчий експеримент як створення слідчим та оперативним підрозділом відповідних

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

умов в обстановці, максимально наближеній до реальної, з метою перевірки дійсних намірів певної особи, у діях якої вбачаються ознаки тяжкого чи особливо тяжкого злочину, спостереження за її поведінкою та прийняттям нею рішень щодо вчинення злочину [3]. Такий захід, як бачимо, мав би стати головним засобом боротьби підрозділів ДСБЕЗ з фактами одержання неправомірної вигоди службовою особою. Проте, спеціальний слідчий експеримент, як форма контролю за вчиненням злочину може здійснюватись виключно під час кримінального провадження. Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» серед переліку прав суб'єктів оперативно-розшукової діяльності не передбачено, зокрема, можливості здійснення спеціального слідчого експерименту в якості оперативно-розшукового заходу з метою запобігання вчинення злочину [4]. До того ж відповідно до Кримінального процесуального кодексу України оперативним працівникам Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України надається право здійснювати гласні та негласні слідчі дії в кримінальному провадженні лише за письмовим дорученням слідчого та прокурора (ст. 41 КПК).

Аналіз відповідних положень КПК (ст. 271) та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» щодо правових підстав для здійснення ОРД (ст. 6) та повноважень оперативних підрозділів (ст. 8) дозволяє визначити головну, як ми вважаємо, проблему щодо можливості повноцінного використання спеціального слідчого експерименту з метою боротьби з одержанням неправомірної вигоди службовою особою, а саме – відсутність законодавчого закріплення права оперативних підрозділів на здійснення такого заходу під час оперативно-розшукового провадження з метою запобігання злочинної діяльності.

Частиною 1 ст. 271 КПК хоч і передбачено, що контроль за вчиненням злочину може здійснюватися у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, реальна можливість його застосування виникає лише після початку кримінального провадження. Це, в свою чергу, передбачає необхідність виникнення відповідних підстав для початку кримінального провадження: подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення, самостійне виявлення слідчим, прокурором з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про його вчинення. При цьому

залишається невирішеним питання про можливість застосування відповідних заходів з метою документування фактів одержання неправомірної вигоди службовою особою на підставі отримання оперативним підрозділом інформації про те, що злочин лише готується. Зазначений правовий недолік, безумовно, знижує реальний потенціал можливостей підрозділів ДСБЕЗ щодо боротьби із зазначеними злочинами, через неможливість самостійного ініціювання та проведення відповідних заходів під час провадження за оперативно-розшуковими справами.

Таким чином, потрібно зробити висновок про необхідність закріплення в оперативно-розшуковому законодавстві, зокрема, норми, яка б визначала можливість самостійного ініціювання та проведення оперативними підрозділами оперативно-розшукового заходу (операції) зі спеціального слідчого (оперативного) експерименту, який доцільно закріпити в переліку прав оперативних підрозділів, що передбачені в ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Вважаємо за потрібне також розробити та запровадити до практичної діяльності спеціальної відомчої (міжвідомчої) інструкції щодо організації і тактики здійснення спеціального слідчого (оперативного) експерименту під час оперативно-розшукового провадження.

Список використаних джерел:

1. Про організацію діяльності підрозділів державної служби боротьби з економічною злочинністю Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 03.09.2012 № 769 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE21900.html.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінально-процесуального кодексу України» станом на 2 лип. 2012 р. (Відповідає офіц. текстові) – К. : Алерта, 2012. – 304 с.
3. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ ГПУ, МВС, СБУ, АДПСУ, МФУ, МЮУ від 16 листоп. 2012 р. № 114/1042/516/1199/939/1687/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GP12042.html.
4. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18 лют. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303. – 3 подальш. змін. та доп.

Одержано 16.04.2014

УДК 343.148(477)

Ольга Сергіївна Луньова,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ
ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО
ТА ПРОКУРОРА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ**

На теперішній час в Україні проводиться подальше реформування державних органів, в тому числі і органів внутрішніх справ. Процесуальний стан слідчого, його процесуальна самостійність та незалежність завжди були дискусійними питаннями, а з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України 2012 року ці питання набули ще більшої гостроти. Слідчий є одним з основних учасників кримінального провадження з боку обвинувачення. Саме на нього ст. 40 КПК України покладено найважливіші завдання, зокрема такі як обов'язок починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК України; проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; доручення проведення таких дій відповідним оперативним підрозділам; призначення ревізій та перевірок; повідомлення за погодженням із прокурором особі про підозру; за результатами розслідування складання обвинувального акту; тощо. Таким чином, саме від слідчого залежить якісне проведення досудового розслідування та підготовки матеріалів кримінального провадження з тим, щоб суд мав можливість винести законний, обґрунтований і справедливий вирок та інші рішення по кожному правопорушенню. Законодавець наділив слідчого широким спектром повноважень, визначивши його як самостійну та незалежну службову особу, яка всебічно, повно та неупереджено досліджує всі обставини кримінального провадження але разом з тим виконання покладених на нього обов'язків та здійснення ним прав не можливо без взаємодії слідчого з іншими учасниками кримінального провадження. Тому важливе значення має не тільки реалізація слідчим безпосередніх повноважень, але й його взаємодія з іншими органами та посадовими особами, такими як прокурор, керівник органу досу-

дового розслідування, суд, експерт. Звісно це не вичерпний перелік осіб з якими слідчий взаємодіє під час проведення кримінального провадження. Саме в такій взаємодії проявляється процесуальні самостійність і незалежність слідчого, як особи, відповідальної за хід та результати проведення кримінального провадження. Ми вважаємо вірним твердження Піскуна С. І. про те, що слідчий є центральною фігурою управління кримінальним провадженням. Саме через це дуже важливо, щоб слідчий володів управлінськими навичками, бо саме від організації розслідування залежить його якість [5, с. 157].

На стадії досудового розслідування важливе значення має взаємодія слідчого з прокурором, що реалізується через прокурорський нагляд за проведенням кримінального провадження. З прийняттям КПК України 2012 року питання взаємодії слідчого з прокурором стало більш актуальним, адже він значно розширив повноваження прокурора щодо нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування. Крім цього, згідно положень ст. 36 КПК України прокурор здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням. Майже 100 років назад М. В. Криленко охарактеризував взаємовідносини слідчого і прокурора наступним чином: прокурор та слідчий є, по суті, дві іпостасі однієї і тієї ж особи, і ми перетворюємо слідчого в помічника прокурора [10, с. 102]. Це є актуальним і сьогодні. Ми погоджуємось з таким твердженням, оскільки закріплене в КПК України процесуальне положення прокурора, як процесуального керівника досудовим розслідуванням, виключає самостійність слідчого при прийнятті процесуальних рішень чи проведенні слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Встановлене у ст. 40 КПК України положення, що слідчий, при здійсненні своїх повноважень, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку особам, що не мають на те законних повноважень, забороняється. На нашу думку вказане необхідно трактувати як незалежність слідчого від впливу інших учасників кримінального провадження, крім прокурора, оскільки він має законні повноваження втручатися в діяльність слідчого. Так, тільки прокурор може приймати рішення про об'єднання чи виділення матеріалів досудового розслідування і таке рішення не може бути оскаржено (ст. 217 КПК України); виключно в його компетенцію входить прийняття рі-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

шення про проведення ексгумації трупа чи освідчування особи, що проводяться під час досудового розслідування (ст. 239, 241 КПК України). За загальним правилом слідчий самостійно вирішує, які слідчі дії необхідно провести під час кримінального провадження. Але сучасним законодавством це право слідчого суттєво обмежено, слідчий тільки за погодженням з прокурором звертається до слідчого судді, наприклад, з клопотанням про проникнення чи огляд житла чи іншого володіння особи, про проведення обшуку, про тимчасове обмеження у користування спеціальним правом, відсторонення від посади, про арешт майна, про застосування запобіжних заходів або навіть про тимчасовий доступ до речей і документів, тощо. Виключно ухвала слідчого судді є підставою для їх проведення. На нашу думку це значне обмеження процесуальної самостійності слідчого, яке не лише не сприяє захисту прав та свобод громадян, але й затягує строк досудового розслідування, негативно впливає на його якість та призводить до виконання слідчим безлічі заформалізованих процедур та узгоджень. Необхідно спростити процедуру, дозволивши слідчому самостійно звертатися до слідчого судді, зокрема, з клопотанням про проведення вищезазначених слідчих дій та заходів забезпечення кримінального провадження, обмежившись надсиланням прокурору повідомлення про це. Не можна не погодитись з А. Г. Коваленко, який зазначив, що слідчий повинен бути наділений повною процесуальною самостійністю, включаючи вирішення питання про обрання запобіжного заходу у відношенні підозрюваної особи. А прокурорський нагляд за слідчим має зникнути, оскільки це вступає в конфлікт з принципом змагальності процесу [11, с. 99–100].

Слід зробити висновок, що загальною метою правосуддя є протидія злочинності, успіх якої безпосередньо залежить від якісної, налагодженої, законодавчо урегульованої взаємодії всіх учасників кримінального провадження, а особливо від взаємодії слідчого і прокурора, оскільки саме на них покладено обов'язок проведення досудового слідства. Тому питання удосконалення процесуальної взаємодії слідчого та прокурора залишаються актуальними. Втім підняті питання не є остаточними і підлягають окремому дослідженню.

Список використаних джерел:

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. – Х. : Одисей, 2013. – 320 с.

2. Уголовно-процессуальный кодекс Украины: научно-практический комментарий / под общ. ред. В. Т. Маляренко, Ю. П. Аленина. – Харьков : Одисей, 2005. – 968 с.

3. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 11.08.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

4. Кохан А. В. Взаимодействие следователя с «иными участниками уголовного судопроизводства» : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Кохан Андрей Валериевич. – Воронеж, 2009. – 24 с.

5. Піскун С. І. Окремі доручення слідчого // Вісник Запорізького юридичного інституту МВС України : наук.-практ. зб. / С. І. Піскун ; голов. ред. М. В. Тищенко. – Запоріжжя : Юрид. ін-т МВС України, 1998. – С. 157.

6. Баулін О. В. Процесуальна самостійність і незалежність слідчого та їх правові гарантії : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Баулін О. В. – К., 2000. – 20 с.

7. Александров А. С. Каким не быть предварительному следствию / А. С. Александров // Государство и право. – 2001. – № 9. – С. 54–62.

9. Семенов К. Процессуальные правоотношения следователя, участников процесса и прокурорский надзор / Семенов К. // Юридический вестник. – 1999. – № 3. – С. 87–92.

10. Полянский Н. Н. Советское законодательство о судостроительстве в его основных моментах / Полянский Н. Н. // Право и жизнь. – 1927. – Кн. 8–10.

11. Коваленко А. Г. От реформирования следствия – к становлению правового государства / Коваленко А. Г. // Організаційно-правові питання реформування досудового слідства в Україні : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Донецьк, 13 груд. 2002 р.). – Донецьк : ДІВС, 2003. – С. 98–102.

Одержано 19.04.2014

УДК 351.755.61

Дар'я Олександрівна Мазніченко,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ
ДІТЕЙ ВІД СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА (АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО
ДОСВІДУ)**

Проблема захисту дітей від домашнього насильства є міжна-
© Мазніченко Д. О., 2014

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

родною. За даними, наведеними Всесвітньою організацією охорони здоров'я, кожна четверта дитина зазнала насильства в сім'ї. При цьому відсоток підлітків, що повідомили про те, що вони хоч раз у житті зазнали насильства з боку членів своєї родини, варіюється залежно від правової та економічної розвиненості країни. Як приклад, цей показник у США становить лише 16 %, у свою чергу у Ефіопії – 71 %. В Україні ситуація теж є досить складною. Саме тому аналіз міжнародного досвіду адміністративно-правового захисту дітей від насильства в сім'ї є необхідним.

У цьому аспекті цікавим є досвід діяльності поліції країн Європейського Союзу і, насамперед, Великобританії. Аналізуючи досвід діяльності спеціальних відділів поліції по боротьбі з домашнім насильством, які створені у кожному районному поліцейському відділку Англії, слід зазначити, що поліцейські, які прибули на виклик, обов'язково повинні затримати особу, яка вчинила насильство в сім'ї щодо дитини, без наявності свідків. При цьому, за наявності підстав, завжди порушується кримінальна справа.

За законодавством Республіки Польщі, одним із заходів впливу на батьків дитини, які вчинили насилля, є «подання ухвали про покарання до відома публіки в загальному порядку». Подібний досвід щодо осіб, які вчинили насильство в сім'ї, можливо запровадити й в Україні. Вважаємо, що оприлюднення фактів вчинення домашнього насилля щодо дитини, особливо у сім'ях публічних осіб, буде додатковим чинником профілактики насильства в сім'ї загалом.

В останні роки в Україні досить популярною є ідея впровадження ювенальної юстиції, яка створена і діє практично в усіх країнах-членах Європейського Союзу. Треба визнати, що в Україні за сприянням ЄС готуються програми щодо введення так званої «французької», або «континентальної» моделі ювенальної юстиції, яка вже реалізована в Росії. Попри євроінтеграційний курс України, створення цього правового інституту в нашій державі має як своїх прибічників, так і опонентів з боку законодавців, науковців, правоохоронців-практиків, громадськості. Зазначимо, що в теоретико-правовому аспекті розрізняють ювенальну юстицію в широкому і вузькому розумінні: у вузь-

кому – це спеціалізована гілка судової системи; в широкому – це сукупність правових механізмів, призначених для забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів підлітків, що реалізуються системою державних і не державних органів, установ і організацій. В основу ювенальної юстиції лягають прийнята ООН «Конвенція про права дитини», та Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей. На підставі цих та ряду інших міжнародних правових актів в Україні прийняті Закони України «Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року» (2009 р.), «Про попередження насильства в сім'ї» (2001 р.), «Про охорону дитинства» (2001 р.), «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», тощо.

Слід відмітити, що діяльність ювенальної юстиції передбачає створення державного органу, наділеного величезними повноваженнями у частині позбавлення батьківських прав, соціального нагляду за сім'ями, жорстокого державного контролю не тільки над вихованням дітей у школі, а й над діями батьків у сім'ї. Відтак діти «отримують право» скаржитись на своїх батьків у «відповідні органи», і насамперед, в органи міліції через педагогів і дитячих соціальних працівників. Така ситуація більш схожа на «одержавлення дітей».

Законною підставою для вилучення дитини із сім'ї може стати телефонний дзвінок (анонімна чи особисто представлена скарга) до ювенальної поліції від самої дитини на своїх батьків при найменшому порушенні її прав, або сусіда, вихователів, викладачів шкіл, на погане поводження з дитиною. І поліція повинна швидко відреагувати на це повідомлення: може заарештувати батьків, накласти на них штраф. Підставою порушення справи може стати бідність в сім'ї; поганий догляд за дитиною (наприклад, дитина сама повертається з школи); сліди биття (синяк на коліні); погані житлові життєві; аморальна поведінка батьків; антисанітарія в житловому приміщенні; експлуатація дитячої праці; погане харчування (відсутність у холодильнику обов'язкового набору продуктів, який, на думку соціального працівника, повинен бути), тощо.

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

Працівники ювенальної поліції, або ювенальні «патронажні» служби разом з працівниками поліції примусово вилучають дитину із сім'ї і передають її в дитячі притулки, фостерні сім'ї, центри термінового розміщення. Потім, при наявності відповідних документів, та за рішенням ювенального суду узаконюється факт передачі дитини на проживання в кращі умови. При цьому рідні батьки не позбавляються своїх батьківських прав і можуть відвідувати дитину у «новій» сім'ї.

На території європейських країн Ювенальна юстиція встигла успішно втілитися в життя. За фактом вона стала інструментом вилучення дітей із сімей. Однією з головних причин вилучення дитини на Заході є факт бідності. Так у Німеччині в 2011 році вилучено з сімей 70 тис. дітей. У дев'яти випадках з десяти причиною був низький матеріальний статок сім'ї. У Франції за 11 років дії ювенальної юстиції із сімей відібрано понад 2 млн дітей. Зазначимо, що Франція – це країна постійних масових безпорядків, що і стало наслідком дії ювенальної юстиції. Беручи до уваги економічний, політичний та соціальний розвиток України, не є новиною, що більшість українських сімей є недостатньо матеріально забезпеченими. Більшість багатодітних сімей перебуває на межі бідності, не мають свого житла, тощо. І ці обставини теж треба враховувати в процесі визначення доречності впровадження ювенальної юстиції в Україні.

Таким чином, аналізуючи закордонний досвід можна констатувати, що проблема подолання домашнього насильства відносно дитини є однією з пріоритетних у світовій політиці та активно впроваджується у країнах ЄС, адже є одним з критеріїв цивілізованості країни. Між тим, будь-яке запозичення досвіду зарубіжних країн у нормотворчій діяльності в Україні має обов'язково враховувати специфіку нашої країни. Повинні аналізуватися недоліки та переваги різних практик, і на підставі порівняльного аналізу обиратися найбільш прийнятні для країни варіанти й формулюватися пропозиції щодо вдосконалення наукового підґрунтя для формування вітчизняного адміністративно-деліктного законодавства.

Одержано 15.04.2014

УДК 343.431

Тетяна Миколаївна Малиновська,

*кандидат юридичних наук, науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної міліції Харківського
національного університету внутрішніх справ*

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ДІТЬМИ В УКРАЇНІ

Указом Президента України від 18.02.2002 № 143 «Про заходи щодо подальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян» визначено, що боротьба з торгівлею людьми є одним із пріоритетних напрямків діяльності правоохоронних органів України. Міністерство внутрішніх справ України є одним із головних реалізаторів державної політики в галузі протидії злочинам пов'язаним з торгівлею дітьми. Координацію роботи з попередження, виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних із торгівлею дітьми, покладено на спеціалізовані підрозділи боротьби із злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми. Головними завданнями органів внутрішніх справ є запобігання, виявлення, розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми, у тому числі дітей, притягнення до відповідальності причетних до них осіб, а також, спільно з іншими державними та недержавними організаціями, надання допомоги потерпілим.

Розглядаючи проблему торгівлі дітьми, слід зазначити, що діти є більш уразливими до цього явища ніж дорослі. Це пояснюється не тільки віком та неготовністю захищати себе, а й нерідко відсутністю чіткого розподілу між оточуючими на «добрих» і «поганих» [1, с. 7], тобто відсутністю належного рівня соціалізації.

У Декларації прав дитини зазначається: «Дитина внаслідок її фізичної і розумової незрілості потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист як до, так і після народження» [2]. В Конвенції ООН про права дитини визначено: «дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше» [3].

© Малиновська Т. М., 2014

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

У Протоколи про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, торгівля дітьми – це здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення передачу, перевиховування або одержання дитини шляхом погрози силою чи її застосовування або інших форм зловживання владою чи уразливістю становища або шляхом підкупу у вигляді платежів чи вигод, для одержання згоди особи, що контролює дитину [4].

Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються законом. Захист від найбільш небезпечних порушень прав неповнолітніх забезпечує Кримінальний кодекс України.

КК України дає визначення поняття торгівлі людьми шляхом перелічення діянь, що входять до її складу, так ст. 149 КК України передбачає відповідальність за торгівлю людьми або здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану особи. Вчинення цього злочину щодо неповнолітнього утворює кваліфікований вид злочину (ч. 2 ст. 149 КК), а щодо малолітнього – особливо кваліфікований (ч. 3 ст. 149 КК) [5].

Дедалі тривожніших масштабів набирає торгівля дітьми, всередині самої України, вона навіть більша ніж торгівля дітьми з перетином кордону, бо для дітей досить суворі правила виїзду, та правила оформлення документів. Саме тому для злочинців набагато вигідніше та просте використовувати їх в Україні. За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), у 2012 р. було виявлено 62 неповнолітніх особи, які постраждали від торгівлі людьми (у порівнянні з 70 у 2011 р., та 123 у 2010 р.). 60 % з усіх виявлених дітей становили дівчата. 69 % усіх постраждалих дітей піддавались експлуатації в примусовому жебрацтві, 10 % – у комерційній сексуальній експлуатації та 13 % – у примусовій праці. Більшість неповнолітніх постраждалих були експлуатовані в Україні (76 %) та Російській Федерації (22 %). Більшість з них продали або передали злочинцям їхні власні батьки чи опікуни [6].

За даними МВС за 9 місяців 2012 року порушена 31 кримінальна справа, що стосується експлуатації дитини (ст. 150 КК України – 3 справи, ст. 150-1 КК України – 28), за цей же період в ОВС зареєстровано 226 злочинів щодо розбещення неповнолітніх (ст. 156 КК України), 58 злочинів щодо статевих зносин з особами, які не досягли статевої зрілості. За 6 місяців 2012 року від зґвалтувань (разом із замахами) потерпіла 61 дитина, з яких 18 малолітніх. Зареєстровано 9 злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією (ст. 301 КК України), 4 пов'язаних із дитячою проституцією (ст. 303 КК України), виявлено 41 дитину, які займалися проституцією. У 2011 році кількість дівчат підліткового віку, які зайняті у сфері комерційного сексу становила 15 000 осіб [7].

Особливу тривогу в Україні викликає зростання сексуальної експлуатації дітей у комерційних цілях [8]. За даними фонду Internet Watch Foundation, Україна посідає 7-ме місце у світі за розповсюдженням дитячої порнографії у всесвітній мережі. За даними Інтерполу, український ринок порнографічної продукції оцінюється у 100 мільйонів доларів на рік [9].

Президент Центру «Ла Страда – Україна» Катерина Левченко, визначила, – зростання пропозиції на сексуальні послуги в Україні свідчить про те, що Україна приваблює іноземців доступністю отримання послуг від дітей та безкарністю за такі дії» [8].

Ефективна боротьба з торгівлею дітьми є можливою лише в тому разі, коли до неї повною мірою залучені всі установи і організації, які можуть впливати на чинники, що зумовлюють торгівлю дітьми. Але жодна стратегія попередження цих явищ не буде ефективною без відповідних профілактичних інструментів політики та реабілітації жертв внутрішньої торгівлі.

Профілактичні заходи просвітницької спрямованості мають передбачати подання достатньої, аргументованої, прийнятної, з урахуванням культурного рівня та етичних стандартів інформації, яка повинна сприяти виробленню у широких верств населення негативного ставлення до явища торгівлі дітьми та пов'язаних із нею злочинів.

Список використаних джерел:

1. Аналіз чинного законодавства щодо захисту прав дітей, постраждалих від торгівлі людьми / укл.: Семенко С. В., Мручковська Е. М. – К. ; Чернівці : Книги XXI, 2010. – 144 с.

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

2. Декларація прав дитини : від 20 листоп. 1959 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384.

3. Конвенція про права дитини : від 20 листоп. 1989р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

4. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : від 15 листоп. 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?code=995_791.

5. Кримінальний кодекс України: Верховної Ради України : закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26 – Ст. 131.

6. Торгівля людьми в Україні – огляд ситуації у 2012 році [Електронний ресурс] / Міжнародна організація з міграції (МОМ), Представництво в Україні «Міграція для загального блага». – Режим доступу: http://www.stoptrafficking.org/view_for_massmedia/mode.download/id.71/f.file.

7. Права дітей // Права людини в Україні 2012. Узагальнена доповідь правозахисних організацій / уклад.: Аркадій Бущенко, Євген Захаров [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khpg.org/index.php?id=1362662198> – Розділ XXIII.

8. Сексуальна експлуатація дітей в Україні є, хоча приховується та не визнається: результати прес-клубу / Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда-Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://childfund.org.ua/en/news/view/1259/>

9. Дитяча порнографія в Інтернеті: Боротьбу розпочато? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/4620>.

Одержано 17.04.2014

УДК 343.121.4

Олена Василівна Мартовицька,

*здобувач Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОТЕРПІЛИМ ПРАВА НА ЗАХИСТ ЗА ЧИННИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

За дослідженням, в Конституції України [1] закріплено право кожного на захист і забезпечення правової допомоги. Держава гарантує належну таку кваліфіковану допомогу. Дане положення регулюється в Загальній декларації прав людини [2] та Міжнародному пакті про громадянські та політичні права [3],

які ратифіковані багатьма державами, зокрема й Україною. В Україні триває процес розбудови демократичної, правової держави, а також євроінтеграційні процеси, тому на сьогодні актуальним є більш поглиблене дослідження права на захист у кримінальному провадженні, зокрема потерпілого. У науковій літературі проблемі права на захист у кримінальному судочинстві приділяли увагу відомі вчені: С. Альперт, О. Бойков, Т. Варфоломеева, М. Гошовський, М. Коржанський, О. Кучинська, В. Нор, В. Понарін, Т. Присяжнюк, С. Савицький, М. Строгович, Л. Шаповалова, І. Фойницьким, О. Юхно та ін. В той же час, ряд правових, теоретичних та правозастосовних проблем, пов'язаних із реалізацією потерпілим права на захист у кримінальному провадженні, залишаються на сьогодні дискусійними, недостатньо вивченими, а окремі аспекти після прийняття чинного КПК України 2012 року взагалі не дослідженими.

Довгий час право на захист потерпілого, а також його процесуальний статус, залишалися поза увагою учених, практиків та законодавця. Поряд з тим, більш значна увага приділялась саме правам та процесуальному статусу підозрюваного та обвинуваченого. Така турбота, на думку окремих вчених, впливає з того, що недотримання прав підозрюваного та обвинуваченого призводить до того, що матеріали кримінального провадження визнаються недійсними, тобто з грубим порушенням кримінального процесуального законодавства. На нашу думку, з даним твердженням аж ніяк не можна погодитись, тому що процесуальні гарантії щодо захисту прав потерпілого можуть втратити свій сенс. Як зазначив У. Блант, в США неймовірний дисбаланс між правами злочинців і правами жертв злочину відзначався у 80 роках [4, с. 95]. З цього приводу О. Бойков відзначав, що розвиток процесуальних гарантій орієнтовано переважно на розуміння їх як насамперед гарантій прав особи, причому не будь-якої особи, а головним чином обвинувачуваного. Вчений підкреслив, що така орієнтація веде до спотвореного, однобокого розвитку процесуальної форми [5, с. 5], що ми підтримуємо. Погоджуючись з ним, В. Лунєєв зазначав, що потерпілі від злочину, для захисту інтересів яких й існує правосуддя, залишаються беззахисними перед злочинцем, перед правоохоронними орга-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

нами, і перед судом. У радянський час насамперед захищалися інтереси держави, при реформах інтереси правопорушника (підозрюваного, обвинувачуваного) і держави [6, с. 58]. У свою чергу І. Уповор також підкреслював, що недосконалість правового статусу потерпілого ставить його в нерівне положення з підозрюваним і обвинувачуваним [7, с. 21–22], що ми підтримуємо.

Вивчаючи дану проблему, В. Бахін, М. Когамов та Н. Карпов наголосили на думку С. Теймена про те, що умови забезпечення права на захист у національному законодавстві набагато ширші, ніж прийняті в американському. Тобто, при впровадженні у наше кримінальне судочинство передових положень правових систем Заходу щодо захисту прав особи ми прагнемо бути «попереду планети всієї», забуваючи про істотні відмінності нашої судово-правової системи й умови, в яких вона діє [8, с. 50–53]. У зв'язку з цим, правильно, на наш погляд, наголосив Б. Розовський, що право не може бути вище, ніж економічна система і рівень загальної культури. Оскільки економіка України знаходиться в занепаді, правові акти варто орієнтувати не на США і Японію, а ймовірніше на Перу чи Замбію [9, с. 37–38].

У свою чергу В. Коновалова відзначає, що практика реалізації конституційних прав у судочинстві йде в двох напрямках: а) суворе дотримання проголошених гарантій; б) вільна інтерпретація вимог, що мають місце, і тенденцій до використання нових підходів до пошуку доказової інформації, введення їх результатів в арсенал прийомів і методів, розроблених і рекомендованих наукою, що тенденції другого плану стали превалювати над першими і висловлює подив із приводу того, що традиційних методів, виявляється, не вистачає [10, с. 131, 154]. Законність і дотримання прав особи були і повинні залишатися основою діяльності правоохоронних органів, але це не знімає проблему про необхідність і потребу удосконалювання засобів протидії злочинності, оскільки традиційних засобів і методів розроблено ще недостатньо. Найчастіше у науковій літературі право на захист зосереджують лише в напрямі забезпечення права на захист від обвинувачення. На нашу думку, таке твердження не є виправданим. Підтвердженням цього є той факт, що Конституція України, зазначені міжнародні правові акти визна-

чають, що саме «кожен має право на правову допомогу», а поняття «кожен» охоплює усіх без винятку осіб громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перебувають на території України. Реалізація права на правову допомогу заснована на дотриманні засад рівності всіх перед законом. Дане положення є нормою прямої дії, тому що воно закріплено в Конституції нашої країни. Така ж норма закріплена й в ст. 10 КПК України 2012 року. В той же час у ч. 1 ст. 20 цього кодексу [11] «Забезпечення права на захист» про потерпілого не згадується. В ч. 1 ст. 58 КПК вказано, що потерпілого у кримінальному провадженні може представляти представник особа, яка у кримінальному провадженні має право бути захисником. У той же час в ч. 1 ст. 45 КПК зазначено, що захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію). Враховуючи вищевикладене слід констатувати, що визначення у новому КПК хто ж саме може бути захисником потерпілого не має. Така ж ситуація виникає й щодо забезпечити права на кваліфіковану правову допомогу, де в ч. 2 ст. 20 КПК зазначено, що слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника, а ч. 3 цієї статті визначає, що у випадках, передбачених Кодексом та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, підозрюваному, обвинуваченому правова допомога надається безоплатно за рахунок держави. Однак, про потерпілого з цих питань в новому КПК не зазначено [12, с. 183]. Виходячи з цього виникає питання: як реалізувати своє право на захист потерпілим, чому потерпілому не забезпечено право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника, чому не передбачено випадки надання безкоштовної правової допомоги? Відповіддю на ці запитання може бути лише внесення відповідних доповнень до чинного КПК України.

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

Вивчаючи правове регулювання інституту захисту в дореволюційній Росії, А. Шашкова зазначила, що Інститут судового захисту знали ще в Стародавній Греції і Стародавньому Римі. Так, в Стародавньому Римі «не було жодного будинку, який би не міг обійтися без адвоката, отримав назву *patronus*». Вчена відмітила, що слово «адвокат» як термін в Росії вперше був ужитий у 1716 р. у Військових статутах Петра I. Одна з глав називалася «Про адвокатів та їх повноваження» і визначала їх повноваження та завдання. Таким чином, бачимо, що розвиток інституту захисту пройшов досить тривалий період. Однак, необхідно відмітити, що сьогодні чинне законодавства, пов'язано з регулюванням даного інституту, доволі нечітко формулює та регламентує питання щодо правового захисту потерпілих [13, с. 78]. З проведеного аналізу слід зазначити, що на сьогодні інститут захисту потерпілого потребує відповідних змін та доповнень, приведення його у відповідність до міжнародних правових стандартів. З цього приводу В. Т. Маляренко зазначає, що нині лише Конституція в цілому відповідає положенням Європейської конвенції про захист прав і основоположних свобод людини та іншим міжнародним документам. Що стосується галузевого законодавства, то воно ще не переглянуто до відповідності міжнародним документам і багато в чому суперечить захисту основних прав і свобод людини [14, с. 4–5]. Ця обставина певною мірою стосується й чинного КПК. Крім того, В. Т. Маляренко зауважив, що творці нового КПК повинні пам'ятати, що захоплення як забезпеченням прав і свобод людини, так і їх обмеженням може спричинити небезпечні наслідки, й тому треба шукати таку «золоту середину», за якої права людини, передбачені Європейською конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод, були б в Україні забезпечено, злочинність не збільшувалась, відповідні правоохоронні органи та суд мали б змогу в розумних межах контролювати правопорядок у державі [15, с. 301].

Крім цього, на сьогодні гостро стоїть питання про міжнародно-правові гарантії дотримання прав людини. Як свідчить досвід, дотримання відповідних правових стандартів у подальшому без ефективного контролю за виконанням своїх зобов'язань усіх

держав з питань дотримання прав людини. Саме тому додатковими гарантіями захисту прав і свобод людини виступають міжнародні механізми захисту прав людини, до яких долучається й Україна. Більш того, український досвід адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу свідчити, що процес вироблення правових засад адаптації став досить тривалим. На нашу думку, ефективність здійснення процесу адаптації національного законодавства до законодавства ЄС залежить від того, наскільки сформовано нормативно-правову базу, на основі якої здійснюватиметься адаптація. В той же час підняті проблеми не є остаточними і підлягають окремому дослідженню або науковому вивченню.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Загальна декларація прав людини : від 10 груд. 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
3. Міжнародний Пакт про громадянські й політичні права : від 16 груд. 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
4. Блант У. Жертвы и судопроизводство в Америке / У. Блант // Вопросы криминологии, криминалистики и судебной экспертизы. – Вып. 1. – 1996. – С. 93–97.
5. Колобов Г. Нужна ясная уголовная политика / Г. Колобов // Законность. – 2000. – № 3. – С. 5–8.
6. Лунеев В. В. Преступность в России при переходе от социализма к капитализму / В. В. Лунеев // Государство и право. – 1998. – № 5. – С. 47–58.
7. Упоров И. В. О расширении полномочий правоохранительных органов в борьбе с преступностью в России / И. В. Упоров // Российский следователь. – 1999. – № 4. – С. 21–37.
8. Бахин В. Допрос на предварительном следствии (уголовно-процессуальные и криминалистические вопросы) / Бахин В., Когамов М., Карпов Н. – Алматы : Оркениет, 1999. – 208 с.
9. Розовський Б. Г. Оцінка латентної економічної злочинності в регіоні за побічними факторами / Б. Г. Розовський // Зб. матеріалів між нар. наук.-практ. конф. з проблем боротьби з організованою злочинністю в регіоні ; Центр вивчення організованої злочинності при Національній юридичній академії України ім. Ярослава Мудрого. – Х.,

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014
2000. – С. 35–39.

10. Коновалова В. Е. Допрос: тактика и психология / В. Е. Коновалова. – Харьков : Консум, 1999. – 157 с.

11. Кримінальний процесуальний кодекс України : від 13 квіт. 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

12. Абламський С. Є. Окремі проблеми удосконалення інституту юридичної допомоги потерпілому при застосуванні нового кримінально-процесуального законодавства України / С. Є. Абламський // Актуальні проблеми застосування нового кримінально-процесуального законодавства України та тенденції розвитку криміналістики на сучасному етапі : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 5 жовт. 2012 р.) – Х. : ХНУВС, 2012. – С. 138–143.

13. Шашкова А. Н. Правовое регулирование института защитника в дореволюционной России / А. Н. Шашкова // Вестник Калининградского юридического института МВД России. – 2011. – Вып. № 1 (23). – С. 78–81.

14. Маляренко В. Т. Кримінально-процесуальне законодавство України: питання становлення і розвитку / В. Т. Маляренко // Право України. – 2003. – № 9. – С. 3–14.

15. Маляренко В. Т. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів: теорія, історія і практика : дис.... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Маляренко Василь Тимофійович. – Х., 2004. – 449 с.

Одержано 18.04.2014

УДК [343.102:343.621](477)

Тетяна Петрівна Матюшкова,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Харківського національного університету внутрішніх справ;

Людмила Миколаївна Бутова,

слухач магістратури Харківського національного університету внутрішніх справ

**ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО ЗІ СПЕЦІАЛІСТАМИ У ГАЛУЗІ
МЕДИЦИНИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО АБОРТУ,
ПРОВЕДЕНОГО ОСОБОЮ ІЗ СПЕЦІАЛЬНОЮ МЕДИЧНОЮ ОСВІТОЮ**

У розслідуванні злочинів беруть участь декілька категорій суб'єктів, яких об'єднує єдина мета – швидке розкриття злочину та викриття винних осіб. Так, у кримінальному провадженні

можуть брати участь спеціалісти, взаємодія з якими сприяє швидкому, повному та неупередженому розслідуванню злочинів. Метою взаємодії слідчого зі спеціалістами на досудовому слідстві можна назвати застосування спеціальних знань, а також досягнень науки і техніки для повного та достовірного виявлення криміналістичної інформації, яка міститься в речових доказах, обставинах справи, в інших джерелах [1].

У криміналістиці питанням взаємодії слідчого зі спеціалістами при розслідуванні злочинів присвячені наукові роботи А. Ф. Волобуєва, В. О. Коновалової, І. М. Лузгіна, В. О. Образцова, М. В. Салтевського, В. Ю. Шепітька, М. П. Яблокова та ін. Особливості взаємодії слідчого зі спеціалістами при розслідуванні злочинів, вчинених медичним працівником під час виконання своїх професійних обов'язків, знайшли своє відображення у роботах І. О. Возгіна, Л. Я. Драпкіна, Л. Г. Дунаєвської, В. Г. Іванова, О. Н. Колесніченка, М. О. Селіванова та інших. Водночас, питання взаємодії слідчого зі спеціалістами у галузі медицини при розслідуванні незаконного абортів не знайшли свого належного відображення у науковій літературі.

Як нами зазначалось раніше [2], аборт, вчинений особою із спеціальною медичною освітою, яка за характером своєї професійної діяльності уповноважена на проведення операцій штучного переривання вагітності (тобто, лікарем акушером-гінекологом) є незаконним якщо він, –

– по-перше, здійснюється: а) за наявності медичних протипоказань переривання вагітності незалежно від її строку; б) не у спеціально акредитованих закладах охорони здоров'я – пологових будинках, лікарнях, де є гінекологічні загальнохірургічні відділення, жіночих консультаціях тощо (наприклад, у домашніх умовах, службових приміщеннях, непрофільних медичних закладах); в) за допомогою недозволених або заборонених засобів чи способів; г) при вагітності від 12 до 22 тижнів, якщо відсутні показання, за наявності яких дозволяється штучне переривання вагітності у такі строки; д) без заяви законних представників вагітної жінки віком до 14 років чи недієздатної особи, без згоди вагітної жінки, яка досягла 14 років або з порушенням порядку отримання зазначених рішень;

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

– по-друге, спричиняє тривалий розлад здоров'я, безплідність або смерть потерпілої.

Сьогодні простежується стійка тенденція залучення слідчими до участі у розслідуванні спеціалістів у різних галузях знань. При розслідуванні незаконного абортів, проведеного особою із спеціальною медичною освітою, їм доцільно взаємодіяти зі спеціалістами у таких галузях медицини, як акушерство та гінекологія. Адже слідчі не мають достатніх знань для трактування відповідних медичних термінів, визначення правильності та відповідності дій лікаря чи іншого медичного працівника інструкціям Міністерства охорони здоров'я України. Також завдяки участі спеціаліста слідчий може у повному обсязі зібрати необхідну медичну документацію, в тому числі й відносно правил та умов надання медичної допомоги (наявність ліків, інших засобів, обладнання і приборів, підготовка і рівень кваліфікації лікарів, обслуговуючого персоналу) та ін.

Взаємодія є однією із форм організації розслідування. В. Ю. Шепітько зазначає, що взаємодія представляє собою узгоджену діяльність різних ланок однієї або декількох організованих систем, що направлена на досягнення загальної мети із найменшими витратами сил, засобів та часу [3, с. 258]. На думку М. В. Салтевського взаємодія є сутністю будь-якого виду діяльності, що проявляється у різних формах руху – психічного, механічного, фізичного, хімічного та біологічного, а ефект взаємодії виникає тоді, коли взаємодіючі сторони об'єднані єдиною метою і завданнями [4, с. 303].

Таким чином під взаємодією слідчого зі спеціалістами у галузі медицини при розслідуванні незаконного проведення абортів слід розуміти узгоджену діяльність декількох організованих систем різних галузей, що направлена на встановлення всіх обставин злочину з метою його швидкого, повного та неупередженого розслідування.

Аналіз нормативної літератури та матеріалів слідчої і судової практики дозволяє відзначити, що спеціалістами, з якими доцільно взаємодіяти слідчому при розслідуванні незаконного проведення абортів, є: 1) безпосередні керівники лікаря-гінеколога, який незаконно провів аборт (керівник пологового, гінекологічного відділення); 2) керівники лікарської установи, у якій проведено незаконну операцію (головний лікар закладу

охорони здоров'я, його заступники); 3) лікарі акушери-гінекологи, які працюють в іншому закладі охорони здоров'я, у тому числі в іншому населеному пункті. Метою взаємодії з незалежними спеціалістами, які працюють в іншій лікарні, або навіть в іншому місті, є попередження лікарської солідарності та введення слідства в оману.

Взаємодія слідчого зі спеціалістами у галузі акушерства та гінекології може проявлятися у двох формах: нормативно-правовій (або процесуальній) та організаційно-тактичній (або непроцесуальній).

Нормативно-правова (або процесуальна) форма взаємодії слідчого зі спеціалістом у галузі акушерства та гінекології впливає з положень Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) та полягає у:

1) залученні лікаря акушера-гінеколога до проведення слідчих (розшукових) дій, таких як огляд місця події, огляд трупа, допит потерпілої, підозрюваного, огляд медичної документації, тимчасове вилучення документів, обшук, слідчий експеримент. Коло спеціалістів, яких залучають до участі в слідчій дії, найчастіше визначається характером слідчої дії, об'єктами, що підлягають виявленню і дослідженню, і вимогами закону [5, с. 75]. Вважаємо, що допомога спеціаліста у галузі акушерства чи гінекології обумовлюється необхідністю з'ясування питань медичного чи іншого спеціального характеру, встановлення обставин щодо кількох епізодів, визначенні належності об'єктів до події злочину тощо;

2) складанні додатків до протоколу. Відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 105 КПК України, письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної процесуальної дії, можуть бути додатками до протоколу [6, с. 58];

3) призначенні судових медичних експертиз. Вчені правильно відзначають, що спеціаліст може допомогти в постановці питань лікарям відносно їх діяльності [7, с. 121];

4) здійсненні виклику в кримінальному провадженні згідно ч. 2 ст. 135 КПК України шляхом передачі повістки про виклик адміністрації відповідного закладу охорони здоров'я, у разі відсутності лікаря, який провів незаконний аборт [6, с. 69].

Організаційно-тактична (або непроцесуальна) форма взає-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

модії слідчого зі спеціалістом у галузі акушерства та гінекології проявляється у:

1) отриманні слідчим усних консультацій від лікаря акушера-гінеколога з приводу –

а) роз'яснення останнім використовуваних лікарями медичних термінів;

б) уточнення переліку питань, які виносяться на експертизу, та правильного їх формулювання;

2) ознайомленні лікарем-гінекологом слідчого із нормативно-правовими актами МОЗ України, які регламентують діяльність лікаря акушера-гінеколога, організацію та порядок надання комплексної медичної допомоги під час небажаної вагітності, з метою правильної оцінки слідчим обставин вчиненого злочину, відповідності дій лікаря-гінеколога посадовим інструкціям та наказам МОЗ України;

3) отриманні слідчим матеріалів, які містять відомості щодо службової перевірки за фактом незаконного проведення абортів, яка проводиться за наказом головного лікаря закладу охорони здоров'я. Нерідко у вказаних документах наведені конкретні дані про сутність події, її причини, містяться висновки та вичерпні характеристики допущених лікарем порушень, вказані інші особи, причетні до незаконного проведення абортів або обізнані про нього;

4) витребуванні слідчим від керівника закладу охорони здоров'я, безпосередніх керівників лікаря-гінеколога, який підозрюється у незаконному проведенні абортів, графіку роботи даного лікаря, характеристики, інших документів, що мають значення для повного та неупередженого розслідування;

5) інформуванні слідчим керівників лікувальних закладів про протиправну поведінку його підлеглих.

Фактичні дані, отримані в результаті взаємодії зі спеціалістом у межах нормативно-правової форми, матимуть силу доказів за умови неухильного дотримання вимог закону під час здійснення відповідних видів взаємодії. Результати організаційно-тактичної форми взаємодії можуть стати доказами лише після проведення відповідних процесуальних дій.

Резюмуючи викладене, з метою швидкого, повного та неу-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

передженого розслідування незаконного аборту, проведеного особою із спеціальною медичною освітою, слідчому потрібно взаємодіяти зі спеціалістами у акушерства та гінекології. Форма та вид взаємодії визначатимуться слідчим з урахуванням обставин конкретного злочину, наявних матеріалів кримінального провадження, виду слідчої ситуації тощо.

Список використаних джерел:

1. Кузьменко О. М. Взаємодія слідчого зі спеціалістами на досудовому слідстві / О. М. Кузьменко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/16_NTP_2008/Pravo/33891.doc.htm.
2. Матюшкова Т. П. Особливості підготовки, проведення та приховування незаконного аборту особою із спеціальною медичною освітою / Матюшкова Т. П., Бутова Л. М. // Законодавство України: недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку : матер. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 14–15 лют. 2014 р.) – Херсон : Вид. дім «Гельветика», 2014. – 192 с.
3. Шепітько В. Ю. Криміналістика : курс лекцій / В. Ю. Шепітько. – Вид. 3. – Х. : Одиссей, 2006. – 368 с.
4. Салтевський М. В. Криміналістика : підручник у 2 ч. – Ч. 2 / М. В. Салтевський. – Х. : Консум, 2001. – 528 с.
5. Коваленко В. В. Застосування науково-технічних засобів спеціалістами при проведенні слідчих дій : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Коваленко Володимир Вікторович. – К., 2004. – 253 с.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». – Х. : Одиссей, 2012. – 360 с.
7. Тулузкова М. В. Криминалистический анализ преступлений, связанных с действиями медицинских работников / Тулузкова М. В., Шамонова Т. В. // Вестник криминалистики. – 2009. – Вып. 1 (29). – С. 120–123.

Одержано 12.04.2014

УДК 378.8

Анатолій Миколайович Машталер,

*Національна академія Державної прикордонної служби України
ім. Б. Хмельницького*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Удосконалення професійної діяльності офіцерів-прикордон-
© Машталер А. М., 2014

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

ників є одним із пріоритетних завдань сьогодення, вирішення якого можливе лише за наявності кваліфікованих кадрів прикордонної служби України. Динамічні темпи накопичення інформації, ускладнення прикордонної служби вимагають від офіцерів-прикордонників постійного поповнення і поглиблення знань під час охорони державного кордону.

Основні складові неперервної освіти використовувалися раніше, проте сьогодні звертається увага на формування цілісної системи, яка б готувала компетентних офіцерів-прикордонників, здатних нести службу в будь-якому підрозділі Держприкордонслужби, на будь-якій ділянці державного кордону України. Аналіз особливостей підготовки офіцерів-прикордонників у системі підвищення кваліфікації дає можливість широкого розуміння проблем і напрацювання можливих шляхів їх вирішення. Серед особливостей підвищення кваліфікації офіцерів-прикордонників виділяємо такі:

1. Функціонування центру підвищення кваліфікації персоналу державної прикордонної служби України національної академії державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького.

2. Систематичне підвищення кваліфікації, самоосвіти та саморозвитку офіцерами-прикордонниками, які визначені законами України «Про державний кордон України» і «Про державну прикордонну службу України», нормативними документами МОНУ, Державної прикордонної служби України.

3. Різновіковість офіцерів прикордонної служби, які підвищують кваліфікацію у навчальних центрах Державної прикордонної служби України.

4. Різний освітній рівень, як відмінна ознака офіцерів-прикордонників.

5. Володіння державною та іноземними мовами.

6. Рівень професійної культури працівників Державної прикордонної служби України.

Обґрунтуємо зазначені особливості підвищення кваліфікації офіцерів-прикордонників більш детальніше.

1. Функціонування центру підвищення кваліфікації персоналу державної прикордонної служби України національної

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014
академії державної прикордонної служби України ім. Богдана
Хмельницького.

Центр підвищення кваліфікації персоналу Державної прикордонної служби України Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького організовує свою роботу на основі одноособовості з установленням персональної відповідальності посадових осіб центру за стан справ у підрозділах, виконання ними певних завдань і функцій. Одноособовість поєднується з колегіальним обговоренням питань, що входять до компетенції центру. Центр може мати своє найменування і символіку, почесні відзнаки, грамоти, листи подяки з метою стимулювання діяльності персоналу, а також успішності та якості навчання слухачів і курсантів центру. Центр здійснює свою діяльність у взаємодії з іншими підрозділами академії та може бути наділений частковими повноваженнями за дорученням ректора академії.

Підвищення кваліфікації керівного складу підрозділів і перепідготовки офіцерського складу та інших категорій персоналу Держприкордонслужби з питань охорони державного кордону здійснюється за напрямками діяльності та додаткового професійного спрямування. Підвищення кваліфікації персоналу підрозділів охорони державного кордону та інших категорій персоналу Держприкордонслужби з питань управління, організації оперативно-службової діяльності, організації взаємодії та правового забезпечення в залежності від завдань, які вони виконують за напрямками діяльності в галузях охорони державного кордону та їх відповідного професійного спрямування здійснюється за освітньо-професійними та професійними програмами, що розробляються педагогічним колективом Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького згідно з вимогами нормативних документів.

2. Систематичне підвищення кваліфікації, самоосвіти та саморозвитку офіцерами-прикордонниками, які визначені законами України «Про державний кордон України» і «Про державну прикордонну службу України», нормативними документами МОНУ, Державної прикордонної служби України

Підвищення кваліфікації є невід'ємною складовою професійної діяльності офіцерів-прикордонників. Оновлення законодавчої

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

бази з питань управління, організації оперативно-службової діяльності, організації взаємодії та правового забезпечення в залежності від завдань, які вони виконують за напрямками діяльності в галузях охорони державного кордону та їх відповідного професійного спрямування вимагають від офіцерів-прикордонників щоденного ознайомлення з новими документами; спілкування з громадянами України, іноземними громадянами та особами без громадянства передбачають знання прикордонниками основ етики, психології, культури спілкування; дотримання етичних норм у стосунках між військовослужбовцями, викладачами, слухачами, атмосфери доброзичливості і взаємної поваги.

Набуття нових професійних компетентностей реалізується через центр підвищення кваліфікації під час навчання в академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького без відриву від служби та в процесі самоосвіти і самовиховання. Самостійне навчання офіцерів-прикордонників проводиться без відриву від роботи з метою безперервного систематичного оновлення і поглиблення знань, умінь і навичок, їх застосування з метою удосконалення професійної діяльності [1, с. 3].

3. Контроль з боку керівництва Державної прикордонної служби України, відповідних структурних підрозділів за здійсненням підвищення кваліфікації.

Підготовку курсантів у Центрах підготовки та перепідготовки прикордонної служби Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького здійснюють відповідно до нормативних документів навчального процесу, навчальних програм. Для підвищення кваліфікації призначено необхідну кількість викладачів, з якими проведено інструкторсько-методичні заняття з питань організації навчального процесу, підготовки навчально-методичних матеріалів і створення інформаційного банку курсів дистанційного навчання. Підготовка полягає в оволодінні курсантами знаннями, прийомами і способами дій у складі прикордонних нарядів під час охорони державного кордону, формуванні навичок з організації служби прикордонних нарядів, що використовуються на ділянці підрозділу охорони кордону. Крім цього, в процесі підготовки курсанти набувають необхідних теоретичних знань та достатніх практичних навичок для виконання обов'язків відповідно до

майбутньої посади (старший інспектор, заступник начальника відділення інспекторів прикордонної служби відділу прикордонної служби, начальник відділення інспекторів прикордонної служби відділу прикордонної служби). Консультативна робота здійснюється дистанційно засобами електронної пошти [2, с. 14].

4. Різновіковість офіцерів прикордонної служби, які підвищують кваліфікацію у навчальних центрах Державної прикордонної служби України.

У центрах підвищення кваліфікації персоналу державної прикордонної служби України національної академії державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького проходять навчання різновікові групи офіцерів-прикордонників. Різний і неоднаковий стаж роботи в Державній прикордонній службі України є ще однією особливістю професійної діяльності військовослужбовців.

Підбір офіцерів-прикордонників за віковим принципом відіграє одну з важливих ролей: молодші за віком офіцери швидше й оперативніше сприймають та опрацьовують інформацію, отриману засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Тому активна взаємодія офіцерів-прикордонників створює умови для професійного спілкування, що сприяє згуртованості, налагодженню дружніх стосунків з можливістю продовжити спілкування після закінчення навчання.

5. Володіння державною та іноземними мовами.

Важливим чинником освіти сучасного офіцера-прикордонника, а також культури його професійного спілкування є знання державної та іноземних мов (англійської, німецької та ін.). Навчання державної та іноземних мов на курсах підвищення кваліфікації офіцерів – невід’ємна частина підготовки висококваліфікованих фахівців для Державної прикордонної служби України. Її метою є оволодіння курсантами іншомовною комунікативною компетентністю, що передбачає розвиток всіх видів мовної діяльності. Цього можна досягнути через виконання завдань, що спрямовані на розвиток навичок читання, перекладу, аудіювання та мовлення, як діалогічного так і монологічного [3, с. 132].

6. Рівень професійної культури працівників Державної прикордонної служби України.

Зміни в структурі і в діяльності інститутів влади, армії, при-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

кордонній службі України, зумовлюють необхідність формування нового типу державного службовця, в тому числі, офіцера державної прикордонної служби, соціально-професійний вигляд якого детермінований політичними, правовими, соціальними, моральними, професійними нормами і цінностями. Особливості прикордонної служби, специфіка розв'язуваних військовослужбовцями завдань спричиняють необхідність такої моральної культури офіцера, яка б сприяла вирішенню проблем, пов'язаних із захистом та охороною держави та її кордонів.

Зважаючи на те, що професійна діяльність офіцерів-прикордонників повинна передбачати необхідність встановлення та підтримання контактів не лише із зарубіжними колегами, але й з іноземними громадянами – представниками різних вікових, професійних, культурних, етнічних, конфесійних груп тощо, невід'ємною складовою змісту навчання офіцерів-прикордонників у центрах підвищення кваліфікації персоналу Державної прикордонної служби України має бути соціокультурний компонент.

Проведений аналіз особливостей підвищення кваліфікації офіцерів-прикордонників дозволяє сформулювати основні принципи підвищення їх кваліфікації у навчальних центрах Державної прикордонної служби України.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Інструкції про дистанційну форму професійної підготовки персоналу Державної прикордонної служби України : наказ Адміністрації Держприкордонслужби України від 18.11.2011 № 82 // Комп'ютерна інформаційно-правова система «Ліга». – Режим доступу: www.liga.net.

2. Про підготовку персоналу Державної прикордонної служби України у 2012 році : наказ Адміністрації Держприкордонслужби України від 23.11.2011 № 900 // Комп'ютерна інформаційно-правова система «Ліга». – Режим доступу: www.liga.net.

3. Вахтін С. Р. Комунікативна компетентність студентів як складова якісної освіти у вищих навчальних закладах економічного профілю / С. Р. Вахтін, М. І. Дрогомирецька // Компетентнісний підхід до підготовки випускників вищого навчального закладу : матеріали XXXVI Міжвуз. наук.-метод. конф. : в 2-х ч. – Ч. . – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. – С. 132–134.

Одержано 14.04.2014

УДК 343.344(477)

Павло Миколайович Мітрухов,

*викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної міліції Харківського
національного університету внутрішніх справ*

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАТРИМАННЯ УПОВНОВАЖЕНОЮ СЛУЖБОВОЮ
ОСОБОЮ ЗЛОЧИНЦІВ ЗА НЕЗАКОННЕ ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ,
БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ**

В Україні з усієї групи злочинів, пов'язаних з порушенням установлених правил поведінки із загальнонебезпечними предметами, незаконне поведінка зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами є найбільш поширеним злочином. Неконтрольований обіг відповідних загальнонебезпечних предметів приховує в собі високий рівень небезпеки спричинення шкоди людям та довкіллю. Суспільна небезпека злочинів, пов'язаних із незаконним обігом зброї, обумовлена ще й тенденцією розвитку насильницької озброєної злочинності, а також незаконним збройним підприємництвом [1, с. 66]. В умовах сьогодення це призвело до того, що в Україні зброєю, бойові припаси та вибухові речовини використовують для нанесення тілесних ушкоджень, вчинення вбивств, масових заворушень, бандитизму, розбоїв, терористичних актів та інших тяжких і особливо тяжких злочинів. Наприклад, аналіз офіційної статистики з 2008 по 20 листопада 2012 роки показав, що з використанням нарізної вогнепальної зброї вчинено – 1810 злочинів; гладкоствольної – 480; вибухових речовин – 85. Із них умисних вбивств (та замахів) із вогнепальної зброї – 454; умисних вбивств (та замахів) за допомогою вибухових речовин – 23; умисних тяжких тілесних ушкоджень за допомогою вогнепальної зброї – 50; умисних тяжких тілесних ушкоджень за допомогою вибухових речовин – 2.

За вказаний нами період вилучена велика кількість зброї, боєприпасів та вибухових речовин: вогнепальної зброї – 15243 одиниці, у тому числі по злочинах вчинених організованою групою і злочинною організацією – 62; гладкоствольної – 1269; нарізної – 6462; іншої вогнепальної зброї – 7512; патронів – 626409 одиниць; гранат – 1442 ; мін – 361 ; саморобних вибухових пристроїв – 325; холодної зброї – 20840; газової та пневма-

© Мітрухов П. М., 2014

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

тичної зброї – 321 ; вибухових речовин – 1515 кг [2]. Саме тому комплексне вивчення правових проблем затримання уповноваженою службовою особою злочинців за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами представляє важливе значення для вирішення як наукових так і практичних завдань.

За останні роки окремі правові проблеми затримання осіб за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами досліджували у своїх працях такі науковці як: М. Г. Пінчук [3]; В. П. Меживий [4]; В. І. Рибачук [5]; Т. М. Приходько [1]; В. М. Бараняк [6]; В. П. Тихий [7] та інші. Але, на наш погляд, в їх роботах є деякі прогалини, вирішенню яких будуть присвячені наші тези.

Вивчення і аналіз Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК України) свідчить про те, що в ньому міститься частина дискусійних норм. Це стосується, зокрема, ст. 208 КПК України «Затримання уповноваженою службовою особою», в якій зазначено, що уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках: якщо особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення (п. 1 ч. 1 ст. 208 КПК України) та якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин (п. 2 ч. 1 ст. 208 КПК України) [8, с. 109].

У той же час, на практиці, вказана стаття викликає безліч проблем і порушень закону під час здійснення затримання уповноваженою службовою особою. Без належної уваги законодавцем залишені випадки коли особу застали не під час вчинення злочину або замаху на його вчинення, а безпосередньо після його вчинення. Також, без належної уваги залишені випадки якщо особу затримали не безпосередньо після вчинення злочину, а через деякий час, після того як очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа (і не обов'язково щойно) вчинила злочин.

На відміну від діючого кодексу, законодавець Кримінально-процесуального кодексу – 1960 року передбачав затримання осіб у вищенаведених випадках: «Орган дізнання вправі затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який може бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі, лише при наявності однієї з таких підстав: 1) коли цю особу застали при вчиненні злочину або безпосередньо після його вчинення; 2) коли очевидці, в тому числі й потерпілі, прямо вкажуть на дану особу, що саме вона вчинила злочин; 3) коли на підозрюваному або на його одязі, при ньому або в його житлі буде виявлено явні сліди злочину» [9, с. 77].

Отже, можна зробити висновок, що чинна редакція ч. 1 ст. 208 Кримінального процесуального кодексу України недосконала і об'єктивно не охоплює всіх випадків затримання уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді, суду особи, підозрюваної у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі.

Беручи до уваги наведене, пропонуємо прийняти ч. 1 ст. 208 Кримінального процесуального кодексу України у наступній редакції: «Уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках:

1) якщо особу застали під час замаху на вчинення злочину або його вчинення чи безпосередньо після його вчинення;

2) якщо очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа вчинила злочин».

На підставі проведеної роботи можна зробити висновок, що визначене вирішення проблем відіграє важливе значення для затримання уповноваженою службовою особою злочинців як за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, так і проти інших сфер суспільного життя.

Список використаних джерел:

1. Приходько Т. М. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами / Т. М. Приходько // Законодавство України : наук.-практ. коментар. – 2006. – № 6. – С. 66–71.

2. Стан та структура злочинності в Україні (станом на 20 листо-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

пада 2012 року) / МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/813157>. – Заголовок з екрана.

3. Пінчук М. Г. Система і завдання законодавства про боротьбу з незаконним обігом вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв / М. Г. Пінчук // *Держава і право*. – 2004. – № 24. – С. 459–465.

4. Меживой В. П. Про деякі терміни, що використовуються під час кваліфікації злочинів, пов'язаних з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами / В. П. Меживой // *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. – 2001. – 2002. – № 2. – 2002. – С. 183–191.

5. Рибачук В. І. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти боротьби з незаконними діями при поводженні зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Рибачук В. І. – О., 2001. – 21 с.

6. Бараняк В. М. Використання спеціальних знань у процесі розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї / В. М. Бараняк // *Матеріали ІХ регіональної науково-практичної конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні»*, 13–14 лют. 2003 р. – Л., 2003. – С. 468–470.

7. Тихий В. П. Коментар до статей 262, 263, 264 розділу ІХ «Злочини проти громадської безпеки» Кримінального кодексу України / В. П. Тихий // *Законодавство України : науково-практичні коментарі*. – 2004. – № 8. – С. 51–60.

8. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». – Х. : Одісей, 2012. – 360 с. – (Бібліотека офіційних видань).

9. Уголовно-процесуальний кодекс України. – Харьков : Одісей, 2008. – 264 с. – (Бібліотека офіційних видань).

Одержано 16.04.2014

УДК 339.543

Яна Борисівна Назарова,

*здобувач Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МИТНОГО РЕЖИМУ ТИМЧАСОВОГО
ВИВЕЗЕННЯ ЩОДО ТОВАРІВ НЕ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗДІЙСНЕННЯМ
ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКІ ВИВОЗЯТЬСЯ
(ПЕРЕСИЛЮЮТЬСЯ) ГРОМАДЯНАМИ-РЕЗИДЕНТАМИ ЗА МЕЖІ
МИТНОЇ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ**

Конструкція «митний режим» є важливим інструментом реалізації митної політики держави, саме за його допомогою Україна регулює відносини: що складаються у процесі переміщення товарів та інших предметів через митний кордон України; щодо володіння, користування, розпорядження товарами та іншими предметами, які переміщуються через митний кордон України; що безпосередньо пов'язані з ними (забезпечення прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб при переміщенні товарів та інших предметів, відповідальність за порушення правил митних режимів та ін.) [1, с. 80].

Митний кодекс України (далі – МКУ) визнає декларантами, тобто учасниками митних режимів, фізичних і юридичних осіб (пункти 8, 35 частини 1 статті 4 МКУ), та встановлює загальні вимоги митного режиму тимчасового вивезення у главі 19 «Тимчасове вивезення» Розділу V «Митні режими» [2]. Користуючись своїм правом на встановлення дозволів, обмежень, заборон або взагалі регулювання в тій чи іншій формі ввезення в країну або вивезення з неї товарів та інших предметів [3, с. 3, 4], Україна встановила пільги користування митним режимом тимчасового вивезення громадянам-резидентам, які здійснюють переміщення товарів через митний кордон України для особистих, сімейних та інших потреб, не пов'язаних із здійсненням підприємницької діяльності у розділі XII МКУ.

Загальні вимоги митного режиму тимчасового вивезення зазначені у частини 6 статті 114 МКУ, відповідно до якої для поміщення товарів, транспортних засоби комерційного призначення особа, відповідальна за дотримання митного режиму, повинна: 1) подати митному органу, що здійснює випуск товарів, транспортних засобів комерційного призначення у режимі тимчасового вивезення, документи на такі товари, транспортні засоби, що підтверджують мету їх тимчасового вивезення; 2) у випадках, передбачених законодавством, надати митному органу зобов'язання про реімпорт товарів, транспортних засобів комерційного призначення, які тимчасово вивозяться, у строки, встановлені митним органом; 3) подати митному органу дозвіл відповідного компетентного органу на тимчасове вивезення товарів, якщо отримання такого дозволу передбачено законодавством [2].

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

Перш ніж перейти до розгляду пільгового режиму тимчасового вивезення варто вказати, що у нього громадянами-резидентами можуть поміщуватись лише товари, які не пов'язані із здійснення підприємницької діяльності (наприклад, спортивне спорядження), та транспортні засоби особистого користування, на яких громадяни-резиденти перетинають кордон України. Транспортні засоби комерційного призначення підлягають загальній процедури тимчасового вивезення, оскільки про мету отримання прибутку для визначення комерційного призначення транспортного засобу прямо вказано у пункті 59 частини 1 статті 4 МКУ.

Пільговий режим тимчасового вивезення (пересилання) громадянами-резидентами товарів за межі митної території України визначений статтею 372 МКУ, процедура його застосування залежить від сумарної фактурної вартості товарів.

Відповідно до частини 4 статті 371 МКУ товари, сумарна фактурна вартість яких перевищує 10 000 євро, підлягають письмовому декларуванню в порядку, встановленому для громадян, однак звільняються від подання документів, що видаються державними органами для здійснення митного контролю та митного оформлення, за умови, їх тимчасового вивезення громадянами-резидентами під письмове зобов'язання про їх зворотне ввезення. Однак частина 5 статті 372 МКУ встановлює, що у разі надання зобов'язання про зворотне ввезення товарів митний орган вживає заходів для забезпечення ідентифікації товарів з метою їх зворотного ввезення без письмового декларування та без оподаткування митними платежами. У зв'язку з тим, що стаття 372 МКУ «Особливості тимчасового вивезення (пересилання) громадянами-резидентами товарів за межі митної території України» є спеціальною відносно статті 371 МКУ «Умови вивезення (пересилання) громадянами товарів за межі митної території України» і вони мають однакову юридичну силу, то застосовуються норми статті 372 МКУ, а відтак письмове зобов'язання про зворотне ввезення звільняє громадянина резидента від подання письмової декларації та оподаткування товарів митними платежами.

Коли ж сумарна фактурна вартість товарів, не перевищує еквівалент 10000 євро, то надання такого зобов'язання не вима-

гається, так само не вимагається надання зобов'язання щодо зворотного ввезення тимчасово вивезених особистих речей і транспортних засобів особистого користування, на яких громадяни перетинають митний кордон (частина 2 статті 372). Відповідно до частини 4 статті 372 МКУ зобов'язання щодо зворотного ввезення товарів, що тимчасово вивозяться за межі митної території України і сумарна фактурна вартість яких не перевищує еквівалент 10 000 євро надається за бажання громадянина. Таким чином зобов'язання про зворотне ввезення надається у письмовій формі лише щодо товарів сумарна фактурна вартість яких перевищує 10 000 євро і не надається щодо транспортних засобів особистого користування на яких громадянин перетинає кордон України, особистих речей за переліком встановленим у статті 370 МКУ, та товарів, сумарна фактурна вартість яких не перевищує 10 000 євро.

Надання зобов'язання про зворотне ввезення товарів, сумарна фактурна вартість яких не перевищує 10 000 євро, особистих речей та транспортних засобів особистого користування, на яких громадяни-резиденти перетинають митний кордон України не вимагається взагалі, однак за бажанням власника цих товарів може надаватися усно або шляхом вчинення дій.

У той же час відповідно до частини 5 статті 372 та частини 2 статті 371 не надання такого зобов'язання про зворотне ввезення товарів сумарна на які законом встановлено вивізне мито та / або якщо відповідно до закону необхідне отримання документів від державних органів на вивезення таких товарів, тягне за собою сплату митних платежів та письмове декларування, навіть якщо сумарна фактурна вартість таких товарів не перевищує 10 000 грн.

Відповідно до частини 3 статті 372 МКУ громадяни-резиденти можуть використовувати карнет А.Т.А., в такому випадку надання зобов'язання про зворотне ввезення не вимагається, так само не вимагається і письмове декларування, однак відповідно до частини 5 статті 372 такі товари підлягатимуть оподаткуванню митними платежами.

Враховуючи значущість зобов'язання про зворотне ввезення товарів, які тимчасово вивозяться громадянами-резидентами за межі митної території України пропонуємо нормативно закріпити його форму: бланк письмового зобов'язання про зворотне

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

ввезення товарів, перелік дій, які вважаються зобов'язанням про зворотне ввезення товарів та таке інше.

Список використаних джерел:

1. Крест'янінов О. О. Правове регулювання митних режимів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Крест'янінов Олексій Олександрович. – Х., 2002. – 197 с.

2. Митний кодекс України : закон України від 13 берез. 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012 р. – № 44–45; № 46–47; № 48. – С. 1858. – Ст. 552.

3. Сандровский К. К. Таможенное право в Украине: национальное и международное : учеб. пособие / К. К. Сандровский. – М. : Вентури, 2000. – 208 с.

Одержано 14.04.2014

УДК [342.95:343.54](477)

Альона Ігорівна Ніколайчук,

*здобувач Харківського національного університету
внутрішніх справ*

**ПРОФІЛАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОВС
ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА
В СІМ'І НАД ДІТЬМИ**

Захист прав дітей визнається однією із найвищих соціальних цінностей в Україні [1]. Забезпечення та захист прав дітей покладено у завдання низки державних та недержавних організацій, серед яких чільне місце посідають органи внутрішніх справ. Міліція, що входить до їх структури, відповідно до завдань, викладених у ст. 2 Закону України «Про міліцію», виконує такі завдання щодо захисту прав дітей:

- забезпечення особистої безпеки дітей, захист їх прав і свобод, законних інтересів у сімейно-побутовій сфері;
- охорона і забезпечення громадського порядку;
- запобігання, виявлення, припинення насильства в сім'ї над дитиною, інших правопорушень у сімейно-побутовій сфері за участю неповнолітніх та притягненні винних до відповідальності;
- запобігання, виявлення, припинення кримінальних правопорушень;
- участь у розкритті кримінальних правопорушень, що вчиняються на сімейно-побутовому ґрунті над дитиною та розшуку осіб, які їх вчинили, у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством;

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

– захист цивільно-правових прав дитини від протиправних посягань з боку інших членів сім'ї;

– перевірка за проходженням корекційних програм винними у вчиненні насильства в сім'ї над дитиною, виконання у межах своєї компетенції інших адміністративних стягнень;

– участь у наданні соціальної та правової допомоги потерпілим, іншим членам сім'ї, де зафіксовано вчинення правопорушення із залученням дітей у сімейно-побутовій сфері;

– сприяння у межах своєї компетенції державним органам, підприємствам, установам і організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків у протидії насильству в сім'ї над дитиною.

В Україні від психологічного чи фізичного насильства в сім'ї страждає майже 60 % дітей у віці від 2 до 14 років. Такі результати дослідження озвучила голова представництва ЮНІСЕФ в Україні Юкіе Мокуо на міжнародній конференції «Надання допомоги постраждалим від насильства» [2].

На початок 2014 року на профілактичному обліку органів внутрішніх справ перебуває 101 тис. 600 осіб-правопорушників, що застосовують насильство в сім'ї, з них:

- 92 тис. 500 – чоловіки;
- 8 тис. 900 – жінки,
- решта – підлітки.

Зокрема, з початку року на облік поставлено 22 тис. 800 осіб: 20 тис. 700 чоловіків і 2 тис. 100 жінок. Загалом уже надійшло 36 тис. 900 заяв і повідомлень про вчинення правопорушень, пов'язаних з насильством у сім'ї», – повідомив Андрій Лабунь. При цьому він додав, що офіційна статистика – це лише 40 % від реальної картини.

Президент Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда-Україна» Катерина Левченко зауважила, що «90 % постраждалих від домашнього насильства складають жінки» [2].

Відповідно до проведеного вивчення громадської думки слід відзначити, що:

– 81 % респондентів вважають, що насильство в сім'ї є актуальною проблемою для України,

– 84 % опитаних вважає, що ця проблема носить не тільки національний характер, а є світовою.

© Ніколайчук А. І., 2014

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

- 89 % респондентів впевнені, що для вирішення проблеми домашнього насильства необхідно працювати з кривдником;

- 86 % опитаних вважають, що для осіб, які здійснюють насильство в сім'ї, потрібно передбачити кримінальну відповідальність;

- 85 % респондентів вважає, що домашнє насильство пов'язане з вживанням алкоголю;

- 87% опитаних погодились із твердженням, що кривдників, які вчинили насильство в стані алкогольного сп'яніння, від алкогольної залежності слід лікувати [3, с. 20–23].

Відповідно до статті 3 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» до органів та установ, на які покладається здійснення попередження насильства в сім'ї віднесено і відповідні підрозділи органів внутрішніх справ [4].

Згідно із змістом ст. 6 «Повноваження відповідних підрозділів органів внутрішніх справ щодо попередження насильства в сім'ї» в органах внутрішніх справ «заходи щодо попередження насильства в сім'ї, у тому числі над дитиною, здійснюють служба дільничних інспекторів міліції та кримінальна міліція у справах дітей, які:

- виявляють причини і умови, що сприяють проявам насильства в сім'ї над дитиною, вживають у межах своїх повноважень заходів щодо їх усунення;

- вживають відповідних заходів щодо припинення насильства в сім'ї, а також дій членів сім'ї, що направлені на виконання реальної загрози вчинення насильства в сім'ї;

- повідомляють членів сім'ї, де виникає реальна загроза вчинення насильства в сім'ї або де було вчинено насильство в сім'ї, про права, заходи і послуги, якими вони можуть скористатися та інші.

Отже, відповідно до положень чинного законодавства ОВС є одним із головних суб'єктів здійснення профілактичної роботи щодо попередження насильства в сім'ї над дітьми.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : зі змін. та допов.: [прий. на 5-й сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р.]. – Х. : Весна, 2012. – 48 с.

2. 60 % українських дітей до 14 років страждають від насильства в сім'ї [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014
http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?60_ukrayinskih_ditey_do_14_rokiv_strazhdayut_vid_nasilstva_v_simyi&objectId=1283817.

3. Левченко К. Ставлення населення України до насильства в сім'ї / Катерина Левченко // В дзеркалі громадської думки : зб. наук. пр. – К. : Істина, 2007. – 246 с.

4. Про попередження насильства в сім'ї : закон України від 15 листоп. 2001 р. № 2789-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2789-14>.

Одержано 12.04.2014

УДК 343.98(477)

Вікторія Григорівна Озар,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КАТУВАНЬ

Невідкладною слідчою (розшуковою) дією, яка проводиться відповідно до ст. 237 КПК України з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення катувань є огляд місця події. Місце події – це широке поняття, яким можуть охоплюватися: місце приготування до вчинення катування, місце його безпосереднього вчинення, місце виявлення слідів і знарядь катування та місце їх приховання [1, с. 43].

Завдання огляду зводиться до вивчення і фіксації обстановки місця події з метою встановлення характеру і механізму події; виявлення і вилучення слідів катувань; виявлення ознак, що характеризують осіб, які брали участь у вчиненні катувань; встановлення напрямку розслідування та висунення загальних версій стосовно події злочину та його учасників; одержання вихідної інформації для організації пошуку злочинця і виконання першочергових невідкладних слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

Згідно зі ст. 214 КПК України огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після його завершення. Невідкладними слід вважати випадки, коли зволікання з оглядом може привести до негативних наслідків для кримінального провадження – зникненню слідів кримінального правопо-

© Озар В. Г., 2014

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

рушення, об'єктів, які можуть стати згодом речовими доказами, зміну обстановки тощо [2, с. 604]. Фактичною підставою для проведення огляду є наявність достатніх даних, що вказують на необхідність його проведення. Як правило, рішення про проведення огляду приймають слідчий чи прокурор. Вимога закону обов'язково отримати вмотивовану ухвалу слідчого судді встановлена тільки для випадків, коли необхідно здійснити огляд житла чи іншого володіння особи. Огляд проводиться, як правило вдень, за винятком невідкладних випадків, коли затримка в його проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного, та в присутності не менше двох незаінтересованих осіб (понятих).

Тактика огляду місця події при розслідуванні катувань має певну специфіку, що визначається різними обставинами: видом, способом скоєння злочину, видами об'єктів, що підлягають огляду, залишеними слідами, а також слідчими ситуаціями, що склалися. Тому особлива увага при проведенні даної слідчої (розшукової) дії приділяється виявленню слідів ніг, рук, транспортних засобів, предметів одягу або частин від них, загублених документів, записок, недопалків, слідів крові, слини, волосся. У деяких випадках під час огляду вилучаються зразки ґрунту, фарби, пилу та інших предметів, сліди яких могли залишитися на взутті, одязі або на тілі злочинця. У ряді випадків під час огляду слідчий може знайти знаряддя злочину.

До проведення огляду місця події можуть і повинні бути залучені фахівці, які володіють знаннями в різних галузях науки та техніки, і можуть надати суттєвої допомоги у виявленні та фіксації слідів катувань. До огляду місця події при розслідуванні катувань обов'язково необхідно залучати як спеціалістів судового медика і криміналіста, бо вони нададуть кваліфіковану допомогу слідчому у виявленні, вилученні та фіксації слідів крові, пальців рук тощо. Всі учасники огляду повинні професійно виконувати поставлені перед ними завдання. Якщо огляд місця події проведено неякісно, то цю помилку згодом практично не можливо виправити, бо з часом обстановка місця події змінюється, а сліди зникають, тому при проведенні даної слідчої (розшукової) дії необхідно дотримуватися наступних принципів: законність,

своєчасність, планомірність, єдине керівництво, об'єктивність, всебічність та повнота огляду, застосування науково-технічних засобів [3, с. 89]. На місці події під час безпосереднього огляду слідчий взаємодіє з учасниками огляду, керує їх діями, розподіляє роботу серед них, координує та контролює їхні дії.

Огляд місця події при розслідуванні катувань відрізняється від інших оглядів – можливістю притягнення до участі в слідчій (розшуковій) дії потерпілого, якщо його стан фізичного та психічного здоров'я дозволяє це зробити. Участь потерпілого дає можливість провести огляд більш цілеспрямовано, акцентуючи увагу лише на обставинах, що безпосередньо стосуються розслідування кримінального провадження. Перед проведенням огляду слідчому рекомендується детально допитати потерпілого або, якщо допит відкладається, опитати про обстановку на місці події, пам'ятаючи про те, що в процесі огляду може бути перевірена достовірність його показань. Потерпілий може розповісти про те, де знаходились учасники події, що полегшить виявлення певних слідів та предметів. Участь в огляді потерпілого, який дає неправдиві показання, призводить до того, що він, переконавшись у неспроможності обраного ним пояснення, нерідко починає давати правдиві показання, тому участь потерпілого завжди корисна незалежно від того, дає він правдиві чи неправдиві показання. Крім того до проведення огляду доцільно залучати й очевидців скоєного кримінального правопорушення, якщо такі були, бо вони можуть вказати слідчому на місце злочину, конкретизувати характер та спосіб вчинення катувань, напрямок зникнення злочинців.

У процесі розслідування катувань огляд місця події повинен проводитися і тоді, коли злочинець ще не встановлений в ході досудового розслідування, а й коли злочинець відомий, оскільки показання свідків та потерпілого про обставини вчинення злочину часто бувають суперечливими і потребують перевірки шляхом зіставлення з іншими фактичними даними, які можуть бути виявлені під час огляду.

Своєчасна і повна фіксація матеріальних слідів на місці події є запорукою успішного розслідування катувань. Знайдені під час огляду предмети та сліди детально описуються в протоколі огляду місця події у такому вигляді, в якому вони перебували на

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

момент огляду і якими їх бачив слідчий, фотографуються і вилучаються, з подальшим залученням їх до матеріалів кримінального провадження як речових доказів. Саме тому, важливим при проведенні зазначеної слідчої (розшукової) дії є проведення слідчим або за його дорученням залученим спеціалістом вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапису, складання планів і схем, виготовлення графічних зображень оглянутого місця чи окремих речей, виготовлення відбитків та зліпків, що додаються до протоколу огляду, який є основним засобом фіксації результатів огляду місця події.

Таким чином, огляд місця події при розслідуванні катувань є важливою слідчої (розшуковою) дією, при якій безпосередньо сприймаються, досліджуються і фіксуються слідчим обстановка місця події, сліди злочину і злочинця та інші дані, яка дозволяє зібрати широке коло інформації про скоєний злочин, що у подальшому слугуватиме джерелом доказів. Якісно проведений огляд позитивно позначиться на ході досудового розслідування та викритті злочинців. У випадках, коли знайти матеріальні сліди є неможливим, проведення огляду місця події також слід розглядати як дію, що має суттєве значення для кримінального провадження, оскільки, навіть опис місця події дозволяє зафіксувати його обстановку, а надалі – перевірити свідчення учасників події. Результати огляду місця події можуть використовуватися для організації пошуку злочинця і виконання першочергових невідкладних слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел:

1. Біленчук П. Д. Криміналістика і методика розслідування окремих видів злочинів : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Біленчук, А. П. Гель, Г. С. Семаков. – К. : МАУП, 2007. – 512 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 1 / за ред.: В. Я. Тацій, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – 768 с.
3. Настільна книга слідчого / за ред.: В. Я. Тацій, В. В. Сташис, М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова. – 2-ге вид. переробл. і доповн. – К. : Ін Юре, 2008. – 726 с.

Одержано 19.04.2014

УДК 343.13(477)

Олена Віталіївна Певна,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРЕДСТАВНИЦТВА ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ У
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

За дослідженням правовий інститут представництва є однією з важливих процесуальних гарантій реалізації прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, що разом із іншими засобами забезпечує учасникам кримінального провадження доступ до правосуддя, сприяє всебічному, повному, об'єктивному та неупередженому дослідженню обставин справи, допомагає правильно та справедливо застосувати закон.

Першим комплексним монографічним дослідженням правового інституту представництва у кримінальному процесі України була дисертаційна робота Вадима Георгійовича Пожар на тему «Інститут представництва в кримінальному судочинстві», яка була захищена у 2010 році. Автор у своїй роботі сформулював ряд нових понять, зокрема визначив «представництво», як урегульовану нормами кримінального процесуального законодавства діяльність представника, уповноваженого в силу закону чи договору на реалізацію та охорону прав і законних інтересів особи, яку він представляє та яка реалізується у формі правовідносин між особою, яку представляють, представником та посадовими особами при веденні кримінального провадження.

У зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України 2012 року виникає необхідність дослідити правовий інститут представництва згідно нового чинного законодавства.

Процесуальне право мати представника у особи виникає з моменту визнання її учасником кримінального провадження. Моментом допуску представника до участі у кримінальному провадженні є момент надання документів, що підтверджують його повноваження слідчому, прокурору, слідчому судді, суду.

Представник може діяти в кримінальному провадженні як поряд із учасником, так і замінюючи його, користуючись процесуальними правами особи, інтереси якої він представляє, за винятком права давати показання, права мати представника, права

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

на відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди, права на забезпечення безпеки (якщо підстави для вжиття відповідних заходів стосуються особи потерпілого) та інших прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо учасником кримінального провадження і не може бути доручена представнику згідно положень КПК України. Права представника є похідними від прав учасників кримінального провадження, а повноваження представника обумовлені згодою особи, інтереси якої він представляє і повністю від неї залежать, тому вони визначені в законі і розширеному тлумаченню не підлягають.

Участь представника у кримінальному провадженні не звужує процесуальних прав інших учасників кримінального провадження, тому особа, маючи представника, зберігає всі надані їй законом процесуальні права. Вона може в будь-який момент відмовитися від представника і залучити до участі в кримінальному провадженні іншого. Кількість представників законом не обмежується.

Визначення слідчим, прокурором, суддею осіб, які мають право бути представниками, залежить від того, фізична чи юридична особа визнана учасником кримінального провадження. Так, фізичну може представляти особа, яка у кримінальному провадженні має право бути захисником. Представником юридичної особи, може бути її керівник, інша особа, уповноважена законом або установчими документами, працівник юридичної особи за довіреністю, а також особа, яка має право бути захисником у кримінальному провадженні.

Захисник це учасник кримінального судочинства, який за законом уповноважений здійснювати захист прав і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого та надавати їм необхідну юридичну допомогу при здійсненні кримінального провадження. Виходячи з положень ст. 45–54 чинного Кримінального процесуального кодексу, захисником може бути тільки професійний адвокат. У цьому вбачається прагнення законодавця урівняти процесуальні права сторони захисту і потерпілого під час участі у кримінальному провадженні в аспекті забезпечення кваліфікованою правовою допомогою. Не може бути представником потерпілого адвокат, відомості про якого не внесено до Єдиного реєстру адвокатів України або

стосовно якого в ньому містяться відомості про зупинення або припинення права на зайняття адвокатською діяльністю.

Однією з гарантій діяльності захисника є заборона вимагати від адвоката, його помічника, стажиста, особи, яка перебуває у трудових відносинах із адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також від особи, стосовно якої припинено або зупинено право на зайняття адвокатською діяльністю, надання відомостей, що є адвокатською таємницею. З цих питань зазначені особи не можуть бути допитані, крім випадків, якщо особа, яка довірила відповідні відомості, звільнила цих осіб від обов'язку зберігати таємницю в порядку, передбаченому законом.

У випадках, коли особа позбавлена можливості брати участь у кримінальному провадженні (через вік, хворобу, недієздатність, відрядження), має серйозні труднощі щодо захисту своїх прав (обмежено дієздатні) чи внаслідок правової неосвіченості бажає скористатися правовою допомогою (дорослі дієздатні потерпілі, цивільний відповідач) до участі в кримінальному провадженні залучається її законний представник.

Як законні представники можуть бути залучені батьки (усиновлювачі), а в разі їх відсутності, опікуни чи піклувальники, інші повнолітні близькі родичі чи члени сім'ї, а також і представники органів опіки чи піклування, під наглядом яких перебуває неповнолітній, недієздатний чи обмежено дієздатний. Як відзначає Василь Васильович Самолюк у своєму дисертаційному дослідженні на тему «Законне представництво у кримінальному процесі України», що було захищено у 2005 році, потреба в правовому інституті законного представництва у кримінальному процесі обумовлюється необхідністю компенсувати неповну дієздатність учасника кримінальних процесуальних відносин, обов'язком законного представника піклуватися про недієздатного представляваного, правом законного представника захищати права та законні інтереси відповідних осіб.

Питання участі законного представника потерпілого у кримінальному провадженні регулюється згідно положень ст. 44 КПК України. Участь потерпілого, інтереси якого представляє законний представник, у процесуальних діях без участі останнього не допускається (наприклад, законний представник зобов'язаний бути присутнім під час допиту малолітнього або неповнолітнього потерпілого) (ст. 354 КПК України)). При цьому

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

представник потерпілого, його законний представник не можуть бути допитані як свідки у кримінальному провадженні про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з виконанням функцій представника (п. 1 ч. 2 ст. 65 КПК України).

Згідно з п. 12 ст. 36 КПК України прокурор також має право пред'являти цивільний позов в інтересах держави та громадян, які через фізичний стан чи матеріальне становище, недосягнення повноліття, похилий вік, недієздатність чи обмежену дієздатність неспроможні самостійно захистити свої права.

Прокурор це учасник кримінального провадження, на якого законом покладено виконання функцій нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, а також підтримання державного обвинувачення у суді (ст. 5 ЗУ «Про прокуратуру»).

Таким чином, слід зробити висновок, що процесуальний механізм представництва інтересів особи у кримінальному провадженні заслуговує подальшого дослідження та наукового вивчення.

Список використаних джерел:

1. Конституція України станом на 06.10.2013 року / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. – Станом на 11.08.2013.

3. Кримінальний процес: підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Х. : Право, 2013. – 824 с.

Одержано 15.04.2014

УДК 351:349.6

Вікторія Миколаївна Пилаєва,

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Орієнтація України на створення інформаційного суспільства вперше була передбачена Стратегією інтеграції України до Європейського Союзу, ухваленою ще в 1998 році. Вже тоді стало зрозуміло, що Україна не увійде до європейського інформаційного простору без істотної перебудови системи державної інформаційної політики та інтенсивного запровадження в усіх

сферах життя ІКТ.

Глобальна інформаційна сфера стрімко трансформує економічне, соціальне та суспільно-політичне життя світової спільноти та національних держав. Інформаційні ресурси, ступінь їх розвиненості і використання визначають місце конкретної держави в світовій системі економічних та політичних відносин у ХХІ ст., що, зокрема, зазначено в ухваленій лідерами великої вісімки Океанській Хартії глобального інформаційного суспільства, яка фактично є програмним документом побудови Глобального інформаційного суспільства.

З моменту проголошення незалежності і до сьогодні Україна, як і інші країни, що утворилися на території пострадянського простору і перебувають у перехідних умовах, переживає нині один із найважливіших періодів власної історії – період переходу від індустріального суспільства до суспільства постіндустріального чи інформаційного.

За останні роки становлення інформаційного суспільства в Україні набуває все більшої актуальності і є запорукою інноваційного демократичного розвитку й інтеграції країни до світового інформаційного простору.

4 лютого 1998 року Верховною Радою України було прийнято одразу три закони України: «Про Національну програму інформатизації», «Про Концепцію Національної програми інформатизації», «Про затвердження завдань Національної програми інформатизації на 1998-2000 роки». Ці закони стали першими на всьому пострадянському просторі законодавчими актами, які на державному рівні врегульовували суспільні відносини, незалежно від їх форм власності.

Над аспектами інформаційного суспільства працювали Д. Белл, З. Бжезинський, Й. Масуда, Ф. Машлуп, Т. Стоуньєр, О. Тоффлер, Ю. Хайямі та інші. Вони ґрунтували думку, що основним ресурсом подальшого розвитку суспільства стануть знання та інформація. Проблеми розбудови інформаційного суспільства в Україні розглядають М. З. Згуровський, Я. А. Жаліло, А. В. Колодюк, Г. Г. Почепчов [1–9] та ін.

Інформаційне суспільство характеризується низкою показників, серед яких техніко-технологічні, соціально-економічні,

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

політичні, інтелектуальні. Так, з соціально-політичної точки зору інформаційне суспільство являє собою відкрите демократичне суспільство, метою якого є підвищення рівня благополуччя своїх громадян. У цьому суспільстві дотримуються демократичних прав і свобод громадян, гарантований доступ до інформації кожного громадянина від органів державної влади, об'єднань громадян незалежно від форм власності.

В свою чергу, виділяють три базові характеристики інформаційного суспільства: 1) інформація використовується як економічний ресурс; 2) інформація стає предметом масового споживання населення; 3) швидкими темпами зростає та формується інформаційний сектор економіки.

За останні роки в Україні було сформовано певні правові засади побудови інформаційного суспільства, а саме було прийнято ряд нормативно правових актів, які регулюють суспільні відносини щодо створення інформаційних електронних ресурсів, захисту прав інтелектуальної власності на ці ресурси, впровадження електронного документообігу, захисту інформації.

Таким чином, звертаючись до Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, правовою основою розроблення та реалізації Стратегії є Конституція України та закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», інші нормативно правові акти, відповідно до яких держава створює умови для розбудови інформаційного суспільства в Україні (закони України «Про інформацію», «Про Концепцію Національної програми інформатизації», «Про доступ до публічної інформації», «Про науково-технічну інформацію», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про захист персональних даних» та інші).

Передбачається, що реалізація Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні в перспективі до 2020 року має пройти у два етапи. На першому етапі, який розраховано на 2013–2015 роки, необхідно досягти цілей та виконати завдання, що визначені Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», забезпечити розроблення та прийняття Інформаційного кодексу України, Закону України «Про електронну комерцію», внести зміни до нормативно-правових актів щодо Національної про-

грами інформатизації, розробити базові норми та правила створення, впровадження, модернізації та експлуатації інформаційних ресурсів, інформаційних, інформаційно-аналітичних, інформаційно-телекомунікаційних систем та засобів інформатизації органів державної влади, а також визначити порядок здійснення контролю за дотриманням таких правил. На другому етапі (2016–2020 роки) передбачається гармонізувати досягнення розвитку інформаційного суспільства в Україні із загальносвітовими. Стратегією також визначено основні напрямки реалізації міжнародного співробітництва у сфері розвитку інформаційного суспільства, що передбачає дотримання рішень Океанської хартії глобального інформаційного суспільства (2000 року), Женевського (2003 рік) та Туніського (2005 рік) всесвітніх самітів з питань інформаційного суспільства, Європейської стратегії взаємодії (2008 рік) та рамкових європейських програм.

Разом з цим, можна зробити висновок, що протягом останніх років Україна стабільно утримує середні позиції у світових рейтингах розвитку інформаційного суспільства.

При чому, можна констатувати, що розвиток інформаційного суспільства в Україні має свої суперечності. З одного боку, вітчизняний ринок ІКТ перебуває у стані активного становлення та за певних умов може стати фундаментом розвитку інформаційного суспільства. При цьому, стан і темпи впровадження інформаційних технологій в нашій країні не відповідають світовим тенденціям розвитку, а національна інформаційна інфраструктура перебуває на початковому рівні. Україна має висококваліфікований кадровий потенціал в інформаційній сфері, але при цьому істотними недоліками державної політики інформаційного суспільства є те, що вона не враховує комплексності і системності ідей інформаціоналізму, низький рівень економіки гальмує процес інформатизації держави, існує проблема загального доступу до інформаційних ресурсів та інтеграції всіх верств населення в інформаційне суспільство.

Становлення державності в Україні потребує формування власного інформаційного простору та інтеграції України до світового інформаційного простору, опанування сучасних інформаційних технологій. І на шляху до цього, довгостроковою стратегічною метою України має стати побудова демократичного

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

інформаційного суспільства, створення розвиненого інформаційно-комунікаційного середовища, що повинно забезпечити суттєве підвищення якості життя населення, сприяти соціально-політичній стабільності держави, результативності науки, якості освіти та охорони здоров'я, створенню нових робочих місць і наданню можливостей для реалізації здібностей кожною людиною.

Список використаних джерел:

1. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-p#n8>.

2. Про основні засоби розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16>.

3. Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3175-15>.

4. Програма інтеграції України до Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-00/page>.

5. Електронне інформаційне суспільство України: погляд у сьогодення і майбутнє / В. М. Фурашев, Д. В. Ланде, О. М. Григор'єв, О. В. Фурашев ; Акад. прав. наук України, Н.-д. центр прав. інформатики. – К. : Інжиніринг, 2005. – 163 с.

6. Парафійник Н. І. Інформаційне суспільство: сутність і перспективи розвитку в Україні / Н. І. Парафійник // Гуманістичний вимір інформаційного суспільства, Вип. 7, 2008 : [матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф.] – С. 52–58.

7. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості : аналіт. доп. / [Д. В. Дубов, М. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк] ; Нац. ін-т стратег. дослідж. – К. : НІСД, 2010. – 63 с.

8. Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні (соціально-філософський аналіз) : монографія / Даніл'ян Вадим Олегович. – Х. : Право, 2008. – 183 с.

9. Піскорська Г. А. Інформаційне суспільство України та проблеми інтеграції до європейського інформаційного суспільств / Г. А. Піскорська // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – Вип. 65 : [у 2 ч.]. – Ч. 1. – 2006. – С. 28–35.

Одержано 17.04.2014

УДК 343.346(100)

Павло Сергійович Пипенко,

*слухач Харківського національного університету
внутрішніх справ*

**ОСОБЛИВОСТІ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ТРАНСПОРТНИМ
ЗАСОБОМ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ
КРАЇН**

З розвитком транспорту збільшується потужність транспортних засобів та швидкість їх руху, що має важливе значення для розвитку суспільства. Про те це викликає і негативні явища, оскільки більш тяжкими стають наслідки транспортних аварій, в яких гинуть люди, матеріальні цінності. В структурі необережної злочинності переважають злочини проти безпеки руху, що становлять близько 73% всіх необережних злочинів. За даними кримінологів злочинні порушення правил дорожнього руху становлять 9% від загального рівня злочинності в Україні, а питома вага діянь, що містять ознаки злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспортних засобів (ст. 286 КК України) від усіх дорожньо-транспортних пригод, становить 44 % (2, с. 305–306). Враховуючи зазначене, боротьба з транспортними злочинами в сучасних умовах набуває не аби якого значення, про що свідчить віднесення цих злочинів до самостійного розділу Особливої частини КК України.

Проблеми кримінальної відповідальності за незаконне заволодіння транспортним засобом за законодавством зарубіжних країн були предметом дослідження багатьох вчених, таких як В. В. Віскунова, О. І. Коробєєва, В. А. Мисливого, Є. В. Фесенка, М. І. Хавронюка та ін.

Порівнюючи та аналізуючи норми про посягання на транспортні засоби, в українському та зарубіжному законодавстві, можна дійти висновку, що незалежно від наявності чи відсутності складів, що передбачають відповідальність за незаконне заволодіння транспортним засобом, всі держави можна розподілити на дві групи:

- в яких кримінальні закони містять самостійні норми про незаконне заволодіння транспортним засобом;
- в яких самостійна норма про посягання на транспортні

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

засоби відсутня. І будь які діяння пов'язані із транспортними засобами кваліфікуються як крадіжки.

До першої групи відносяться: Росія, Німеччина, Болгарія, Польща, та ін.

У кримінальному кодексі Російської Федерації передбачена ст.166 «неправомірне заволодіння автомобілем або іншим транспортним засобом без мети розкрадання».

У кримінальному кодексі Болгарії існує ст. 346 «Хто проти-законно вилучить із володіння іншої особи без його згоди чужий механічний транспортний засіб з наміром його використовувати...».

Параграф 209 Кримінального кодексу Чеської Республіки передбачає «Неправомірне, умисне використання транспортного засобу, що належить іншій особі (без її згоди)».

У ст. 289 Кримінального кодексу Польської Республіки міститься наступна кримінально-правова норма: «Хто забирає з метою короткочасного користування чужий механічний транспортний засіб, карається ...».

Кримінальний кодекс Німеччини включає параграф 248 В, який передбачає відповідальність за «неправомірне використання транспортного засобу».

До другої категорії держав, в яких дані діяння кваліфікуються, як крадіжки, відноситься наприклад Франція.

У Великобританії будь-яке використання транспортного засобу без дозволу власника або іншої уповноваженої особи розцінюється, як замах на власність і кваліфікується як крадіжка.

Кримінальний кодекс Іспанії встановлює, що ст. 244 «Про викрадення і угон засобів пересування» відноситься до злочинів проти власності і соціально-економічного порядку, тобто посягає на право на право власності.

Порівнюючи законодавство України та низки зарубіжних країн є відмінності в змісті норм, щодо заволодіння транспортними засобами. Кримінальна відповідальність в українському законодавстві настає за незаконне заволодіння транспортним засобом вчинене умисно, з будь-якою метою вилучення будь-яким способом транспортного засобу у власника чи користувача всупереч їх волі.

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

Разом з тим, в країнах, як США (штат Нью-Йорк), Болгарія та ін. існують самостійні норми що передбачають кримінальну відповідальність за посягання на транспортні засоби, пов'язані із порушенням володіння без обов'язкового здійснення поїздки на машині. Так, в Кримінальному кодексі США штату Нью-Йорк міститься параграф 140.05 «Порушення володіння (trespass)» «Особа винна в порушенні володіння, якщо вона явно незаконно проникає в приміщення або на будь – який об'єкт, що є нерухомістю і залишається там».

«Під приміщенням в даній нормі розуміється сухопутний транспортний засіб, судно, що використовується як нічліг або для ведення там справ».

У ст. 346 А Кримінального кодексу Болгарії міститься норма, згідно якої «хто протизаконно проникне до чужого механічного транспортного засобу без згоди власника, карається ...».

Приведені приклади свідчать про те, що в цих країнах до кримінальної відповідальності притягають за явно незаконне проникнення до транспортного засобу тобто за факт, порушення володіння цим видом майна.

На нашу думку зазначений підхід є найбільш прийнятним, оскільки сприяє повному захисту права власності на автомобіль або інший транспортний засіб. Тому притягнення до кримінальної відповідальності за сам факт проникнення до транспортного засобу сприяє зміні відношення в суспільстві до права власності на цей вид рухомого майна, що допоможе досягти мети попередження, здійснення таких злочинів.

Одержано 18.04.2014

УДК 343.985.5

Олексій Андрійович Плішань,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ,
ЯКА СТАНОВИТЬ СУСПІЛЬНУ НЕБЕЗПЕКУ**

Узагальнення матеріалів проведення операцій підрозділами карного розшуку щодо затримання озброєних та інших осіб, які становлять суспільну небезпеку свідчать, що основними недоліками в зазначеному напрямку діяльності цих підрозділів є недо-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

статня обізнаність і підготовленість не тільки у сфері тактики та методики, але і правових підстав і порядку затримання правопорушників.

Особа, яка становить суспільну небезпеку це частіше за все особа, яка вчинила злочин, і як правило, намагається уникнути кримінальної відповідальності, переховується, втікає від органів досудового розслідування та суду, а коли її намагаються затримати, вчиняє опір. У зв'язку з цим важливе значення має створення всіх необхідних умов для реалізації права на затримання особи, яка становить суспільну небезпеку правоохоронними органами і тим самим захистити найбільш важливі цінності особи, суспільства та держави.

Метою даної публікації є дослідження деяких правових аспектів затримання (безпосереднього затримання), яка становить суспільну небезпеку підрозділами карного розшуку, ролі і значення умов правомірності затримання, меж заподіяння їй при цьому шкоди.

Згідно з Конституцією України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ч. 1 ст. 3) [1]. Також у ч. 3 ст. 27 основного Закону України проголошується, що кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань [1].

Затримання особи, яка становить суспільну небезпеку, при цьому, означає позбавлення її можливості вільного пересування та вчинення певних дій, насамперед спрямованих на зникнення з місця вчинення злочину.

Ненасильницьке затримання можливе у випадках, якщо особа, яка вчинила злочин, не чинить опір. В інших випадках оперативні працівники карного розшуку, які здійснюють затримання, вимушені заподіяти шкоду особі, яка вчинила злочин, з метою її затримання.

Звичайно питання про затримання особи, яка становить суспільну небезпеку, традиційно відноситься до одного із напрямків діяльності органів внутрішніх справ, зокрема підрозділів карного розшуку і розглядається в таких аспектах:

1. Затримання у процесуальному розумінні (як процесуальний захід відповідно до ст. 208 Кримінального процесуального

кодексу України).

Уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках: 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин [2].

2. Затримання як адміністративний акт.

Відповідно до ч. 1 ст. 260 Кодексу України про адміністративні правопорушення, у випадках, прямо передбачених законами України, з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, складення протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості складення його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення допускається адміністративне затримання особи [3].

У статтях 261–263 Кодексу України про адміністративні правопорушення уточнюється порядок адміністративного затримання, наводиться перелік органів, правомочних здійснювати адміністративне затримання, а також визначаються строки адміністративного затримання.

Слід зазначити, що в обох випадках (процесуального й адміністративного затримання) затримання може проводитися із застосуванням заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї, відповідно до Закону України «Про міліцію».

Разом з тим, затримання в фізичному розумінні являє собою комплекс послідовних, цілеспрямованих дій (заходів) працівника чи працівників органів внутрішніх справ по припиненню конкретного злочину, переслідуванню, виявленню та затриманню по гарячих слідах із подальшим доставлянням затриманого (затриманих) до органу внутрішніх справ.

Цікавим, на нашу думку, буде наведення точок зору щодо тлумачення понять «затримання» і «арешт» Конституційним судом України [4].

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

Комітет Верховної Ради України з питань правової політики, у своїх листах стверджує, що затримання і арешт слід розуміти не лише як кримінально-процесуальні заходи, а й як адміністративні.

Позиція Генеральної прокуратури України зводиться до того, що Конституція України не розділяє терміни «затримання» і «арешт» відповідно як кримінально-процесуальний та адміністративний заходи, але використовує їх у різних значеннях. Логічний і граматичний аналіз цих положень дає підстави для висновку, що затримання слід розуміти як захід кримінально-процесуальний і адміністративний, а арешт – як кримінально-процесуальний запобіжний захід і як вид адміністративного стягнення.

У висновках фахівців Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого, Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича зазначається, що термін «затримані» слід розуміти як кримінально-процесуальний тимчасовий запобіжний захід і як захід адміністративного примусу, а термін «заарештовані» – як кримінально-процесуальний запобіжний захід і як адміністративне стягнення у вигляді арешту.

Думки фахівців Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України і Одеської національної юридичної академії зводяться до того, що затримання та арешт слід розуміти лише як кримінально-процесуальні запобіжні заходи.

Отже, законодавець фактично ухилився від розшифрування поняття затримання, що призвело до певної термінологічної плутанини. Діюче законодавство і практика його реалізації фактично відокремили правовий аспект затримання від безпосереднього затримання, пов'язаного із застосуванням заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї, іншим впливом на затримувану особу. Такий розділ, на наш погляд, є причиною багатьох серйозних правових помилок, тягне порушення закону.

Дослідження цієї проблеми у повному обсязі, на нашу думку, має включати розгляд «затримання особи, яка становить суспільну небезпеку» з різних позицій, тобто в адміністративному, кримінально-процесуальному, кримінологічному, криміналістичному аспектах, а також з точки зору теорії оперативно-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014 розшукової діяльності, юридичної психології і тактики затримання, і це обов'язково знайде відображення у наших подальших наукових публікаціях.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // ВВР. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : станом на 1 січ. 2013 р. – Х. : Право, 2013. – 344 с.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>.
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 56 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частин першої, третьої статті 80 Конституції України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-03>.

Одержано 12.04.2014

УДК 343.98.06

Наталія Миколаївна Прокопенко,

*викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
факультету права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ*

**ДО ПИТАННЯ ЩОДО ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ
ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ**

Відповідно до ст. 237 КПК України метою огляду місця події є виявлення та фіксація відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення.

Сутність огляду полягає у тому, що слідчий безпосередньо, за допомогою своїх каналів сприйняття і відчуттів сприймає, вивчає та фіксує обстановку події злочину, його наслідки, а також окремі предмети та сліди з метою встановлення осіб, що вчинили злочин та всіх інших обставин [1, с. 151].

Дана слідча (розшукова) дія вважається невідкладною, адже відповідно п. 3 ст. 214 КПК України – огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомос-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

тей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, тобто ще до початку досудового розслідування.

Здавна висновки вчених, а також досвід оперативно-слідчої роботи свідчили, що своєчасне, ретельне і якісне проведення огляду місця події у кожній окремій ситуації дозволяє якомога швидше встановити данні, які дозволять визначити кваліфікацію події, організувати розшук, затримання і притягнення до відповідальності осіб причетних до злочину [2, с. 188]. Саме тому він вважається найважливішою слідчою дією початкового етапу у розслідуванні багатьох категорій злочинів є [3, с. 13; 4, с. 42].

Загальні питання тактики огляду місця події широко розкриті в криміналістичній літературі, але разом з тим специфіка цієї слідчої (розшукової) дії у розслідуванні незаконного збуту наркотиків залишається недостатньо дослідженою.

Перш за все, слід зазначити, що особливості проведення даної слідчої (розшукової) дії доречно розглядати з огляду на те, який саме об'єкт підлягає огляду. Так, на нашу думку, необхідно з тактичної точки зору виділяти наступні різновиди огляду:

- огляд ділянки місцевості або приміщення, де вирощуються нарковмісні рослини для збуту;
- огляд приміщення, де здійснюється виготовлення або виробництво наркотиків для збуту;
- огляд місцевості, де відбулася передача наркотику.

Розглянемо тактичні особливості проведення кожного з вищезазначених оглядів.

Огляд ділянки місцевості або приміщення, де вирощуються наркотиковмісні рослини для збуту, є досить специфічною слідчою дією, адже після її проведення незаконний посів підлягає обов'язковому знищенню. Саме тому для забезпечення повного і всебічного закріплення доказів на місці події слідчий повинен ретельно підготуватися і дуже відповідально підійти до організації процедури проведення огляду. В рамках підготовки до огляду необхідно виконати наступні заходи:

- визначити склад слідчо-оперативної групи, і послідовність дій кожного з учасників;
- запросити спеціаліста агронома або біолога для надання консультаційної допомоги;
- підготувати технічні засоби для провадження вимірюван-

ня, зважування, фіксації, вилучення речових доказів;

- підготувати засоби для знищення незаконних посівів;
- підібрати і проінструктувати понятих (адже незаконні посіви наркотиковмісних культур часто розташовані у віддалених, важкодоступних місцях).

В протоколі огляду необхідно обов'язково зафіксувати наступні фактичні данні:

а) місцезнаходження земельної ділянки чи приміщення з незаконним посівом рослин, розмір, наявність огорожі, спеціального обладнання, наявність шляхів підходу до неї, та опис прилеглої території;

б) які саме рослини вирощуються, розмір посіву, його розташування відносно інших культур, кількість наркотиковмісних культур на одиниці площі;

в) детальний опис слідів культивування рослин;

г) сліди збирання або виготовлення наркотичних засобів (надрізи на головках маку, наявність скошених ділянок, сліди збирання верхніх чи інших частин конопель);

г) наявність знарядь і засобів для культивації рослин на ділянці з посівом або прилеглій території;

д) наявність слідів перебування певних осіб на ділянці або в приміщенні, тобто слідів транспортних засобів, взуття, відбитків пальців рук тощо.

Слід звернути увагу на те, що невисушені наркотичні засоби рослинного походження необхідно поміщувати в картонні коробки або пакети з невеликими отворами. Адже у поліетиленових мішках та інших щільно закритих упаковках вони швидко пріють (гниють) і стають непридатними для дослідження.

На упаковках із зразками рослин мають бути підписи понятих і слідчого, який вилучив речові докази. Якщо вилучено велику кількість наркотичних засобів, слід направляти на дослідження тільки їх частину.

При огляді приміщення, де здійснюється виготовлення або виробництво наркотиків для збуту, необхідно вилучити наступні об'єкти:

- всю сировину для виготовлення наркотиків;
- весь виготовлений наркотик, як кінцевий продукт, та відходи технологічного процесу;

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

- засоби, знаряддя, обладнання та пристосування, що використовувались в технологічному процесі виготовлення чи виробництва наркотику;
- літературу з хімічного синтезу, фармакології та фармацевтики, записи з хімічними формулами;
- зразки та проби кіптяви на стелі, стінах, засобах вентиляції, води із систем каналізації тощо;
- записи, що свідчать про виготовлення та збут наркотичних засобів і психотропних речовин (у зошитах, на окремих аркушах, щоденниках);
- записники, фотографії, будь-які електронні носії інформації (диски пам'яті комп'ютера, флеш карти, диски, мобільні телефони), за допомогою яких можна встановити зв'язки затриманого та його причетність до збуту наркотиків;
- чисті бланки рецептів, кліше печаток, які свідчать про виготовлення рецептів на право придбання наркотиковмісних препаратів.

При проведенні оглядів вказаних приміщень треба мати на увазі, що певні наркотичні засоби чи психотропні речовини (наприклад, ефедрин) під дією світла та кисню дуже швидко розкладаються. Це, в свою чергу, може унеможливити їх визначення в подальшому. Тому такі речові докази слід негайно направити на експертне дослідження, вживаючи при цьому необхідні заходи щодо їх збереження (наприклад, помістити в герметично закритий флакон з темного скла). Треба пам'ятати, що пакувати разом матеріали та речовини, виявлені в різних місцях, заборонено.

При огляді лікарських наркотиковмісних препаратів особливу увагу слід зосередити на фіксації в протоколі назви препарату, його форми, особливостей пакування, підприємстві, що виготовляє його, терміну придатності, маркуванні. Рекомендується долучати в якості речового доказу упаковку вилученого засобу.

При огляді пакунків, ампул чи інших ємкостей з наркотиками (чи просто підозрілих за змістом) слідчий повинен вжити заходів щодо виявлення, фіксації і вилучення за допомогою факівця слідів пальців рук на них.

У протоколі огляду місця події слід вказати повний перелік усіх вилучених предметів із зазначенням їх якісних і кількісних характеристик (вигляд, склад, консистенція, колір, об'єм, вага),

а також особливості пакувальних засобів та матеріалів. Кожен вилучений предмет необхідно помістити в окремий пакет, який зав'язати ниткою, кінці якої опечатати листом паперу із печаткою відповідного підрозділу ОВС, підписами понятих, слідчого та особи, у якої було вилучено цей об'єкт.

Головною метою огляду місцевості, де відбулася передача наркотику, є знайдення речей, предметів, викинутих або прихованих особою, що підозрюється у причетності до збуту. В першу чергу огляд повинен бути направленим на виявлення наркотиків та отриманих від збуту грошей (цінностей), від яких завжди намагаються позбавитись злочинці. Але, слід пам'ятати, що в процесі обстеження території можуть бути знайдені й інші речові докази злочинної діяльності, наприклад, шприці, голки до них, матеріал для пакування наркотиків, листки із записами даних «клієнтів», розписками, тощо.

У випадку затримання особи при передачі наркотиків на вулиці, обстежувати слід всю територію навколо цього місця. Якщо це проводиться у приміщенні, то крім нього необхідно надавати огляду й прилеглу до нього територію, особливо ділянки під вікнами.

У разі, коли затриманню передують тривале переслідування злочинця, слід уважно оглянути весь цей маршрут. При цьому слід звернути увагу на той факт, що злочинці частіше намагаються позбавитись речових доказів не відразу після початку переслідування працівниками міліції, а тоді, коли стає очевидним, що фізичне захоплення неминує. Так, практиці відомий випадок, коли правоохоронцям довелось досить тривалий час переслідувати злочинця, який на автомобілі свідомо йшов на грубі порушення правил дорожнього руху, намагаючись відірватися від погоні та позбутися наркотиків [6].

Список використаних джерел:

1. Аленин Ю. П. Процессуальные особенности производства следственных действий : [монография] / Ю. П. Аленин. – Одесса : Центрально-Украинское изд-во, 2002.
2. Васильев, А.Н. Осмотр места происшествия / [авт. кол.: А. Н. Васильев А. Р. Ратинов, Н. А. Селиванов и др.]. – М. : Юрид. лит., 1960. – 379 с.
3. Дворкина А. И. Осмотр места происшествия : практ. пособие / под ред. А. И. Дворкина. – М. : Юристь, 2001. – 336 с.
4. Берназ В. Д. Проблемы развития криминалистической тактики

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

и стратегии / В. Д. Берназ // Актуальні проблеми кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи та оперативно-розшукової діяльності : матеріали III Міжнарод. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики», присвяч. 10-річчю Міжнар. гуманітар. ун-ту. – О. : Фенікс, 2011. – С. 40–44.

5. Кримінальна справа № 61030288, порушена СВ Київського РВ ХМУ УМВС України в Харківській області, за обвинуваченням Р. за ст. 307 ч. 1 КК України.

Одержано 14.04.2014

УДК 351.745.7

Олексій Юрійович Прокопенко,

кандидат юридичних наук, заступник начальника інституту з навчально-методичної роботи навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ

**ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА
ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОРІЄНТИР
У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ**

Злочини в своїй сукупності складають таке соціальне явище як злочинність, яка в свою чергу являється предметом досліджень багатьох юридичних наук. Вчені характеризують злочинність як в цілому, так і окремі її види. У зв'язку з цим і існують різноманітні характеристики окремих видів злочинів. Кожна наука вивчає злочинність в певному руслі, тому й окремо характеризує злочинність, надаючи перевагу важливим рисам. Найважливішими для практичних підрозділів ОВС є оперативно-розшукова характеристика злочинів, яка базується на знаннях кримінального права, криміналістики, кримінології, а також інших наук.

Деякі вчені-криміналісти вважають, що оперативно-розшукова характеристика є тотожною криміналістичній характеристиці, проте є не згода з такою точкою зору. Вважається, що вона хоча і має дещо спільне з криміналістичною характеристикою, але все ж таки багато в чому відрізняється від неї. Наприклад, певними специфічними відомостями, що дозволяють ефективно використовувати її саме в оперативно-розшуковій діяльності. Адже, в першу чергу, перед оперативно-розшуковою діяльністю стоїть завдання не тільки щодо розкриття злочину та

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

встановлення особи яка його скоїла, а й профілактика та попередження злочину, в той час як завдання криміналістики не входять за рамки події скоєного злочину.

Поняття «оперативно-розшукова характеристика» утворилось на базі поняття «оперативно-тактична характеристика» [1, с. 46]. У наукових розробках з дослідження проблем оперативно-розшукової діяльності можна зустріти багато визначень поняття оперативно-розшукової характеристики. Ми розглянемо лише більш несхожі авторські дефініції та погляди для з'ясування ознак їхньої суттєвої відмінності.

Колошко І. М. запропонував розглядати оперативно-розшукову характеристику, як наукову категорію, яка являє собою систему відомостей, що характеризує кримінально-правову, кримінально-процесуальну, кримінологічну, криміналістичну, оперативно-тактичну характеристики та інші аспекти злочинів в цілому [2, с. 44].

Пчолкін В. Д. під характеристикою злочину розуміє опис протиправного діяння й тим чи іншим чином пов'язаних з ним явищ [3, с. 61].

Меживой В. П. визначає оперативно-розшукову характеристику злочинів як сукупність низки інформаційних ознак, упорядкованих та взаємопов'язаних між собою, взятих з різних інформаційних джерел, які відображають в оперативних цілях кримінологічну, кримінально-правову, економічну, психологічну, соціологічну та інші характеристики злочинів [4, с. 6–7].

Самойлов В. Г. пропонує використовувати поняття «оперативно-тактична характеристика», розуміючи під останньою певну сукупність даних щодо кримінальної події. Взагалі оперативно-розшукова характеристика повинна стосуватися ситуацій розшуку [5, с. 25].

Кузьмін А. М. розглядає оперативно-тактичну характеристику як самостійну, що містить в собі будь-які дані про особливості злочину, використовуючи які, можна було б успішно розв'язувати оперативно-тактичні завдання [6, с. 9–10].

Худяков Ю. М., у своїй роботі «Значення й зміст оперативно-тактичної характеристики для розкриття злочинів окремих видів» під оперативно-розшуковою характеристикою розуміє комплекс кримінально-правових, кримінологічних, психологічних та інших ознак, що розглядаються під кутом зору вирішення

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014
оперативно-тактичних завдань [7, с. 46].

Тарасенко В. Є. вважає, що оперативно-розшукова характеристика формується на основі як офіційних, так і конфіденційних відомостей, та становить сукупність кримінально-правових, криміналістичних, кримінологічних й інших упорядкованих і взаємозалежних специфічних ознак, розглядуваних з позицій ефективного застосування оперативно-розшукових сил, способів і методів відносно боротьби зі злочинністю [8, с. 4].

Оперативно-розшукову характеристику злочинів необхідно розглядати у двох аспектах – теоретичному і прикладному. У теоретичному аспекті оперативно-розшукова характеристика є однією із категорій оперативно-розшукової діяльності. У прикладному аспекті оперативно-розшукова характеристика повинна бути подана у вигляді практичних та методичних рекомендацій, описів, таблиць, схем, графіків, які будуть допомагати оперативним працівникам у попередженні та розкритті окремих злочинів [9, с. 44].

Як бачимо погляди вчених на поняття «оперативно-розшукової характеристики» найрізноманітніші, проте є в них дещо спільне. По-перше, оперативно-розшукова характеристика – це сукупність ознак, властивостей, особливостей певного виду злочину. По-друге, оперативно-розшукова характеристика описує злочин, як правило з точок зору різних наук, тобто кримінального права, криміналістики, кримінології, психології, соціології навіть економіки. По-третє, оперативно-розшукова характеристика повинна використовуватись саме в оперативно-розшуковій діяльності, що дозволило б успішно розв'язувати оперативно-тактичні завдання.

Деякі вчені вживаючи поняття «оперативно-розшукова характеристика», мають на увазі характеристику певного злочину, чим звужують зміст оперативно-розшукової характеристики загальною. В зв'язку з цим пропонується використовувати оперативно-розшукову характеристику в загальному та індивідуальному значеннях. В загальному значенні оперативно-розшукова характеристика повинна бути комплексною і охоплювати характеристики злочинців, об'єктів посягання, об'єктів обслуговування, кримінального середовища, тобто всі дані, які стосуються не лише злочинної діяльності, а й причинно-наслідкових зв'язків її

існування. Якщо мова йде про конкретну оперативно-розшукову характеристику певного злочину, наприклад, розбою, то поняття оперативно-розшукової характеристики, в цьому випадку, повинно вживатися в індивідуальному розумінні і включати наступні елементи: 1) типова характеристика осіб, які вчиняють певний злочин; 2) типова характеристика способів підготовки та вчинення певного виду злочину; 3) типова характеристика предмету злочину; 4) типова характеристика потерпілого; 5) типові відомості про час, місце та обстановку вчиненого злочину; 6) інформаційні орієнтири; 7) типові зв'язки між окремими елементами оперативно-розшукової характеристики.

Отже в ході оперативно-розшукової діяльності, головне значення має будь-яка інформація, яка дозволяє вдало використати оперативно-розшукові заходи та методи, підвищити ефективність попередження і швидкого розслідування злочинів. Саме це і визначає специфіку ОРД.

Список використаних джерел:

1. Крепаков І. О. Особа злочинця, як елемент оперативно-розшукової характеристики вимагання / І. О. Крепаков // Вісник Запорізького юридичного інституту МВС України. – 2011. – № 2. – С. 33 – 41.

2. Колошко І. М. Організація і тактика боротьби апаратів карного розшуку з навмисними вбивствами (за матеріалами органів внутрішніх справ України) : дис. ... канд. юрид. наук : 10.00.09 / Колошко І. М. – Х., 1996. – 350 с.

3. Пчолкін В. Д. Теоретичні, правові та організаційно-тактичні основи розкриття злочинів у харчовій промисловості : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Пчолкін В. Д. – Х., 2010. – 36 с.

4. Меживой В. П. Організація і тактика попередження та розкриття злочинів, пов'язаних з незаконним обігом вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових пристроїв і речовин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 21.07.04 / Меживой В. П. – Л., 2006. – 20 с.

5. Самойлов В. Г. Оперативно-розыскная тактика органов внутренних дел : учеб. пособие / В. Г. Самойлов. – М. : ВШ МВД СССР, 1984. – 125 с.

6. Кузьмин А. Н. Предупреждение оперативно-розыскными мерами корыстных преступлений, совершаемых в системе торговли промышленными товарами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Кузьмин А. Н. – М. : МВШМ МВД СССР, 1984. – 20 с.

7. Худяков Ю. М. Значение и содержание оперативно-тактической характеристики для раскрытия преступлений отдельных

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

видов / Ю. М. Худяков // Проблемы совершенствования деятельности аппаратов милиции и криминалистических подразделений. – М. : ВНИИ МВД СССР, 1979. – Вып. 2. – С. 44–53.

8. Тарасенко В. Є. Роль і значення оперативно-розшукової характеристики злочинів при аналізі оперативної обстановки / В. Є. Тарасенко // Науковий вісник Львівського юридичного інституту. – 2004. – № 1. – С. 3–7.

9. Антонов К. В. Правові та організаційно-тактичні основи попередження та розкриття злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухових речовин чи бойових припасів : монографія / Антонов К. В., Діденко С. В., Філіпенко Н. Є. – Херсон : Чуєв С. М., 2008. – 188 с.

Одержано 14.04.2014

УДК 351.72(477)

Євгенія Василівна Пугачова,

*аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ПРАВОВІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

Останнім часом ринок цінних паперів України нестримно розвивається. Активи фінансових посередників збільшуються з кожним роком. Сенченко А. С. зазначає, що сукупні активи фінансових посередників збільшилися за останні 5 років у 5 разів приблизно до 50 % від ВВП, а обсяги торгів на організованому фондовому ринку – більше ніж вдвічі і складають 4,2 % від ВВП. Проте, загальний рівень розвитку фінансового ринку залишається досить низьким [1].

Комерційні банки з-поміж інших інститутів складають досить розвинуту галузь фондового ринку. Це є характерним для держави із перехідною економікою. Курочкіна І. Г. вказує, що «важливу роль у розбудові ринку цінних паперів відіграють банківські установи, які є його провідними інституційними учасниками. Вони виступають у ролі емітентів, інвесторів, фінансових посередників та інфраструктурних учасників ринку, займаються непрофесійною і професійною діяльністю з цінними паперами, зокрема депозитарною діяльністю, розрахунково-кліринговою діяльністю, діяльністю з управління цінними паперами та активами, діяльністю з ведення реєстру власників іменних цінних паперів, а також діяльністю стосовно торгівлі цінними

паперами» [2, с. 3]. Але, аналізуючи таке положення, можна зробити висновок про недостатність правового регулювання і недосконалість економічної політики держави. Крім того, домінування банків призводить до спотворення економічного регулювання, звужує можливість використання різних фінансових інструментів, обмежує надходження коштів населення та інвестицій.

Ринок цінних паперів повинен мобілізувати капітал, сприяти зростанню різноманітності інвестиційного портфелю, сприяти зменшенню ризиків, прискорювати появу та оборот активів (капіталів) в економіці та надавати їх порівняльну оцінку; забезпечувати ліквідність активів; поєднувати вартість грошей із станом економіки; впроваджувати в бізнес-сферу вільні кошти та ін. При виконанні таких функцій ринок цінних паперів буде сприяти зростанню і подальшому стабільності економіки. Одними із головних завдань реформування в Україні ринку цінних паперів є розвиток інституційної структури фондового ринку; систематизація державного регулювання; виведення дії принципів прозорості та відкритості із формального закріплення в реальне застосування, теж саме стосується застосування відкритості регуляторної політики та нагляду; покращити систему обліку та обороту цінних паперів і їх деривативів; модернізувати захист корпоративних прав; покращити консолідовану біржову систему; підвищити забезпечення захисту прав інвесторів; формування конкурентоспроможності ринку цінних паперів; забезпечення вільного обороту інвестиційного капіталу; забезпечення належних правових, організаційних та технологічних умов.

Все це повинно супроводжуватися безпекою вкладень, тобто спроможністю емітента взяти на себе відповідальність перед інвестором за залучені кошти та забезпечити їх захист від непередбачених наслідків [3, с. 164].

Основні напрямки реформування в Україні ринку цінних паперів направлені на формування капіталу із грошових коштів як суспільства, так і установ, підприємств, організацій для майбутнього їх обороту; забезпечення правомірного та вільного перетікання фінансових ресурсів між різними галузями; доступність і відкритість управління бізнесом та правомірні умови залучення у нього коштів і засобів.

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

Фондовий ринок повинен сприяти формуванню капіталу, який у разі необхідності буде здатен здійснювати масштабні інвестиції; залученню національного капіталу в економіку; залученню іноземного капіталу в економіку; вирівнюванню балансу між попитом і пропозицією щодо капіталу; розвитку товарообороту; формуванню умов для інтеграції до світової економіки; формуванню умов для інтеграції в міжнародні фінансові відносини; стабілізації національної валюти; стримуванню інфляції; ефективності діяльності акціонерних товариств.

Фондовий ринок має важливе значення для розвитку національної економіки. Завдяки забезпеченню заощадженням та інвестиціям він сприяє економічному розвитку приватного сектору.

При реформуванні фондового ринку необхідно враховувати його завдання і функції. Фахівці в галузі права, зокрема Єфремова Л. В. до завдань ринку цінних паперів відносить наступні: мобілізація тимчасово вільних фінансових ресурсів з метою здійснення конкретних інвестицій; формування ринкової інфраструктури, що відповідає світовим стандартам; розвиток вторинного ринку; активізація маркетингових досліджень; трансформація відносин власності; удосконалення ринкового механізму і системи управління; забезпечення реального контролю над фондовим капіталом на засадах державного регулювання; зменшення інвестиційного ризику; формування портфельних стратегій; розвиток ціноутворення; прогнозування перспективних напрямів розвитку [4, с. 10].

До основних функцій ринку цінних паперів (напрямків діяльності фондового ринку) відносяться наступні: функція перерозподілу грошових коштів, загальносоціальна функція, функція захисту інтересів, облікова функція, економічна функція, функція збалансування попиту і пропозиції, функція забезпечення законності і правопорядку, стимулююча функція, регулююча функція, контрольна функція. Функції покликані вирішити завдання та досягнення поставлених цілей перед ринком цінних паперів, вони є інструментом цього вирішення.

Реформування в Україні ринку цінних паперів повинно ґрунтуватися на таких принципах: принцип справедливості, принцип свободи, принцип рівності, принцип єдності прав і

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

обов'язків учасників фондового ринку, принцип гарантованості прав і свобод учасників фондового ринку, принцип відповідальності за вину, принцип законності, принцип верховенства права.

Для стабільного функціонування ринку цінних паперів, основні напрямки реформування в Україні ринку цінних паперів повинні бути забезпечені якісним політичним, управлінським, інфраструктурним аспектом. За таких умов інвестори зможуть працювати у відкритому і прозорому фондовому ринку із ефективним правовим регулюванням. А для надання таких змін, влада (в першу чергу) і суспільство повинні зрозуміти роль ринку цінних паперів як головного аспекту розвитку економіки, а отже і майбутнього процвітання і стабільності. Всі рішення у цій сфері повинні прийматися обдуманно, зважено і регулювати відносини досить тривалого проміжку часу. Потрібно відходити від безсистемності і короткочасності в прийнятті нормативно-правового регулювання. Виконання таких умов буде запорукою вдалого розвитку ринку цінних паперів в Україні.

Список використаних джерел:

1. Сенченко А. С. Особливості фінансового посередництва в Україні / Сенченко А. С., Гладкова О. В. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/32_DWS_2008/Economics/36740.doc.htm.

2. Курочкіна І. Г. Торгівля цінними паперами: конспект лекцій для студентів напряму підготовки «Фінанси і кредит» спеціалізації «Банківська справа» всіх форм навчання / І. Г. Курочкіна, Ю. В. Прохорова. – Х. : Вид-во ХНЕУ, 2010, – 80 с.

3. Павлов В. І. Цінні папери в Україні : навч. посіб. / В. І. Павлов, І. І. Пилипенко, І. В. Кривов'язюк ; Державна академія статистики, обліку та аудиту, Тернопільська академія народного господарства. – К. : Кондор, 2009. – 400 с.

4. Єфремова Л. В. Оцінка цінних паперів : конспект лекцій / Єфремова Л. В., Єфремов С. Л. – Х. : Вид-во ХНЕУ, 2011 – 116 с.

Одержано 16.04.2014

УДК 343.132

Андрій Анатолійович Рева,

*прокурор Свердловського району Луганської області,
старший радник юстиції, здобувач Луганського державного
університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*

**ЩЕ РАЗ ПРО СИСТЕМУ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ УКРАЇНИ**

Після прийняття законодавцем України нового Кримінального процесуального кодексу (2012 р.) на сторінках юридичної преси розгорнулася нова дискусія щодо організаційно-правової побудови органів досудового розслідування. Значна частина вчених-правознавців виступає за ліквідацію нині діючого в Україні відомчого досудового розслідування і передачу усіх слідчих підрозділів органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, які здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства у повне підпорядкування Державного бюро розслідувань, яке буде створене в Україні найближчим часом. Думається, що ці пропозиції не мають під собою міцної наукової бази і їх реалізація може завдати непоправної шкоди досудовому розслідуванню в нашій державі.

Розподіл єдиної за змістом, юридичною природою, завданнями, принципами та повноваженнями слідчої діяльності між різними державними правоохоронними органами, тобто надання їй «відомчого» характеру, пояснюється дією принципу комплексного ведення боротьби з кримінальними правопорушеннями, максимального використання кожним із цих органів всіх своїх можливостей. Саме при такій відомчій інституційній формі побудови органів досудового розслідування найбільш повно розкривається потенціал цього державно-правового виду діяльності, бо тільки тут закладені реальні можливості для активної взаємодії слідчого з оперативно-розшуковими, технічними, експертними та іншими ланками правоохоронного органу, при якому функціонує орган досудового розслідування. Спираючись на цей потужний «механізм» та досконало знаючи характер, можливості і спрямування його роботи, слідчі можуть працювати активно і результативно. При такій інституційній побудові органів досудового розслідування, їх узгоджена діяльність із співробітниками «свого відомства» стає обов'язком, а взаємодія – домінуючим фактором діяльності, чим забезпечується успіх у своєчасному та якісному розслідуванні кримінальних правопорушень [1, с. 77].

У державних правоохоронних органах, при яких функціо-

нують органи досудового розслідування, концентруються і потужні інформаційні джерела, що дає слідчому змогу своєчасно і в повному обсязі довідуватися про вчинені кримінальні правопорушення та забезпечувати їх своєчасне, всебічне і неупереджене розслідування. Тут слідчий має кращі можливості для оптимізації виконання слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, економії загального рівня роботи та проведення її без взаємних звинувачень.

Саме завдяки такій інституційній побудові органів досудового розслідування, в Україні склалася дієва система підслідності злочинів та сформувалася спеціалізація слідчих, що забезпечує кваліфіковане і якісне розслідування кримінальних правопорушень. Повна відповідність спеціалізації органу досудового розслідування характеру і спрямованості роботи правоохоронного органу, при якому він сформований і діє, значно підвищує рівень функціональної діяльності слідчих.

Спеціалізація сприяє підвищенню професійної майстерності і кваліфікації слідчих, розширює можливості для широкого використання новітніх науково-технічних засобів при розслідуванні кримінальних правопорушень. Світовий досвід боротьби з кримінальними правопорушеннями також свідчить на користь саме такої інституційної побудови органів досудового розслідування, бо в переважній більшості зарубіжних країн ці органи діють при різних правоохоронних відомствах [2, с. 153].

Не дивлячись на специфічний характер інституційної побудови органів досудового розслідування за схемою «державний орган – державного органу» вони функціонують і розвиваються на основі єдиних, об'єктивно діючих органів. Всі органи досудового розслідування пов'язані між собою єдністю форм і методів діяльності, визначених законом повноважень та характером і змістом прокурорського погляду, у зв'язку з чим знаходяться у відносинах тісної взаємодії.

З урахуванням викладеного можна констатувати, що ідея створення єдиного Слідчого Комітету України (чи Державного бюро розслідувань України) – це «кабінетна абстракція», а відомча система досудового розслідування – ефективна система, що виправдана часом. Це стійка і стабільна система з певною долею

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

автономності підсистем, що входять до неї. Це забезпечує її внутрішню активність, а разом з нею спеціалізацію і успішність функціонування всієї системи досудового розслідування в цілому.

Організація органів досудового розслідування на відомчій основі повністю виключає й монополізм у сфері розслідування кримінальних правопорушень, який є прямим шляхом до всіляких зловживань, деградації, втрату прагнення до всього нового, прогресивного. Система, що складається з одного цілісного органу, ставши корумпованою, не зможе швидко перебудуватися, що потягне за собою зниження ефективності у боротьбі з кримінальними правопорушеннями. Альтернатива в досудовому розслідуванні – найголовніший чинник його нормального функціонування, бо при виході із ладу будь-якої ланки відомчої системи досудового розслідування (наприклад у зв'язку з тією ж корумпованістю) інші її ланки зможуть взяти на себе обов'язки і система досудового розслідування зможе продовжувати нормально працювати.

Таким чином, для злому створеної Українським законодавцем відомчої системи досудового розслідування кримінальних правопорушень немає ніяких підстав.

Список використаних джерел:

1. Півненко В. П. Досудове слідство України: проблеми організації і діяльності / В. Н. Півненко // Кримінальна юстиція України : зб. наук. праць. – Х. : Харків юрид., 2005. – 200 с.
2. Мычко Н. И. Прокуратура Украины: роль и место в системе государственной власти / Н. И. Мычко. – Донецк : Донеччина, 1999. – 256 с.

Одержано 19.04.2014

УДК 351.743(477)

Володимир Олексійович Резніченко,

*здобувач Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ЛІЦЕНЗУВАННЯ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМКІВ ДОЗВІЛЬНОЇ ПРОЦЕДУРИ У СФЕРІ МІСТОБУДУВАННЯ: ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Демократичні процеси, які відбуваються в нашій державі, є передумовою для переорієнтації напрямку функціонування всього державного механізму, який покликаний не лише управ-

ляти суспільством, а здійснювати це, забезпечуючи механізми реалізації та захисту прав людини як найвищої соціальної цінності в нашій державі. З огляду на це, ліцензування у сфері містобудування необхідно розглядати через призму забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина.

Отже, будівельна галузь – це одна з найважливіших галузей народного господарства, в якій створюються основні фонди виробничого і невиробничого призначення. Тому, ліцензування слід розглядати як важливу частину адміністративної взаємодії бізнесу і держави разом із дозвільною системою. Ефективність такої взаємодії напряму залежить від оптимізації процедур та порядків ліцензування, а також виваженого підходу до формування переліку видів діяльності, що підлягають ліцензуванню.

У свою чергу, господарська діяльність, пов'язана будівництвом об'єктів архітектури, підлягає ліцензуванню відповідно до законодавства. Загальні вимоги до ліцензування господарської діяльності, пов'язаної з будівництвом об'єктів архітектури встановлюють Закони України «Про архітектурну діяльність» [1], «Про основи містобудування» [2] та «Про регулювання містобудівної діяльності» [3].

Так, ст. 32 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» встановлено, що всі об'єкти будівництва поділяються на I, II, III, IV і V категорії складності. Категорія складності визначається відповідно до будівельних норм та державних стандартів на підставі класу наслідків (відповідальності) такого об'єкта будівництва. Окремий порядок віднесення об'єктів встановлено лише для об'єктів IV і V категорії складності.

Статтею 41 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» визначено, що державний архітектурно-будівельний контроль здійснюється органами державного архітектурно-будівельного контролю в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [4]. При цьому для посадових осіб органів державного архітектурно-будівельного контролю визначено широкий спектр прав при проведенні перевірок. В тому числі їм надано право проводити перевірку відповідності виконання підготовчих та будівельних робіт вимогам будівельних норм, державних стандартів і правил, затвердженим проектним

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

вимогам, рішенням, технічним умовам, своєчасності та якості проведення передбачених нормативно-технічною і проектною документацією зйомки, замірів, випробувань тощо [5].

Статтею 10 Закону України «Про архітектурну діяльність» метою державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду визначено захист державою прав споживачів будівельної продукції.

Під час будівництва об'єкта архітектури здійснюється авторський та технічний нагляд (ст. 11 Закону України «Про архітектурну діяльність»), порядок проведення яких встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Щодо контролю процесу будівництва, відповідності виконуваних будівельних робіт, їх результату та якості проектній документації, державним архітектурно-будівельним нормам і стандартам передбачено багатоступеневу систему контролю. Різні види контролю рівномірно розподілені між учасниками процесу будівництва та контролю: авторський нагляд здійснюється архітектором – автором проекту, іншими розробниками затвердженого проекту або уповноваженими ними особами; технічний нагляд забезпечується замовником та здійснюється особами, які мають відповідний кваліфікаційний сертифікат; державний архітектурно-будівельний контроль та нагляд здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань державного архітектурно-будівельного контролю протягом всього терміну проведення будівельних робіт та прийняття закінчених будівництвом об'єктів.

Законом України «Про архітектурну діяльність» передбачено проведення професійної атестації виконавців робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури. Відповідальні виконавці окремих видів робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури, проходять професійну атестацію.

Законами, що регулюють проведення діяльності зі створення об'єктів архітектури та проведення будівельних робіт, передбачено посилений державний архітектурно-будівельний контроль та нагляд за діяльністю, пов'язаною з будівництвом об'єктів IV та V категорій складності, припинення експлуатації або втра- та цілісності яких можуть спричинити серйозні загрози, ризики, шкоду. Діяльність з будівництва об'єктів I-III категорії прова-

диться за декларативним принципом, оскільки такі об'єкти є менш ризикованими.

Найбільш поширеними об'єктами для ведення підприємницької діяльності є саме об'єкти III категорії. Відповідно до Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», для проведення будівництва таких об'єктів необхідно отримання ліцензії. Це, фактично, виключає можливість будівництва об'єкту підприємством самостійно, господарським способом. Для того, щоб провести будівельні роботи, підприємство має отримати ліцензію на будівельну діяльність.

Велика кількість ліцензіатів унеможливує проведення якісного контролю за їх діяльністю в частині дотримання ліцензійних умов та проведення будівельних робіт, стимулює розвиток корупційної складової в органах ліцензування. Державний архітектурно-будівельний контроль і нагляд однаково проводиться і для одноповерхового магазину площею 50 кв. м. і елеваторного комплексу ємністю 50 тисяч тон. Що є неефективним витрачанням адміністративного ресурсу. Та призводить до зниження контролю за об'єктами, припинення експлуатації або втрата цілісності яких можуть спричинити серйозні загрози, ризики, шкоду.

В умовах сьогодення потребує зміна підходу до процедури ліцензування, приведення її у відповідність за встановленою диференціації державного архітектурно-будівельного контролю щодо об'єктів різної категорії складності, скасування ліцензування діяльності, пов'язаної з будівництвом об'єктів I, II та III категорії складності активізує розвиток будівельної галузі, сприятиме легальному будівництву та оформленню всіх без виключення об'єктів архітектури, надасть можливість підприємствам самостійно будувати об'єкти для власної господарської діяльності.

У зв'язку з викладеним, з метою удосконалення державного регулювання у сфері будівництва об'єктів архітектури необхідно: по-перше, зміна підходу процедури ліцензування; по-друге, приведення процедури ліцензування у відповідність до встановленої диференціації державного архітектурно-будівельного контролю щодо об'єктів різної категорії складності; по-третє, потребує законодавчого внесення змін та доповнень до Закону України «Про архітектурну діяльність» та Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності».

Список використаних джерел:

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

1. Про архітектурну діяльність : закон України від 20.05.1999 № 687-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999 р. – № 31. – Ст. 246.

2. Про основи містобудування : закон України від 16.11.1992 № 2780-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992 р. – № 52. – Ст. 683

3. Про регулювання містобудівної діяльності : закон України від 17.02.2011 № 3038-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011 р. – № 34. – Ст. 343.

4. Про затвердження Порядку здійснення державного архітектурно-будівельного контролю : постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2011 № 553 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 40. – Ст. 1647.

5. Про Положення про Державну архітектурно-будівельну інспекцію України : указ Президента України від 08.04.2011 № 439/2011 // Офіційний вісник України. – 2011 р. – № 29. – Ст. 1247.

Одержано 15.04.2014

УДК 342.9

Антоніна Володимирівна Румянцева-Козовник,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОЇ МІЛІЦІЇ У СПРАВАХ ДІТЕЙ

Захист дітей, забезпечення їх повноцінного розвитку – проблема національного значення, яка повинна розглядатися і розв'язуватися в різних контекстах: історичному, соціологічному, культурологічному, демографічному, педагогічному і, безумовно, юридичному.

Важливу роль у забезпеченні прав і свобод неповнолітніх відіграють органи внутрішніх справ. Вони першими безпосередньо зіштовхуються з ризиком утручання в особисте життя неповнолітніх, сферу їх прав і свобод.

Питанням адміністративного регулювання суспільних відносин у сфері правоохоронної діяльності кримінальної міліції у справах дітей присвячені праці О. М. Бандурки, В. В. Вітвіцької, Б. М. Головкина, Н. І. Гончарова, В. Т. Дзюби, С. Г. Киценка, М. М. Корчового, О. В. Ковальнової, Г. Г. Криволапова, Л. В. Левицької, К. Б. Левченко, О. В. Негодченка, Д. В. Приймаченка, С. М. Рахметова, О. Ю. Синявської, В. М. Смитиенка, О. А. Удалової, О. С. Якубова та інших науковців. Ці дослідження мають важливе наукове та практичне значення, виснов-

ки та рекомендації яких сприяли та сприятимуть подальшому вдосконаленню законодавства в адміністративно-правовій сфері, а також правозастосовчій практиці підрозділів кримінальної міліції у справах дітей. Однак вимоги сьогодення потребують проведення досліджень на більш широкому рівні, присвячених комплексному адміністративно-правовому дослідженню особливостей діяльності кримінальної міліції у справах дітей.

Кримінальна міліція у справах дітей є складовою частиною системи МВС України, загальний правовий статус якої визначений у Законі України «Про міліцію».

Нормативно-правові акти, які регламентують основні напрями діяльності кримінальної міліції у справах дітей:

1) Закони України:

«Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24 січня 1995 року № 20/95;

«Про попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001 року № 2789-III;

«Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21 червня 2001 року № 2558-III;

«Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року» від 5 березня 2009 року № 1065-VI.

2) Укази Президента України:

«Про Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні» від 24 травня 2011 року № 597/2011;

«Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей» від 11 липня 2005 року № 1086/2005;

«Про додаткові заходи із забезпечення гарантій реалізації прав та законних інтересів дітей» від 01 червня 2013 року № 312/2013.

3) Накази МВС України:

від 22 травня 2012 року № 456 «Про затвердження Положення про Управління кримінальної міліції у справах дітей Міністерства внутрішніх справ України»;

від 08 листопада 2012 року № 1022 «Про затвердження змін до Положення про Управління кримінальної міліції у справах дітей Міністерства внутрішніх справ України»;

від 19 грудня 2012 року № 1176 «Про затвердження Інстру-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

кції з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей».

Відповідно до Інструкції з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей основними їх завданнями є [1]:

- організація та здійснення заходів профілактики з дітьми в навчальних закладах, за місцем проживання з метою запобігання вчиненню ними адміністративних і кримінальних правопорушень;

- організація та здійснення заходів індивідуальної профілактики з дітьми, що вчинили адміністративні та кримінальні правопорушення, були засуджені до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, звільненими зі спеціальних виховних установ;

- вжиття заходів щодо недопущення рецидивної злочинності серед дітей;

- установлення місцезнаходження дітей у разі їх безвісного зникнення;

- розкриття кримінальних правопорушень, учинених дітьми;

- виявлення та припинення фактів жорстокого поводження з дітьми, учинення стосовно них насильства, у тому числі батьками, законними представниками;

- організація надання правової та психологічної допомоги дітям, які є потерпілими в кримінальному провадженні чи стали свідками кримінального правопорушення.

Відповідно до покладених на кримінальну міліцію у справах дітей обов'язків, вона здійснює такі функції:

а) профілактичну, що полягає у проведенні роботи із запобігання правопорушенням неповнолітніх; виявлення причин та умов, які сприяють вчиненню правопорушень неповнолітніми, вжиття заходів щодо їх усунення; участі у правовому вихованні неповнолітніх; розшуку неповнолітніх, які залишили сім'ї, навчально-виховні заклади та спеціальні установи для неповнолітніх; виявленні дорослих осіб, які втягують неповнолітніх у злочинну діяльність, проституцію, пияцтво, наркоманію та жебрацтво тощо;

б) охоронну, пов'язану з виявленням, припиненням та розкриттям злочинів, учинених неповнолітніми, вживанням оперативно-розшукових і профілактичних заходів, передбачених чин-

ним законодавством, розглядом заяв і повідомлень про правопорушення, здійсненням досудової підготовки матеріалів, проведенням дізнання тощо;

в) ресоціалізаційну, що включає у себе ведення обліку неповнолітніх правопорушників, у тому числі звільнених зі спеціальних виховних установ, з метою проведення профілактичної роботи, інформування відповідних служб у справах неповнолітніх, здійснення заходів соціального патронажу щодо неповнолітніх, які відбували покарання у виді позбавлення волі на певний строк;

г) виховну, яка реалізується через відвідування неповнолітніх правопорушників за місцем їх проживання, навчання, роботи, проведення бесід з ними, їхніми батьками (усиновителями) або опікунами.

У МВС України приділяється увага організації і проведенню заходів, спрямованих на попередження правопорушень і злочинів, профілактичній роботі серед неповнолітніх. З урахуванням соціально-економічної ситуації, що склалася в державі, удосконалюється система запобігання злочинності. Спираючись на соціальні пріоритети та демократичні цінності суспільства, визначаються умови, в яких ця діяльність буде здійснюватись і надалі.

Підрозділи КМСД здійснюють діяльність на принципах законності, застосування переважно методів виховання та переконання неповнолітніх, що передбачають вжиття примусових заходів лише після вичерпання всіх інших заходів впливу на поведінку неповнолітніх, гласності, збереження таємниці щодо неповнолітніх, які вчинили правопорушення і до яких застосовувалися заходи індивідуальної профілактики; неприпустимості приниження честі й гідності неповнолітніх, жорстокого поводження з ними.

Допомогу КМСД у попередженні дитячої злочинності надають й інші структурні підрозділи органів внутрішніх справ. До них відносяться: карний розшук, відділ боротьби з незаконним обігом наркотиків, Державна служба з економічною злочинністю, підрозділи ОВС по боротьбі зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, Державна служба дільничних інспекторів міліції, Державна міграційна служба, підрозділи кадрового забезпечення, підрозділи кінологічної служби, підрозді-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

ли слідства, експертні служби, Державна служба охорони, чергові частини, навчальні та науково-дослідні установи МВС. Кожен з вищеперелічених підрозділів та служб виконують певний перелік функцій з профілактики дитячої злочинності.

Одним із напрямів діяльності КМСД є впровадження новітніх форм і методів профілактичної роботи з дітьми, схильними до скоєння правопорушень, формування позитивного іміджу міліції, побудови партнерських відносин між усіма суб'єктами профілактики правопорушень серед дітей та молоді. Для цього Департаментом кримінальної міліції у справах дітей в усіх регіонах держави ініційовано проведення ряду заходів, направлених на профілактику негативних явищ серед неповнолітніх.

Профілактика бездоглядності та правопорушень неповнолітніх є основною функцією кримінальної міліції у справах дітей. Вона охоплює як загальнопревентивні акції КМСД, так і проведення індивідуально-профілактичної роботи з неповнолітніми та іншими особами (батьками, законними представниками, іншими особами). Індивідуальна профілактика орієнтована, перш за все, на неповнолітніх з девіантною поведінкою. Вперше категорії неповнолітніх, відносно яких проводиться КМСД дана робота, визначені законодавством. Функції профілактики бездоглядності та правопорушень неповнолітніх здійснюють в межах своєї компетенції КМСД. На попередження правопорушень неповнолітніх «працюють» й інші форми правової діяльності КМСД, профілактична робота в даній області є головною задачею. Її реалізація значною мірою залежить від рівня організації діяльності даного підрозділу.

Отже, можна зробити висновок про надзвичайно широке коло повноважень кримінальної міліції у справах дітей. Саме на органи внутрішніх справ покладається обов'язок не лише профілактики скоєння правопорушень та розкриття злочинів, а й надання кваліфікованої допомоги з урахуванням обставин конкретної ситуації.

Зважаючи на широке коло завдань, що стоять перед підрозділами кримінальної міліції у справах дітей, особливу увагу слід звернути на необхідність підвищення кваліфікації працівників міліції у запобіганні та протидії правопорушень серед дітей. На

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

думку автора перспективними шляхами у цьому напрямку є розробка спеціальних тренінгових програм із запобігання та профілактики скоєння правопорушень, підготовка та включення спеціальних курсів в освітні програми закладів МВС України, налагодження взаємодії з громадськістю, зокрема з різноманітними міжнародними урядовими та неурядовими організаціями та інші.

В органах внутрішніх справ накопичується власний позитивний досвід протидії скоєння правопорушень та забезпечення прав і свобод неповнолітніх, зокрема, і шляхом підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції у справах дітей, яка здійснюється в Харківському національному університеті внутрішніх справ на факультеті з підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей : наказ МВС України від 19 груд. 2012 р. № 1176 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE22653.html.

2. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : закон України від 24 січ. 1995 р. № 20/95-ВР.

3. Про Управління кримінальної міліції у справах дітей Міністерства внутрішніх справ України : положення Міністерства внутрішніх справ // Норматив. Професійна нормативно-правова бібліотека [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/prozatverdzhennja-polozhennja-pro-upravlinnja-kriminalnoyi--doc101738.html>. – 22 трав. 2012 р.

Одержано 17.04.2014

УДК 330.3

Віталій Олексійович Самборський,

*старший викладач кафедри економіки та фінансів
факультету права та масових комунікацій*

Харківського національного університету внутрішніх справ

**ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА
ЯК СКЛADOVA ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

З переходом до ринкових відносин і зі зміною форм власності функції державних структур щодо забезпечення безпеки господарюючих суб'єктів значно звузилися. Підприємства та організації опинилися в стані самостійного вибору і формування відносин з численними суб'єктами ринкового середовища, перед соціальними катаклізмами та техногенними небезпеками як зсередини, так і ззовні. Перед керівниками підприємств різних форм власності все гостріше поставали завдання захисту майна і персоналу, охорони інтелектуальної власності та комерційної таємниці, підтримки іміджу та економічної стійкості.

Дану ситуацію можна пояснити тим, що підприємство – це не тільки будівлі, споруди, засоби виробництва, робоча сила і т. ін., – це працюючий організм, який випускає продукцію, перебуваючи в постійному заплутаному клубку зв'язків з навколишнім середовищем. Дане середовище може представляти певну небезпеку для діяльності підприємства, а зокрема впливати на економічні показники роботи підприємства, впливати на формування його економічної безпеки. В цілому, економічна безпека підприємства – це система, що забезпечує можливість попередження і в підсумку нейтралізації різних загроз, що захищає економічні інтереси підприємства і не допускає збитку в розмірах, вище критичної межі.

Сьогодні, важливими питаннями що формують економічну безпеку підприємства стають питання пов'язані з його надійним енергозабезпеченням. Дані питання обумовлені не тільки певною незалежністю підприємств, але також іншими причинами, серед яких кризовий стан підприємств електроенергетики, реструктуризація енергетики, її лібералізація, а також невизначеність в тарифах на енергоресурси.

Донедавна в наукових дослідженнях аналізувалися тільки технічні особливості щодо забезпечення надійного енергозабезпечення підприємства, а сама стратегія енергетичної безпеки підприємства пов'язувалась зі стійкістю та надійністю енергетичних систем та їх елементів і розглядалась, як властивість об'єктів запобігати шкоді для людини та навколишньому середовищу. Причому, само по собі передбачалося, що негаразди, які виникали в енергозабезпеченні підприємства цілковито повинні

вирішувалися державою, і як правило за її кошти. Однак, після реформування економічної системи і створення ринкового середовища в Україні, багато українських підприємств почало стикатися з певними загрозами енергетичного характеру, що унеможливають довгостроковий їх розвиток. Незалежність підприємства від держави та його самодостатність тепер стали передбачати для підприємства самостійне вирішення проблем пов'язаних з надійністю, доступністю безперебійного енергопостачання підприємства. В цьому контексті проблема надійного енергозабезпечення підприємства отримує інших зміст і повинна розглядатися з точки зору проблеми енергетичної безпеки підприємства, а якщо говорити про довгостроковий розвиток, то з точки зору проблеми стратегії енергетичної безпеки підприємства.

Поняття енергетичної безпеки є багаторівневим та досить складним. Так, в цілому, енергетична безпека характеризує рівень захищеності різних суб'єктів економічних відносин на різних рівнях: національному (державному), регіональному, на рівні підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, а також передбачає безперебійне задоволення споживачів економічно доступними паливно – енергетичними ресурсами прийнятної якості за нормальних умов та в надзвичайних ситуаціях.

На рівні країни тлумачення енергетичної безпеки, це наприклад, твердження, що «енергетична безпека існує, якщо енергетичний сектор не викликає загального зниження добробуту як на національному так і на глобальному рівнях» [1, с. 45]. Оскільки, сьогодні, енергетична безпека визначається багатьма країнами на довгостроковій основі, тому тлумачення енергетичної безпеки також пов'язується з енергетичною стратегією, яка «на наступні 20 років, спрямована на забезпечення добробуту своїх громадян і економіки та забезпечення безперервної фізичної наявності енергетичних продуктів на ринку за доступною ціною, при дотриманні екологічних проблеми і пошуків шляхів до сталого розвитку» [2, с. 88].

На рівні регіону енергетична безпека розглядається, як стан захищеності регіону від потенційних загроз внаслідок обмеження енергоспоживання в регіоні, його установленого соціально-економічного розвитку який забезпечується органами державної

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

влади та місцевого самоврядування за допомогою відповідних організаційно-правових механізмів.

На рівні підприємства енергетична безпека розглядається, як складова тих особливостей, з якими пов'язана робота сучасного підприємства. Так, якщо розглядати функціонування підприємства, як процес розробки, прийняття і реалізації рішень відносно вибору і використання ресурсів з метою отримання якомога більшої вигоди, то енергетична безпека підприємства буде представляти собою ресурсну безпеку, а саме розробку, прийняття і реалізацію рішень відносно вибору і ефективного використання енергетичних ресурсів. Якщо розглядати функціонування підприємства, як його знаходження в певному зовнішньому середовищі, яке може представляти певні загрози роботи підприємства, то енергетична безпека підприємства буде представляти собою протидію загрозам енергетичного характеру, а саме загрозам, які відносяться до системи енергозабезпечення, пов'язаних з політикою внутрішнього енергозабезпечення та енергоспоживання підприємства, фінансуванням енергетичних потреб підприємства, забезпеченням енергонезалежності підприємства, монополізацією енергетичних ринків, соціальними наслідками енергетичної політики, негативним впливом енергетики на довкілля та ін. Якщо розглядати енергетичну безпеку підприємства з точки зору економічних інтересів підприємства, то енергетична безпека підприємства – це стан захищеності економічних інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз, пов'язаних з нестачею (вимушеними перевагами) енергопостачання, які мають динамічний характер. Засобами реалізації економічних інтересів підприємства в різних умовах можуть бути різні елементи: це і зменшення питомих витрат енергетичних ресурсів в собівартості продукції, а разом з тим і зменшення ціни одиниці продукції; використання енергозбережних технологій, зміцнення матеріально-технічної бази та постійне її оновлення на основі впровадження новітніх досягнень науково-технічного прогресу, комплексної механізації, електрифікації, автоматизації, впровадження інтенсивних енергетичних технологій [3, с. 73]. В цілому, енергетична безпека підприємства це складова економічної безпеки підприємства, і в цьому контексті енерге-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

тична безпека підприємства представляє собою стан захищеності економічних інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз за умови найбільш ефективного використання енергетичних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. International Energy Agency (IEA), 2007, Energy Security and Climate Policy. – Assessing Interactions. – P. 150.
2. Redgwell C. International Energy Security // Energy Security: Managing Risk in a dynamic Legal and Regulatory Environment / B. Barton, C. Redgwell, A. Ronne, and D.N. Zillman (eds.). – Oxford : Oxford University Press, 2004. – P. 17–46.
3. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/>.

Одержано 18.04.2014

УДК 343.98

Віктор Станіславович Сезонов,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

**ЕКСПЕРТНА ПРОФІЛАКТИКА ЗЛОЧИНІВ,
ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ЗАВОЛОДІННЯМ ТРАНСПОРТНИМ
ЗАСОБОМ**

Необхідність експертної профілактики злочинів, пов'язаних з незаконним заволодінням транспортним засобом, визначається квітучим станом «злочинного автобізнесу». Актуальність питання експертної профілактики підроблення ідентифікаційних номерів вузлів та агрегатів автомобілів та документів, що їх супроводжують також визначається транснаціональним характером цих злочинів.

Державними судово-експертними установами проводиться робота по накопиченню та систематизації інформацію про ознаки підроблення ідентифікаційних номерів вузлів та агрегатів транспортних засобів. Розроблені та впроваджені окремі експертні методики для дослідження заводських ідентифікаційних ознак та часу випуску транспортного засобу, методики дослідження лакофарбового покриття. В експертну практику впроваджуються новітні засоби експертної техніки, засновані на принципах хімічного травлення, магнітооптики, ультразвукового сканування. Удосконалюється державна автоматизована система обліку викра-

© Сезонов В. С., 2014

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

дених транспортних засобів та таких, які знаходяться в розшуку.

Злочинці припиняють фальшування номерних вузлів і агрегатів як неефективний засіб легалізації викрадених транспортних засобів, а вдаються до інших шляхів – до їх розукомплектування та переобладнання, до виготовлення підроблених документів. Наприклад, у теперішній час спостерігаються непоодинокі випадки виявлення автомобілів-«двійників», тобто таких, які мали однакові заводські ідентифікаційні номери. Вочевидь, поява таких «двійників» сигналізує про наявність правопорушення по ухиленню від сплати митних зборів при ввезенні автомобілів через державний кордон.

Злочинці вишукують нові шляхи легалізації викрадених автомобілів та ухилення від сплати податків та митних зборів при їх ввезенні в країну. Наприклад, ввезення в країну розукомплектованих транспортних засобів. Правоохоронні органи виявляють транспортні засоби, кузов яких нібито ввезений в державу як запчастина, але як встановлюється експертним дослідженням, транспортний засіб виготовлений як комплектний виріб. Правоохоронними органами, за участю судових експертів виявляються викрадені транспортні засоби, які були розукомплектованими та легалізованими нібито як переобладнані в умовах СТО.

Наведене історичне узагальнення показує, що судово-експертні установи йшли позаду «винаходів» злочинців, які «вдосконалювали» свої методи приховування незаконного обігу транспортних засобів, унаслідок чого певні періоди часу, поки розроблялись та впроваджувались необхідні експертні методики, обіг автомобілів у країні недостатньо контролювався правоохоронними органами.

Державні судово-експертні установи розробляють та впроваджують методику комплексного криміналістичного дослідження транспортних засобів та документів, що їх супроводжують. Комплексна методика включає не тільки ідентифікацію номерів вузлів і агрегатів транспортних засобів, а й дослідженні вузлів кріплення основних деталей автомобіля (двигуна, коробки зміни передач, мостів, системи вихлопу та ін.), а також на відомостях із інформаційних баз виробника про випуск транспортного засобу із даними номерами агрегатів як єдиного виробу чи як запчастини.

На підставі узагальнення експертної практики можна зробити прогноз, що злочинці, наприклад, здійснюючи незаконне перетинання автомобілями митного кордону держави, у недалекому майбутньому стануть вдаватися до навмисного знищення заводського маркування болтів кріплення основних агрегатів до кузова, знищення чи фальсифікації заводських номерних табличок, видалення укритих номенклатурних позначок.

Виходячи з цього, з метою викриття ознак злочинів, державні судово-експертні установи в своїй профілактичній роботі повинні вже зараз застосовувати комплексний підхід на основі експертних технологій для встановлення ознак таких злочинів, зокрема, у методику комплексного дослідження транспортного засобу обов'язковим пунктом внести дослідження документів, що супроводжують транспортні засоби та відповідність інформації про транспортний засіб базам даних заводів-виробників.

Інформацію заводів-виробників про транспортний засіб експерти отримують через мережу Інтернет безпосередньо від виробника і ці відомості складають найбільш захищений від впливу події злочину комплекс ознак про транспортний засіб. Однак, на даний час існує технічна проблема доступу експертів до інформаційних масивів виробників автомобілів; також виникають нормативно-правові питання використання таких даних у висновку судового експерта. Вирішення проблеми профілактики та попередження злочинів категорії «злочинного автобізнесу» також потребує інформаційної підтримки експертних досліджень з боку митних та податкових органів. Використання інформації щодо транспортних засобів та окремих комплектуючих, які перетинають державний кордон та інформацію про сплату податків та митних зборів також слугувало би унеможливленню незаконної легалізації транспортних засобів.

Список використаних джерел:

1. Моисеев А. М. Методическое пособие для подготовки экспертов по комплексному исследованию транспортных средств и документов : метод. пособие / А. М. Моисеев, Б. Б. Попов, А. Р. Цюх. – Донецк : ДИВД МВД Украины, 1998. – 57 с.
2. Прохоров-Лукин Г. В. Установление фактических данных об автомобилях методами криминалистических экспертиз : монография / Г. В. Прохоров-Лукин. – К., 2000. – 412 с.

Одержано 12.04.2014

УДК 343.135(477)

Олена Євгенівна Соловійова-Полудніцина,
*кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінально-
правових дисциплін факультету права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ*

**ВВЕДЕННЯ ПРОГРАМ ПРИМИРЕННЯ
У КРИМІНАЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО УКРАЇНИ**

Законодавча регламентація кримінально-процесуальної діяльності надає останній стабільність і детальну урегульованість, виступає проявом найбільш доцільних форм та методів реакції на злочин, де поведінка особи підпорядковується суспільним інтересам швидкого та повного розкриття злочину і викриття винних. Це виступає реалізацією публічного початку кримінального судочинства. Проявом наведеного є ст. 46 КК і ст. 468, 469, 471 КПК України, які закріплюють певну суспільно корисну мету – економію кримінальної репресії та процесуальних засобів. У кримінальному законі звільнення від відповідальності передбачається у зв'язку з тим, що в деяких випадках немає сенсу піддавати конкретну особу кримінальній відповідальності, так як вона, хоча і є фактично і юридично правомірною, по суті вважається недоцільною. Враховуючи це, законодавець вказує коли недоцільно притягати особу до кримінальної відповідальності (ст. 46 КК України) і як це треба зробити (ст. 468, 469, 471 КПК України). Зазначимо, що умов, які опосередковують рішення суду про закриття провадження достатньо для прийняття законного й обґрунтованого рішення у кримінальному провадженні, хоча і можливе їх вдосконалення в частині підвищення гарантій прав осіб, які беруть участь у примиренні. Іншими словами, з точки зору публічних інтересів достатньо встановити підставу звільнення і порядок її реалізації, причому незначна за обсягом кількість норм, які регламентують порядок примирення, на нашу думку, якраз і свідчить про те, що суспільний інтерес у кримінальному судочинстві в цьому випадку проявляється в прискоренні, спрощенні самої процедури вирішення конфлікту. Взагалі, ст. 46 КК України є закріпленням відомого зарубіжному законодавству інституту медіації як альтернативного способу врегулювання кримінально-правових конфліктів, в основу якого

© Соловійова-

Полудніцина О. Є., 2014

покладено посередництво у примиренні сторін. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим, втілюючи ідею відновлювального правосуддя, – дає змогу потерпілому більш оперативно отримати належну компенсацію заподіяної йому шкоди, – особі, яка вчинила кримінальне правопорушення уникнути кримінальної відповідальності, а державі – зекономити фінансові та інші ресурси для боротьби зі злочинністю.

Ключовим моментом реалізації ст. 46 КК України виступає примирення сторін, оскільки, від відшкодування шкоди потерпілий може відмовитися. Під примиренням ми розуміємо добровільне волевиявлення потерпілого на прощення особи, яка вчинила злочин, та досягнення з нею згоди відносно порядку, розміру, засобів та умов усунення шкоди, яка була заподіяна злочином, і здобуття між ними миру. Така позиція збігається з точкою зору висловленою в постанові Пленуму Верховного Суду України від 5 листопада 2005 року № 12 «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності», про те, що примирення обвинуваченого, підозрюваного з потерпілим належить розуміти як акт прощення його в результаті вільного волевиявлення потерпілого, що виключає будь-який неправомірний вплив, незалежно від того, яка з сторін була ініціатором, та з яких мотивів [1, с. 2–4].

Відмітимо, що вирішення питання примиритися чи ні з підозрюваним, обвинуваченим – це особиста справа потерпілого, його власне право. І процес примирення відбувається виключно між сторонами конфлікту без участі офіційних осіб. Тобто саме примирення і як дії, і як результат протікає в межах власних прав та інтересів сторін, які законом не регулюються. А, відповідно, має місце приватний початок кримінального процесу. Тому, можна стверджувати, що звільнення особи від кримінальної відповідальності і закриття кримінального провадження у зв'язку з примиренням підозрюваного (обвинуваченого) з потерпілим (ст. 46 КК та 468, 469, 471 КПК України) в частині здобуття між ними миру – є приділенням законодавцем істотного значення саме вирішенню конфлікту самими сторонами (він виходить на перший план). Так, С. Г. Келіною зазначено, що передача законодавцем на вибір потерпілого не оцінки ступеня суспільно – небезпечного діяння вчиненого злочину, а вирішення питання

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

про шляхи виходу з виниклого конфлікту свідчить про повагу законодавця до інтересів потерпілої особи і відповідає цілі відновлення соціальної справедливості – найважливішій задачі кримінального закону держави [2, с. 80–81]. З наведеного можна підкреслити, що врегулювання процесу примирення не потребує такого докладного нормативного забезпечення, на відміну від встановлення підстав і порядку дій для державних органів. Сторони конфлікту, керуючись нормами моралі, поняттями справедливості, гуманізму, милосердя, самі можуть вирішити наявну суперечку. Це погоджується з положенням ст. 7 Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи № R (99) 19, яка передбачає існування певних вказівок, що визначали б використання медіації, але вони повинні характеризувати умови передачі справ на медіацію (зустріч), а також висвітлювати підходи до вирішення питань, які можуть виникнути після закінчення процесу медіації [3, с. 53–56]. У ст. 12 розділу III «Функціонування програм відновного правосуддя» Резолюції Економічної і соціальної ради ООН 2000/14 «Основні принципи застосування програм відновлювального правосуддя в кримінальних справах» так само закріплено, що країнам-учасникам слід встановити за допомогою законодавчої влади інструкції та стандарти, якими визначається застосування програм відновного правосуддя. Як і в Рекомендаціях, в цій Резолюції визначено сферу дії нормативної бази. Вона повинна регулювати:

- умови передачі провадження до програм відновного правосуддя;
- розгляд провадження після відновного процесу;
- кваліфікацію, професійну підготовку фасилітатора¹;
- адміністрування програм відновного правосуддя;
- стандартів компетентності та етичних правил, котрими керується здійснення програм відновного правосуддя [4, с. 48–52].

Як бачимо з наведених прикладів, головна увага приділяється врегулюванню діяльності державних органів та їх посадових осіб, які ведуть кримінальне судочинство, а також медіатора

¹ Термін «фасилітатор» в цій резолюції використовується в значенні справедливої, незацікавленої третьої сторони, чияю роллю є фасилітація (полегшення) участі сторін у програмі сумісної роботи [4, с. 48–52].

при примиренні. Для сторін є достатнім наділення їх правами до початку медіації і після медіації (наприклад, потерпілий має право на примирення з підозрюваним, обвинуваченим та (або) на відмову від цього, а підозрюваний має право знати про підстави звільнення від кримінальної відповідальності й обставини, які пом'якшують кримінальне покарання; а також примиритися з потерпілим та вимагати врахування примирення при вирішенні провадження по суті), оскільки, це вже відбувається в межах офіційної системи судочинства, яка може співпрацювати з громадянами тільки в разі наділення їх відповідними правами та обов'язками. Враховуємо також те, що в межах безпосереднього проведення кримінального провадження контроль за діями сторін, їх взаємовідносинами здійснює слідчий, прокурор, суддя, а при проведенні медіації, вона контролюється медіатором. На підставі наведеного приходимо до висновку, який цілком підтверджує положення згаданих вище нормативних актів, що найбільш доцільно і необхідно регламентувати порядок діяльності державних органів та їх посадових осіб, які ведуть кримінальне судочинство, та медіатора в процесі звільнення особи від кримінальної відповідальності і закриття кримінального провадження у зв'язку з примиренням підозрюваного (обвинуваченого) з потерпілим, а правове положення осіб-сторін конфлікту більше реалізується через встановлення низки гарантій забезпечення їх прав та законних інтересів. Такий підхід у вітчизняному законодавстві, на нашу думку, повністю відповідатиме Конституції України, де в ст. 3 людина, її життя і здоров'я, честь і гідність визнані найвищою соціальною цінністю [5].

Список використаних джерел:

1. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності : постанова Пленуму Верховного Суду України від 5 листоп. 2005 р. № 12 // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 2. – С. 2–4.
2. Келина С. Г. Теоретические вопросы освобождения от уголовной ответственности / С. Г. Келина. – М. : Наука, 1974. – 232 с.
3. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи № R (99) 19 «Про посередництво (медіацію) у кримінальних справах» від 15 вересня 1999 року // Відновне правосуддя в Україні : Спецвипуск. – 2005. – С. 53–56.
4. Основні принципи застосування програм відновлювального

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

правосуддя в кримінальних справах : резолюція Економічної і соціальної ради ООН 2000/14 від 27 лип. 2000 р. // Відновне правосуддя в Україні. – 2005. – С. 48–52.

5. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Одержано 14.04.2014

УДК 347.45/.47(477)

Катерина Василівна Стаднійчук,

аспірант кафедри цивільного права та процесу факультету права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ

**ГАЛУЗЕВА НАЛЕЖНІСТЬ НОРМ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ ВІДНОСИНИ З
НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ДОШКІЛЬНИМИ ТА СЕРЕДНІМИ
НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ**

1. Право на освіту – одне з найбільш важливих соціально-економічних прав людини. Реалізація цього права залежить від наявності відповідного законодавчого регулювання відносин, що складаються у сфері надання освітніх послуг, нормативно-правового закріплення гарантій для учасників освітніх правовідносин та належного фінансування освітніх закладів.

2. Право на освіту, як одне з основних прав та свобод людини, закріплене ст. 53 Конституції України та міжнародними правовими актами. Однак, реалізація цієї норми має деякі проблеми. Особливо це стосується сфери надання освітньо-виховних послуг дошкільними та середніми навчальними закладами.

В юридичній науці проблематика галузевої належності норм, що регулюють відносини з надання послуг навчальними закладами, розглядалася у працях таких вчених, як А. В. Белозьорова, В. Є. Бочкова, М. М. Головнієва, Т. В. Жукової, С. А. Загороднього, К. А. Карчевського, В. В. Кваніної, О. О. Кисельова, О. В. Кудряшова, С. В. Курова, І. А. Майбурова, М. С. Малєїна, В. Е. Мінаєва, А. І. Рожкова, Г. С. Сапаргалієвої, В. М. Сирих, В. В. Спаської, Є. О. Суханова, Т. В. Твердової, Т. Н. Трошкіної, К. В. Шестакової та інших науковців. Незважаючи на достатній обсяг наукового матеріалу, досі не виявляється можливим визначити галузеву належність норм, що регулюють відносини з надання освітньо-виховних послуг дошкільними та середніми навчальними закладами.

3. В. М. Сиріх відмічає, що нормативно-правові акти з питань освіти мають низку суттєвих недоліків, а саме: прогалини, протиріччя, декларативні норми, нечіткі або незрозумілі формулювання. Відмічені недоліки негативно впливають на реалізацію норм права, у тому числі ускладнюють процес прийняття правових рішень, оскільки виявляється неможливим вирішити питання, що виникають у сфері освіти, керуючись діючими нормативно-правовими актами. Не маючи належної нормативно-правової бази, значна частина питань вирішується органами місцевого самоврядування неупорядковано або «за власним розсудом» директорами навчальних закладів, що у свою чергу призводить до порушення законності, прав та свобод учасників освітніх правовідносин, дестабілізує відносини у сфері освіти [1, с. 33–34].

Тож, відсутність достатньої законодавчої розробленості та наукової дослідженості сфери надання освітніх послуг впливає на якість реалізації конституційного права на освіту. Дослідження питань правової природи виникнення освітніх правовідносин, галузевої належності норм, що регулюють відносини з надання освітніх послуг навчальними закладами та розробка норм цивільного законодавства, які забезпечать належне функціонування сфери освіти – є пріоритетними напрямками для науковців та законодавчої влади, адже забезпечення належної якості освіти є головним завданням освітніх закладів, а освіта – однією зі сфер життєдіяльності суспільства та важливим сектором економіки держави.

4. В юридичній літературі відмічається, що усі заклади освіти, незалежно від їхнього рівня та форми власності, розташовані на території держави, утворюють систему освіти діяльність якої можна віднести до сфери послуг. [2, с. 5] Тож, постає питання, що саме розуміється під поняттям «освітні послуги» та якою галуззю права вони регулюються?

За вірним зауваженням І. А. Майбурова, якщо узагальнити існуючі погляди на поняття «освітні послуги», то їх можна умовно розділити на дві групи. Перша точка зору характеризується тим, що освітніми послугами можна називати лише платні освітні послуги, освіта не є послугою, а особа, що навчається не має статусу споживача. Друга точка зору ґрунтується на тому, що

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

освіта не буває безкоштовною, а насправді вся освіта платна, лише розрізняють джерела фінансування (держава, споживач послуги або третя особа) [3, с. 39].

На мій погляд, освіта – це послуга, оскільки під послугою зазвичай розуміється діяльність, що не має матеріального вираження. Тож, під поняттям «освітня послуга» слід розуміти тривалий процес передавання знань, вмінь, навичок та досвіду від особи, яка навчає до особи, що навчається. В процесі надання освітніх послуг складаються освітні правовідносини, які є переважно трьохсторонніми, оскільки виникають лише при одночасній та безпосередній участі освітнього закладу, особи, що навчається та батьків (законних представників) особи, що навчається. Отже, вся освіта дійсно є платною, але сплачує надання освітніх послуг або держава, або особа, що навчається, або третя особа.

5. В юридичній науці склалася ситуація, за якої науковці не можуть дійти згоди щодо галузевої належності норм, що регулюють відносини з надання освітньо-виховних послуг дошкільними та середніми навчальними закладами. Узагальнюючи існуючі погляди можна виділити три основні точки зору за якими надання освітніх послуг слід відносити до юрисдикції: цивільно-правового регулювання (М. С. Малєїн, В. Є. Бочков, Т. В. Твердова, І. А. Майбуrow, С. В. Куров); освітнього права, яке наразі формується як окрема галузь права (В. В. Спаська, К. В. Шестакова); має комплексний характер, оскільки регулюється нормами конституційного, адміністративного, фінансового, цивільного, трудового, сімейного законодавства (В. М. Сиріх, Є. О. Суханов, Т. Н. Трошкіна, Г. С. Сапаргалієва, В. В. Кваніна).

Оскільки освітні послуги завжди є платними, а відносини пов'язані з відплатним наданням послуг регулюються цивільним законодавством, то доцільним буде твердження, що надання освітніх послуг варто відносити до юрисдикції норм цивільного права.

6. Таким чином, враховуючи вищезазначене, для відповіді на питання відносно того, що розуміється під поняттям «освітні послуги» та якою галуззю права вони регулюються, необхідне подальше дослідження правової природи виникнення освітніх правовідносин, суб'єктного складу учасників правовідношення з

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014
надання освітніх послуг, визначення кола прав та обов'язків
освітніх закладів, осіб, що навчаються та батьків (законних
представників) особи, що навчається, встановлення правової
форми надання освітніх послуг.

Список використаних джерел:

1. Сырых В. М. Качество нормативно-правовых актов образовательного права / В. М. Сырых // Право и образование. – 2003. – № 4.
2. Бочков В. Е. Понятие образовательной услуги в гражданско-правовом обороте в контексте формирования системы открытого дистанционного образования как объекта отраслевой экономики / В. Е. Бочков // Право и образование. – 2004. – № 4.
3. Майбуров И. А. Соотношение понятий «образование» и «образовательные услуги» / И. А. Майбуров // Право и образование. – 2003. – № 5.

Одержано 16.04.2014

УДК 343.1

Римма Володимирівна Суворова,

*слухач магістратури Харківського національного
університету внутрішніх справ*

**ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ,
ОТРИМАНОЇ В РЕЗУЛЬТАТІ ПРОВЕДЕННЯ
КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ**

Небезпечним для органів внутрішніх справ є протиправна діяльність організованих злочинних формувань, спрямована на викриття сил і засобів процесуальної діяльності виявлення запланованих оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій, що вже проводяться, створення всіляких завад при їхньому здійсненні, а також вироблення контрзаходів, спрямованих на зрив здійснення кримінальної процесуальної діяльності.

Мають місце випадки, коли якимось чином спеціальні документи, які безпосередньо регламентують організаційні основи негласних слідчих (розшукових) дій, а також результати отримані внаслідок їх проведення надходять до відкритих джерел масової інформації, що дискредитує діяльність правоохоронної системи. До того ж треба мати на увазі, що статус України як багатой на природні ресурси держави активізує розвідувальну діяльність іноземних спеціальних служб стосовно нашої країни.

У нормативних документах і в науковій літературі немає

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

єдиних підходів до визначення поняття «захист інформації», що утруднює розкриття його сутності, при цьому розходження стосуються як змістової частини поняття, так і способу його реалізації. У навчальних посібниках досліджуються різні аспекти забезпечення захисту інформації в межах нормативно-правових актів, а також історія захисту інформації в Україні та інших державах. Більш аналітичний підхід щодо захисту інформації як правової категорії у її взаємозв'язку з інформаційною безпекою подається Б. А. Кормичем [1].

Нормативно-правові акти надають різні визначення поняття «захист інформації», зокрема його визначають як сукупність організаційно-технічних заходів і правових норм для запобігання заподіяння шкоди інтересам власника інформації чи автоматизованої системи та осіб, які користуються інформацією. Законом України «Про державну таємницю» від 21.01.1994 № 855-ХІІ [2] вживається термін «охорона державної таємниці» – як комплекс організаційно-правових, інженерно-технічних, криптографічних та оперативних заходів, спрямованих на запобігання розголошенню секретної інформації та втратам її матеріальних носіїв.

Таким чином, нормативно-правове розуміння захисту інформації зводиться до системи правових, організаційних, інженерних, технічних заходів, що спрямовані на збереження цілісності інформації та запобігання її витоку. Захист інформації ототожнюється з процесом забезпечення інформаційної безпеки як необхідності нормального функціонування держави, суспільства, окремої людини.

При розгляді питання захисту інформації отриманої в результаті проведення контролю за вчиненням злочину необхідно приділити увагу не лише інформації, яка знаходиться на таких матеріальних носіях як протоколи, аудіо-, відеозапис на цифрових носіях, а й тим носіям, де вищевказана інформація обробляється, в тому числі електронно-обчислювальній техніці, яка повинна відповідати вимогам спрямованим на забезпечення безпеки при роботі з інформацією, недопущення несанкціонованого доступу до неї, а також інформаційним системам, що містять статистичні дані та інші відомості, наприклад відомості про зміст

клопотань про проведення контролю за вчиненням злочину, адже в даних клопотаннях містяться конкретизуючі відомості щодо особи, відносно якої проводиться негласна слідча (розшукова) дія, такі як анкетні дані, IP-адреси, імей-коди, крім того, на вищезазначених носіях можуть міститися відомості про наслідки проведення негласної слідчої (розшукової) дії, що може призвести до створення загрози безпеці особи, щодо якої вона проводилась.

Витік секретних відомостей – це їх безконтрольне поширення за межі сфери звернення, обмеженої режимом секретності. Захист інформації отриманої в результаті провадження контролю за вчиненням злочину полягає в належному зберіганні таких документів, та дотримання режиму секретності з боку осіб, які здійснюють кримінальне провадження та мають доступ до таких матеріалів. Недотримання таких вимог тягне за собою кримінальну відповідальність. Порушення норм зберігання, пересилання, передачі, користування такими матеріалами може бути вчинено не тільки шляхом вчинення активних протиправних дій, а й не виконанням тих дій, які передбачені законом, але повинні були бути здійсненні в правовій ситуації, яка склалася. Мова йде про недбалість, тобто не вчинення необхідних дій, що призвело до загрози втрати або знищення чи пошкодження відомостей, які містять державну таємницю. Таким чином під загрозою безпеки, в тому числі безпечному стану та нормальному функціонуванню кримінальних проваджень, слід розуміти як протиправні дії, так і недбалу бездіяльність, що створює загрозу інтересам держави та суспільства, що охороняються законом.

Захист відомостей, отриманих в результаті проведення контролю за вчиненням злочину забезпечується чітко визначеним законом порядком доступу осіб до таких відомостей. У зв'язку з допуском до державної таємниці на працівників ОВС покладаються певні обов'язки – загальні та спеціальні. Загальні обов'язки поділяються на дві групи: перша передбачає вимоги для додержання яких працівники ОВС мають виконувати активні позитивні дії із забезпечення режиму секретності і конспірації; друга – обов'язки у формі правових зобов'язань, спрямованих на необхідність утримання від певних дій, що можуть спричинити відтік секретних відомостей, втрату секретних документів або завдати

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

іншої шкоди охороні державної таємниці. Спеціальні нормативні акти передбачають диференційовану відповідальність за порушення вимог режиму секретності. Загроза цих порушень об'єктивно велика і має суспільну небезпеку. Законом України «Про державну таємницю» визначені підстави юридичної відповідальності за недотримання державної таємниці. Особи, винні у порушенні вимог режиму секретності, несуть дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність згідно із законом [3, ст. 413, 417].

Увага на неврегульованість проблем у сфері кримінального судочинства, пов'язаних з охороною державної таємниці, неодноразово зверталась вітчизняними та російськими науковцями, зокрема Д. Куценком, В. Навроцькою, М. Погорецьким, І. Смольковою, В. Смисловим, А. Федоровим та ін.

Не визначеним на думку дисертанта є положення кримінального процесуального законодавства, згідно з яким кожний підозрюваний, обвинувачений має право ознайомитися після закінчення досудового слідства з усіма матеріалами кримінального провадження, в тому числі їм надається доступ до ознайомлення з результатами проведення негласних слідчих (розшукових) дій, що містять секретну інформацію. Тому, цілком слушним постає запитання – як за таких умов діяти слідчому? Адже стаття 27 Закону України «Про державну таємницю», передбачає, що доступ до державної таємниці надається громадянам України, які мають допуск до державної таємниці та які потребують його за умови своєї службової, виробничої, наукової чи науково-технічної діяльності або навчання. Водночас, ст. 23 Закону України «Про державну таємницю» не містить відповідної підстави для відмови особи у наданні допуску до державної таємниці у випадку притягнення її до кримінальної відповідальності. Однією з підстав для відмови у наданні відмови такого допуску є наявність у громадянина судимості за тяжкі чи особливо тяжкі злочини (не погашеної чи не знятої в установленому законом порядку), що є складовою забезпечення принципу законності вітчизняного законодавства [4, ст. 175].

Не вирішеним залишається питання допуску адвоката як захисника до участі у кримінальних провадженнях, матеріали

яких містять державну таємницю, оскільки недосконалість правовідносин у цій сфері, з одного боку, призводить створення умов зниження процесуальних гарантій державної таємниці та завдання значної шкоди державі, а з другого – до порушення прав та законних інтересів суб'єктів кримінального провадження [5, ст. 209].

Важливим є не тільки формальне дотримання правил зберігання, транспортування, користування такими відомостями, а й реальне віднесення інформації до державної таємниці, адже чимало державних коштів потребує дотримання таких процедур. Наразі немає ніякої потреби забезпечувати охороною з боку держави відомості, які відповідно до Кримінального процесуального кодексу України регламентують проведення негласних слідчих (розшукових) дій і закріплені 21-ю главою. Варто звернути увагу на проблеми значно глибшого характеру, зокрема, що стосується допуску підозрюваного, обвинуваченого до матеріалів отриманих в результаті негласних слідчих (розшукових) дій, адже нерідко моральні якості осіб, що неодноразово вчинили кримінальне правопорушення не дозволяють нам нехтувати положеннями Закону України «Про державну таємницю». Адже попередження таких осіб про кримінальну відповідальність за розголошення відомостей, що становлять державну таємницю не є гарантією її збереження. Слідчий в такому разі не може бути впевненим, що така інформація не потрапить до засобів масової інформації з метою дискредитації діяльності правоохоронних органів.

Використання у кримінальному процесі України державної таємниці при розслідуванні кримінальних проваджень, в тому числі інформації, отриманої в результаті проведення контролю за вчиненням злочину, пов'язано з реалізацію публічних та приватних інтересів. Тому вдосконалення та зміцнення кримінальних процесуальних гарантій державної таємниці потребує водночас і посилення гарантій захисту прав і законних інтересів його учасників. У зв'язку з цим актуальним питанням залишається виявлення недоліків у правовому регулюванні питань, пов'язаних із кримінальними процесуальними гарантіями державної таємниці, та вдосконалення відносин у цій сфері.

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

Список використаних джерел:

1. Кормич Б. А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи : навч. посіб. / Б. А. Кормич. – К. : Кондор, 2004. – 384 с.
2. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. – № 3855-XII.
3. Єфімов В. В. Забезпечення державної таємниці в оперативно-розшуковій діяльності / В. В. Єфімов // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 4 – С. 412–418.
4. Парфіло О., Пінчук Д. До питання забезпечення охорони державної таємниці / О. Парфіло, Д. Пінчук // Право України. – 2010. – № 11 – С. 171–177.
5. Погорецький М. Допуск адвоката як захисника до участі у кримінальних справах, матеріали яких містять державну таємницю / М. Погорецький // Проблеми боротьби зі злочинністю. – 2009. – № 3 (58) – С. 209–220.

Одержано 19.04.2014

УДК 343.43

Ліна Леонідівна Тихоненко,

*науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції
Харківського національного університету внутрішніх справ*

**ПОПЕРЕДЖЕННЯ ОРГАНАМИ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ З МЕТОЮ ТРУДОВОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ**

Діяльність щодо попередження торгівлі людьми з метою трудової експлуатації передбачає як загальнодержавні заходи економічного, ідеологічного, правового і виховного характеру, так і спеціальні, які здійснюються органами внутрішніх справ. Ці заходи, в свою чергу, можуть бути загальними, наприклад, виявлення та усунення конкретних умов, що сприяють вчиненню злочинів, та індивідуальними – застосування профілактичного впливу на осіб, схильних до вчинення злочинів, припинення готування чи замаху на злочин тощо.

Для ефективної роботи з попередження торгівлі людьми з метою трудової експлуатації важливим є вивчення:

- умов та факторів, що сприяють виникненню і поширенню зазначеного явища;

- масштабів торгівлі людьми з метою трудової експлуатації;

© Тихоненко Л. Л., 2014

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

- характеристик осіб, які постраждали від торгівлі людьми з метою трудової експлуатації;
- шляхів та способів вербування осіб для торгівлі людьми з метою трудової експлуатації;
- сфер та місць експлуатації постраждалих осіб;
- шляхів та способів визволення із ситуацій торгівлі людьми з метою трудової експлуатації;
- ставлення суспільства до проблеми торгівлі людьми з метою трудової експлуатації;
- ступеня обізнаності громадськості з проблемою та рівня володіння навичками безпечної поведінки;
- ставлення суспільства до постраждалих осіб;
- можливостей усіх суб'єктів з протидії торгівлі людьми тощо [1, с. 47].

Для виявлення причин, що породжують торгівлю людьми з метою трудової експлуатації, та умов, що їм сприяють, працівники органів внутрішніх справ систематично вивчають та аналізують стан злочинності по лінії обслуговування, оперативно-розшукові справи, матеріали кримінальних проваджень, дані адміністративної практики, повідомлення службових осіб, представників громадськості, а також листи та заяви громадян, публікації в засобах масової інформації, проводять розвідувальні опитування затриманих, заарештованих та свідків, залучають негласних співробітників [2, с. 122].

Найбільш ефективними заходами щодо нейтралізації умов, що сприяють торгівлі людьми, є правова пропаганда та роз'яснювальна робота серед населення. Недостатня обізнаність громадян часто є суттєвою умовою порушень їхніх основних прав і свобод, причиною потрапляння в ситуації торгівлі людьми з метою трудової експлуатації. Тому підвищення рівня обізнаності населення, як один із шляхів зниження рівня вразливості щодо потрапляння в ситуацію торгівлі людьми з метою трудової експлуатації, передбачає поширення об'єктивної інформації про явище та його наслідки; масштаби поширення торгівлі людьми з метою трудової експлуатації в Україні та у світі; законодавство України у сфері протидії торгівлі людьми з метою трудової експлуатації; порядок і можливість отримання

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

статусу особи, постраждалої від торгівлі людьми; законодавство про працю та порядок і можливості працевлаштування в Україні та за кордоном; правила виїзду громадян України за кордон; правила в'їзду і перебування на території України, наслідки незаконного перебування; дотримання прав дитини при використанні її праці; ризики та наслідки незаконного працевлаштування; правила участі в програмах обміну, стажування за кордоном (наприклад, програми AU-PAIR); засоби і методи, що використовуються організованими злочинними групами з метою торгівлі людьми із застосуванням примусової праці; правила безпечної поведінки з метою уникнення ситуацій торгівлі людьми з метою трудової експлуатації; шляхи виходу із ситуацій, пов'язаних з торгівлею людьми з метою трудової експлуатації; можливості отримання послуг особами, які постраждали від торгівлі людьми, та їх близьким оточенням, а також особами, уразливими до торгівлі людьми; порядок і можливості отримання статусу біженця в Україні тощо [1, с. 48–49].

При цьому доцільно звернути увагу на проведення роз'яснювальної роботи з питань кримінального законодавства про відповідальність за торгівлю людьми.

Бесіди працівників міліції з населення сприяють більш широкому залученню громадськості до боротьби з цими злочинами, справляють вплив на громадян, схильних до правопорушень і спонукають їх відмовитись від злочинних намірів та дій. Слід зазначити, що в Україні значну роз'яснювальну роботу серед населення проводять міжнародні неурядові та жіночі організації, які також надають повноцінну допомогу потерпілим від торгівлі людьми.

Окрім цього, працівники карного розшуку систематично здійснюють оперативно-розшукові та інші заходи з метою виявлення потерпілих від торгівлі людьми з метою трудової експлуатації, які з різних причин не заявляли в міліцію про вчинені проти них злочини. Така робота сприяє викриттю винних і надає можливість притягнення їх до відповідальності.

Першочергове значення для боротьби з торгівлею людьми з метою трудової експлуатації має своєчасне виявлення осіб, від яких можна очікувати зазначених злочинів, та профілактична

робота з ними.

Зміст профілактичної роботи визначається з урахуванням особистості поставленого на облік, його характеру, поглядів та переконань, зв'язків та інших обставин. Залежно від категорії осіб, що підлягають профілактичному впливу, визначають види оперативного обліку, способи позитивного впливу на них та вирішують питання про їхню відповідальність згідно із законом.

Стосовно перевірюваних працівники карного розшуку здійснюють регулярний контроль за поведінкою та організовують агентурне спостереження із застосуванням розвідувального опитування, особистого пошуку, оперативної техніки, оперативних і криміналістичних обліків, можливостей інших служб органів внутрішніх справ тощо.

Окрім зазначеного, діяльність з попередження торгівлі людьми з метою трудової експлуатації має здійснюватися також шляхом подолання попиту, з використанням організаційних, інформаційних, освітніх, правових та соціально-економічних заходів [1, с. 50–51].

Наразі, профілактичні заходи просвітницької спрямованості мають передбачати надання достатньої, аргументованої, прийнятної, з урахуванням культурного рівня та етичних стандартів інформації, яка повинна сприяти виробленню у широких верств населення негативного ставлення до явища торгівлі людьми з використанням примусової праці.

Працівники органів внутрішніх справ мають сприяти, а також, приймати активну участь у виданні засобами масової інформації матеріалів, спрямованих на пропагування моральних цінностей, висвітлення негативних наслідків можливого втягнення у торгівлю людьми з метою трудової експлуатації, використовуючи можливості друкованих, електронних та телекомунікаційних ЗМІ. Доцільним є забезпечення працівниками органів внутрішніх справ випуску та розповсюдження спеціальних видань, наприклад, інформаційних бюлетенів, брошур, пам'яток як уникнути ситуацій, пов'язаних з торгівлею людьми з метою трудової експлуатації.

Приймаючи до уваги вищевикладене, слід зазначити, що здійснення органами внутрішніх справ заходів щодо протидії

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

торгівлі людьми з метою трудової експлуатації неможливе без забезпечення:

- розвитку всебічної дієвої співпраці з державними органами, установами та організаціями, міжнародними та неурядовими організаціями;

- відпрацювання механізму взаємодії з неурядовими організаціями зарубіжних країн, метою яких є надання допомоги жертвам торгівлі людьми з метою трудової експлуатації;

- запобігання, виявлення та припинення фактів торгівлі людьми з метою трудової експлуатації;

- своєчасного реагування на факти вербування для подальшого використання людини у примусовій праці;

- удосконалення системи збирання інформації щодо фізичних та юридичних осіб, причетних до торгівлі людьми з метою трудової експлуатації;

- запровадження в діяльність правоохоронних органів новітніх передових методів ведення оперативно-розшукової роботи у сфері протидії торгівлі людьми;

- забезпечення регулярного обміну інформацією з відповідними правоохоронними органами інших країн щодо методів та процедур розслідування і розкриття злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми з метою трудової експлуатації, виявлення міжнародних злочинних угруповань, надання статистичних даних та їх узагальнення;

- участі у розробленні та реалізації міжнародних програм, заходів, спрямованих на посилення боротьби з торгівлею людьми з метою трудової експлуатації, захист і надання допомоги особам, які стали жертвами таких протиправних дій;

- проведення семінарів, робочих зустрічей, круглих столів з питань протидії торгівлі людьми з метою трудової експлуатації;

- реалізації максимальної кількості можливих напрямів роботи з профілактики та запобігання торгівлі людьми з метою трудової експлуатації.

При цьому, профілактичні заходи повинні здійснюватися з урахуванням реального поширення торгівлі людьми з метою трудової експлуатації та пов'язаних з нею злочинів, як у цілому по Україні, так і по окремих областях, а також серед окремих категорій населення.

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар до Закону України «Про проти-дію торгівлі людьми» / кол. авторів ; за заг. ред. О. М. Бандурки, К. Б. Левченко, О. М. Литвинова. – К. : Агентство «Україна», 2013. – 182 с.

2. Діяльність органів внутрішніх справ по запобіганню торгівлі людьми : навч. посіб. / за ред. акад. О. М. Бандурки. – Х. : Вид-во НУВС, 2001. – 244 с.

Одержано 15.04.2014

УДК 342.97

Дар'я Сергіївна Тихонова,

*аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ, ЯКІ НАДАЮТЬСЯ ДЕРЖАВНОЮ РЕЄСТРАЦІЙНОЮ СЛУЖБОЮ УКРАЇНИ

Зі схваленням Концепції розвитку системи надання адмініс-
тративних послуг органами виконавчої влади [1], питання на-
дання адміністративних послуг органами публічної влади, до
яких відноситься й Державна реєстраційна служба України, ста-
ло одним із пріоритетних у забезпеченні реформування системи
державного управління в Україні. Пріоритетним питанням стало
й визначення поняття «адміністративна послуга», адже наукові
дискусії з нього й досі тривають, що нівелює однозначне його
тлумачення та застосування.

Так, в сучасній адміністративно-правовій науці під адмініс-
тративними послугами розуміють результат законодавчо-
регламентованої діяльності уповноважених органів з приводу
розгляду звернень фізичних та юридичних осіб (суб'єктів звер-
нення) щодо сприяння у реалізації прав, свобод та інтересів, а
також виконання, покладених юридичних обов'язків, який офо-
рмляється відповідним актом правозастосування [2]. На думку
Г. М. Писаренка, адміністративні послуги складають правовід-
носини, що виникають при реалізації суб'єктивних прав фізич-
ної або юридичної особи (за їх заявою) в процесі публічної дія-
льності адміністративного органу для отримання певного ре-
зультату [3, с. 60]. І. Котюк під адміністративною послугою
розуміє категорію адміністративного права, яка породжує адмі-
ністративні правовідносини при реалізації суб'єктивних прав фі-

© Тихонова Д. С., 2014

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

зичної або юридичної особи (за їх заявою) в процесі публічно-владної діяльності адміністративного органу для отримання певного результату [4].

Законодавець також зробив спробу нормативно закріпити поняття адміністративної послуги. Так, поняття «адміністративна послуга», принципи та напрями подальшого реформування діяльності органів виконавчої влади у сфері надання адміністративних послуг закріплені у Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади [1]. Адміністративна послуга визначається як – результат здійснення владних повноважень уповноваженим суб'єктом, що відповідно до закону забезпечує юридичне оформлення умов реалізації фізичними та юридичними особами прав, свобод і законних інтересів за їх заявою (видача дозволів (ліцензій), сертифікатів, посвідчень, проведення реєстрації тощо).

Крім того, Закон України «Про адміністративні послуги» [5] також закріплює поняття адміністративної послуги під якою пропонується розуміти результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону (ч. 1 ст. 1 Закону).

Таким чином, в адміністративно-правовій науці склалося дві основні концепції розуміння змісту поняття «адміністративні послуги»:

1) це публічна діяльність адміністративного органу, спрямована на забезпечення (юридичне оформлення) умов для реалізації прав фізичної або юридичної особи, яка здійснюється за заявою цієї особи;

2) це результат публічної діяльності адміністративного органу, спрямованої на забезпечення (юридичне оформлення) умов для реалізації суб'єктивних прав фізичної або юридичної особи, яка здійснювалась за заявою особи [6, с. 14].

Ідентифікувати діяльність органів публічної влади (чи інших суб'єктів) як надання адміністративних послуг можна завдяки ознакам, які мають адміністративні послуги: 1) надання адміністративних послуг повинно бути спрямоване на створення належних умов для повноцінної реалізації приватними особами

належних їм прав та виконання покладених на них обов'язків; 2) приватні особи мають право на свій розсуд (окрім вчинення неправомірних дій) користуватися результатами наданих їм адміністративних послуг [7, с. 150]; 3) адміністративна послуга надається за заявою фізичної або юридичної особи. Тому так звана «втручальна» діяльність адміністративного органу (інспекційні перевірки тощо) не є адміністративною послугою; 4) надання адміністративних послуг пов'язане із забезпеченням умов для реалізації суб'єктивних прав конкретної особи (тобто таких, що можуть бути захищені у судовому порядку); 5) право на отримання особою конкретної адміністративної послуги має визначатися виключно законом; 6) адміністративні послуги надаються виключно адміністративними органами через реалізацію ними владних повноважень. Поняття «адміністративного органу» тут вживається не у статутному, організаційному значенні (такими, наприклад, є органи виконавчої влади, виконавчі органи місцевого самоврядування), а у функціональному. Тобто органом може вважатися будь-який суб'єкт (у тому числі установа, організація, підприємство незалежно від форми власності тощо), який на виконання закону чи у порядку делегування здійснює функції державного управління або місцевого самоврядування; 7) результатом адміністративної послуги в процедурному значенні є адміністративний акт – рішення або дія адміністративного органу, яким задовольняється звернення особи. Такий адміністративний акт має конкретного адресата – споживача адміністративної послуги, тобто особу, яка звернулася за даною послугою [8, с. 9–10].

Таким чином, на нашу думку, адміністративна послуга, як категорія публічного права, є результатом здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг, породжує адміністративні правовідносини з приводу реалізації прав та законних інтересів суб'єкта звернення (фізичної або юридичної особи), і призводить до певного результату, спрямованого на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків особи. З огляду на це, та враховуючи основні напрями діяльності Державної реєстраційної служби України, пропонуємо наступне визначення поняття адміністративних послуг, що надаються Держ-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

жавною реєстраційною службою України – це врегульована законом діяльність Державної реєстраційної служби України з ду розгляду звернення (заяви) фізичної чи юридичної особи щодо реалізації їх прав та законних інтересів у сферах державної реєстрації актів цивільного стану, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно, державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань, статутів фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності, результатом якої є прийнятий відповідний адміністративний акт, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків особи у зазначених сферах.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади : розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 лют. 2006 р. № 90-р // Офіційний вісник України. – 2006. – № 7. – Ст. 376.

2. Павленко А. В. Правові засади вдосконалення механізму надання публічних послуг органами виконавчої влади в Україні [Електронний ресурс] А. В. Павленко. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/8254/1/Pavlenko.pdf>.

3. Писаренко Г. М. Адміністративні послуги в Україні: організаційно-правові аспекти : дис. ...канд. юр. наук : 12.00.07 / Писаренко Ганна Миколаївна. – О., 2006. – 196 с.

4. Котюк І. Адміністративні послуги як категорія адміністративного права / І. Котюк. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2010. – № 84. – С. 104–107.

5. Про адміністративні послуги : закон України : від 6 верес. 2012 р. № 5203-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 32. – Ст. 409.

6. Центри надання адміністративних послуг: створення та організація діяльності : практ. посіб. – Вид. 2-ге, доповн. і доопр. / [Бригілевич І. І., Ванько С. І., Загайний В. А. та ін.] ; за заг. ред. Тимошука В. П. – К. : СПД Москаленко О. М., 2011. – 432 с.

7. Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Ін Юре, 2002. – 668 с.

8. Тимошук В. Адміністративні послуги : посібник / [В. Тимошук] ; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Украї-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014
ні. – DESPRO». – К. : ТОВ «Софія-А», 2012. – 104 с.

Одержано 17.04.2014

УДК 336.71.009.12

Світлана Сергіївна Урсова,

*аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ*

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ
КОНКУРЕНТНОЇ СТРАТЕГІЇ БАНКУ**

Негативний вплив макрооточення банку, що зумовив зниження платоспроможного попиту на банківські продукти та послуги, погіршення якості кредитного портфеля банків, вилучення коштів з депозитних рахунків вкладниками та скорочення стабільних джерел формування і напрямів розміщення банківських ресурсів, дестабілізує діяльність банків та змушує їх до конкурентного змагання за найбільш вигідні умови ведення бізнесу. За цих обставин виникає об'єктивна необхідність у поглибленні методології формування конкурентної стратегії банку як інструменту забезпечення його конкурентоспроможності і, як наслідок, підвищення ефективності функціонування в умовах висококонкурентного ринку.

Успіх конкурентної боротьби банку істотним чином залежить від якості його системи стратегічного управління конкурентоспроможністю, адже лише стратегічне спрямування розвитку забезпечує успішність функціонування у конкурентному середовищі [2]. Система стратегічного управління конкурентоспроможністю банку як складова системи банківського менеджменту представляє собою сукупність взаємопов'язаних підсистем, спрямованих на зміцнення конкурентних позицій шляхом реалізації існуючих та формування інноваційних конкурентних переваг. В свою чергу, конкурентна стратегія як визначальна складова системи стратегічного управління конкурентоспроможністю банку представляє собою модель його конкурентної поведінки, спрямовану на забезпечення конкурентоспроможності шляхом зміцнення конкурентних позицій та формування конкурентних переваг, здатних вигідно його виокремити на фоні конкурентів та нейтралізувати їх вплив у пріоритетних для банку сегментах ринку банківських послуг у стратегічній перспективі. Висока диференціація банківського бізнесу як засіб мінімізації ризиків

© Урсова С. С., 2014

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

обумовлює необхідність виокремлення конкурентної стратегії в окрему ланку стратегічного управління банком та акцентує увагу на необхідності узгодження нижчих за ієрархією (функціональних) стратегій з його конкурентними пріоритетами. Основними завданнями конкурентної стратегії є формалізація стратегічних орієнтирів, визначення масштабів претендування банку на місце у конкурентному середовищі, встановлення конкурентного впливу банківської установи на кон'юнктуру стратегічних сегментів ринку банківських послуг, а також закріплення управлінських заходів та необхідних ресурсів для досягнення цілей конкурентної боротьби банківської установи.

Процес формування конкурентної стратегії банку представляє собою реалізацію певної послідовності етапів, взаємопов'язаних між собою внаслідок єдиної спрямованості на вироблення стратегічних пріоритетів конкурентної боротьби, адекватних умовам макрооточення та конкурентній силі банку, а саме: 1) формулювання бачення перспектив, місії, корпоративної мети та основних завдань діяльності банку; 2) формалізація стратегічних пріоритетів конкурентної боротьби банківської установи; 3) визначення обсягів ресурсного забезпечення реалізації конкурентних прагнень банку; 4) формування робочої групи з розробки конкурентної стратегії, закріплення відповідальних осіб та строків розробки стратегії орієнтування банку у конкурентному середовищі ринку банківських послуг; 5) сегментація конкурентного середовища пріоритетних для банку сегментів; 6) оцінка інтенсивності конкуренції на ринку чи в його окремих сегментах; 7) систематизація факторів макрооточення банку та оцінка їх впливу на конкурентні позиції установи на ринку банківських послуг чи його окремих сегментах; 8) вибір стратегічних альтернатив конкурентної боротьби банку; 9) перевірка ефективності обраної конкурентної стратегії банку. Виходячи з багатоаспектності процесу стратегічного орієнтування банку у конкурентному середовищі, конкурентна стратегія має визначати такі основоположні аспекти як засоби формування конкурентних переваг (мінімізація витрат, диференціація банківських продуктів та послуг або фокусування на їх окремих видах), напрями конкурентної поведінки (наступ, оборона (захист) існуючих конкурентних переваг, обхід конкурентів тощо) та методи конкурентної боро-

тьби (цінові або нецінові). Це дозволить максимально повно врахувати особливості забезпечення конкурентоспроможності банку в умовах висококонкурентного ринку. Крім того, необхідність оперативної адаптації до умов функціонування банківської діяльності, що динамічно змінюються, вимагає забезпечення стратегічної гнучкості конкурентної стратегії банку, яка полягає у її здатності оперативно реагувати на зміну конкурентних відносин у стратегічних зонах діяльності банку шляхом узгодження пріоритетів конкурентної боротьби банку зі станом його макрооточення. Виходячи з того, що «макрооточення створює загальні умови перебування банку в конкурентному середовищі та впливає на інтенсивність конкуренції у банківській сфері» [1] виникає необхідність моніторингу зміни його факторів як напряду забезпечення стратегічної гнучкості конкурентної стратегії банку.

Таким чином, в умовах загострення банківської конкуренції забезпечення конкурентоспроможності банку є визначальною умовою його успішного функціонування у конкурентному середовищі ринку банківських послуг. Конкурентна стратегія банку як інструмент забезпечення його довгострокової конкурентоспроможності відіграє провідну роль в системі стратегічного менеджменту банківських установ та потребує інтеграції в корпоративні бізнес-моделі вітчизняних банків, що становитиме напрям подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Вовк В. Я Дослідження факторів зовнішнього впливу на конкурентоспроможність вітчизняних банків / В. Я. Вовк, С. С. Урусова // Економіка Криму. – 2010. – № 6. – С. 134–138.

2. Никонова И. А. Стратегия и стоимость коммерческого банка / И. А. Никонова, Р. Н. Шамгунов. – 3-е изд. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 304 с.

Одержано 18.04.2014

УДК 343.98.06(477)

Олег Олексійович Федоренко,

*здобувач Харківського національного університету
внутрішніх справ*

**ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З
ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ
В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ**

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

Останнім часом у світі все більше занепокоєння викликає поширення транснаціональної організованої злочинності, що являє загрозу не лише безпеці окремих держав, але й світовій спільноті в цілому. Одним з найбільш небезпечних видів міжнародного злочинного бізнесу, що грубо порушує права людини, є торгівля людьми. Зріст масштабів цього явища є одним з найнебезпечніших тенденцій сьогодення цього часу. Явище, яке англійською мовою називається словом «trafficking», одночасно означає торгівлю наркотиками, рабами й незаконну торгівлю взагалі захопило десятки країн, у тому числі й Україну [1].

Проблеми протидії торгівлі людьми не залишалися поза увагою вчених, про що свідчать роботи О. М. Бандурки, Т. І. Возної, Н. О. Гуторової, С. Ф. Денисова, Л. Д. Єрохіна, В. А. Козака, Н. І. Карпачової, В. М. Куца та інших.

За оцінками експертів Організації Об'єднаних Націй, такий вид злочину посідає третє місце за рівнем прибутковості після торгівлі наркотиками та зброєю [2]. Це найбільш цинічний вид злочинної діяльності, в якій товаром стає сама людина. Фактично ми маємо справу з сучасною формою рабства. За даними експертів Міжнародної організації по міграції, щороку в руки торговців живим товаром потрапляє до 2 млн чоловік. У країнах Центральної і Східної Європи щорік не повертаються на батьківщину близько 200 тис. чоловік, велика частина яких – жінки, що вивозяться за рубіж з метою сексуальної експлуатації.

Серед основних причин, що сприяють вчиненню відносно жінок та молодих дівчат таких злочинів, експерти називають бідність і гендерну нерівність – фактори, що перешкоджають отриманню освіти, гідному працевлаштуванню й отриманню впевненості у майбутньому. Жертвами торгівлі людьми найчастіше стають легковажні та довірливі молоді дівчата віком 16 – 28 років – 74 %, рівень освіти яких є невисоким: найчастіше вони мають середньо-спеціальну та середню освіту (випускники училищ та шкіл – 32,1 – 38,5 %). Значна кількість потерпілих відносять себе до бідної верстви населення – 59,4%. Майже всі жінки на момент продажу не мали роботи в Україні, деякі знали, що раніше займалися проституцією (48,6 %) [2].

Поняття «торгівля людьми» можна визначити з назви

ст. 149 КК України «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини» та з диспозиції ч.1 цієї статті, яка передбачає відповідальність, зокрема, за продаж, іншу оплатну передачу людини та здійснення стосовно неї будь-якої іншої незаконної угоди, пов'язаної з законним чи незаконним переміщенням за її згодою або без згоди через державний кордон України для подальшого продажу чи передачі іншій особі (особам) зі спеціальною метою [3].

Продаж або інша оплатна передача людини виступають ключовими діями в здійсненні торгівлі людьми, тобто вони є суттю цього явища. Прикладами іншої оплатної передачі людини можуть бути – віддача людини в рахунок боргу, передача людини «в оренду» і тому подібне. Злочинне використання проданої людини – це та мета, ради якої здійснюється торгівля людьми. Це може бути експлуатація, незаконне усиновлення, використання в проституції, рабство, боргова кабала, вилучення органів, тощо. Ознака переміщення (через державний кордон або усередині держави) є необов'язковою для торгівлі людьми, але в більшості випадків торгівлі він присутній і тому має самостійне значення.

Прикрим є той факт, що серед розвинутих держав Європи саме Україна виступає як країна-постачальник та країна транзиту молодих жінок і дітей, як найбільш вразливих верств населення, з метою залучення їх до секс-індустрії розвинутих країн Центральної та Західної Європи, а також держав азійсько-тихоокеанського регіону. За даними слідчих органів України, всього виявлено жертв торгівлі у 57 країнах світу [4, с. 8].

Суди в різних регіонах країни по-різному тлумачили ст. 149 Кримінального кодексу України в аспекті її застосування до торгівлі людьми з метою трудової експлуатації, що призвело до того, що деякі злочинці отримали м'які покарання. Уряд звітував про порушення 145 кримінальних справ щодо торгівлі людьми у 2010 році. У 2010 році компетентні органи влади закінчили розгляд 110 кримінальних справ по торгівлі людьми у відповідності із ст. 149 порівняно з 80 справами, що були розглянуті у 2009 році. Україна повідомила про засудження 120 торгівців людьми у 2010 році порівняно з 110 засудженими у 2009 році.

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

60 осіб було засуджено до позбавлення волі порівняно з 33 засудженими до ув'язнення у 2009. Торгівці людьми засуджувались до різних термінів ув'язнення: від менш ніж двох років до п'ятнадцяти років. 33 особи було звільнено від відбування покарання з випробувальним терміном, що є меншою кількістю у порівнянні з 41 особою, що були звільнені від відбування покарання з випробувальним терміном у 2009 році. Крім того, 25 торговців людьми оскаржили свої вироки у 2010 році, порівняно з 36 особами у 2009 році [5].

Злочинцями Інтернет використовується у трьох основних напрямках:

- для заманювання майбутніх жертв;
- для пошуку клієнтів з метою продажу потерпілих осіб;
- для розрахунку за надання послуг.

На сьогоднішній день в Україні спостерігається тенденція збільшення рівня латентності злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми. За оцінками експертів вона становить близько 90%. Цьому частково сприяє те, що у потерпілих існує страх перед громадським осудом, погрозами з боку торговців «живим товаром» та відсутність довіри до правоохоронних органів [2].

Інтернет є засобом, який використовують торговці людьми для пошуку покупців (клієнтів) на свій «товар» тобто співучасників у сексуальній експлуатації. Найчастіше злочинці встановлюють контакт із закордонними покупцями або посередниками, яким потрібен безправний людський «товар». Далі використовуються різні способи заволодіння людиною: обман, зловживання довірою, психічний чи фізичний примус, викрадення тощо. В якості прикладу можна навести один з нині відомих способів вчинення цього злочину, котрий особливо вражає своєю цинічністю. До школи приходить фотограф та пропонує свої послуги. Він фотографує дітей та записує їхні адреси. Потім він відвідує батьків та пропонує купити готові фотокартки. Водночас він працює на злочинців та передає інформацію з фотокартками вродливих дівчат зловмисникам. Вони через Інтернет направляють фото своїм співучасникам за кордоном. Коли знайдено необхідну дівчину, за нею починають стежити, вибравши безлюдне місце, її викрадають і дають снодійне. Дівчина прихо-

дить до того лише на кордоні, де їй вручають фальшивий паспорт з її фотографією та погрожують вбити у випадку «неправильної поведінки». За кордоном дівчину тримають «під замком» та примушують її до проституції або продають її іншому сутенеру.

Одним із дієвих, на наш погляд, способів запобігання даному злочинному прояву могло б бути:

- прийняття спеціальних програм по протидії торгівлі людьми, в рамках яких активно проводити освітню діяльність в ЗМІ про можливі способи заманювання злочинцями жертв з метою їхньої подальшої експлуатації;
- закріплення в законодавстві створення спеціального центру по захисту жертв цих злочинів;
- допомозі громадянам, що відносяться до соціальних груп підвищеного ризику.

Щодо боротьби із вище зазначеним використанням мережі Інтернет, на наш погляд, було б корисним здійснювати моніторинг, спеціально уповноваженими органами сайтів з об'явами про надання послуг щодо працевлаштування за кордоном та подальшої постановки їхніх власників на оперативний облік.

З метою узагальнення досвіду боротьби із злочинними проявами у цій сфері вважаємо за доцільне здійснювати взаємодію між правоохоронними органами зарубіжних країн у цілому, та щодо напрямків боротьби з торгівлею людьми з використанням мережі Інтернет зокрема.

Список використаних джерел:

1. Official Publications: Research Expertise and Publications/ Black's Law Dictionary: 6th ed. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://research.publishing.uwa.edu.au/research/publications/2005?childfx=o> n. – Назва з титул. екрана.
2. Вербенський М. Г. Кримінологічна характеристика транснаціональної організованої злочинності у сфері торгівлі людьми [Електронний ресурс] / М. Г. Вербенський. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlduvs/2010_1/10_1_1_2.pdf.
3. Кримінальний кодекс України : від 5 квіт. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
4. Ахтирська Н. М. Торгівля людьми в Україні: про що свідчить судова практика [Електронний ресурс] / Ахтирська Н. М.. – Режим доступу: <http://www.osce.org/ukraine/75882>.
5. Україна (Друга група). – Неофіц. переклад / america.gov

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

ARCHIVE [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://photos.state.gov/libraries/ukraine/164171/pdf/tip-2011-ukr.pdf>. – Назва з титул. екрана.

Одержано 12.04.2014

УДК 343.985.7

Олег Сергійович Федосов,

*здобувач Харківського національного університету
внутрішніх справ*

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ
(РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ РОЗБІЙНИХ
НАПАДІВ**

Аналіз сучасної практики оперативно-розшукової та слідчої діяльності дозволяє вести мову про незадовільну якість розслідування розбоїв, оскільки згідно зі статистичними даними Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України їх кількість щороку зростає. Тільки за перший квартал 2014 року в країні зареєстровано 810 розбійних нападів, з них в 410 провадженнях встановлено осіб, причетних до їх вчинення, що складає тільки 50,6%. З числа зареєстрованих розбійних нападів залишаються не розкритими: 120 – на житло громадян (32 із зброєю), 107 – на об'єкти торгівлі (67 зі зброєю), 32 – на підприємства та офіси (22 зі зброєю), 25 – на АЗС (23 зі зброєю), 3 – на ювелірні магазини, 4 – на ломбарди, 14 – на аптеки, 3 – на банки (3 зі зброєю).

Певним чином, цей факт відображає високий рівень професіоналізму злочинців, але так само свідчить і про наявність серйозних недоліків у діяльності, спрямованій на боротьбу з даними злочинами. Значні труднощі, що виникають у роботі органів внутрішніх справ, певною мірою обумовлені також і недостатньою розробленістю в юридичній теорії комплексу організаційних, процесуальних і тактичних питань, що відносяться до розслідування розбійних нападів. Слідча практика свідчить, що протидія злочинності може бути ефективною лише за умови подальшого вдосконалення методики розслідування розбоїв.

Швидке розслідування розбійного нападу можливо лише при належній організації і проведенні комплексу слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у передба-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

ченій нормативними актами скоординованій взаємодії з оперативними підрозділами ОВС [1; 2].

На початковому етапі розслідування розбоїв вважається доцільним проведення таких слідчих (розшукових) дій як: огляд місця події; допит потерпілого; допит свідків; підготовку та призначення судових експертиз. Планування подальших слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій здійснюється на підставі зібраних відомостей [3, с. 209].

Відповідно до нового Кримінального процесуального кодексу України [4] слідчому надається право призначати проведення негласних слідчих (розшукових) дій (НС(Р)Д) і доручати їх проведення оперативним підрозділам ОВС. Для проведення НС(Р)Д необхідні підстави, перелік яких передбачено законодавством. Питання про наявність достатніх підстав для проведення НС(Р)Д в кожному конкретному випадку вирішується слідчим, прокурором, що передбачено Кримінальним процесуальним кодексом України, а використання в кримінальному провадженні матеріалів оперативно-розшукових та оперативно-технічних заходів, здійснюється з дотриманням процедур, передбачених Інструкцією про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні [5].

Для ефективного розслідування розбійних нападів вважаємо доцільним проведення таких негласних слідчих (розшукових) дій як: аудіоконтроль особи (ст. 260 КПК); контроль за телефонними розмовами (ст. 263 КПК); зняття інформації з каналів зв'язку (ст. 263 КПК); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи шляхом негласного проникнення в них (ст. 267 КПК); відеоконтроль особи (ст. 260 КПК); установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК); зняття інформації з електронних інформаційних мереж (ст. 264 КПК); аудіо- та відеоконтроль місця (ст. 270 КПК).

В ході їх проведення встановлюються дані про підозрюваних, місце їх перебування під час вчинення нападу; належність знайдених на місці події слідів, предметів та ін. У разі потреби проводиться негласна дактилоскопія осіб, в тому числі перевіряються сліди взуття і транспорту, який використовувався зло-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

чинцями при вчиненні розбійного нападу, негласне фотографування. Для здійснення цих заходів, згідно до ст. 274 КПК України проводиться негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження. Ця дія передбачає виявлення і вилучення матеріальних носіїв інформації, що зберігають сліди вчинення злочину чи осіб, які до нього причетні, а також предметів, що стали об'єктами злочинних посягань, можуть сприяти виявленню суспільно небезпечного протиправного діяння і встановленню причетних до нього осіб, з метою їх подальшого порівняльного дослідження без відома власника. Отримання зразків може проводитись під час негласного проникнення та обстеження публічно недоступних місць. Уданому випадку воно здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за відповідним клопотанням керівника оперативного підрозділу про проведення оперативно-розшукових (технічних) заходів, погодженого з прокурором. Результати оперативно-розшукових заходів, оформлюються єдиним протоколом, а результати проведеного порівняльного дослідження – відповідною довідкою експерта або спеціаліста. Водночас застосовуються заходи, які забезпечують збереження предметів та речей, які можуть бути речовими доказами у кримінальному провадженні.

Важливою новелою нового Кримінального процесуального кодексу України стало прийняття ст. 275 КПК України, яка надає під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчому право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій. За наявності певних ознак розбійного угруповання, оперативні працівники, з допомогою негласних співробітників, посилюють контроль за їх поведінкою. Це дає змогу отримувати необхідну оперативно-розшукову інформацію для розслідування злочину. Для розробки членів розбійних угруповань використовують негласних співробітників, які мають достатній досвід у проведенні оперативних розробок. Вони перевіряють і встановлюють зв'язки розроблюваних, їхнє матеріальне становище та джерела додаткових прибутків; створюють сприятливі умови для розробки на волі не заарештованих членів банди. У разі потреби в

цьому беруть участь декілька негласних співробітників.

У відповідності до ст. 272 КПК України під час досудового розслідування можуть бути отримані відомості, речі і документи, які мають значення для кримінального провадження, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником вказаної групи чи організації. Суб'єктами виконання спеціального завдання можуть виступати особи, які на конфіденційній основі співпрацюють з органами досудового розслідування. Згідно з діючим законодавством, до них відносяться наступні категорії осіб:

- працівники (у тому числі негласні співробітники) оперативних підрозділів органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність;

- штатні та позаштатні негласні співробітники спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ і Служби безпеки України (ст. 13–14 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю») [6];

- члени організованої групи чи злочинної організації та інші особи, які погодилися співробітничати з працівниками оперативних підрозділів або дали згоду на проникнення у такі злочинні об'єднання з метою виконання спеціального завдання (п. 8 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») [7].

Метою виконання спеціального завдання, пов'язаного з розслідуванням злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, є намагання у подальшому припинити чи розслідувати вчинені ними злочини, або ж попередити вчинення інших злочинів членами таких об'єднань.

Таким чином можна констатувати, що підвищення ефективності розслідування розбійних нападів залежить від чіткої організації взаємодії слідчих та оперативних підрозділів ОВС; розробки та застосування алгоритму слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, які проводяться в рамках кримінального провадження з розслідування розбійних нападів.

Список використаних джерел:

1. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розсліду-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

вання з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень : затв. наказом МВС України від 14.08.2012 № 700 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-organizaciyu-vzaemodiyi-organiv-dosudovogo-rozsliduvannj-doc119907.html>.

2. Інструкція з організації реагування органів внутрішніх справ на повідомлення про кримінальні правопорушення, інші правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події : затв. наказом МВС України від 22.10.2012 № 940 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0054-13>.

3. Щербакова Г. В. Особливості проведення слідчих дій на початковому етапі розслідування розбоїв / Щербакова Г. В. // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2005. – № 3. – С. 209–214.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийнятий Верховною Радою України Законом № 4651-VI від 13.04.2012 р. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» від 13.04.2012 р. № 4652-VI. – Х. : Право, 2012. – 392 с.

5. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : затв. наказом Ген. прокуратури України, МВС України, СБУ, Адміністрації Держ. прикордон. служби України, М-ва фінансів України, М-ва юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

6. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : закон України від 30.06.1993 № 3341-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 35. – Ст. 358.

7. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.

Одержано 14.04.2014

УДК 351.743(477)

Антон Петрович Хряпинський,

*здобувач Харківського національного університету
внутрішніх справ*

**ІНСПЕКЦІЙНІ ПОВНОВАЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ АРХІТЕКТУРНО-
БУДІВЕЛЬНОЇ ІНСПЕКЦІЇ УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ ТА ЇХ ВИДИ**

З метою визначення інспекційних повноважень Державної

архітектурно-будівельної інспекції України варто звернутися до теоретичних напрацювань щодо визначення категорії «інспекція» та «інспекційна діяльність».

Поняття «інспекція» походить від латинського – огляд, догляд, дивитися, бачити [1, с. 18]. Дослідниця Н. В. Лебідь вважає, що під інспекціями необхідно розуміти спеціалізовані органи виконавчої влади, що контролюють виконання певних загальнообов'язкових правил у відповідних галузях: промисловості чи фінансів, сільського господарства чи охорони природи, будівництва, соціального забезпечення [2, с. 8]. В свою чергу, В. В. Костилов зазначає, що інспекції мають комплекс повноважень, яких не має жоден орган виконавчої влади, оскільки останні мають право втручатися в оперативно-господарську діяльність відповідних підприємств, установ, організацій всіх форм власності та відомчої підпорядкованості, окремих громадян, проводити її у відповідність до норм чинного законодавства, самостійно притягати винних у порушенні осіб до адміністративної відповідальності [3, с.7–8].

Отже, під «інспекцією» слід розуміти самостійний, спеціалізований орган публічної адміністрації, який створюється з метою реалізації публічної функції у сфері державного контролю за додержанням законодавства у певній сфері діяльності держави, яка спрямована на перевірку дотримання вимог законодавства фізичними та юридичними особами публічного та приватного права з метою захисту публічного інтересу. Враховуючи вищевикладене, спробуємо надати визначення діяльності, що здійснюється інспекціями.

На думку В. П. Тимощука, інспекційна діяльність держави, займає надзвичайно значний обсяг у контрольній функції держави загалом та є особливо чутливою для громадян і бізнесу, потребує системного та наукового обґрунтування. І тут одним із правових шляхів є ухвалення загального адміністративно-процедурного закону, який би захистив права особи у відносинах зокрема з контрольними (інспекційними) органами [4]. В чинному законодавстві інспекційна діяльність визначається як – комплекс дій і заходів по організації і проведенню інспекцій, а також контролю виконання наданих приписів і яка спрямована на забезпечення захисту персоналу населення та навколишнього природного середовища від негативного впливу іонізуючого

© Хряпинський А. П., 2014

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

випромінювання і радіоактивного забруднення, спричинених практичною діяльністю установок, об'єктів [5]. В міжнародному стандарті «Оцінювання відповідності. Вимоги щодо діяльності різних типів органів, що здійснюють інспектування згідно ISO/IEC 17020:2012» зазначено, що інспектування може охоплювати всі життєві цикли об'єктів, зокрема проектування. Зазвичай така робота вимагає професійного оцінювання для визначення прийнятності відповідного до загальних вимог, і саме з цих причин, орган з інспектування повинен мати необхідну компетентність для виконання свого завдання [6].

Отже, інспекційна діяльність – це сукупність юридично значимих процедур, здійснюваних самостійним, спеціалізованим органом публічної адміністрації, щодо перевірки відповідності фактичного стану вимогам законодавства з метою забезпечення інтересів людини, громадянина, держави та суспільства в цілому.

На цій основі Державну архітектурно-будівельну інспекцію України слід розглядати як самостійний орган публічної адміністрації, який створено з метою реалізації публічної функції з питань державного архітектурно-будівельного контролю, діяльність якої спрямована на перевірку дотримання вимог законодавства фізичними та юридичними особами публічного та приватного права з метою захисту безпеки людини і громадянина, а також національної безпеки держави.

На підставі аналізу нормативно правових актів, які регламентують діяльність Державної архітектурно-будівельної інспекції України, а саме: Законів України «Про основи містобудування» [7], «Про регулювання містобудівної діяльності» [8], «Про архітектурну діяльність» [9], «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» [10], Указу Президента України «Про Положення про Державну архітектурно-будівельну інспекцію України» [11], постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення державного архітектурно-будівельного контролю» [12], інспекційні повноваження можна класифікувати на основні (які передбачені законом) та додаткові (які передбачені підзаконними актами).

Таким чином, до основних інспекційних повноважень Державної архітектурно-будівельної інспекції України, передбачених законами слід віднести:

- мати безперешкодний доступ на будівництво об'єктів і підприємства будівельної індустрії незалежно від форм власності;
- одержувати від замовників, проектних і будівельних організацій та підприємств будівельної індустрії необхідну для виконання покладених на них функцій нормативно-технічну, проектну та іншу документацію;

- зупиняти будівельні роботи, які не відповідають вимогам державних стандартів, норм і правил, затвердженим проектним рішенням або місцевим правилам забудови населених пунктів, здійснюються без дозволу на їх виконання, а так само виробництво і застосування у будівництві будівельних матеріалів, виробів і конструкцій, виготовлених з порушенням державних стандартів;

- здійснювати в установленому законодавством порядку державний архітектурно-будівельний контроль та нагляд для забезпечення під час забудови територій, розміщення і будівництва об'єктів архітектури додержання суб'єктами архітектурної діяльності затвердженої містобудівної та іншої проектною документації, місцевих правил забудови населених пунктів, вимог вихідних даних, а також з метою захисту державою прав споживачів будівельної продукції тощо.

У свою чергу, додаткові інспекційні повноваження Державної архітектурно-будівельної інспекції України, передбачені підзаконними актами:

- здійснювати вибіркові перевірки щодо: відповідності розміщення об'єктів, виконання будівельних робіт, виробництва будівельних матеріалів, виробів і конструкцій законодавству, державним стандартам, нормам і правилам, архітектурним вимогам, технічним умовам, затвердженим проектним рішенням, а також місцевим правилам забудови населених пунктів; своєчасності та якості виконання учасниками будівництва передбачених нормативно-технічною і проектною документацією зйомок, замірів, випробувань, а також ведення необхідної виконавчої документації; наявності сертифікатів на будівельну продукцію;

- безплатно одержувати від замовників, будівельних організацій, підприємств, що виробляють будівельні матеріали, вироби і конструкції, звітні дані про введення в дію основних фондів, реалізацію готової продукції;

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

- проводити перевірку додержання встановленого порядку прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів;
- здійснювати у передбачених законодавством випадках контроль за дотриманням сторонами зобов'язань за договором підяду на виконання будівельних робіт;
- вносити замовникам пропозиції щодо припинення фінансування об'єктів будівництва на період до усунення виявлених у результаті здійснення архітектурно-будівельного контролю недоліків;
- вимагати у випадках, визначених законодавством, від замовників, підрядників, підприємств, що виготовляють будівельні матеріали, вироби і конструкції, вибіркового розкриття окремих конструктивних елементів будинків і споруд, проведення зйомок і замірів, додаткових лабораторних та інших випробувань будівельних матеріалів, виробів і конструкцій;
- одержувати від замовників, проектних та будівельних організацій і підприємств, що виготовляють будівельні матеріали, вироби і конструкції, письмові пояснення щодо причини допущення порушень тощо.

Список використаних джерел:

1. Банчук О. А. Проблеми теорії та практики інспекційної діяльності публічної адміністрації в Україні / О. А. Банчук. – К. : Конус-Ю, 2009. – 272 с.
2. Лебідь Н. В. Адміністративно-правовий статус державних інспекцій в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Лебідь Н. В. – Х., 2004. – 19 с.
3. Костилов В. В. Організаційно-правові засади контрольної діяльності державних інспекцій в соціальній сфері : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / Костилов В. В. – Х., 2003. – 20 с.
4. Тимошук В. П. Контрольна функція держави [Електронний ресурс] / В. П. Тимошук // Адміністративне право і процес. – 2013. – № 4 (6). – Режим доступу: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/4-6-2013/item/234-kontrolna-funktsiya-derzhavy-tymoshchuk-v-p>.
5. Про затвердження Порядку здійснення державного нагляду за дотриманням вимог ядерної та радіаційної безпеки : постанова Кабінету Міністрів України від 13.11.2013 № 824 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/824-2013-p>.
6. Оцінка відповідності. Вимоги щодо діяльності різних типів

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014
органів, що здійснюють інспектування (згідно ISO/IEC 17020:2012) : наказ Нац. агентства з акредитації України від 11.09.2012 № 156-Я [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://naau.org.ua/files/ocinuvanna_vidpovidnosti_vimogi_sodo_dial_nosti_riznih_tipiv_organiv_so_zdiisnuut_inspektuvanna_zgidno_iso_iec_17020_2012.pdf.

7. Про основи містобудування : закон України від 16.11.1992 № 2780-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992 р. – № 52. – Ст. 683.

8. Про регулювання містобудівної діяльності : закон України від 17.02.2011 № 3038-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 34. – Ст. 343.

9. Про архітектурну діяльність : закон України від 20.05.1999 № 687-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999 р. – № 31. – Ст. 246.

10. Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності : закон України від 14.10.1994 № 208/94-BP // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 46. – Ст. 411.

11. Про Положення про Державну архітектурно-будівельну інспекцію України : указ Президента України від 08.04.2011 № 439/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 29. – Ст. 1247.

12. Про затвердження Порядку здійснення державного архітектурно-будівельного контролю : постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2011 № 553 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 40. – Ст. 1647.

Одержано 16.04.2014

УДК 343.98(477)

Юлія Анатоліївна Чаплинська,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

СПЕЦІАЛЬНІ ЗНАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Боротьба зі злочинністю є головним напрямом діяльності держави в умовах сьогодення. Основним завданням кримінального судочинства є повне і швидке розслідування кримінальних правопорушень, для вирішення якого необхідно вжити всіх передбачених законом заходів до встановлення події злочину і осіб, винних у вчиненні злочину. Вирішення цих завдань не можливо без застосування слідчими певних знань, вмінь і навичок, що одержані під час професійної підготовки та практичної дія-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

льності. Втім, для вирішення цих завдань недостатньо наявності лише юридичних знань, оскільки на сьогодні не можливо уявити сучасне розслідування без використання останніх досягнень науково-технічного прогресу та, розроблених на їх основі, науково-технічних засобів. Звідси слідчий за своєю базовою підготовкою повинен володіти спеціальними знаннями у різних галузях права, а також криміналістики, судової медицини та психіатрії. Але досудове розслідування вимагає від нього також глибоких знань і в інших галузях науки, техніки, мистецтва та ремесла. Зважаючи на це, особливе значення в організаційному забезпеченні розслідування має використання «спеціальних знань». Під час проведення слідчих дій, слідчий може самостійно застосовувати будь-які спеціальні знання та науково-технічні засоби, якщо він вважає, що достатньо ними володіє для вирішення конкретних питань. У випадку, якщо цих знань не достатньо, то слідчий залучає експерта чи спеціаліста або коли їх участь на досудовому слідстві відповідно до процесуального закону є обов'язковою.

В юридичній літературі науковцями одночасно вживаються терміни «спеціальні знання» і «спеціальні пізнання». На думку В. С. Кузьмічова і І. В. Пирога, вживаючи ці терміни, вчені вкладають в них однаковий зміст, іноді не пояснюючи цього [1, с. 39].

З філософської та філологічної точки зору дані терміни не є синонімічними, хоча їх зміст частково співпадає. У науковій літературі під «знанням» розуміють сукупність відомостей з якої-небудь галузі, набутих у процесі навчання, дослідження; а пізнання походить від слова «пізнавати» – досягати розумом явища об'єктивної дійсності, одержувати істинне уявлення про кого-, що-небудь [2, с. 787]. На думку В. Б. Романюка, пізнання – це здобуття істинних знань та уяви про будь-що, але пізнання, у тому числі події злочину, вимагає також наявності у суб'єкта пізнання певних знань, навичок та досвіду [3, с. 21]. Іншими словами пізнання та знання відрізняються одне від одного як процес і результат. Можна погодитися з думкою В. М. Махова, який вважає використання терміна «спеціальні знання» більш точним ніж термін «спеціальні пізнання» [4, с. 39].

У криміналістичній літературі серед вчених немає однос-

тайної думки з приводу визначення поняття «спеціальних знань». Так, Т. В. Авер'янова, Р. С. Белкін, Ю. Г. Корухов спеціальні знання визначають, як пізнання, придбані суб'єктом в процесі практичної діяльності шляхом спеціальної підготовки або професійного досвіду, засновані на системі теоретичних знань у відповідній галузі [5, с. 398].

В. К. Лисиченко і В. В. Циркаль спеціальні знання визначають як не загальновідомі у судочинстві наукові, технічні та практичні знання, набуті в результаті професійного навчання чи роботи за окремою спеціальністю особою, залученою в якості спеціаліста чи експерта з метою сприяння слідству або суду в з'ясуванні обставин справи чи дачі висновку з питань, для вирішення яких потрібне їх застосування [6, с. 22]. Таку позицію займає і А. А. Ейсман, зазначаючи, що спеціальні знання не є загальновідомими, не є загальнодоступними, а це знання, якими володіє обмежене коло спеціалістів, однак, якими не володіє слідчий (суддя) [7, с. 91]. Узагальнюючи думки вчених, можна зазначити, що при визначенні спеціальних знань, автори здебільшого враховують вид професійної діяльності та певну спеціальність.

На думку М. Г. Щербаковського, спеціальні знання – це професійні знання, навички, здобуті обізнаною особою у процесі практичної діяльності в різних галузях науки і техніки, що використовуються разом з науково-технічними засобами при проведенні експертизи [8, с. 3]. У цьому визначенні автор використання спеціальних знань обмежує тільки проведенням експертизи.

На думку В. С. Кузьмічова і І. В. Пирога, спеціальні знання – це сукупність теоретичних знань і практичних умінь у галузі науки, техніки чи мистецтва, набутих у результаті теоретичної підготовки або професійного досвіду роботи, що використовуються з метою розкриття і розслідування злочинів [1, с. 15].

Россинська Є. Р. під спеціальними знаннями розуміє систему теоретичних знань та практичних навичок в галузі конкретної науки, техніки та мистецтва, набутих шляхом проходження, підготовки або придбанням професійних навиків і вирішення завдань, що виникають при здійсненні судочинства [9, с. 32]. При чому до спеціальних не відносять загальновідомі, а також юридичні знання, за винятком знань у галузі криміналістики, які

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

можуть використовуватись при проведенні експертизи. Такі визначення «спеціальних знань», на нашу думку, найбільш повно відображають їх природу, походження та напрямки використання.

Загалом, більшість вчених, поділяють усіх науковців, які розробляли проблему визначення спеціальних знань на п'ять груп: перша група вважає спеціальні знання не загальнодоступними; друга – що спеціальні знання – тільки наукові; третя група розглядає спеціальні знання як такі, що відповідають сучасному рівню розвитку науки і можуть використовуватись у сфері кримінально-процесуальної діяльності; четверта група визначає спеціальні знання, базуючись на роді професійної діяльності за певною спеціальністю; п'ята група стверджує, що спеціальні знання відсутні у суб'єкта доказування. Справедливо вказує І. В. Пиріг [10, с. 12], що не можна погодитись тільки з вченими, які висловлюють думку про відсутність спеціальних знань у суб'єктів доказування, тобто органу дізнання, слідчого, прокурора, судді.

Узагальнення поглядів вчених дозволяє визначити основні критерії, що використовуються при визначенні поняття «спеціальних знань» :

- загальна мета використання спеціальних знань спрямована на сприяння вирішенню завдань кримінального судочинства;

- спеціальні знання ґрунтуються на сучасних досягненнях науки і техніки та являють сукупність теоретичних знань і практичних умінь та навичок;

- за способом отримання спеціальні знання набуваються шляхом спеціальної теоретичної підготовки або професійного досвіду роботи.

Базуючись на дослідженнях вчених, можна визначити основні цілі використання спеціальних знань: сприяння повному і швидкому розслідуванню злочинів; встановлення істини у справі; дослідження певних об'єктів та явищ; отримання необхідних відомостей для встановлення обставин, що мають значення для правильних обґрунтованих рішень; сприяння виявленню і вилученню доказів та з'ясуванню спеціальних питань, що виникають при проведенні слідчих дій; розробка тактичних і технічних засобів та методів збирання доказів тощо.

Використання спеціальних знань займає важливе місце у досудовому розслідуванні. На важливість використання таких

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

знань у розслідуванні кримінальних правопорушень вказують і співробітники правоохоронних органів. Так, керівництво МВС України, проаналізувало якість підготовки фахівців та визначило основні недоліки у підготовці слідчих, такі як:

- невміння кваліфіковано визначатися з наявністю або відсутністю складу кримінального правопорушення;
- невміння застосовувати на практиці здобуті теоретичні знання, що відображається при складанні процесуальних документів і проведенні слідчих дій;
- невміння встановлювати психологічний контакт із допитуваним.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що невикористання спеціальних знань або неправильне їх застосування під час проведення слідчих дій є суттєвим фактором, що знижує якість та ефективність досудового слідства, а інколи веде до тактичних помилок і прорахунків та прийняття необґрунтованих рішень.

Список використаних джерел:

1. Кузьмічов В. С. Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті: Монографія / Кузьмічов В. С., Пиріг І. В. – Д. : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2007. – 180 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
3. Романюк Б. В. Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві : монографія / Романюк Б. В. – К. : Національна академія внутрішніх справ України, 2002. – 196 с.
4. Махов В. Н. Использование знаний сведущих лиц при расследовании преступлений : монография / Махов В. Н. – М. : Изд-во РУДН, 2000. – 296 с.
5. Аверьянова Т. В. Криминалистика : учебник для вузов / Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р. ; под. ред. Заслуженного деятеля науки РФ, профессора Р. С. Белкина. – М. : Издательство НОРМА, 2000. – 990 с.
6. Лисиченко В. К. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике : учеб. пособие / Лисиченко В. К., Циркаль В. В. – Киев : КГУ, 1987. – 100 с.
7. Эйсман А. А. Заключение эксперта (структура и научное обоснование) / Эйсман А. А. – М. : Юрид. лит., 1967. – 152 с.
8. Щербаковський М. Г. Тактика проведення судових експертиз :

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014
лекція / Щербаковський М. Г. – Х. : Нац. ун-т внутр. справ, 2004. – 60 с.

9. Россинская Е. Р. Специальные познания и современный проблемы их использования в судопроизводстве / Россинская Е. Р. // Журнал российского права. – 2001. – № 5. – С. 32–43.

10. Пиріг І. В. Теорія і практика використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Пиріг Ігор Володимирович. – К., 2006. – 197 с.

Одержано 19.04.2014

УДК 343.98

Дмитро Юрійович Четвертак,

*ад'юнкт Харківського національного університету
внутрішніх справ*

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИХОВУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Одним із найважливіших елементів методики розслідування окремих видів злочинів є їх криміналістична характеристика. Незважаючи на відносну давність даної категорії криміналістики, саме поняття, зміст та роль криміналістичної характеристики злочинів й досі віднесено до дискусійних питань. Крім цього, наразі у криміналістичній літературі відсутні дослідження з методики розслідування приховування злочинів як злочину проти правосуддя, передбаченого статтею 396 КК України, не сформована криміналістична характеристика даного виду злочину. Указані питання викликають проведення глибоких наукових досліджень щодо розуміння криміналістичної характеристики злочинів, зокрема поняття криміналістичної характеристики приховування злочинів та її структурних елементів.

Слід зазначити, на сьогодні у наукових дослідженнях вчені висловлюють різні, навіть суперечливі погляди щодо сутності та напрямків дослідження криміналістичної характеристики злочинів.

Так, Л. Я. Драпкін криміналістичну характеристику злочинів визначив як наукову категорію, в якій з достатнім ступенем конкретності описані типові ознаки і властиві події, обстановки, способу і механізму вчинення суспільно-небезпечних діянь певної групи, процесу утворення і локалізації доказів, типологічні

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014
якості особи і поведінки підозрюваних, потерпілих, а також
стійкі особливості інших об'єктів [1, с. 11–18].

На думку О. Н. Колесниченка та В. О. Коновалової криміналістична характеристика – це система відомостей (інформації) про криміналістично значущі ознаки злочинів даного виду, що відображає закономірні зв'язки між ними і слугує побудові і перевірці слідчих версій в розслідуванні конкретних злочинів [2, с. 16].

А. В. Старушкевич під криміналістичною характеристикою розуміє модель системи зведених відомостей про криміналістично значимі ознаки виду, групи або конкретного злочину [3, с. 81].

Аналіз визначень криміналістичної характеристики дозволяє стверджувати, що одні автори визначають криміналістичну характеристику шляхом перерахування її елементного складу, інші визначають як криміналістичну модель.

Вважаємо, що не буде помилкою визначати криміналістичну характеристику через опис чи модель, оскільки це є зовнішнім виразом, прикладним моментом формування криміналістичної характеристики. Окрім цього слід розуміти, що процес створення моделі (моделювання) є одним із численних засобів, методів наукового пізнання об'єкта (явища), тобто формування криміналістичної характеристики певного виду злочинів може здійснюватися зокрема за допомогою моделювання.

Наукова цінність криміналістичної характеристики окремого виду злочинів полягає у висвітленні саме типових ознак злочинної діяльності, у встановленні закономірностей між елементами криміналістичної характеристики.

З практичної точки зору криміналістична характеристика слугує побудові та перевірці слідчих версій; вибору тактики та стратегії розслідування та судового дослідження доказів; визначенню напрямку пошуку та дає ймовірне уявлення про недостатню інформацію по кримінальному провадженню.

Підсумовуючи вищевикладене, вважаємо, що криміналістична характеристика злочинів – це узагальнена система типових відомостей про криміналістично значущі ознаки певного роду, виду, групи злочинів, що використовується для оптимального вирішення завдань досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень.

Під криміналістичною характеристикою приховування зло-

© Четвертак Д. Ю., 2014

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

чинів слід розуміти узагальнену систему типових відомостей про криміналістично значущі ознаки даної групи злочинів, що використовується для оптимального вирішення завдань досудового розслідування приховування злочинів та їх судового розгляду.

Наступним питанням, що потребує дослідження з метою з'ясування сутності криміналістичної характеристики приховування злочинів – це визначення її структурних елементів.

Перш за все, варто вказати на те, що серед криміналістів не має єдиної позиції щодо структурних елементів криміналістичної характеристики злочинів.

Так, І. Ф. Пантелєєв вказує на те, що елементи криміналістичної характеристики злочинів досить різноманітні й надати їх вичерпний перелік не уявляється можливим, оскільки він змінюваний, як непостійна й сама кримінальна практика [4, с. 371–372].

Б. В. Щур навпаки відмічає типовість елементів криміналістичної характеристики злочинів й зазначає, що не всі її елементи «працюють» однаково. Так, одні з них можуть набувати першорядного значення, інші відходити на другий план або взагалі не мати ніякого значення (втрачати своє практичне значення) [5, с. 173–174]. Зокрема вчений виділяє такі елементи, що мають умовне значення і поєднують певні типові криміналістично значущі ознаки: 1) спосіб злочину (приготування, вчинення, приховування злочину); 2) предмет злочинного посягання; 3) умови вчинення злочину (час, місце, обстановка); 4) знаряддя та засоби вчинення злочину; 5) особа злочинця; 6) особа потерпілого (жертви); 7) сліди злочину [5, с. 181–182].

Досліджуючи елементний склад криміналістичної характеристики злочинів різних видів, ми дійшли до висновку, що структура криміналістичної характеристики злочинів носить варіативний характер, кількість її елементів залежить саме від виду злочинів. Передусім це пов'язано з кримінально-правовою характеристикою, на якій базується криміналістична характеристика злочину. Наприклад, в криміналістичній характеристиці приховування злочинів втрачають значущість такі елементи як особа потерпілого та предмет злочинного посягання.

Визначаючи елементний склад криміналістичної характеристики приховування злочинів необхідно врахувати, що прихо-

вання злочинів є специфічним суспільно-небезпечним діянням, яке полягає у заздалегідь необіцяному приховуванні тяжкого чи особливо тяжкого злочину. Окремі автори відмічають особливість та подвійну природу приховування злочинів: з одного боку даний злочин завдає шкоду об'єкту, на який було спрямовано предикатний злочин; з іншого – перешкоджає роботі органів правосуддя. Дійсно, предикатний і вторинний злочин органічно взаємопов'язані, адже останній виникає у зв'язку з першим і відносно нього [6, с. 371–372]. Тобто тяжкий чи особливо тяжкий злочин є причиною виникнення злочину, передбаченого статтею 396 КК України (приховування злочину). Очевидно, неврахування в структурі криміналістичної характеристики приховування злочинів такого каузального (причинного) зв'язку поставить під сумнів повноту та практичне значення такої характеристики. У цьому контексті вивчення практики розслідування даних злочинів показало, що спосіб приховування злочинів найчастіше визначається характером відносин між особою, яка вчинила тяжкий чи особливо тяжкий злочин та особою, яка вчинила приховування злочину. Це породжує специфічну структуру криміналістичної характеристики даної групи злочинів й відрізняє її від криміналістичних характеристик інших видів злочинів.

Отже, аналіз криміналістичної літератури, результати слідчо-судової практики дозволили визначити такі структурні елементи криміналістичної характеристики приховування злочинів:

- 1) особа злочинця;
- 2) спосіб вчинення злочину;
- 3) обстановка вчинення злочину;
- 4) слідова картина злочину;

5) наявність предикатного злочину. Зазначимо, що між приховуванням злочинів існує каузальний (причинний) зв'язок із тяжкими чи особливо тяжкими злочинами, які приховуються.

Відзначимо, що між даними елементами криміналістичної характеристики приховування злочинів повинні бути встановлені кореляційні зв'язки, які суттєво оптимізують вирішення завдань досудового розслідування та судового розгляду даного виду злочинів.

Список використаних джерел:

1. Драпкін Л. Я. Предмет доказывания и криминалистические

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

характеристики преступлений / Л. Я. Драпкин // Криминалистические характеристики в методике расследования преступлений. – Вып. 69. – 1978. – С. 11–18.

2. Колесниченко А. Н. Криминалистическая характеристика преступлений : учеб. пособие / А. Н. Колесниченко, В. Е. Коновалова. – Харьков : Харьк. юрид. ин-т, 1985. – 93 с.

3. Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика злочинів: поняття, визначення, етапи розвитку, місце в криміналістиці / А. В. Старушкевич // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 1997. – № 2. – 160 с.

4. Пантелеев И. Ф. Криминалистическая характеристика преступлений / И. Ф. Пантелеев // Криминалистика : учебник / под ред. И. Ф. Пантелеева, Н. А. Селиванова. – М. : Юрид. лит., 1984. – 543 с.

5. Щур С. В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик. Монографія. – Х. : Харків юрид., 2010. – 320 с.

6. Мазур Н. І. Суспільна небезпека задалегідь необіцяного приховування тяжкого чи особливо тяжкого злочину / Н. І. Мазур // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – № 8 : Спец. вип. – 2011. – С. 370–374.

Одержано 15.04.2014

УДК 342.9(477)

Аліна Миколаївна Чорна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності факультету права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ

ЩОДО МІСЦЯ ТА ЗНАЧЕННЯ АУДИТУ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Важливе значення в умовах формування ринкових відносин набуває аудиторський фінансовий контроль (аудит).

На сьогодні дефініція терміну «аудит» та «аудиторська діяльність» досліджена та надана науковцями-юристами. Але слід зазначити, що ці точки зору, у свою чергу, викликають дискусію у більшості учених, на думку яких автори дають занадто коротке та спрощене визначення, не враховуючи сутнісних ознак.

Згідно зі ст. 3 Закону України «Про аудиторську діяльність», аудит – це перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в

усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів [1].

У міжнародних стандартах з аудиту поняття «аудит» розкривається як «перевірка фінансових звітів або віднесеної до них фінансової інформації об'єкта незалежно від того, приносить прибуток або ні, його розміри і форми організації, коли така перевірка здійснюється з метою вираження подальшої думки» [2, с. 9].

Розвиваючи цю тему, А. Аренса і Дж. К. Лоббека указують на наступне визначення суті аудиту «це процес, за допомогою якого компетентний незалежний працівник нагромаджує і оцінює свідчення про інформацію, яка підлягає кількісній оцінці і належать до специфічної господарської діяльності, з метою визначення і вираження у своєму висновку ступінь відповідності цієї інформації встановленим критеріям» [3, с.7]. Дане визначення, у порівнянні з іншими, у більшому ступені розкриває його сутність, але не дозволяє чітко окреслити предмет аудиторського фінансового контролю.

Наприклад, Р. Адамс дав класичне визначення суті аудиту, за яким аудит (auditing) – це процес, за допомогою якого компетентний незалежний працівник нагромаджує й оцінює свідчення про інформацію, яка піддається кількісній оцінці і стосується специфічної господарської системи, з тим щоб визначити і виразити у своєму висновку ступінь відповідності цієї інформації установленим стандартам. Отже Р. Адамс вказує, що аудит суто практична діяльність [4, с. 57].

В. Андреев пише: «Аудиторська діяльність – це форма фінансового контролю, організована на комерційній основі, поряд з фінансовим контролем, який здійснюється у межах законодавства спеціально уповноваженими на те державними органами» [5, с. 23]. Однак, фінансовий контроль проводиться не тільки «спеціально уповноваженими на те державними органами», а мають місце також місцевий і внутрішньогосподарський, в тому числі і корпоративний, фінансовий контроль, що здійснюються не тільки органами держави.

Історично у світовій практиці законодавство формувалося з

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

урахуванням регулювання власне аудиту – недержавного фінансового контролю, здійснюваного спеціалізованими суб'єктами. Результатом аудиту є висновки про стан фінансової (бухгалтерської) звітності – реальності статей балансу, достовірності бухгалтерського обліку, законності і доцільності господарських операцій.

Аудит спрямований на забезпечення майнових інтересів як конкретних осіб: власників (засновників та учасників), самих юридичних осіб, їх кредиторів, інвесторів, так і інших осіб, які використовують фінансову (бухгалтерську) звітність перевірених осіб.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про аудиторську діяльність», аудиторська діяльність – це підприємницька діяльність, яка включає в себе організаційне і методичне забезпечення аудиту, практичне виконання аудиторських перевірок (аудит) та надання інших аудиторських послуг.

Таким чином, поняття «аудиторська діяльність» включає поняття «аудиту» як виду незалежного фінансового контролю, здійснюваного в якості підприємницької діяльності, і «інші аудиторські послуги». Поняття «інші аудиторські послуги», має відображати наступні моменти: по-перше, вони здійснюються в режимі підприємницької діяльності, по-друге, не є фінансовим контролем, по-третє, сприяють оптимізації господарської діяльності з метою раціоналізації витрат та збільшення прибутку.

З урахуванням вищезазначеного можна дійти висновку, що аудиторська діяльність – підприємницька діяльність аудиторських фірм і аудиторів, що включає аудит і надання інших аудиторських послуг, яка здійснюється з метою контролю, раціоналізації й оптимізації фінансової діяльності юридичних осіб та приватних підприємств.

Аудит – це підприємницька діяльність з незалежної перевірки бухгалтерського обліку та фінансової (бухгалтерської) звітності юридичних осіб та приватних підприємств (клієнтів) з метою встановлення її достовірності, відповідності порядку ведення бухгалтерського обліку законодавству України, з одного боку, з іншого – це вид адміністративно-правового впливу на делікти (правопорушення у фінансовій сфері).

Надання інших аудиторських послуг – це діяльність з надання послуг у сфері фінансів, економіки та права відповідно до стандартів аудиту, затверджених Аудиторською палатою України.

Слід зазначити, що, з одного боку, здійснення фінансового контролю входить до компетенції державних та місцевих фінансових органів, наприклад, Рахункової палати України. У ст.7 Закону України «Про Рахункову палату» [6] встановлені повноваження Рахункової палати проводити фінансові перевірки, ревізії в апараті Верховної Ради України, органах виконавчої влади, Національному банку України, Фонді державного майна України, інших підзвітних Верховній Раді України органах, а також на підприємствах і в організаціях незалежно від форм власності, а також залучати до проведення перевірок, ревізій та обслідувань на договірних засадах кваліфікованих спеціалістів і фахівців-експертів з інших установ і організацій, а також працівників інших державних контрольних, податкових і правоохоронних органів з оплатою їх праці в необхідних випадках за рахунок власних коштів.

В силу багатьох причин Рахункова Палата України, так само як і інші органи державного фінансового контролю, в тому числі, в силу своєї нечисленності здатна охопити контрольними заходами тільки незначну частину користувачів державних коштів.

З іншого боку, в Законі «Про аудиторську діяльність» чітко визначено перелік випадків, коли здійснюється обов'язковий незалежний аудит (ст. 8). Але відповідно до законодавства дані об'єкти входять і в спектр контрольних повноважень Рахункової палати, якщо вони використовують державні кошти або перебувають у державній власності. Таким чином, оскільки економічні та фінансові сфери, в яких здійснюються ці види контрольної діяльності, тісно взаємопов'язані, існує проблема організації взаємодії аудиту з державним та місцевим фінансовим контролем.

Тільки при відповідній координації дій усіх контрольних органів можна досягти мети фінансового контролю. Але в цьому випадку виникає проблема довіри контрольних органів один до одного, особливо до аудиторських організацій.

Законодавче поле України постійно змінюється. І в цих умовах пріоритетом у роботі Рахункової палати є пошук проблемних моментів у фінансовій системі держави, через які «витікають» державні ресурси. Рахункова палата не тільки виявляє порушення, але й визначає причини, які призводять до них, вказує шляхи усунення порушень і запобігання їм у майбутньому.

Таким чином, починає розвиватися методологічне взаємодія

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

двох різних інститутів фінансового контролю, але вирішальних принципово спільні завдання.

Органи державного фінансового контролю та незалежні аудитори, аудиторські організації аж ніяк не є конкурентами, а навпаки, кваліфікований та незалежний аудит може бути вагомою підтримкою в роботі державних органів фінансового контролю та позитивно впливати на підвищення ефективності їх роботи, на повноту й якість виконання ними функцій і поставлених перед ними задач.

Одним із важливих питань удосконалення системи фінансового контролю є використання інформаційних ресурсів систем внутрішнього (внутрішньогосподарського) контролю, однією з яких є внутрішній аудит.

Підсумовуючи вищезазначене, можемо дійти висновку, що аудит – це форма фінансового контролю та елемент адміністративно-правового механізму протидії адміністративним деліктам, порушенням фінансової дисципліни (тіньовим проявам), сутність і завдання якого відповідають основним положенням сучасної адміністративно та фінансово-правової науки, теорії детінізації економіки, покликаних створити економічні, організаційні та правові передумови детінізації економічних відносин. Аудит – це вид підприємницької діяльності, бо він, з одного боку, регулюється як і всі інші види підприємницької діяльності, з іншого, як специфічний вид контрольної діяльності стосовно його підприємницької спрямованості має певні адміністративно-правові обмеження.

Список використаних джерел:

1. Про аудиторську діяльність : закон України від 21.04.2011 № 3273-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 44. – Ст. 462.
2. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики / пер. з англ. – К. : ІАМЦ АУ «СТАТУС», 2006. – 1152 с.
3. Арене А. Аудит / А. Арене, Дж. Лоббек ; пер. с англ. ; гл. ред. серии проф. Соколов Я.В. – М. : Финансы и статистика, 1995. – 560 с.
4. Адамс Р. Основы аудита / Адамс Р. ; пер. с англ. ; под ред. Я. В. Соколова. – М. : Аудит ; ЮНИТИ, 1995. – 398 с.
5. Андреев В. К. Правовое регулирование аудита в России / Андреев В. К. – М. : Инфра-М, 1996. – 128 с.
6. Про Рахункову палату : закон України від 11.07.1996 № 315/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 24. – Ст. 137.

УДК 355.23:355.4(477)

Андрій Васильович Чудик,

*викладач кафедри особистої безпеки Національної академії
Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького*

**ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ
ЗАСОБІВ ТА ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ ПРИ ВИКЛАДАННІ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА, ОСОБИСТА
БЕЗПЕКА ТА ЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ»**

Для виконання завдань оперативно-службової діяльності, що часто обумовлені екстремальними ситуаціями сутичок з порушниками кордону, офіцери-прикордонники повинні досконало володіти технікою застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу, уміти швидко оцінювати обстановку та приймати рішення, бути сильними, витривалими, тобто всебічно фізично підготовленими. За таких умов досконало володіти тактичними прийомами обеззброєння та знешкодження порушників – це не тільки гарантія особистої безпеки, але й професійний обов'язок кожного прикордонника. Окреслене зумовлює необхідність підвищення рівня фізичної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників загалом і готовності до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу зокрема.

З урахуванням наукових поглядів та методологічних трактувань категорії готовності (К. Абульханова-Славська, Б. Анан'єв, А. Деркач, М. Дьяченко, Н. Кузьміна та ін.), готовність майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу в процесі оперативно-службової діяльності потрактовано як професійно важливу особистісну властивість, що забезпечує належний рівень застосування засобів та заходів фізичного впливу у процесі оперативно-службової діяльності й охоплює усвідомлення майбутніми офіцерами-прикордонниками значення ролі спеціальних засобів і заходів фізичного впливу для ефективного вирішення завдань оперативно-службової діяльності, систему знань щодо особливостей та правил використання спеціальних засобів і заходів фізичного впливу в процесі оперативно-службової діяльності, а

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

також уміння та навички ефективного застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу в процесі оперативно-службової діяльності. У структурі готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу можна виокремити мотиваційно-особистісний, когнітивно-інформативний та операційно-діяльнісний [1].

Таке розуміння структури готовності до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу в процесі оперативно-службової діяльності дозволяє визначити і напрями роботи з формування цієї професійно важливої властивості, що має передбачати визначення мотивів професійної діяльності та необхідних для цього якостей (мотиваційний та особистісний аспект), надання професійних та спеціальних знань (когнітивний аспект), формування системи вмінь і навичок відповідного застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу в процесі оперативно-службової діяльності (діяльнісний аспект).

Правильність такого шляху підтвердили також психолого-педагогічні дослідження умов навчання військовослужбовців (О. Барабаншиков, П. Городов, О. Діденко, Д. Іщенко, С. Максименко, М. Нещадим, В. Райко, В. Ягупов та ін.), організації фізичної підготовки військовослужбовців та представників правоохоронних органів до виконання професійної діяльності (М. Бака, В. Корж, В. Барков, В. Балишев, Ю. Бородін, С. Глазунов, Г. Сухорада та ін.), організації фізичної підготовки у вищій школі (Л. Матвеев, Ю. Ніколаєв, К. Бальсевич, В. Столяров, В. Видрін та ін.), власне дослідження проблем фізичної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників та застосування заходів і засобів фізичного впливу (В. Антонець, М. Горбачов, А. Неділько, Ю. Юрчук) [2; 3; 4].

При розробці методики підготовки до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу з урахуванням структури відповідної готовності, зокрема її трикомпонентної будови (особистісно-мотиваційний, змістово-інформаційний та операційно-діяльнісний компоненти), ми брали до уваги необхідність формування усіх складових готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів та заходів

фізичного впливу. Відповідно до цього методика підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу містила декілька компонентів, цільовий, мотиваційний, організаційний, змістовий та результативний.

Для підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу важливе значення мають рекомендації науково-педагогічному складу, які розроблено на основі проведеного дослідження. При цьому рекомендується використовувати як методологічну основу системний, діяльнісний, особистісно орієнтований та акмеологічний, а також загальні принципи фізичної підготовки, теорії й практики спорту. Важливе значення має використання методики підготовки до застосування засобів та заходів фізичного впливу, що ураховує структури відповідної готовності, зокрема її трикомпонентну будову (особистісно-мотиваційний, змістово-інформаційний та операційно-діяльнісний компоненти) та містить цільовий, мотиваційний, організаційний, змістовий та результативний компоненти. Необхідно також забезпечувати у курсантів високий рівень мотивації до засвоєння системи знань про особливості застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності, здійснювати поетапну організацію підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу (навчальний, спортивний та тактичний етапи). Знання, уміння та навички застосування засобів і заходів фізичного впливу слід формувати на основі моделювання ситуацій оперативно-службової діяльності офіцера-прикордонника та з відпрацюванням алгоритму дій в екстремальних ситуаціях та ін.

Дієвість запропонованої методики підготовки офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів і заходів фізичного впливу підтвердив формувальний експеримент. Результати аналізу отриманих даних засвідчили, що кількісні та якісні зміни, які відбулися у курсантів експериментальної групи за відповідними критеріями та показниками, показали позитивну динаміку.

Список використаних джерел:

1. Дьяченко М. И. Психология высшей школы / М. И. Дьяченко,

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

Л. А. Кандыбович. – Минск : Изд-во БГУ, 1981. – 383 с.

2. Бака М. М. Фізичне і військово-патріотичне виховання молоді : навч.-метод. посіб. / М. М. Бака, В. П. Корж. – К. : ПВА «Книга пам'яті України», 2004. – 464 с.

3. Горбачов О. М. Навчально-методичний матеріал для проведення занять з дисципліни «Особиста безпека та застосування сили» / О. М. Горбачов, А. С. Неділько, Ю. Г. Юрчук. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ ім. Б. Хмельницького, 2010. – 326 с.

4. Фізична підготовка у військах: практичні рекомендації : навч.-метод. посіб. / [В. І. Барков, В. В. Балишев, С. І. Глазунов, Г. І. Сухопада та ін.]. – К. : НАОУ, 2005. – 280 с.

Одержано 18.04.2014

УДК [349.2:331.2](477)

Наталія Леонідівна Шевченко,

*аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ*

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Оплата праці як правове та соціальне явище є надважливим як для працівника та роботодавця, так і належного функціонування національної економіки. Особливе значення при цьому має розмір заробітної плати, а також встановлення певної межі нижче якої виплата її не може здійснюватися. В національному законодавстві та юридичній літературі така межа має назву «мінімальна заробітна плата». Так, ще К. М. Варшавський вказував, що мінімум заробітної плати є крайньою межею, нижче якої ніхто не вправі платити, навіть якщо той хто наймається і погоджується на більш низьку оплату. Також вчений звертав увагу на те що, якщо в трудовому договорі не зазначений розмір заробітної плати, то немає підстав для застосування мінімуму заробітної плати. У цих випадках суди повинні виходити із середньої заробітної плати, яка існує в даній місцевості для даної професії [1, с. 98].

Слід зазначити, що на міжнародному рівні вперше вимоги щодо встановлення мінімальної заробітної плати були закріплені в Конвенції про запровадження процедури встановлення міні-

© Шевченко Н. Л., 2014

німальної заробітної плати № 26, прийнятій Міжнародною організацією праці 30 травня 1928 р. Так, ст. 1 Конвенції зобов'язує запровадити чи зберегти процедуру, шляхом якої можуть встановлюватись мінімальні ставки заробітної плати працівників, зайнятих у певних галузях чи секторах промисловості (і, зокрема, в домашньому виробництві), в яких не існує ефективної системи регулювання заробітної плати через колективні договори чи будь-яким іншим шляхом і в яких заробітна плата дуже низька. Відповідно до ст. 4 Конвенції, працівник, на якого поширюються мінімальні ставки і який отримав заробітну плату за нижчими ставками, має право отримати у судовому порядку або шляхом іншої законної процедури суму, яку йому було недоплачено, за умови дотримання такого строку давності, який може бути встановлено національним законодавством.

На сьогоднішній день більш новою та повною є Конвенція про встановлення мінімальної заробітної плати з особливим урахуванням країн, що розвиваються № 131, прийнята Міжнародною організацією праці 3 червня 1970 р. Стаття 1 Конвенції зобов'язує створити систему встановлення мінімальної заробітної плати, яка охоплювала б усі групи, найманих працівників, умови праці яких такі, що зумовлювали б доцільність такого охоплення. Відповідно до ст. 2 Конвенції мінімальна заробітна плата має силу закону й не підлягає зниженню, а незастосування цього положення спричиняє застосування належних кримінальних або інших санкцій щодо відповідної особи чи осіб.

Також Конвенція № 131 визначає фактори, які потрібно враховувати під час визначення рівня мінімальної заробітної плати. Це, по-перше, потреби працівників та їхніх сімей з урахуванням загального рівня заробітної плати в країні, прожиткового мінімуму, допомоги з соціального забезпечення та порівняльного життєвого рівня інших соціальних груп; по-друге, економічні фактори, у тому числі необхідні умови економічного розвитку, рівень продуктивності й бажаність досягнення та підтримання високого рівня зайнятості.

Звернемо увагу на те, що Україна 19 жовтня 2005 р. ратифікувала Конвенцію № 131, а отже сьогодні її норми є обов'язковими для органів державної влади, роботодавців тощо.

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

У діючому сьогодні Законі України «Про оплату праці» мінімальна заробітна плата визначається як законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може провадитися оплата за виконану працівником місячну, погодинну норму праці (обсяг робіт). Національний законодавець встановлює певні вимоги до визначення розміру мінімальної заробітної плати. Так, розмір мінімальної заробітної плати визначається з урахуванням потреб працівників та їх сімей, вартісної величини достатнього для забезпечення нормального функціонування організму працездатної людини, збереження її здоров'я набору продуктів харчування, мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості, а також загального рівня середньої заробітної плати, продуктивності праці та рівня зайнятості. Однак у будь-якому разі розмір мінімальної заробітної плати не може бути нижчим від розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

За висновком Міжнародної комісії, створеної з ініціативи ЄС у 1989 р., справедливою вважається мінімальна заробітна плата, що досягає 68 % національної середньої заробітної плати [2, с. 17]. Однак сьогодні навіть промислово розвинутим країнам складно дотримуватися такого стандарту. Так, у Франції мінімальна заробітна плата складає близько 60% середньої заробітної плати, у США – близько 50%, у Японії – близько 44%. В той же час, у Нідерландах розмір мінімальної заробітної плати доходить до 75% середньої заробітної плати [3, с. 88].

В Україні відповідно до ст. 8 Закону «Про Державний бюджет України на 2014 рік» від 16.01.2014 р. №719-VII встановлюються у 2014 р. мінімальна заробітна плата у місячному розмірі 1218 гривень.

За даними Державної служби статистики середня зарплата в Україні в грудні 2013 р. становила 3619 гривень. Так, доходи громадян в грудні збільшилися в усіх регіонах. Найбільше у відсотковому вираженні – у Севастополі (з 3254 грн у листопаді до 3911 грн у грудні) та Миколаївській області (з 3078 до 3641 грн). У Києві середня зарплата в грудні зросла на 12% з 5022 грн до 5618 грн. Найменше платять, як і раніше, в Тернопільській об-

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014
ласті – всього 2697 грн в середньому [4].

З огляду на вищезазначене, сьогодні в Україні мінімальна заробітна плата складає близько 33 % середньої заробітної плати. Вважаємо, що сучасний стан з розміром мінімальної заробітної плати в Україні – країні, яка намагається стати повноправним членом ЄС та позиціонує себе як соціальну державу – є неприпустимим та таким, що негативно впливає на імідж країни у світі, створює соціальну напругу у суспільстві та державі. А отже, потребує поступового підвищення. Також вважаємо за доцільне застосувати диференційований підхід до встановлення мінімальної заробітної плати за різними категоріями праці.

Список використаних джерел:

1. Варшавский К. М. Трудовое право СССР / К. М. Варшавский. – Л. : Академия, 1924. – 180 с.
2. Зайцева О. Б. Заработная плата и ее роль в правовом регулировании трудовых отношений / О. Б. Зайцева // Трудовое право. – 2005. – № 5. – С. 14–22.
3. Войтенкова Г. Ф. Основные принципы установления минимальной заработной платы в мировой практике / Г. Ф. Войтенкова // Общество и экономика. – 1993. – № 6. – С. 84–90.
4. Неймовірно але факт: середня ЗП в Україні встановила історичний рекорд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~1/2014/01/27/317686>.

Одержано 12.04.2014

УДК 343.85(477)

Ірина Ігорівна Шинкаренко,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ;

Катерина Володимирівна Шахова,

старший оперуповноважений ВКР УМВС України на Південній залізниці

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ПЕРШОЧЕРГОВИХ СЛІДЧИХ
(РОЗШУКОВИХ) ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ
ПІДРОЗДІЛАМИ КАРНОГО
ПРИ ВЧИНЕННІ ЗГВАЛТУВАННЯ**

Слід зауважити, що статеві злочини є одними з найнебезпечніших та жорстоких злочинів. Серед них найбільш поширені –

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014
згвалтування.

Питання протидії згвалтуванню вивчали у своїх наукових працях такі вчені як К. В. Антонов, Б. І. Бараненко, Г. М. Бірюков, В. Д. Пчолкин, О. М. Бандурка, О. Ф. Долженков, Е. О. Дідоренко, І. П. Козаченко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Є. Тарасенко, О. Т. Цветков, Ю. Е. Черкасов, Л. А. Андреева, С. В. Віноградов, Г. А. Густов, В. І. Комісаров, І. Ф. Крилов, В. П. Крючков, Г. М. Міньковскій, Д. Я. Мірскій, Г. Н. Мудьюгін, М. Н. Хлинцов, А. Г. Філіппов та інші.

Згідно до кримінального законодавства згвалтування це статеві зносини із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи. Вже сам факт згвалтування, а тим більше з застосуванням погроз вбивством або заподіянням тяжкого тілесного ушкодження, а також вчинення цього злочину групою злочинців, завдає потерпілій (особливо неповнолітній) важку психічну травму. Згвалтування нерідко спричиняє за собою настання особливо тяжких наслідків для потерпілої (смерть, тяжкі тілесні ушкодження, зараження венеричною хворобою).

Згідно до Кримінального процесуального законодавства України досудове розслідування кримінальних проваджень, в тому числі й по згвалтуванням, здійснюється слідчо-оперативною групою, в яку входять працівники ПКР. Тобто, оперативні працівники здійснюють на підставі доручення слідчого слідчі (розшукові) та негласні (розшукові) слідчі дії. Згідно до поведеного опитування практичних працівників ПКР, аналізу наукових матеріалів оперативні працівники, з метою розслідування згвалтування вчинених психічно хворою особою по гарячим слідам повинні приймати участь у проведенні таких слідчих (розшукових) та негласних (розшукових) слідчих діях:

- огляді місця події;
- допиті потерпілої особи;
- встановленні можливих свідків чи очевидців скоєння згвалтування та їх опитуванні;
- використанні конфіденційного співробітництва.

При проведенні першочергових слідчих (розшукових) дій та негласних (розшукових) слідчих дій при досудовому розслідуванні згвалтування, головна увага оперативних працівників має

бути приділена пошуку інформації про ознаки зовнішності злочинця; слідах і предметах, залишених на місці злочину, наявних на тілі та одязі злочинця та потерпілій, способу вчинення злочину. Значна частина такої інформації може бути отримана в ході бесіди з постраждалою, в результаті огляду місця події, а також перевірки раніш засуджених за аналогічні злочини, робота по взаємодії з психоневрологічними диспансерами, іншими лікувальними закладами та населенням. Ця інформація є вихідною для визначення напрямку подальшого пошуку злочинця і його викриття.

Не зважаючи на те, чи вказує потерпіла на конкретну особу злочинця, першочерговим завданням при отриманні інформації про зґвалтування є допит потерпілої особи.

Логічно припустити, що після проведення допиту оперативному працівнику необхідно разом зі слідчим провести негайний огляд місця зґвалтування. Так, наприклад, у випадку вчинення зґвалтування психічно хворою особою за раптово виниклим бажанням, при огляді місця події можна виявити відбитки пальців, біологічні сліди, особисті речі, знаряддя примусу. Це пов'язано з тим, що психічно хвора людина в більшості випадків не замислюється про протиправність своєї діяльності та досить часто її дії мають спонтанний характер та спрямовані лише на задоволення своєї статевої пристрасті.

При огляді місця вчинення зґвалтування велику роль відіграє така форма висновку, як умовивід за аналогією. Оскільки, при співвідношенні слів потерпілої особи, огляду місця події та виявлених речових доказів, часу вчинення зґвалтування, саме умовивід дозволяє при огляді місця події припустити можливість здійснення злочину психічно хворою особою, а також чи мало взагалі місце вчинення зґвалтування.

Наступним етапом досудового розслідування зґвалтування проводиться встановлення можливих свідків та очевидців. Так, в разі вчинення зґвалтування в квартирі, під'їзді чи на горіщі житлових будинків оперативному працівнику отримавши доручення слідчого необхідно провести поквартирний та подвірний обхід й опитати їх мешканців, а в разі вчинення злочину в парку, скверах та інших мало людних місцях опитуванню підлягають

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2014

продавці прилеглих магазинів; особи, які часто проходять зазначеною місцевістю та особи, що мають собак й вигулюють їх в проміжок часу вчинення злочину. Враховуючи, що останнім часом на більшості магазинів, кафе та інших закладах встановлені камери зовнішнього спостереження необхідно у встановлений законом порядком вилучити дані з метою встановлення зовнішності злочинця, шляхом відновлення маршруту потерпілої особи та осіб, які шли разом з нею, а також таких, які поводили себе дивно. У випадку коли потерпіла вказує на конкретну особу, необхідно опитати їхніх спільних друзів та знайомих, встановити чи мала мотив потерпіла обмовити особу, чи не було в них ворожнечі, або чи не виказував злочинець раніш свої бажання та наміри щодо потерпілої, або інших знайомих.

Отже, підсумовуючи викладене, слід зазначити, що виконання окремих слідчих (розшукових) та негласних (розшукових) слідчих дій при досудовому розслідуванні зґвалтування залежить від конкретного випадку, конкретних обставин вчинення злочину. Але ефективність протидії із вчиненням зґвалтувань психічно хворими особами забезпечується тільки при виконанні не складних завдань:

- при проведенні огляду місця події звертати увагу на наявність факторів, які вказують на вчинення саме зґвалтування;
- проводячи опитування потерпілої особливу ретельно вивчати опис зовнішності гвалтівника, вираз очей, його фрази та дії;
- при аналізі всіх відомих обставин вчиненого злочину постійно проводити умовивід за аналогією;
- особливу увагу приділяти роботі з психоневрологічними диспансерами з метою виявлення гвалтівника та попередження системності злочину;
- постійно аналізувати оперативну обстановку на території обслуговування ОВС;
- проводити регулярну та високому рівню взаємодію між різними структурними підрозділами ОВС, з іншими державними та громадськими організаціями на основі сучасної та постійно вдосконалюваної інформаційної бази;
- впроваджувати у роботу методичних рекомендацій,

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014
новітніх технологій та удосконалених тактичних прийомів та
рішень.

Одержано 14.04.2014

Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях
молодих учених. Харків, 2014

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СУЧАСНОЇ НАУКИ**
в дослідженнях молодих учених

Матеріали
науково-практичної конференції
(Харків, 19 травня 2014 р.)

Відповідальний за випуск *І. О. Крєпаков*
Комп'ютерне верстання *С. В. Гончарук*

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 17,73. Обл.-вид. арк. 15,70.
Тираж 75 пр. Зам. № 2014-11.

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. 50-річчя СРСР, 27, м. Харків, 61080.
Свідцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.